

Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

Управління розвитком

Збірник наукових робіт

№ **19** (159) 2013

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ ім. С. Кузнеця • 2013

Засновник і видавець ХНЕУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779-5351 ПР. Від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 3 від 28.10.2013 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Грицьова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені
першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Росія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету
радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ
(заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного
університету (Росія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук,
професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HDR)
de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University
of Science and Technology (China)

Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School
of Chinese Academy of Social Sciences; Director
of China's National Economic Research Institute (China)

Hofstahler Hannes — Professor, Upper Austria
University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University
of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant
Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor,
Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University
of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy
of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia
finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor
of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab.,
Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill — PhD, Professor
of Anthropology and Intercultural Studies, Providence
University College (Canada)

Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor,
Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure,
University of Dubrovnik (Croatia)

Christine Cooper — PhD MSc BA (hons), Professor,
University of Strathclyde, Glasgow (UK)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор — **Пушкар І. П.**

Редактори: **Бутенко В. О., Зобова З. В., Луніна О. М.,
Семенова І. М.**

Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С.**

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 03.10.2013 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друку. арк. 21,5. Обл.-вуд. арк. 27,09. Зам. № 495.

Ціна договірна.

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний
економічний університет, 2013.

© Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця,
дизайн обкладинки, 2013.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ И МЕТОДЫ ЕЕ УСТРАНЕНИЯ

Аннотация. Рассмотрена теневая экономика как экономико-правовая категория, обоснованы характерные черты ее проявления в Украине. Показаны и охарактеризованы с точки зрения эффективности проводимые мероприятия, которые направлены на снижение данного явления в Украине.

Анотація. Розглянуто тіньову економіку як економіко-правову категорію, обґрунтовані характерні риси її прояву в Україні. Показано й охарактеризовано з точки зору ефективності заходи, що проводяться і які спрямовані на зниження даного явища в Україні.

Annotation. The shadow economy as economic and legal category is considered, the characteristics of its manifestations in Ukraine are justified. The conducted measures to reduce this phenomenon in Ukraine are shown and described in terms of their effectiveness.

Ключевые слова: теневая экономика, тенизация, детенизация, правовой нигилизм, государственная регламентация экономики.

В любой стране с рыночным типом экономики существует так называемая "теневая экономика". Масштабы ее проявления в различных государствах могут колебаться, но полное искоренение ее из структуры экономики практически невозможно. На данный момент в Украине наблюдается достаточно большой удельный вес теневого сектора [1]. Поэтому целесообразным является более глубокое изучение данной проблемы, критическая оценка существующих и разработка новых мер по ее устранению.

Изучением социального феномена теневой экономики занимались такие зарубежные ученые, как: Х. Бек, Д. Блейдс, П. Вилес, Г. Гроссман, Б. Даллаго, А. Диллот, Б. Казимиер, Б. Контини, Ш. Лейтер, К. Моррис, В. Танзи, Ф. Шнайдер, Э. Фейг, Б. Фрей и др. Из числа украинских ученых анализу данной проблемы свои работы посвятили: В. Билоус, Н. Азаров, П. Мельник, А. Баделюк, А. Бодюк, П. Гайдук, С. Павленко, А. Савченко, В. Попович, О. Турчинов и др.

Цель работы заключается в определении особенностей проявления теневой экономики в Украине, а также обозначении методов воздействия на нее, направленных на ее ликвидацию.

На данный момент для определения понятия "теневой экономики" используется несколько подходов, наиболее распространенным из которых является "экономический". Он подразумевает использование термина "теневая экономика", так же называемая "подпольной", "неофициальной", "нерегламентированной", "криминальной" и другое для объяснения экономической деятельности отдельных субъектов хозяйствования, которая формируется в несоответствии с действующим законодательством.

Экономический словарь предоставляет следующее определение теневой экономики: "это экономические процессы, которые не афишируются, скрываются их участниками, не контролируются государством и обществом, не фиксируются официальной государственной статистикой" [2].

Также, под теневой экономикой понимаются различные виды деятельности, стимулирующие появление в человеческом характере пороков посредством удовлетворения потребностей нелегальным путем.

Из этого следует, что, рассматривая понятие "теневая экономика" в контексте современной организации общественных отношений, можно выделить три основных составляющих этого социально-экономического явления.

Во-первых, существует так называемая "вторая", ("беловоротничковая") экономика, которая представляет неофициальную экономическую деятельность лиц, основным источником дохода которых все же является их официальная профессиональная деятельность. "Вторая" экономика неразрывно связана с "белой", то есть "официальной".

Во-вторых, в качестве следующей составляющей теневой экономики рассматривается "серая" экономика – то есть легальная или полулегальная экономическая деятельность лиц, которая не запрещена законодательно. Данный сегмент теневого сектора в основном представляет мелкий бизнес, который, в свою очередь, также не учитывается официальной статистикой.

В-третьих, еще одной составной частью выступает "черная" экономика (так же называемая "экономикой преступности") и подразумевает нелегальную (противозаконную) экономическую дея-

тельность лица или чаще всего группы лиц, направленная на производство и/или реализацию остродефицитных или же запрещенных товаров и услуг.

Сегодня перед Украинской экономикой остро стоит вопрос тенизации. По различным оценкам в тени может находиться от 15 до 50 % экономики Украины. Существует множество различных утверждений по данному вопросу, некоторые из которых приведены ниже.

В докладе экономистов Национального института стратегических исследований (НИСИ) (от декабря 2011 г.) говорится, что, согласно расчетам Линцского университета (Австрия), доля экономики Украины, находящейся в тени насчитывает 52,8 %.

В обзоре Министерства экономического развития и торговли говорится, что на первый квартал 2012 года показатель уровня теневой экономики не изменился по сравнению с аналогичным периодом предыдущего года и составил 34 %, то есть треть официального ВВП, что соответствует как минимум 350 млрд грн в год.

Государственная налоговая служба оценивает (на 13 февраля 2012 г.) долю украинской теневой экономики в 30 %.

По мнению представительства МВФ в Украине, доля теневой экономики Украины составляет 20 %. Об этом сообщили на седьмой ежегодной конференции Адама Смита "Украинский банковский форум", которая состоялась 13 – 15 ноября 2012 г.

В то же время эксперты "Фонда общественной безопасности" высказали (от 23 января 2013 г.) мнение о том, что на теневой сектор в Украинской экономике приходится не более 15 %. Учитывая то, что они считают, для большого бизнеса физически невозможна скрытая деятельность, а малый и средний бизнес дают в сумме от 6 до 15 % ВВП страны, то даже если предположить, что он весь не платит налоги – максимальный показатель теневой экономики будет исчисляться 15 %.

Так как известно, что получение тех или иных значений показателя доли теневой экономики напрямую зависит как от метода расчета, так и от рассматриваемых отраслей нужно учитывать некоторую погрешность в получаемых данных. А также, в связи с наблюдающимися расхождениями в вышеизложенных значениях надо отметить, что практически невозможно точно определить удельный вес теневого сектора в экономике Украины.

Стоит отметить, что переход экономики в "тень" может быть вызван рядом факторов, одни из которых являются непосильное налогообложение, чрезмерная государственная регламентация и вмешательство в экономические процессы.

Так, при введении весной 2011 г. изменений в Налоговый кодекс Украины относительно упрощенной системы налогообложения, около 30 % субъектов хозяйствования были вынуждены уйти в тень по причине отсутствия возможности выполнить условия, предусмотренные НК. Об этом на заседании Экономического совета общественных объединений и ассоциаций промышленников, предпринимателей и работодателей 13 октября 2011 г. заявил Совет предпринимателей при Кабинете Министров.

Государственное регулирование экономики в Украине нередко проводится вопреки направлению ее развития, с целью достижения правительственными органами собственных политических целей [3].

Бюрократизация, в которой выражается недоверие государства к бизнесу и стремление усилить и без того высокий уровень государственного контроля приводит только к увеличению объема требуемой информации для отчетности, громоздкой, при всем ее упрощении. Сбор и обработка таковой оказываются затратными для обеих сторон. Поэтому, данные неудобства для предпринимателей заставляют их искать более простые пути согласования подобных вопросов с "правильными посредниками", и, соответственно, переходить в тень [4].

Помимо изложенных причин, такие факторы как высокий уровень безработицы, нестабильность политической ситуации (а соответственно, и законодательства), высокая коррумпированность властных структур, а также необоснованные льготы отдельным субъектам хозяйствования тоже оказывают определенную долю воздействия на ситуацию в Украинской экономике, связанную с уровнем теневого сектора.

В свою очередь, помимо неблагоприятного экономического воздействия, подобная развитость теневых структур имеет также негативное социальное влияние. Одним из последствий высокого уровня экономики, находящейся в тени является правовой нигилизм. Деформируя политический процесс посредством коррупции, теневая экономика становится причиной появления у общественности недоверия к государству и его возможностям эффективно защищать реализацию ее естественных прав. Именно такое деформированное правосознание можно наблюдать у украинских граждан [5].

Однако следует отметить, что теневая экономика имеет также и положительные аспекты, такие как компенсация недостаточности рабочих мест в официальном бизнесе, обеспечение удобства в стартапах, перелив теневых доходов и их легализация и инвестиции в легальную деятельность [6].

Несмотря на незначительные положительные факторы, изложенные выше, особенности проявления теневой экономики в Украине указывают не ее масштабность, что побуждает говорить о методах по сокращению данного экономико-правового явления.

Появление и существование теневой экономики тесно связано с правовой жизнью общества. Масштабы тенизации зависят от количественных и качественных характеристик законодательных норм, а также от эффективности их внедрения и последующей реализации.

В 2006 г. было проведено заседание круглого стола "Особенности и пути детенизации экономики Украины", на котором были выработаны основные меры борьбы с этим явлением. Обговоренными шагами стали: введение обязательного указания источника дохода при покупке товаров,

превышающих определенную заранее сумму; введение запрета на анонимные пожертвования; опубликование ежегодной отчетности политических партий; внесение изменений в действующее законодательство, согласованные как внутри страны между государственными органами, так и на международном уровне и т. д.

Во время коллегии 23 апреля 2012 г. было заявлено о том, что Государственная налоговая служба Украины усовершенствовала методику противодействия процессам тенезации. Так, по результатам работы автоматизированной системы обнаружения объектов теневой экономики, запущенной в феврале 2011 г. видно, что объем уплаты НДС предприятиями, попавшими в зону риска, увеличился вдвое.

Тем не менее, считается, что на сегодняшний день недостаточно проводимых мероприятий. Для эффективной реализации выведения украинского бизнеса из тени требуется полный комплекс методов.

Существуют следующие пути искоренения теневого сектора из структуры экономики. Это и отмена необоснованных льгот отдельным субъектам экономики, и обеспечение эффективности работы правоохранительных органов, и возобновление максимального уровня доверия гражданам государству посредством минимального вмешательства в их деятельность, что позволит им легализовать большинство проводимых операций. "Новую Украину можно создать, только если компании получают стимулы выходить из "тени" ... важным компонентом является отмена административного регулирования" [7].

Принимая к сведению опыт зарубежных стран в борьбе с аналогичной проблемой можно выделить еще несколько более креативных методов ее устранения.

Так, в Корее и Великобритании существует так называемая система "назвать и пристыдить", которая предполагает публикацию имен неплательщиков налогов. В то же время в Австралии налоговые органы анализируют данные как из государственных, так и из негосударственных источников, сопоставляют их и тем самым отслеживают подозрительное чрезмерное потребление отдельными гражданами. Швейцарские же компании, работающие в сферах, где наблюдаются частые случаи неформального трудоустройства, обязаны регистрировать весь состав персонала [8].

Таким образом теневая экономика представляет совокупность экономических процессов, скрываемых от государства по тем или иным причинам. В Украине на данном этапе развития существует проблема растущей теневой экономики. Этот процесс препятствует стабилизации развития экономики. Для обеспечения ее непрерывного роста необходим комплекс мер, направленный на выведение объектов хозяйствования из теневого сектора посредством реформирования системы экономико-правовых отношений и тем самым обеспечения достойных условий для их существования в легальной экономике.

Научн. рук. Пономаренко А. А.

Литература: 1. Книжка Л. А. Теневая экономика в Украине: причины и методы борьбы с ней / Л. А. Книжка, Т. И. Свиначенко. – М., 2010. 2. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с. 3. Государственное регулирование экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://desertspb.ru/gosudarstvennoe_regulirovanie_i_podderzhka_predprinimatelstva-2.html. 4. Вахитов В. Граждане не хотят сотрудничать с государством / В. Вахитов // Бизнес. – 2012. – № 29. 5. История права и государства; История политических и правовых учений / К. В. Привалов ; Министерство внутренних дел России. Санкт-Петербургская академия. – СПб., 1998. Библиогр.: С. 40–45. 6. О положительных сторонах теневой экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vadim-galkin.ru/politics/tenevaya-ekonomika/o-polozhitelnyx-storonax-tenevoj-ekonomiki/>. 7. Соловьева О. С. Особенности и пути детенизации экономики Украины / О. С. Соловьева, О. Н. Головинов. – М., 2010. 8. Политическая воля – главный метод борьбы с теневой экономикой Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://rang.in.ua/ru/publications/_id109_289.

УДК 316.323

Ареп'єва В. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розкрито поняття "економічна глобалізація". Проаналізовано основні проблеми економічної глобалізації, а також досліджено роль транснаціональних корпорацій та прямих іноземних інвестицій у розвитку глобалізації та її вплив на економіки країн світу.

© Ареп'єва В. О., 2013

Аннотация. Раскрыто понятие "экономическая глобализация". Проанализированы основные проблемы экономической глобализации, а также исследована роль транснациональных корпораций и прямых иностранных инвестиций в развитии глобализации и ее влияние на экономику стран мира.

Annotation. The concept of "economic globalization" is revealed. The main problems of economic globalization are analyzed. Also the role of transnational corporations and foreign direct investment in the development of globalization and its impact on the economies of the world are investigated.

Ключові слова: економічна глобалізація, транснаціональні корпорації, потоки прямих іноземних інвестицій, рух капіталу.

Глобалізація – це процес, інтерес до якого з боку економістів і вчених в останні десятиріччя постійно зростає. Починаючи з другої половини ХХ століття політична, економічна, соціальна та культурна сфери знаходяться під дедалі зростаючим впливом глобалізації. Саме тому обрана тема є досить актуальною.

Цю проблему досліджували такі вчені: М. Кастельс, М. Арчер, Б. Тернер, Грінін Л. Е., А. Сміт, П. Баклі, Р. Робертсон та ін.

Метою дослідження є аналіз основних проблем та передумов економічної глобалізації; дослідження впливу глобалізації на економіки країн, що розвиваються, а також обґрунтування ролі транснаціональних корпорацій (ТНК) та прямих іноземних інвестицій у розвитку економічної глобалізації.

Незважаючи на бажання урядів, глобалізація охоплює кожну країну. Вона об'єднує національні економіки різних держав, незалежно від їхнього географічного положення, економічної та політичної ситуації, культури та релігії. В умовах такого високого рівня глобалізації з часом дедалі більше ускладнюється розвиток одних країн за рахунок інших [1, с. 3].

Спочатку, глобалізацію пов'язували зі швидким розвитком комунікаційних та інформаційних технологій, унаслідок чого нездоланні раніше національні стереотипи та межі між державами поступово почали стиратися. Культура та соціальне становище різних країн стало більш зрозумілим, "ближчим" навіть для держав, що знаходяться у різних куточках світу. Та це був лише перший крок назустріч глобалізації.

Наступними кроками в цьому напрямі були: об'єднання країн задля вирішення глобальних екологічних проблем, що з кожним роком стають дедалі гострішими, та, нарешті, інтеграція, "взаємопроникнення" національних економік усіх без винятку країн світу. Цьому процесу сприяли торгівля, глобальні інформаційні мережі, рух фінансових потоків, інтернаціоналізація виробництва та необхідність обміну знаннями та технологічними досягненнями.

Економічна глобалізація пов'язана з відкриттям національних економік та кордонів країн для вільного руху міжнародних капіталів, зменшенням впливу держави на національну економіку, інтернаціоналізацією міжнародного господарства, розвитком енергетичної складової світового господарства, розвитком інноваційної складової та політичної інституціоналізації міжнародного господарства. Також помітну роль у економічній глобалізації відіграють транснаціональні корпорації (ТНК), розташування найбільших з яких можна побачити на рис. 1 (кількість ТНК у певних країнах) та їхню частку (у відсотках) – на рис. 2 [2, с. 2].

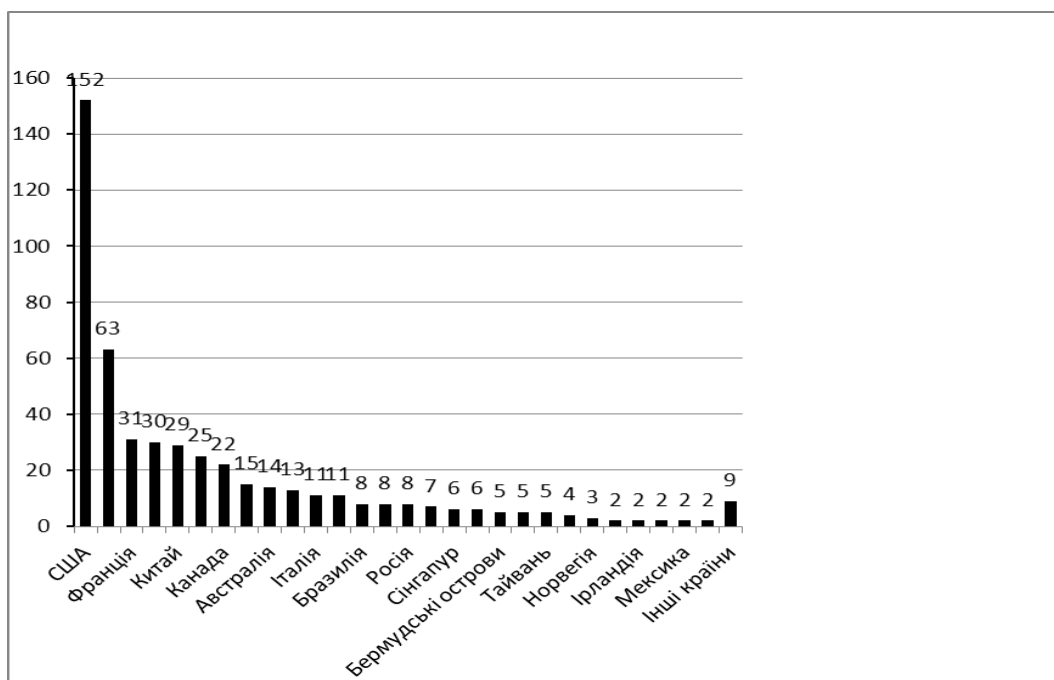

Рис. 1. Розташування 500 найбільших ТНК

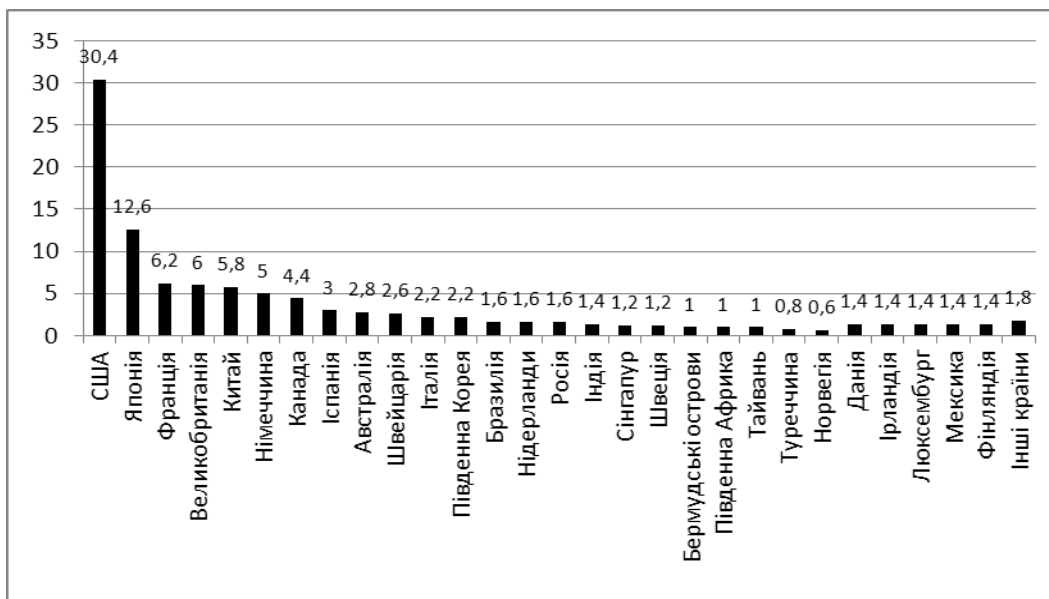

Рис. 2. Частка розташування найбільших ТНК

На цих діаграмах наочно продемонстровано асиметрію напряму руху світових капіталів та, як наслідок, нерівномірність розподілу світового ВВП.

Аналізуючи дані рис. 1 та 2, можна дійти висновку, що найвпливовіші економічно розвинені країни мають найбільшу кількість ТНК не випадково. Саме через ТНК ці країни мають доступ до національних ринків та фінансових, трудових і сировинних ресурсів країн зі слабкішою, порівняно з ними, економікою країн, що розвиваються.

Не дивно, що країни-власниці найбільших ТНК зазвичай перемагають у конкурентній боротьбі, частка їхнього прибутку набагато вища від частки вкладеного капіталу. Такі країни, в першу чергу, виграють від перебування на їхній території транснаціонального капіталу, бо саме тут і буде проявлятися найбільший ефект його діяльності. У той же час ці держави, маючи вагомий конкурентні переваги, створюють найбільш сприятливі умови для формування та "віддачі потенціалу" своїх могутніх ТНК. Не можна також забувати і про ту обставину, що у високорозвиненій державі ТНК знаходяться не лише важливі для них виробничо-технологічні переваги, а й ту стабільність, яка захищає від випадковостей не лише застосований капітал та отриманий прибуток, але і власність. Підтвердження цієї тенденції можна побачити на рис. 1 та 2.

В умовах глобалізації кордони всіх країн мають бути відкритими для вільного руху капіталу, але через це нерідко страждали економіки країн, що розвиваються. Міжнародний валютний фонд (МВФ), економісти Заходу та країн Європи стверджували, що винними в цих проблемах є самі постраждалі країни, а фінансові кризи, що виникали через ці проблеми, не можуть досягти глобального, міжнародного масштабу. Уряди країн, що постраждали від світових фінансових потоків, були звинувачені в тому, що вони не зуміли прийняти правильні рішення щодо збудування "правильної", необхідної саме для конкретної країни і конкретної ситуації політики. Були навіть запропоновані деякі заходи, серед яких були такі: розумне регулювання фінансових потоків, кредитно-грошовий контроль та доцільні бюджетні обмеження. Вважалося, що це могло б допомогти цим країнам одержати вигоду від вільного руху капіталу, а не страждати від криз натомість [3, с. 1].

Зрозуміло, що економічно розвинені країни були впевнені в тому, що проблеми у країнах, що розвиваються, полягають саме у внутрішній політиці цих країн, а не спричинені переміщенням капіталу в міжнародних масштабах, і що вирішення цих проблем знаходиться у реформах на національному рівні, тобто не стосується контролю за міжнародним рухом капіталу.

Така ситуація продовжувалася до 2008 року, саме тоді міжнародна фінансова криза докорінно змінила ставлення до виникнення економічних проблем унаслідок глобального переміщення капіталу. Тоді, коли жертвами глобалізації у фінансовій сфері стали економічно розвинені країни, стало зрозуміло, що проблема сягає своїм корінням до нестабільності у фінансовій системі у світовому масштабі та, зокрема, до "безконтрольних", вільних фінансових потоків [3, с. 1].

Багато відомих економістів стверджують, що диспропорції у структурі міжнародної економіки викликані саме вільним рухом капіталу. Очевидно, що потоки капіталу розподіляються за економіками різних країн нерівномірно, цей факт підтверджує становище країн, що розвиваються, на міжнародному ринку капіталів. Одним з показників стану економіки держави є валовий внутрішній продукт (ВВП). Порівняння показників ВВП різних країн надано на рис. 3. Рівень ВВП на даній гістограмі взятий за даними МВФ станом на 2012 рік. На ній чітко продемонстрована асиметрія поділу світового ВВП між країнами.

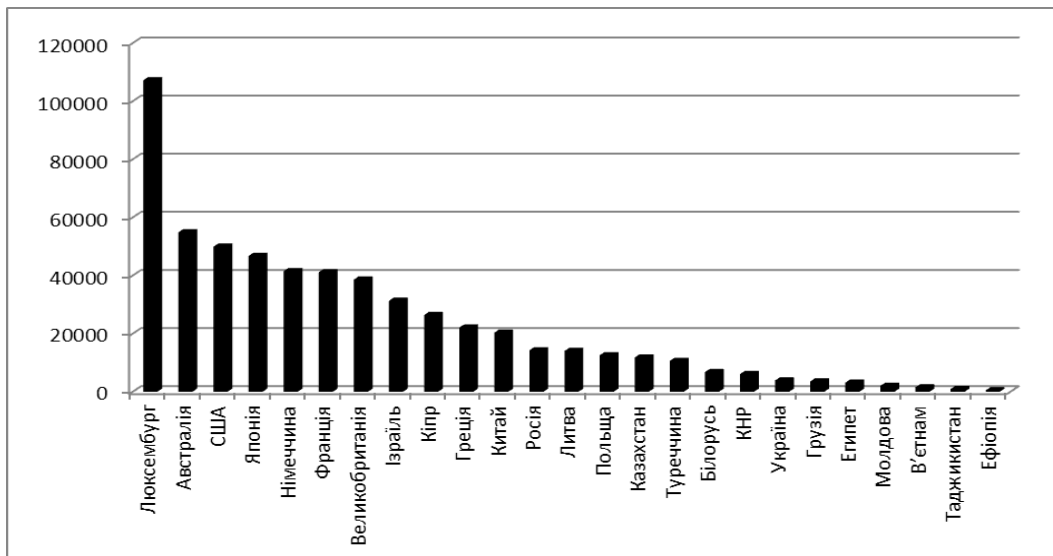

Рис. 3. Порівняння країн за рівнем ВВП на душу населення за станом на 2012 рік (дол. США)

Із наведеного можна зробити висновок, що нерівномірність концентрації фінансових капіталів у різних країнах світу є однією з найвагоміших, найбільш характерних рис економічної глобалізації. Фінансовий капітал розглядається саме через те, що він є цілком мобільним і займає більш вигідне становище, ніж, наприклад, промисловий капітал. Дійсно, якщо порівняти ці два види капіталу, то стає зрозуміло, що, наприклад, вже побудований завод (що і є наочним прикладом промислового капіталу) майже неможливо перенести в іншу країну, на відміну від грошей (фінансовий капітал) [4, с. 2].

Розглядаючи особливості економічної глобалізації, зокрема її асиметрію, неможливо оминути той факт, що глобалізація в останні роки розвивається саме на фінансово-інвестиційній основі, не дивлячись на те, що глобальні відносини зародились на товарних ринках як наслідок збутової, а згодом і виробничої діяльності ТНК. Цьому сприяла велика кількість факторів, серед яких: значні обмеження на товарних ринках, ринках робочої сили та комерційних послуг, а також свобода руху фінансового капіталу у всесвітній інформаційно-комунікаційній мережі.

Світова економічна криза призупинила стрімкий розвиток фінансово-інвестиційної сторони глобалізації. За цей час потік прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, значно зменшився, негативно позначившись на і до цього нестабільних економіках цих держав. Однак навіть незважаючи на кризу, найбільшими імпортерами продовжували вважатися азіатські країни. У 2009 році потік прямих інвестицій у країни Азії склав 220 млрд дол. Для порівняння: приплив прямих іноземних інвестицій в Україну в тому ж році становив лише 10,2 млрд дол. [4, с. 2].

У 2011 році, не дивлячись на нестабільність світової економіки, прямі іноземні інвестиції збільшились на 17 %, досягнувши 1,5 трлн дол., що трохи перевищило докризовий показник. Цей процес показаний на рис. 4. Саме тому, більшість країн продовжує політику впровадження і регулювання вільного руху капіталу.

Усе сказане можна підсумувати таким твердженням: глобалізація має вкрай суперечливий, складний і неоднозначний характер. У світовому масштабі позитивні і негативні сторони глобалізації нерівномірно розподілені, що і зумовлює більшість світових економічних проблем [4, с. 3].

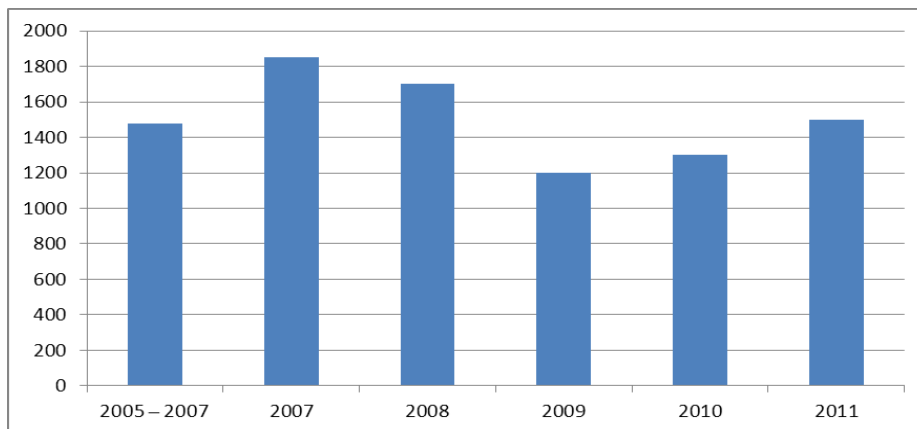

Рис. 4. Потоки прямих іноземних інвестицій у світі станом на 2007 – 2011 роки, млрд дол.

Позитивну сторону глобалізації найчастіше пов'язують саме з прямими іноземними інвестиціями. Їх роль у економічному житті країн дійсно важко переоцінити. Такі інвестиції сприяють розвитку економік країн, які потребують фінансової підтримки, і куди вони, власне, і спрямовані. Інвестиції забезпечують упровадження сучасних, передових технологій, які сприяють збільшенню продуктивності праці, за їхньою допомогою також розширюють розміри експорту та підвищують рівень зайнятості, тим самим забезпечуючи економічне зростання та стабільність у країнах, що розвиваються, та в країнах із ринками, що ще знаходяться на стадії формування. На користь глобалізації МВФ доповідає, що згідно з твердженням його дослідницького департаменту, зі збільшенням прямих іноземних інвестицій на 10 % щодо ВВП темпи економічного зростання підвищуються в середньому на 0,3 % [4, с. 2].

Наведені плюси глобалізації, звісно, не можна піддавати сумніву, але не можна заперечувати й існування іншого боку справи.

До негативних сторін глобалізації відносять таке: обсяг прямих інвестицій знаходиться у прямій залежності від цілого ряду сприятливих умов. Серед них: збалансований державний бюджет, більш-менш стабільна економіка в країні, що потребує інвестицій, достатній рівень розвитку трудового капіталу, проведення ринкових реформ, ведення активної боротьби з корупцією та, взагалі, наявність сформованого фінансово-інвестиційного ринку. Тобто розвинені країни, які зазвичай і є інвесторами, не будуть вкладати свої капітали в наперед відому безнадійну справу, навіть якщо країна-імпортер на даному етапі свого існування дуже потребує капіталовкладень для подальшого розвитку і підтримання державної економіки на рівні достатньому для запобігання виникнення кризи.

Також не на користь глобалізації свідчить той факт, що зростання прямих іноземних інвестицій не має серйозного впливу на збільшення масштабів інтернаціоналізованого виробництва. Йдеться про збільшення сукупного обсягу продукції, виробленої на всіх закордонних філіях окремого ТНК. Це відбувається через те, що виробники бажують випускати переважну більшість своєї продукції у межах власних кордонів.

Аналізуючи все сказане, можна дійти висновку, що економічна глобалізація на даному етапі свого розвитку має більше проблем, ніж переваг. Ці проблеми часто призводять до фінансових криз, які швидко поширюються всіма державами світу. Саме тому виникає потреба у формуванні принципів і механізмів підного глобального управління, задля усунення глобальних дисбалансів і стабілізації економічного становища у світі. На погляд автора, подолати проблеми світового масштабу можна лише шляхом об'єднання зусиль усіх країн, що беруть участь у міжнародних економічних відносинах.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Резнікова О. О. Нові тенденції розвитку світової економіки: глобальне управління як реальність сьогодення / О. О. Резнікова // Фінанси України. – 2011. – № 11. – С. 45–53. 2. Сазонець І. Л. Діалектична єдність процесів глобалізації і регіоналізації світової економіки / І. Л. Сазонець, А. Ю. Гладченко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 12(126). – С. 66–71. 3. Родрік Д. Контроль за рухом капіталу в умовах глобалізації / Д. Родрік // Фінансовий ринок України. – 2013. – № 1(111). – С. 35. 4. Фролова Т. О. Суперечності і асиметрії інвестиційної глобалізації / Т. О. Фролова // Економічна наука. – 2012. – С. 31–36.

УДК 334.722(477)

Люба К. Г.

Студент 1 курсу
факультета міжнародних економічних отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМЫ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы развития малого бизнеса в Украине. Проанализированы причины, которые сдерживают развитие малого бизнеса в нашей стране. Определены первостепенные методы решения проблем малого бизнеса.

Анотація. Розглянуто основні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. Проаналізовано причини, що стримують розвиток малого бізнесу в нашій державі. Визначено першочергові методи вирішення проблем малого бізнесу.

Annotation. The main problems of small business in Ukraine are considered. The causes that hinder the development of small business in our country are analyzed. The primary methods of solutions for small business are identified.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, предприятия.

Занятие собственным делом, как естественная форма проявления способностей человека и реализация его гражданских прав, формирует самостоятельную общественную прослойку предпринимателей, деятельность которых стимулирует демократические преобразования общества. Малое предпринимательство дает рыночной экономике гибкость, мобилизует финансовые и производственные ресурсы населения, несет в себе могущественный антимонопольный потенциал, служит серьезным фактором структурной перестройки и обеспечения прорывов научно-технического прогресса, решает проблему занятости и другие социальные проблемы рыночного хозяйства. Вот почему развитие малого предпринимательства представляет стратегическую задачу реформационной экономической политики украинского государства. Поэтому данная тема является актуальной, особенно в наше время.

Проблемам развития малого бизнеса в Украине уделяют внимание такие отечественные ученые, как: Жирко С. О., Буряк П. Ю., Маринец В. П., Микитюк О. И. и др. Но к настоящему времени результаты исследований этих авторов не реализованы на практике.

Целью данной работы является определение основных проблем эффективного функционирования малого предпринимательства в Украине и обоснование путей их решения.

Согласно Указу Президента Украины "О государственной поддержке малого предпринимательства" от 12.05.1998 г. № 456/98 "субъектами малого предпринимательства являются зарегистрированные физические лица, а также юридические лица – субъекты предпринимательства любой организационно-правовой формы и формы собственности, в которых средняя численность работающих за отчетный период не превышает 50 лиц и объем выручки от реализации продукции (товаров, работ, услуг) за год не превышает 1 000 000 грн" [1].

Количество предпринимателей в 2013 году, которые работают на едином налоге, выросло по сравнению с началом 2011 года на 30 % (рисунок).

Как сообщает пресс-служба Государственной налоговой службы, если на начало 2012 года было около 1,1 млн предпринимателей на едином налоге, то спустя год их количество выросло до 1,45 млн.

Но, несмотря на рост сектора малого предпринимательства, социально-экономический климат ведения бизнеса в украинском обществе не является совершенным, и существует ряд проблем, которые нужно решить для интенсивного развития малого бизнеса.

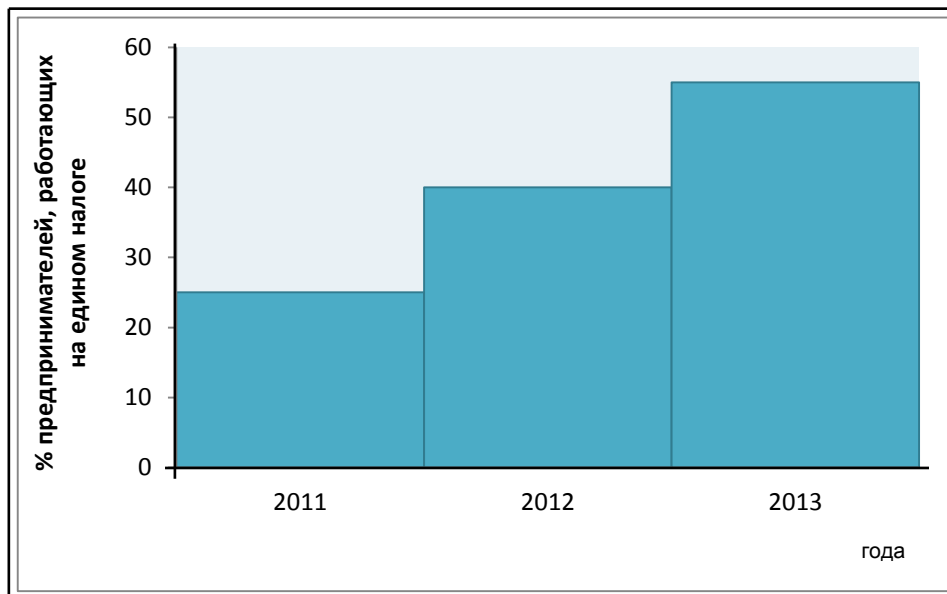

Рис. Предприниматели Украины, работающие на едином налоге

Среди главных документов целевой направленности на создание благоприятного климата для предпринимательства последнего времени можно выделить: Закон Украины "О поддержке малого предпринимательства" от 19.10.2000 г. № 2063-III; распоряжение Кабинета Министров Украины от 26.09.2001 г. № 4634 "Об утверждении национальной программы содействия развития малого предпринимательства в Украине на 2002 год". Указанные документы были применены на практике и определенным образом изменили ситуацию, которая сложилась в малом бизнесе.

Развитие малого бизнеса сдерживают три группы проблем:

1. Организационные проблемы: например, недостаток финансовых ресурсов. Недостаток финансовых ресурсов, как собственных так и заемных, является весьма значимой проблемой для бизнеса. По оценкам экспертов лишь малая часть – примерно 30 % от имеющейся потребности в кредитах для малого бизнеса сегодня удовлетворена, а в части микрокредитов (сумм до 50 тыс. грн) – то и вовсе 10 %. Особенно сложно получить кредит начинающему предпринимателю. Основная часть предпринимателей не пользуется кредитными и заемными средствами прежде всего из-за отсутствия у малых предприятий необходимого обеспечения.

Другой причиной являются высокие риски, связанные с кредитованием малых предприятий, и накладные расходы банков, которые почти одинаковы как для небольших ссуд, так и для крупных.

Вместе с тем, говоря об общих тенденциях развития сектора кредитования малого и среднего бизнеса, можно отметить, что банки, накапливая опыт работы в этой сфере, оценивая уровень рисков, связанных с предоставлением кредита данному сегменту рынка, идут по пути упрощения процедур кредитования, смягчения условий, включая процентные ставки, сроки погашения кредитов, комиссии [2, с. 56].

2. Материально-финансовые проблемы: например, доступ к выполнению государственных заказов. Специфика государственных потребностей предполагает наличие нужд, которые могут быть удовлетворены лишь малыми предприятиями, так как для крупных компаний такие заказы часто не представляют значимого интереса. Для малого бизнеса работа по государственному заказу может оказаться наиболее приемлемым способом загрузки своих мощностей и поиска клиентов.

Еще одной весьма значимой проблемой является продвижения товаров и услуг на рынке. Многие предприниматели обладают ограниченными возможностями в организации сбыта продукции, в организации рекламы и продвижении продукта на рынке, испытывают трудности в поиске клиентов, установлении связей с поставщиками и потребителями. Проведение маркетинговых исследований субъектами предпринимательства еще не стало распространенной практикой, что повышает вероятность принятия ошибочных решений и связанных с ними финансовых потерь.

Предприятия, как правило, не имеют средств для рекламирования своих товаров и услуг. Выставочно-ярмарочные мероприятия зачастую становятся для малого бизнеса единственной доступной площадкой, которую можно использовать для продвижения своей продукции и расширения ее сбыта. Таким образом, бизнес является самым массовым и одним из самых заинтересованных участников выставочно-ярмарочных мероприятий.

3. Факторы внешней среды и конъюнктуры рынка [3, с. 25]: одним из факторов, вызывающим многочисленные нарекания предпринимателей, является избыточное государственное регулирование деловой активности – так называемые административные барьеры. Следует отметить значительное число проверок предприятий со стороны органов контроля и надзора, а также продолжительные по времени процедуры получения необходимых разрешений и согласований в различных инстанциях.

Экспертные исследования и практический опыт свидетельствуют о наличии прямой зависимости между состоянием бизнес-среды и созданием новых рабочих мест. Чем меньше в стране препятствий в процедуре создания компаний, получении лицензий, привлечении кредитов, регистрации прав собственности, найме работников, выходе предприятий на внешние рынки, тем более комфортно чувствует себя бизнес, тем больше эффективных рабочих мест он создает. В устранении административных барьеров в этих и других областях кроется значительный потенциал расширения малого предпринимательства и создания новых рабочих мест.

Также одной из значимых проблем бизнеса предприниматели по-прежнему отмечают уровень налогообложения. Много нареканий вызывает и существующая громоздкая система заполнения налоговых деклараций и бухгалтерской отчетности.

При этом необходимо отметить, что с введением упрощенной системы налогообложения и специального налогового режима уплаты единого налога на вмененный доход налоговая нагрузка на малый бизнес значительно сократилась. Так, большинство индивидуальных предпринимателей перешло на указанные специальные режимы налогообложения. Вместе с тем, упрощенная система налогообложения имеет свои недостатки и ограничения. Однако в ближайшее время налоговые послабления для малого бизнеса, включая повышение предельного порога доходов, позволяющего применять упрощенную систему налогообложения, не предусматриваются [4, с. 15].

Наиболее актуальной для бизнеса является проблема доступа к недвижимому имуществу. Существует значительный дефицит приспособленных для осуществления предпринимательской деятельности нежилых помещений.

Именно этот фактор во многом сдерживает развитие инновационного и производственного предпринимательства. Нехватку нежилых помещений испытывают как начинающие предприниматели, желающие открыть собственное дело, так и успешно функционирующие предприятия, нуждающиеся в помещениях для расширения своей деятельности.

Предприятия нуждаются в своевременном получении полной и достоверной деловой информации о различных аспектах ведения бизнеса для нормального функционирования на рынке, для принятия управленческих решений.

Постоянно расширяется система информационного обеспечения предпринимательства в сети Интернет. Благодаря существующим Интернет-порталам деловой информации, малые предприятия могут получать интересующие их сведения практически по любому вопросу, находить партнеров в производственной сфере, а также повышать собственную квалификацию, благодаря системе дистанционного обучения и дистанционного консалтинга.

Предприятия часто испытывают недостаток квалифицированных специалистов. В условиях конкуренции лучших специалистов получают компании с большими бюджетами, которые могут предложить более высокий уровень оплаты труда и социальный пакет. Предприятия функционируют в постоянно меняющейся информационной среде, и руководителю необходимо постоянно отслеживать изменения в своей сфере деятельности, быть профессионалом в своей области. Для этого ему необходимо повышать свою квалификацию, а также квалификацию своих специалистов.

Оценивая причины закрытия предприятий, около половины опрошенных предпринимателей считают, что дело не только в факторах внешней среды, но и в низкой квалификации и собственных ошибках предпринимателей.

Поэтому для предприятий является актуальной проблема повышения квалификации существующего персонала и получение им необходимых деловых и специальных знаний. Эти задачи можно решать путем проведения семинаров, круглых столов, тренингов, дистанционного обучения, оказания консультаций [5, с. 39–40].

Полностью устранить или существенно ограничить действие всех негативных факторов можно только с помощью мер государственной поддержки малого предпринимательства в рамках специализированных программ.

Таким образом, вышеперечисленные проблемы развития малого бизнеса в Украине являются важными, поэтому нуждаются в скорейшем решении. Первостепенными мерами в этом направлении, по мнению автора, должны стать такие:

Во-первых, внесение изменений в законодательные акты относительно процедуры создания предприятия и упрощение этого процесса путем уменьшения количества разрешений, необходимых для открытия фирмы.

Во-вторых, внедрение льготного кредитования, предусматривающее низкую процентную ставку, продолжительный срок кредитования, возможность возратить полученную сумму до истечения срока кредита, доленое финансирование, либо разработка государственной программы по предоставлению субвенций из государственного бюджета.

В-третьих, усовершенствование системы лицензирования и патентования для предприятий путем продления сроков действия лицензий и патентов.

В-четвертых, создание научно-исследовательского центра усовершенствования государственного управления в сфере предпринимательства, который будут заниматься регулированием и поддержка малого бизнеса.

Поэтому, для нормальной деятельности бизнеса необходимо обеспечить оптимальное сочетание интересов государства, потребителей и субъектов предпринимательства. А для этого следует ввести упорядоченную и эффективную нормативно-правовую базу малого предпринимательства, которая будет стимулировать развитие бизнеса и создавать благоприятные условия для тех, кто готов начать и продолжить свое дело.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Про державну підтримку малого підприємництва : Указ Президента України від 12.05.1998 р. № 456/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Кунина Ю. Большое начинается с малого / Кунина Ю. // Газета "Время". – 9 апреля 2012. 3. Полякова О. 7 поводов для дела / О. Полякова // Газета "Деньги". – № 10(252). – 23 мая 2013. 4. Снежко Е. Главный риск для бизнеса / Е. Снежко // Инвестгазета. – 14 января 2012. 5. Симоненко К. Великий комбинатор / Симоненко К. // Инвестгазета. – Издание № 1 о возможностях 20.05 – 27.05.2013. 6. Державний комітет статистики України // Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 7. Мошенец Е. Малый бизнес ищет кредиты / Е. Мошенец // Инвестгазета. – № 26. – 14 июля 2012.

Шпичка А. В.

УДК 331.211

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ФОРМИ І СИСТЕМИ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ. АНАЛІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сучасні форми і системи заробітної плати. Проведено аналіз заробітної плати в Україні. Визначено проблеми щодо оплати праці в Україні. Наведено методи вирішення цих проблем. Зроблено висновки щодо інституту оплати праці в Україні.

Аннотация. Рассмотрены современные формы и системы заработной платы. Проведен анализ заработной платы в Украине. Определены проблемы по оплате труда в Украине. Приведены методы решения этих проблем. Сделаны выводы относительно института оплаты труда в Украине.

© Шпичка А. В., 2013

Annotation. The modern wage forms and systems are considered. Analysis of wages in Ukraine is conducted. The problems of wages in Ukraine are identified. The methods of solving these problems are offered. Conclusions regarding the institution of wages in Ukraine are made.

*Ключові слова: заробітна плата, оплата праці, робоча сила, погодинна оплата праці, від-
рядна оплата праці.*

Актуальність даної теми полягає у тому, що сьогодні політиці грошових доходів населення України не приділяється належної уваги, тому виникають диспропорції на споживчому ринку, в мотиваціях до праці, прискорено зростає безробіття та руйнування мотивів і стимулів до праці у країні [1]. В умовах сучасного ринкового механізму в Україні рівень заробітної плати забезпечує не лише основи відтворення робочої сили, а стає дедалі вагомішим чинником відтворення суспільного виробництва, сприяє розвитку та вдосконаленню соціально-трудових відносин.

Дана тема була досліджена такими вченими, як: Карл Маркс ("Заробітна плата, ціна та прибуток", том 16), Дж. Р. Хікс ("Теорія заробітної плати"), А. Маршалл ("Принципи політичної економії в 2-х томах), Кейнс Дж. М. ("Загальна теорія зайнятості, процента та грошей"), а також А. Сміт, Д. Рікардо, М. Туган-Барановський, В. Геєць, Д. Богиня, Ведерникова М. Д., Грішнова В. В, Нікіфорова О. В., Пилипенко А. А. та ін.

Головною метою роботи є розкриття основних понять, форм і систем заробітної плати, а також наведення прикладів їх використання в Україні.

Закон України "Про оплату праці" від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР визначає економічні та організаційні засоби оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах на підставі трудового договору з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та господарювання, а також з окремими громадянами та сферою державного і договірного регулювання оплати праці [1]. Він спрямований на забезпечення відтворювальної та стимулюючої функції заробітної плати.

Середня номінальна заробітна плата штатного працівника (без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців) з січня по вересень 2011 року становила 2 505 грн, що у 2,66 рази вище за рівень мінімальної заробітної плати (941 грн) (рис. 1).

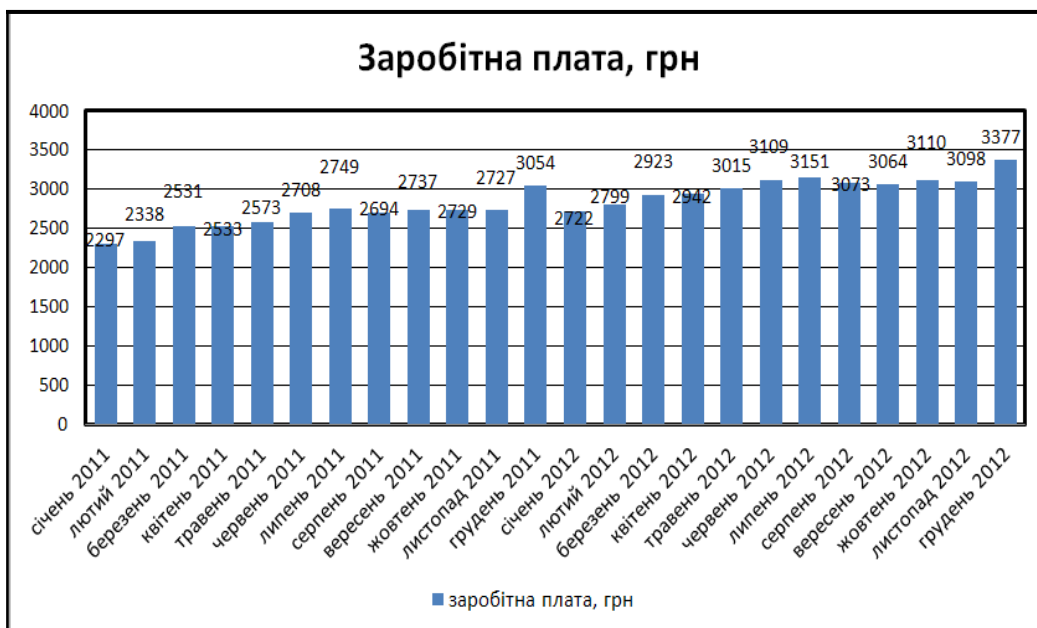

Рис. 1. Співвідношення середньої номінальної заробітної плати за 2011 та 2012 роки

Дані, які наведено на рис. 1, показують, що середня номінальна заробітна плата штатного працівника за 2012 рік становила 3 032 грн, а за 2011 рік складала 2 639 грн. Тобто порівняно з попереднім роком показник середньої номінальної заробітної плати збільшився на 13 %.

Найвищі розміри номінальної заробітної плати у 2011 році за видами промислової діяльності спостерігались у працівників, які займаються такими видами промисловості: видобування енергетичних матеріалів (3 187 грн) та виробництво коксу, продуктів нафтопереробки (3 075 грн), що в 1,42 – 1,57 рази перевищує середній рівень заробітної плати за видами промислової діяльності по Україні (рис. 2).

Рис. 2. Заробітна плата штатних працівників за видами промислової діяльності в 2011 році

Якщо простежити тенденції оплати праці за регіонами (рис. 2), то можна побачити певну закономірність: регіони, основна діяльність яких орієнтована на промислове виробництво, які мають широкі транспортні мережі та експортноорієнтовані галузі, характеризуються високим рівнем оплати праці [2]. Проблеми регіональної та міжгалузевої диференціації заробітної плати значно поглиблюють соціальну напруженість у суспільстві, стимулюють еміграцію, особливо з регіонів, які характеризуються низьким рівнем оплати праці. Дані за регіонами країни наведено на рис. 3.

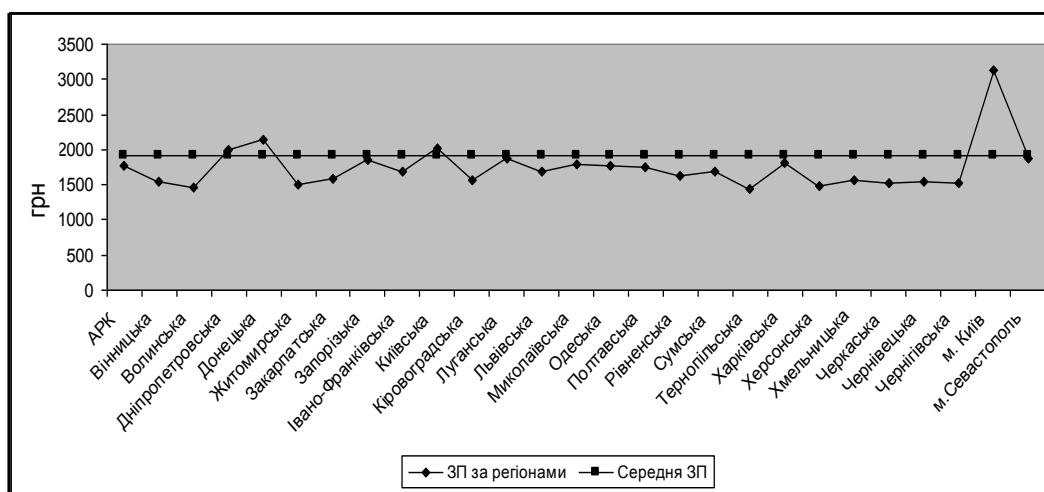

Рис. 3. Співвідношення рівня заробітної плати за регіонами із середньою заробітною платою в Україні в 2011 році

З графіку співвідношення заробітної плати за регіонами України та середнього рівня оплати праці в країні на 2011 рік можна чітко простежити відмінності між регіонами із високими стандартами оплати праці та регіонами з найнижчими показниками.

Тобто, як видно з рис. 3, середній розмір оплати праці в усіх регіонах був вищим за прожитковий мінімум для працездатної особи, і навіть у більшості областей рівень оплати праці близький до середнього по Україні. Разом з тим лише у 4 із них заробітна плата перевищила середню по Україні: у м. Києві – 3 431 грн, Донецькій області – 2 549 грн, Київській – 2 295 грн, Дніпропетровській – 2 369 грн. Найнижчий рівень заробітної плати, який не перевищував 77 % від середнього по економіці, спостерігався у Тернопільській, Волинській та Херсонській областях. У цих регіонах середня заробітна плата менша за середню українську приблизно на 500 грн.

Серед лінійних фахівців найбільші зарплати пропонують у сфері інформаційних технологій, юристам і фінансистам [3]. Крім того, роботодавці також обіцяють високий рівень доходу для фахівців по роботі з клієнтами і торгових представників.

Щодо оплати праці в Україні в цілому на даному етапі можна відмітити такі гострі проблеми, як висока заборгованість із виплат заробітної праці, особливо у видобувній галузі, невідповідність розміру мінімальної заробітної плати реальним потребам, висока диференціація рівня оплати праці за регіонами та галузями економічної діяльності.

Метою державної політики у сфері регулювання оплати праці має стати погашення заборгованості оплати праці, оскільки у багатьох галузях економіки і на значній кількості економічно активних підприємств спостерігаються великі затримки за її виплатами. Ця обставина надзвичайно напружує соціально-економічні відносини в суспільстві та пригнічує психологічний стан працюючих, що спричиняє зниження продуктивності їх праці [4]. Окрім того необхідно звернути увагу на значні розбіжності в рівнях оплати праці за регіонами, тому що це також має, перш за все, соціальні наслідки. Робітники через бажання максимізувати свою заробітну плату за однакової праці, змушені переїздити до інших регіонів у пошуках відповідної оплати, тобто відбувається постійна міграція трудового населення, що спричиняє нерівномірний розподіл робочої сили на ринку праці. Окрім того, значна частка населення через низький рівень оплати праці змушена шукати роботу за кордоном, що оплачується значно вище, ніж в Україні.

Ще однією проблемою, що потребує швидкого вирішення є невідповідність мінімальної зарплати реальним потребам суспільства. На сьогоднішній день спостерігається значне відставання темпів приросту мінімальної зарплати від темпів інфляції та зростання життєвих стандартів.

Тому з огляду на все зазначене, можна зробити висновок, що інститут оплати праці в Україні знаходиться у процесі трансформації і потребує подальшого вдосконалення та регулювання з боку держави, яке буде спрямоване, перш за все, на роботу з приведення трудового законодавства відповідно до вимог ринкової економіки, на наближення мінімального розміру оплати праці до величини прожиткового мінімуму, і створення економічних, організаційних та інших умов, які забезпечують своєчасну й у повному обсязі виплату заробітної плати.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.liga.net. 2. Про Державний бюджет України на 2011 рік : Закон України від 23.12.2010 р. № 2857-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/. 3. Кодекс законів про працю України від 13.05.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/. 4. Башнянин Г. І. Політична економія. Ч. 1. Загальна економічна теорія : підручник для студентів ВНЗ / Г. І. Башнянин, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв. – К. : ІЗМН, 2010. – 304 с. 5. Статистичний збірник "Праця України у 2011 році". – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 343 с. 6. Гальчинський А. С. Основи економічних знань : навч. посібн. / А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – К. : Вища школа, 2008. – 544 с. 7. Куликов Г. Т. Оплата труда в Украине / Г. Т. Куликов. – К. : Знание, 2010. – 110 с. 8. Крищенко К. Т. Політична економія : навч. посібн. / К. Т. Крищенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв. – К. : КНЕУ, 2001. – 508 с. 9. Офіційний сайт Державного комітету статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 331.54

Нгуен Тхи Фьонг Ань

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. Исследованы проблемы безработицы и трудоустройства населения в Украине. Раскрыты причины возникновения безработицы, ее особенности, динамика и социально-экономические последствия. Осуществлен поиск методов и путей преодоления безработицы.

© Нгуен Тхи Фьонг Ань, 2013

IS

"Управління розвитком", №19(159)2013

Анотація. Досліджено проблеми безробіття та працевлаштування населення в Україні. Розкрито причини виникнення безробіття, його особливості, динаміку та соціально-економічні наслідки. Здійснено пошук методів та шляхів подолання безробіття.

Annotation. The problem of unemployment and provision of jobs in Ukraine is studied. Causes of unemployment, its features, dynamics and social and economic consequences are revealed. Methods and ways to overcome unemployment are considered.

Ключевые слова: безработица, уровень безработицы, трудоустройство, занятость, рабочая сила, молодежь.

Актуальность данной темы обусловлена тем, что развитие украинской экономики в современном мире невозможно без обеспечения занятости и эффективного использования трудового потенциала. Экономический кризис наглядно продемонстрировал, насколько нестабильными были те тенденции, которые имели место в докризисный период на отечественном рынке труда, насколько этот рынок подвержен неблагоприятным экономическим условиям. Проблемы занятости и безработицы населения стали одними из острейших экономических и социальных проблем. Особенно остро эти проблемы отражаются на социально незащищенном слое населения – молодежи, который является основой будущего трудового потенциала страны. В Украине еще не разработана целостная концепция трудоустройства выпускников государственных вузов. Поэтому обеспечение занятости молодежи является одной из первоочередных задач государства.

Весомый вклад в исследование проблем занятости и использования трудового потенциала внесли такие экономисты: Алушко С. М., Завиновская Г. Т., Базилевич В. Д. и др. Аспекты занятости молодежи рассматривали Борисова Л. Г., Зубок Ю. А., Свиридов Н. А. и др. [1, с. 197].

Целью данного исследования является изучение проблемы занятости населения, причин возникновения безработицы, ее особенностей, динамики и социально-экономических последствий, проблемы трудоустройства молодежи, анализ современного состояния безработицы населения Украины, поиск методов преодоления безработицы.

Отношения в сфере занятости населения в Украине регулируются Конституцией Украины, Законом Украины "О занятости населения", Кодексом законов "О труде Украины", Хозяйственным и Гражданским кодексами Украины, Законом Украины "Об общеобязательном государственном социальном страховании на случай безработицы", другими актами законодательства.

Занятость – это незапрещенная законодательством деятельность лиц, связанная с удовлетворением их личных и общественных потребностей с целью получения дохода (зарботной платы) в денежной или иной форме [2, ст. 1].

Безработица – это социально-экономическое явление, при котором часть экономически активного населения не может реализовать свое право на работу или получение заработной платы [2, ст. 1]. Согласно определению Международной организации труда, человек в возрасте 10 – 72 лет (в Украине – 15 – 70 лет) признается безработным, если на данный момент он: не имел работы; ищет работу; готов приступить к работе [3, с. 63].

Лица трудоспособного возраста (экономически активное население) – лица старше 16 лет, не достигшие пенсионного возраста и способные к активной трудовой деятельности по состоянию здоровья. Количество трудоспособного населения рассчитывается как разность между всем населением и ее нетрудоспособной частью (дети – лица до 15 лет, пенсионеры – лица старше 70 лет, инвалиды, лица, находящиеся в психиатрических больницах) [2, ст. 1].

В экономике безработица выступает как превышение предложения рабочей силы над спросом на нее, то есть возникает избыток рабочей силы на рынке труда. Возникновению безработицы способствуют демографические изменения в численности и составе рабочей силы (рождаемость и старение населения, соотношение показателей его прироста, смертности и т. д.). Несоответствие образовательно-квалификационным характеристикам потенциальных работников потребностям экономики, в частности рынка труда, несоответствие заработной платы условиям и характеру труда также являются одними из причин возникновения безработицы. Такие факторы, как дискриминация на рынке труда отдельных групп населения (женщин, молодежи, пожилых, инвалидов) и сезонные колебания в уровнях производства также могут привести к безработице [4, с. 138].

Безработицу считают важным стимулом активности работающего населения, но в реальной экономической жизни – это общественное бедствие. Высокий уровень безработицы приводит к таким негативным социальным последствиям, как напряженность в обществе, обострение криминальной ситуации, усиление социальной дифференциации и снижение трудовой активности. К негативным экономическим последствиям относят сокращение налоговых поступлений, уменьшение ВВП страны, снижение уровня жизни людей и снижение квалификации безработными. Но, кроме отрицательных последствий, нужно отметить и ряд положительных моментов, среди которых: рост производства, появление новых предприятий, повышение дисциплины и эффективности труда занятых [4, с. 63].

Уровень безработицы – отношение числа безработных к общему числу занятых в хозяйстве. Чаще всего выражается в процентах [2, ст. 1, 3, с. 64]. На начало января 2013 г., по данным Государственного комитета статистики Украины уровень безработицы в Украине (7,5 %) был несколько ниже средневропейского уровня (9,71 %). Уровень безработицы в таких странах, как Греция, Испания, Португалия, Словакия, выше, чем в Украине более чем в два раза (рис. 1) [2].

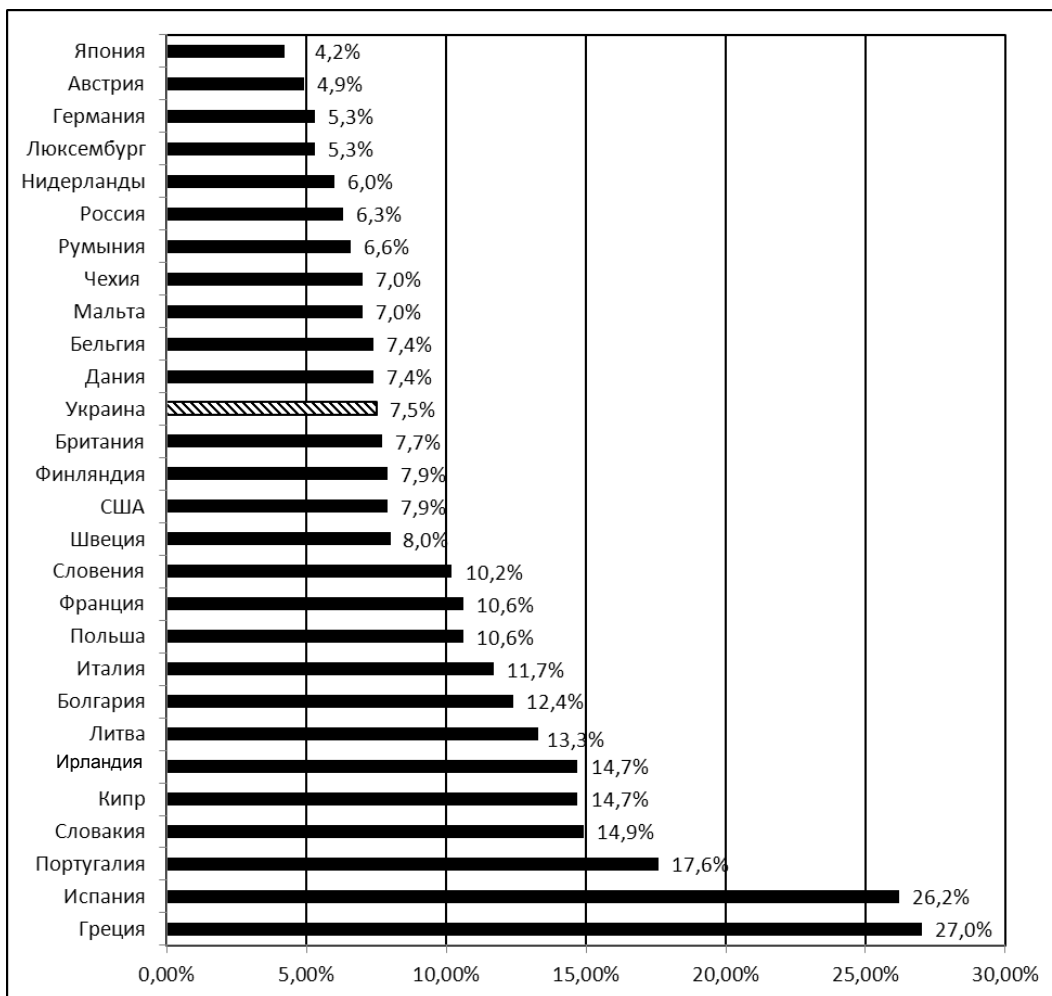

Рис. 1. Уровень безработицы в Европе, США, Японии, России и Украине на начало января 2013 г.

Уровень безработицы в Украине по методологии Международной организации труда по итогам 2012 г. составил 7,5 % к общему количеству трудоспособного населения страны. Среди женщин этот показатель составил 6,4 %, среди мужчин – 8,5 %, среди городского населения – 7,6 %, среди сельского – 7,4 %. Самый высокий уровень безработицы характерен для возрастной категории от 15 до 24 лет (рис. 2) [5].

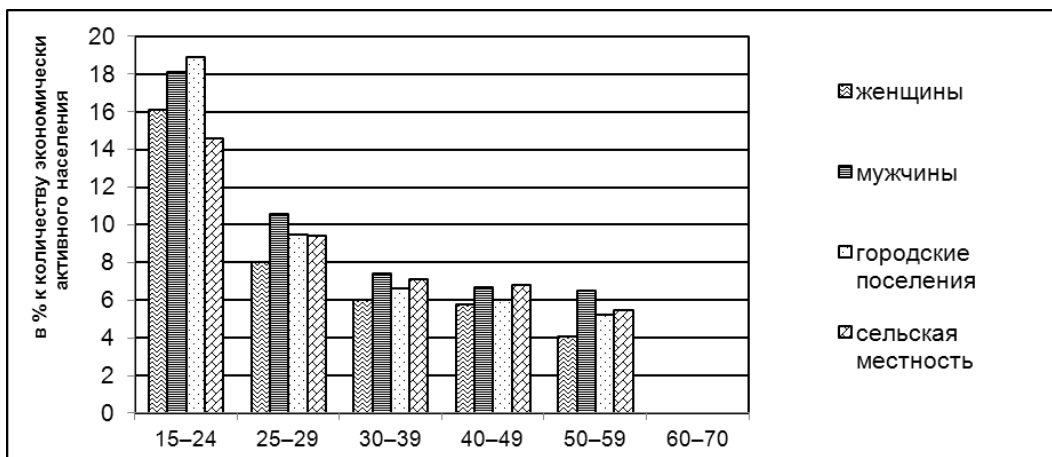

Рис. 2. Уровень безработицы населения по полу, возрасту и месту проживания в 2012 г. [5]

Наименьший уровень безработицы по итогам Государственного комитета статистики Украины за 2012 г. наблюдается в Киеве (5,5 %), Автономной Республике Крым (5,8 %), Одесской области (5,8 %) и Севастополе (5,9 %), наибольший – в Черниговской и Тернопольской областях (9,8 %) (рис. 3) [5].

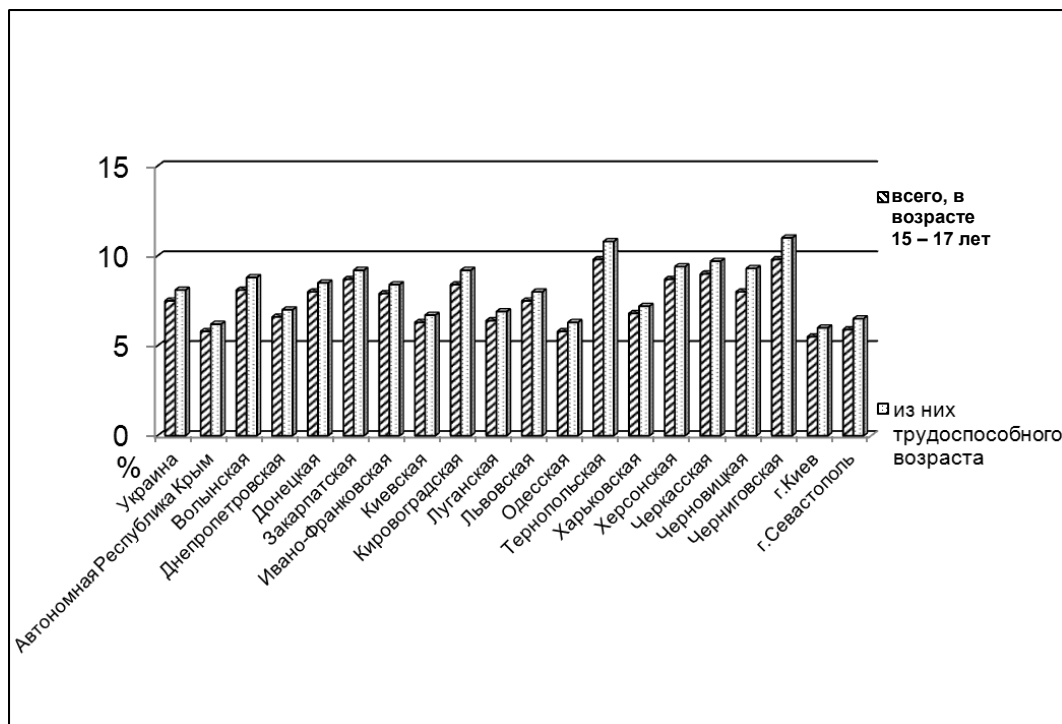

Рис. 3. Уровень безработицы населения (по методологии МОТ) по регионам Украины по итогам 2012 г. [5]

Необходимо рассмотреть динамику безработицы в Украине в 2000 – 2012 гг. Следует отметить, что по сравнению с 2000 г., общий уровень безработицы уменьшился на 56 %. Резкое повышение уровня безработицы наблюдалось в 2008 г., в период финансово-экономического кризиса, но вскоре в 2009 г. уровень безработных стабилизировался и достиг значения ниже докризисного (рис. 4) [5].

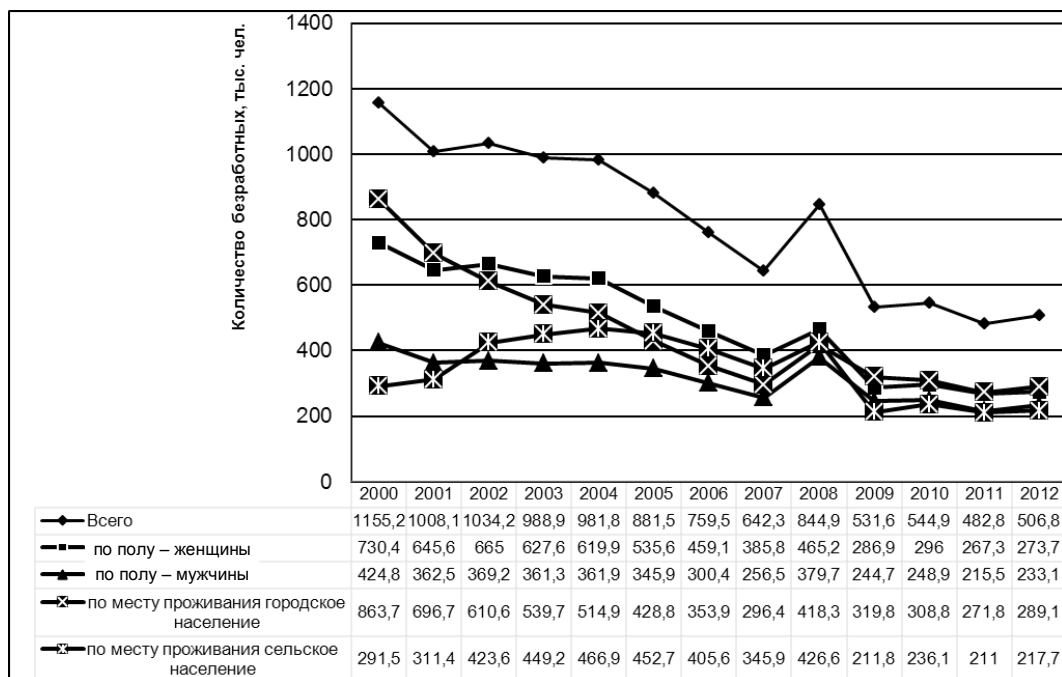

Рис. 4. Динамика количества зарегистрированных безработных по полу и месту проживания в Украине в 2000 – 2012 гг. [5]

Причин незанятости может быть множество. По данным Государственного комитета статистики Украины, они могут быть следующими: уволенные по экономическим причинам; уволенные по собственному желанию; демобилизованные с военной срочной службы; не трудоустроенные после окончания общеобразовательных и высших учебных заведений I – IV уровней аккредитации; уволенные по состоянию здоровья, в связи с оформлением пенсии по возрасту, инвалидности; уволенные в связи с окончанием срока контракта и др. [5].

Важную роль в регулировании рынка труда и снижении уровня безработицы играет Государственная служба занятости, которая предлагает такие виды помощи: традиционная денежная помощь в связи с безработицей; содействие поиска работы; переобучение (перепрофилирование за счет Государственного фонда содействия занятости); содействие открытию собственного дела (предпринимательской деятельности) с частичной выплатой денег (стартового капитала); создание дотационных рабочих мест на предприятиях, учреждениях и организациях с целью трудоустройства безработных; занятость безработных в общественных работах временного характера для получения дополнительной прибыли; получение субсидий на оплату жилищно-коммунальных услуг [3, с. 63].

Особенно остро проблема безработицы отражается на самом социально незащищенном, но активном и мобильном слое населения – молодежи (лица от 15 до 24 лет). Увеличению безработицы среди молодежи способствует ряд факторов. Во-первых, во время кризиса большая часть выпускников высших учебных заведений не смогла конкурировать с более опытными претендентами на рабочее место, что является еще одним свидетельством несоответствия уровня подготовки специалистов в Украине требованиям работодателей. Во-вторых, значительная часть молодежи не смогла трудоустроиться после службы в армии. Также особенно не заинтересованы работодатели в женщинах, поскольку те, в перспективе, могут претендовать на облегченные условия труда в связи с беременностью, уйти в отпуск, чтобы присмотреть за ребенком и т. д. [4, с. 139].

Таким образом, молодежь становится незадействованным трудовым ресурсом и неиспользованным потенциалом. Уровень безработицы среди молодежи на начало января 2013 г. составил 17,3 %. Однако этот показатель несколько ниже среднеевропейского (27,18 %), а в некоторых странах ЕС (Испания, Греция) он доходит до 60 % (рис. 5) [6].

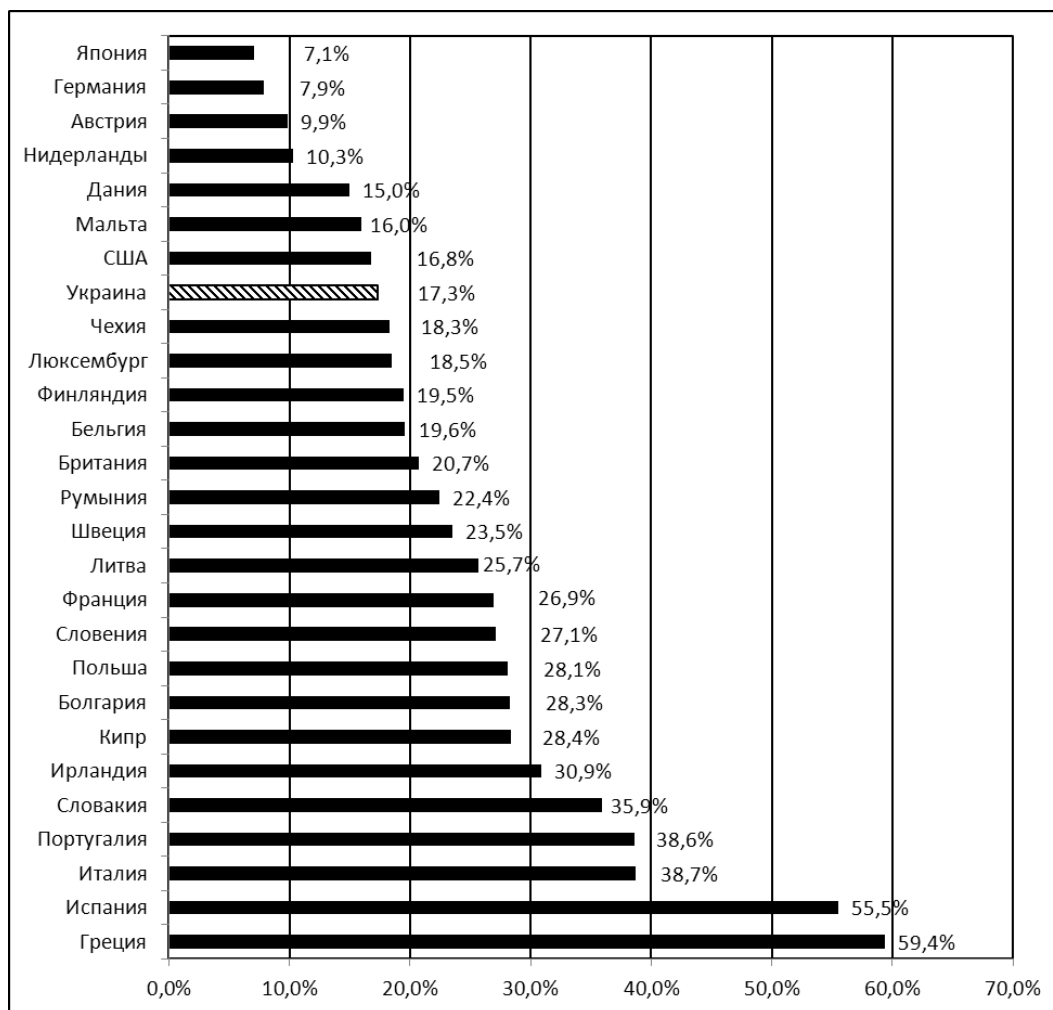

Рис. 5. Уровень безработицы среди молодежи в Европе, США, Японии, Украине на начало января 2013 г. [5]

Социальная защита молодежи во многом зависит от проводимой государством социальной политики в целом и политики занятости в частности. Так, численность выпускников учебных заведений, трудоустроенных при содействии службы занятости, ежегодно увеличивается, исключением являются 2008 – 2009 гг. экономического кризиса. Согласно 5 статье действующего Закона Украины "О занятости населения", государство обеспечивает отдельным категориям (особенно это касается молодежи в возрасте 15 – 18 лет) дополнительные гарантии трудоустройства путем бронирования рабочих мест. Кроме этого, правительство определило перечень 24 профессий и 33 специальностей (электросварщик, фрезеровщик, столяр, каменщик, токарь, кондитер, тракторист, штукатур, бухгалтер, экономист, инженер, агроном и др.), за которым работодателям может надаваться дотация на создание первого рабочего места для выпускника. С целью содействия молодежи в выборе будущей профессии, государственная служба занятости также увеличивает объемы работы с профориентацией. Значительно активизировалась деятельность службы занятости по расширению видов общественных работ и повышению их привлекательности [2, ст. 1; 4, с. 140].

Несмотря на проводимую работу, проблема занятости молодежи остается очень актуальной. Автор считает, что для решения данной проблемы Украине необходимо: во-первых, улучшить систему стажировки студентов последних курсов на предприятиях, организациях для получения практического опыта работы; организовать тренинги по профориентации и поиска работы, распространить информацию о проблемах занятости, о ситуации на рынке труда, о работодателях и т. д.; расширить опыт проведения "ярмарок вакансий". Во-вторых, провести исследования с целью определения специальностей, профессиональных навыков и уровня квалификации, которыми должны владеть выпускники, и учесть результаты этих исследований в учебных программах. В-третьих, создать механизм финансовой или другой поддержки предприятий, учреждений и организаций, которые участвуют в реализации программы по обеспечению первым рабочим местом выпускников.

Подводя итог, следует отметить, что анализ ситуации на украинском рынке показал, что кризисные тенденции еще не полностью преодолены. И хотя уровень безработицы с 2010 г. начал падать, негативные тенденции все же сохранились – нерациональная структура занятости, недостаточно высокий ее уровень, увеличение безработицы среди молодежи. Решение этих проблем требует активной и сбалансированной политики занятости, которая должна быть направлена на повышение уровня занятости и соответствия структуры спроса и предложения рабочей силы, повышения ее мобильности. В целом эффективность регулирования занятости и безработицы зависит от слаженного сотрудничества государства, работодателя и наемного рабочего.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Заярна Н. М. Причини безробіття в різних умовах економічного розвитку України та методи його подолання / Н. М. Заярна / Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.2. – С. 196–200. 2. О занятости населения : Закон Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T125067.html. 3. Ховрак І. В. Теоретичні аспекти безробіття та проблеми його регулювання в сучасних умовах / І. В. Ховрак, Н. В. Козлов / Економічний простір. – 2011. – № 48/2. – С. 61–67. 4. Семенова Д. А. Основні напрями подолання безробіття серед молоді в Україні / Д. А. Семенова // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 2(23). – С. 138–141. 5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Официальный сайт статистической службы Европейского союза. – Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>.

Отлейкіна П. В.

УДК 347.77(477)

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Визначено основні проблеми у сфері захисту прав інтелектуальної власності, сформовано теоретичні підходи щодо вдосконалення адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, що повинно позитивно вплинути на економіку країни загалом.

© Отлейкіна П. В., 2013

Аннотация. Определены основные проблемы в сфере защиты прав интеллектуальной собственности, сформулированы теоретические подходы по совершенствованию административно-правовой защиты права интеллектуальной собственности, что должно положительно повлиять на экономику страны в целом.

Annotation. The main problems in the area of protection of intellectual property are studied and theoretical approaches to improvement of the administrative and legal protection of intellectual property rights are discussed, which should have a positive effect on the economy as a whole.

Ключові слова: інтелектуальна власність, патент, винахід, економічний розвиток.

На сучасному етапі економічний розвиток будь-якої держави залежить великою мірою від сфери інтелектуальної діяльності, захист результатів якої здійснює право інтелектуальної власності. У процесі впровадження інновацій, тобто перетворення ідей у новий або вдосконалений продукт, який запроваджено на ринку, домінуючу роль посідають питання набуття і захисту виключних прав на результати інтелектуальної діяльності та їх комерціалізацію. Сьогодні Україну звинувачують у низьких стандартах охорони інтелектуальної власності, вона займає перші рядки у списку країн-піратів програмного забезпечення, фармацевтичних засобів, до неї застосовують санкції, що призводять до значних політичних та фінансових збитків. Таким чином, дана тема захисту інтелектуальної власності є дуже актуальною. Крім того, без наявності ефективної системи захисту майже неможливо забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної економіки, залучити інвестиції до інноваційних проектів, захистити національного виробника на зовнішньому ринку, покласти край торгівлі контрафактною продукцією. Тобто, правові й економічні відносини, їх методи у сфері інтелектуальної власності одна без іншої не існують.

Вивчення питання щодо формування, функціонування та захисту інтелектуальної власності приділяли увагу українські та зарубіжні вчені: Кузнєцов Ю. М., Дахно І. І., Пріб Г. А., Цибульов П. М., Орлюк О. П., Подопригора О. Л., Меггс П. Б. та ін.

Останнім часом значно знизилися показники щодо захисту інтелектуальної власності в Україні, тому доцільно, розглянувши динаміку зміни місця України в міжнародних рейтингах, визначити основні проблеми у сфері захисту прав інтелектуальної власності та як висновок надати сформувані автором теоретичні підходи щодо вдосконалення адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, що у свою чергу повинно позитивно вплинути на економіку країни загалом.

Основні засади державного управління інтелектуальною діяльністю визначаються Конституцією України. Держава забезпечує вільний і всебічний розвиток особистості [1; 2]. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання [1; 3]. Конституція України надає кожному, хто проживає в її межах, право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Також кожному держава гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, а також захист авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може їх використовувати або поширювати без згоди особи, що має право на зазначені результати, за винятками, встановленими законом [1].

Об'єктами права інтелектуальної власності є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та інші результати інтелектуальної праці [4].

Залежно від особливостей об'єктів права інтелектуальної власності можна виділити чотири її різновиди:

- авторське право і суміжні права;
- право на відкриття;
- промислова власність (право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, що називають також патентним правом);
- інші результати творчої діяльності, використовувані у виробництві (право на товарний знак, фірмове найменування, топологій інтегральних схем, інтересів володаря ноу-хау).

Що стосується характерних рис інтелектуальної власності важливо окреслити такі: інтелектуальна власність має власну сферу (галузь), мету і завдання правового регулювання, окреслені як у Конституції, так і в окремих законах України;

законодавство у сфері інтелектуальної власності безпосередньо пов'язане з регулюванням статусу об'єктів інтелектуальної власності, суб'єктів інтелектуальної власності, авторського та суміжних прав, прав промислової власності тощо;

як галузь загальної системи законодавства воно має комплексний характер і включає джерела як публічного, так і приватного права [2].

На сьогодні законодавство України у сфері інтелектуальної власності охоплює всі загальновідомі об'єкти права інтелектуальної власності і в цілому відповідає міжнародним нормам. Також позитивну динаміку демонструє і діяльність експертного закладу. Адже щорічно зростає кількість заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності. У середньому за рік надходить близько 35 тисяч заявок (у тому числі 15 % від іноземних замовників) та видається понад 25 тисяч охоронних документів (рис. 1) [2; 5].

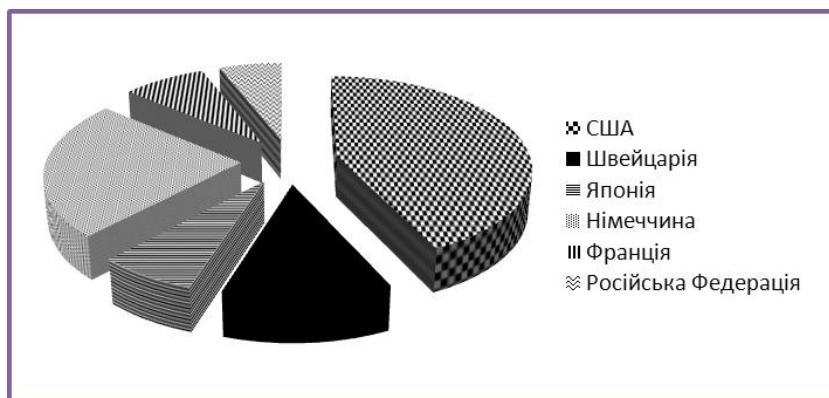

Рис. 1. Іноземні заявники на винаходи за 2011 р. [2; 5]

Ураховуючи пріоритети зовнішньої та внутрішньої політики України, зокрема вимоги стосовно створення Зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом, а також ураховуючи те, що Україна стала членом Світової організації торгівлі з 2008 р., у країні намагаються спрямувати зусилля на активне сприяння використанню інтелектуальних ресурсів нації для економічного розвитку держави із урахуванням інноваційно-інвестиційного вектору. Оскільки до проекту Угоди з ЄС включений окремий розділ, який визначатиме ключові принципи правової охорони інтелектуальної власності, у тому числі об'єктів патентного права відповідно до європейських норм та стандартів [2]. Усе це підтверджує важливість існування такої економічної категорії, як інтелектуальна власність, а отже і її захисту в Україні.

Щодо стану захисту прав інтелектуальної власності в Україні було проведено дослідження як на національному, так і на міжнародному рівнях. Навесні 2012 р. соціологічна група "Рейтинг" провела опитування серед українців щодо проблеми захисту інтелектуальної власності. Результати дозволяють стверджувати, що українці, з одного боку, розуміють необхідність захисту права інтелектуальної власності, а з іншого – перекладають усю відповідальність на владу. Якщо зацентрувати увагу на дотриманні прав інтелектуальної власності на практиці, то якщо у людини буде вибір купити копію книжки, передруковану з оригіналу, за ціною, нижчою за оригінал, а за якістю вона майже не поступатиметься оригіналу, то лише 13 % респондентів відмовляться від копії і придбають оригінал. Варто звернути увагу на те, що чим молодший вік опитуваних, тим частіше вони користуються Інтернетом і можуть відмовитися від оригіналу книги. 60 % опитаних вважають, що дії влади щодо захисту інтелектуальної власності є неефективними [6].

Варто зауважити також, що в Україні саме правам інтелектуальної власності приділяється недостатня увага, повідомлення ЗМІ свідчать про порушення на території України даних прав. Особливо велика кількість порушень спостерігається у сфері охорони комп'ютерного забезпечення, баз даних, аудіовізуальної продукції. Щоб краще зрозуміти ситуацію варто звернути увагу на такий рейтинг, як Індекс глобальної конкурентоспроможності і з'ясувати позицію України та визначити, чому саме становище нашої держави є таким.

Індекс глобальної конкурентоспроможності країни – дослідження, яке проводиться Всесвітнім економічним форумом, включає 12 складових, кожна з яких стосується окремих аспектів конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта, вища та професійна підготовка; ефективність ринку товарів; ефективність ринку праці; рівень розвитку фінансового ринку; оснащення новими технологіями; розмір ринку; рівень розвитку бізнесу; інновації. Таким чином, дане дослідження допомагає аналітикам визначити перешкоди на шляху до економічного розвитку і розробити стратегії досягнення стійкого економічного прогресу [7].

Відповідно до Звіту про глобальну конкурентоспроможність за 2012 – 2013 р. Україна займає 120 місце за рівнем захисту інтелектуальної власності. Варто зауважити, що ситуація є далеко не позитивною, адже показники на 1,1 нижчі за середній світовий показник. Порівняно з минулим роком Україна втратила 3 позиції, адже в 2011 – 2012 р. Україна посідала 117 сходинку за показниками захисту інтелектуальної власності, а в 2010 – 2011 р. Україна займала 113 місце [5].

За мірою істотного значення інтелектуальної діяльності, особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства, попит на неї також інтенсивно зростає. Саме тому інтелектуальна власність часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання [2; 7]. Стан захисту інтелектуальної власності обумовлений різними причинами: корупцією в державних органах влади, неефективною бюрократією у владі, нестабільністю у політиці, недосконалим законодавством у сфері інтелектуальної власності, суперечливою законодавчою базою. Крім того, основні перепони в реалізації можливостей науково-технічного потенціалу України пов'язані з відсутністю в країні платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію, обмеженістю бюджетного фінансування науково-промислового комплексу. У цих умовах організації науково-технічної сфери не приділяють належної уваги патентно-ліцензійній діяльності, не можуть здійснити ефективну реалізацію результатів інтелектуальної власності на внутрішньому та зовніш-

ньому ринках [3, с. 178]. Також слід відзначити, що серед головних причин недостатнього рівня захисту інтелектуальної власності в Україні іноземні спеціалісти найчастіше називають "відсутність у держави коштів на патентування та здійснення реєстраційних процедур за кордоном", "низький рівень правової культури в країні", "відсутність належних знань та інформації щодо захисту інтелектуальної власності" [8, с. 32]. Відсоткове співвідношення цих причин ілюструє рис. 2.

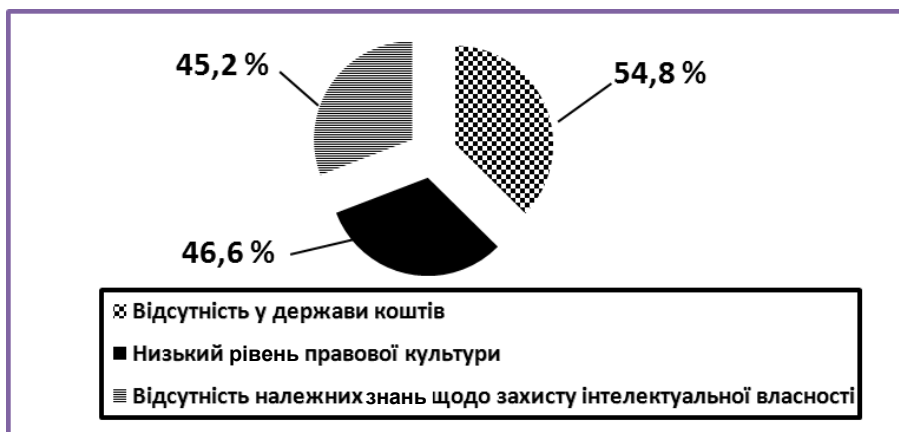

Рис. 2. Ситуація в Україні у сфері інтелектуальної власності з точки зору іноземних спеціалістів [8, с. 32]

Важливою проблемою є незавершеність формування структури державної системи охорони об'єктів інтелектуальної власності, особливо у правоохоронних органах. У країні практично немає фахівців з маркетингу інтелектуальної власності, а також комплексної державної системи навчання, підготовки і підвищення кваліфікації фахівців з питань охорони інтелектуальної власності. Тобто має місце така проблема, як недостатня обізнаність суспільства у питаннях охорони та захисту прав, що нерідко призводить до порушення прав, що також негативно відображається як на економічному розвитку держави, так і на міжнародному іміджі [2]. Треба також зрозуміти, що причина більшості порушень прав інтелектуальної власності має економічний характер. Лише людина, що володіє правом на конкретний об'єкт інтелектуальної власності, володіє й правом на використання такого об'єкта, вона має можливість вести цінову політику, тобто вона є монополістом і може монополічно встановлювати завищені ціни, причому не рідко не лише на об'єкт інтелектуальної власності, а й на товар, в якому такий об'єкт втілений [2].

Щоб побудувати цілісну систему законодавства стосовно прав інтелектуальної власності, необхідно орієнтуватися на умови єдиного ринку й узагальнювати те, що вже накопичено в окремих сегментах законодавства. Як основний інвестор у науково-технічну сферу, держава має здійснювати гнучку політику у сфері використання наявного в країні інтелектуального науково-технічного потенціалу, створеного за рахунок бюджетних коштів. Крім того, мова йде не тільки про закріплення прав на результати науково-технічної діяльності за державою, а й про необхідність використовувати наявні державні регулятори для активізації діяльності виробників продукції, інвесторів у галузі створення і залучення в господарський обіг результатів науково-технічної діяльності. Щоб отримати суттєву підтримку фінансової, наукової, освітньої та іншої сфер досліджень та розробок з боку національних підприємств з приватною та колективною власністю, необхідно у підприємців створити зацікавленість у вагомих інноваційних проектах. У найкращому випадку такі підприємства будуть орієнтовані на придбання закордонних ліцензій, у інших випадках вони вимушені займатися виробництвом застарілої продукції. Також необхідно, щоб розробками інноваційних проектів займалися установи, які ніколи не брали за мету продаж результатів інтелектуальної діяльності, тобто не розробляли завдання довести проект до привабливого у соціально-економічному плані вигляді і продати. Автор підкреслює – продати на внутрішньому ринку, бо зовнішні ринки недосяжні для переважної більшості українських підприємств і організацій. На сьогодні в Україні майже немає фахівців зазначеної спрямованості. Необхідно підготувати достатню кількість впливових фахівців, здатних робити виважені оцінки та приймати рішення на всіх етапах перетворення ідеї у новий або вдосконалений продукт, тоді і слід очікувати прискорення розбудови цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/content/constitution.html>. 2. Орлюк О. Інтелектуальна власність в Україні: досвід, законодавство, проблеми, перспективи / О. Орлюк // Право України. – 2011. – № 3. 3. Управління розвитком. – 2011. – № 21. – С. 177–180. 4. Про власність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

/laws/show/697-12. 5. The global competitiveness report 2010 – 2012 / World economic forum [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org>. 6. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] / Соціологічна група "Рейтинг". – Режим доступу : <http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/13997>. 7. Индекс глобальной конкурентоспособности – информация об исследовании [Электронный ресурс] / Центр гуманитарных технологий. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>. 8. Греков І. П. Захист інтелектуальної власності як основа конкурентоздатності національної економіки / І. П. Греков // Управління правами інтелектуальної власності : матеріали науково-практичної конференції, 21 квітня 2011 р. / відп. за вип. А. М. Куліш. – Суми : СумДУ, 2011. – С. 31–33.

Ближенський В. Є.

УДК 334.722(477)

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано основні аспекти розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, визначено фактори та головні проблеми, які негативно впливають на його розвиток. Запропоновано засоби подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Аннотация. Проанализированы основные аспекты развития малого и среднего бизнеса в Украине, определены факторы и основные проблемы, отрицательно влияющие на его развитие. Предложены способы преодоления отрицательных факторов малого бизнеса в современных условиях хозяйствования.

Annotation. The state of the small business in Ukraine is analyzed. The factors and problems adversely affecting its development are studied. Ways to overcome the negative factors of the small business in the current economy are suggested.

Ключові слова: малий бізнес, негативні тенденції, оподаткування, державна підтримка.

На сучасному етапі формування ринкових відносин в Україні особливого значення набуває питання розвитку нових форм господарювання. Світовий досвід свідчить про те, що одне з провідних місць у господарських системах розвинутих країн належить малим підприємствам. Саме мале та середнє підприємство дає змогу в найкоротший термін здійснити структурну перебудову економіки, сприяє насиченню ринку товарами та послугами і формуванню середнього класу. Актуальність даної теми полягає у тому, що розвиток та ефективне функціонування малого бізнесу є надзвичайно гострою проблемою в сучасних умовах кризового стану економіки України у зв'язку з наявністю низки нерозв'язаних проблем, серед яких складна політична ситуація, корупція, суперечливе та неоднозначне законодавство, високе податкове навантаження та, як наслідок, значна тінізація економіки.

Проблемні питання малого бізнесу висвітлено в працях таких провідних науковців, як: Варналій З. С., Воротіна Л. І., Колеснікова Л. А., які акцентують свою увагу на різних підходах до вирішення проблем розвитку малих підприємств. Дослідження природи малого бізнесу, його місця та ролі у розвинутих ринкових економіках є об'єктом уваги таких науковців, як: Т. Кондратюк, О. Кушель, В. Ляшенко, О. Мазур, І. Михасюк, В. Сизоненко, С. Соболев, В. Ткаченко та ін. Проте достатньою мірою основні проблеми та аспекти малого бізнесу в Україні не розкрито, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є аналіз стану малого бізнесу в Україні, визначення чинників, які негативно впливають на його розвиток, а також запропонування шляхів подолання негативних факторів малого бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Економічний і соціальний розвиток тієї чи іншої країни, а також рівень та якість життя громадян, перш за все, залежить від рівня розвитку економіки в цілому, а саме від рівня розвитку підприємницької діяльності, насамперед, малого та середнього бізнесу. Бізнес – це ініціативна економічна діяльність, яка здійснюється за власні чи взяті в кредит кошти суб'єктом підприємництва на його ризик і під його відповідальність спрямована на отримання прибутку. Отже, бізнес – це дві неподільні між собою складові ризик – прибуток. У розвинутих країнах Європи, а також країнах Азії та Америки

малий та середній бізнес складають основу національної економіки (більше 60 – 80 % у ВВП), у той час, коли в Україні даний показник зафіксовано на рівні 11 % у ВВП. Якщо розглядати частку зайнятих у даному сегменті економіки, то в розвинутих країнах цей показник становить 50 – 90 % зайнятого населення, а в нашій країні 5 – 6 %, але якщо врахувати тіньову економіку, то можна говорити про 30 % населення, яке зайняте в малому та середньому бізнесі [1].

Мале підприємництво є необхідною складовою розвитку економіки країни, ефективним інструментом підтримки життєдіяльності людей, формою їхньої участі в економіці країни. Отже, мале підприємство – це підприємство, на якому середньооблікова чисельність працюючих за рік не перевищує п'ятидесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей же період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньомісячним курсом Національного банку України щодо гривні [2].

Як вже було зазначено, у розвинутих країнах світу малий бізнес становить основу економіки. Він забезпечує роботою більшість населення (близько 80 %) та формує значну частку ВВП (понад 50 %). Невеликий внесок малого бізнесу (якихось 5 %) у ВВП України свідчить про недостатню його підтримку з боку держави. Процес становлення малого підприємництва в Україні відбувається вповільнено і нерівномірно, оскільки: по-перше, спостерігається вповільнення темпів зростання кількості малих підприємств. Так, кількість малих підприємств починаючи з 2000 року і до 2004 року помітно зростала. А в наступні роки ця тенденція поступово змінюється – кількість малих підприємств починає зростати з меншою швидкістю, і в 2012 році зменшилась порівняно з попереднім у 0,84 рази; по-друге, наявна галузева деформація, яка зорієнтована переважно на діяльність у сфері торгівлі та громадського харчування (55 %), що пов'язано з відносно незначними витратами на створення таких підприємств та швидким обігом вкладеного капіталу. Насторожує той факт, що не спостерігається тенденції до зростання питомої ваги кількості малих підприємств, які спеціалізуються на виробничій діяльності. Частка підприємств промисловості становить 14 % від загальної кількості малих підприємств, будівництва – 10 %, побутового обслуговування населення – 5 %, транспорту та зв'язку – 2 % (рисунок) [3].

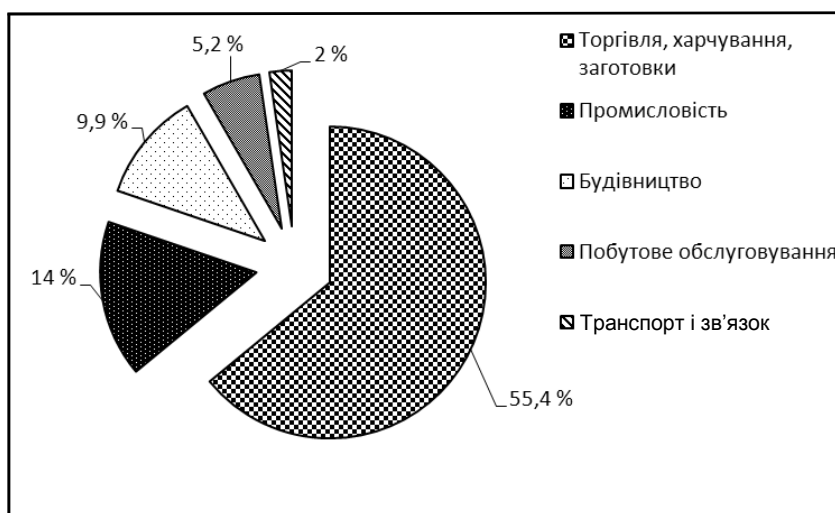

Рис. Розподіл малих підприємств за галузями народного господарства

По-третє, відбувається нерівномірний розвиток суб'єктів підприємництва на регіональному рівні. Найбільша кількість малих підприємств працює у Києві (243 на 10 тис. населення), на другому місці – Автономна республіка Крим (81 на 10 тис. населення). За областями України статистика була такою: найвищими показники концентрації малого бізнесу є у Київській, Дніпропетровській та Донецькій областях (72, 69, 54 підприємства на 10 тис. осіб населення відповідно), найнижчими – у Рівненській, Чернівецькій та Волинській областях (41, 44, 45 підприємства на 10 тис. осіб населення відповідно).

За словами багатьох науковців, які займаються дослідженням розвитку малого та середнього бізнесу, економічно розвинутою країною можна назвати лише ту державу, де нормально розвивається малий та середній бізнес. На сьогодні, Україна одна з тих держав, яким притаманна складна система оподаткування, тому деякі підприємці переходять до тіньового сектору економіки.

Як вже було зазначено раніше, малий і середній бізнес є "двигуном економічного розвитку", що підтверджується даними Держкомпідприємництва, в Україні 99,7 % усіх зареєстрованих підприємств – малі та середні [4]. Тому беззаперечним є той факт, що такі суб'єкти господарювання роблять значний вклад у розвиток економіки. В якості критеріїв, які сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу, доцільними будуть такі:

вирішення питань щодо організаційного забезпечення малого підприємництва, насамперед: розробка та прийняття цільові і регіональні програми розвитку та підтримки малого підприємництва з відповідним фінансовим та організаційним забезпеченням; упровадження єдиної вертикальної

системи органів виконавчої влади з питань малого підприємництва від Кабінету Міністрів України обласних, районних державних адміністрацій; розробка єдиної системи реєстрації та легалізації суб'єктів підприємництва; вдосконалення мережі та підвищення дієвості роботи громадських об'єднань малого підприємництва; формування та розвиток системи фінансової підтримки малого підприємництва, для чого, в першу чергу, необхідно: внести зміни та доповнення до Закону України "Про систему оподаткування" та інші закони, в яких передбачити скорочення кількості зборів та відрахувань, перехід на єдиний сукупний податок, введення системи патентів для громадян-підприємців (фізичних осіб), звільнення від оподаткування частини прибутку (доходу), що спрямовується на рефінансування суб'єктів малого підприємництва; передбачити використання державних кредитних ліній для підтримки малого підприємництва із зазначенням середнього розміру позики, процентної ставки та секторів кредитування при умові створення нових робочих місць;

організація інформаційного, консультативного та кадрового забезпечення, насамперед: відновлення щоквартальної статистичної звітності про діяльність суб'єктів малого підприємництва; розробка методики прогнозування розвитку малого підприємництва; створення мережі інформаційно-аналітичних центрів малого підприємництва; проведення необхідної пропагандистської роботи, спрямованої на формування сприятливої громадської думки щодо підприємницької діяльності; організація підготовки та перепідготовки кадрів через систему бізнес-центрів. Роль і місце малих підприємств в національній економіці виявляється у виконуваних ними функціях: формування конкурентного середовища; надання ринковій економіці гнучкості, оперативності реагування на потреби ринку, мобільності; прискорення реалізації новітніх технічних та комерційних ідей; створення нових робочих місць і вирішення проблеми зайнятості; пом'якшення соціальної напруги, демократизація ринкових відносин, створення середнього класу [5, с. 58].

Однією із позитивних рис щодо розвитку та підтримки малих та середніх підприємств є наявність соціальної ролі, яка, в свою чергу, забезпечує соціальну стабільність в країні. Соціальне значення даного сектору економіки безпосередньо полягає у впливі на формування середнього класу, який, на жаль, в Україні майже відсутній. В європейських країнах середній клас становить більше 60 % населення, а в Україні існує велика прірва між вищим та нижчим класами населення [6].

Проте, в країнах з високопродуктивною ринковою економікою розподіл населення за даними категоріями має інший вигляд, де більшу частку населення складає середній клас. Ситуація щодо соціального розшарування суспільства виникає через нерівномірність розподілу благ. Слід зазначити, що в розвинутих країнах формування місцевих бюджетів відбувається в основному за рахунок малого бізнесу, до якого надходить великий обсяг муніципальних замовлень [5]. На думку автора, сектор малого бізнесу – це створення нових робочих місць та вирішення соціальних завдань. Окрім цього малий сектор може значно впливати на формування ВВП.

Отже, національна економіка – це єдина система великого, середнього та малого бізнесу, в якій постійно відбувається їх взаємодія, при цьому кожен з них виконує свою життєво важливу функцію. Кожен вид бізнесу має якісно виконувати свої функції. Великий бізнес – заробляти кошти для країни на зарубіжних ринках, успішно конкурувати із світовими гігантами. У той же час на внутрішньому ринку домінуючу роль має відігравати малий та середній бізнес, здатний задовольнити індивідуальні потреби споживачів.

На думку багатьох аналітиків, у Податковому кодексі простежується підтримка саме великого бізнесу, а основний тягар припадає на малий та середній бізнес, що унеможливує покращення сучасного стану його розвитку. На сьогодні існує концепція системної податкової реформи, яка створить сприятливі умови підтримки малих та середніх підприємств. Сутність її полягає в повній відміні ПДВ, податку на прибуток і єдиного податку на малий бізнес.

Це означає, що бізнес повністю звільняється від податків, пов'язаних із отриманням підприємницького доходу. Замість скасованих податків вводиться податок на купівлю в розмірі 2,5 – 4 %, який сплачує споживач.

Основними перевагами такої системи є:

у результаті повної відміни ПДВ, податку на прибуток та єдиного податку на малий бізнес в Україні будуть створені ідеальні умови для процвітання інвестиційного клімату;

наявність значної детінізації економіки, оскільки немає сенсу приховувати податки. Відповідно, при ставці податку в 4 % до бюджету повинно додатково надійти на 60 – 70 млрд грн більше існуючого рівня річних податкових надходжень;

введення податку на купівлю зробить низькорентабельними багаторівневі корупційні канали розподілу з великою кількістю посередників і буде стимулювати розвиток реального сектору економіки;

значно скоротиться час та витрати на адміністрування податків [1].

Запропонована система є цілком соціально справедливою. Чим вище рівень доходів людини, тим більш дорогі покупки вона робитиме, тим більше сума податку. Держава має оптимізувати регулювання бізнесу та економіки в цілому.

Малий та середній бізнес відіграє в економіці досить вирішальну роль та є фундаментом для ринкової економіки. Дані сектори створюють необхідну атмосферу конкуренції, здатні швидко реагувати на будь-які зміни ринкової кон'юнктури, створювати додаткові робочі місця, здатні порівняно швидко окупатися, є основним джерелом формування середнього класу, оскільки середній клас – запорука стабільності суспільства і його успішного розвитку.

Розвинутий сегмент малого та середнього бізнесу – це, перш за все, високий рівень сервісу та низькі ціни на товари і послуги для споживачів. Високий рівень конкуренції стимулює розвиток

економіки і веде до зростання зарплат. А за рахунок високої інноваційної складової, притаманній малому та середньому бізнесу, розвиток даного сегменту повинен сприяти виводу економіки на якісно новий рівень. Отже, необхідність розвитку і державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні є досить значною, і вирішальною.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Проблемы развития малого и среднего бизнеса на Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://divitis.uaprom.net/a30165-problemny-razvitiya-malogo.html>. 2. Украинский опыт развития малого и среднего бизнеса: ошибки и достижения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://research.by/pdf/Seminars/2003/20030924/01Liapin.pdf>. 3. Сайт Держкомстату. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Розвиток і підтримка підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dkrp.gov.ua/>. 5. Удел украинского малого бизнеса – торговля и сектор услуг [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kontrakty.ua/gc/2007/5/21detskijj-sad.html>. 6. Сатир В. В. Економіко-математичне моделювання впливу на державне регулювання економіки / В. В. Сатир // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 256–270.

УДК 330.101.8(477)

Бочарникова Е. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация. Рассмотрены особенности, тенденции и динамика развития теневого сектора экономики Украины, а также возможные пути вывода экономики из тени и предпринятые меры для решения данной проблемы. Проведен анализ показателей уровня тенезации за 2008 – 2012 годы.

Анотация. Розглянуто особливості, тенденції та динаміку розвитку тіньової економіки України, а також можливі шляхи для виведення економіки з тіні та вжиті заходи щодо вирішення даної проблеми. Проаналізовано показники рівня тінізації за 2008 – 2012 роки.

Annotation. The peculiarities, trends and dynamics of the shadow economy of Ukraine are studied as well as possible ways to get the economy out of the shadow and the measures taken to solve the problem are considered. The indicators of shadow level in 2008 - 2012 years are analyzed.

Ключевые слова: теневой сектор экономики Украины, теневая экономика, рейтинг Глобального индекса конкурентоспособности.

Теневая экономическая деятельность – сложное и многогранное явление, которое существует и развивается при любых общественно-политических условиях. Расширение в Украине такого социально-экономического явления – существенное препятствие устойчивому развитию экономики в стране.

Неоднократно к проблемам теневой экономики обращались многие ученые-экономисты. Лагов Ю. В. и Ковалев С. Н. рассматривали экономические теории, объясняющие причины, сущность и последствия развития теневой экономики. Предборский В. А. и Кунцевич В. П. изучали механизмы функционирования современной транснациональной теневой экономики.

Рыночная трансформация постсоветских государств сопровождается ростом многочисленных угроз экономической безопасности, среди которых одно из главных мест принадлежит феномену теневой экономики. Теневая экономика представляет собой часть народного хозяйства, в рамках которого осуществляются деловые операции, лежащие вне правового поля. В силу нелегальности продукции, произведенная в теневом секторе, полностью или частично скрывается экономическими агентами от официального учета [1, с. 31].

Теневая экономика подразделяется на три крупных блока: неофициальная, фиктивная и подпольная экономика. Субъектами "второй" теневой экономики выступают менеджеры официальной экономики. В "серой" действуют нелегально занятые, а в "черной" – профессиональные преступники. Неофициальная теневая экономика неотрывна от "белой", здесь перераспределяются доходы без производства. Фиктивная экономика производит обычные товары и услуги, являясь при этом относительно самостоятельной. Подпольная экономика производит запрещенные и дефицитные товары и услуги.

Неблагоприятное условие ведения бизнеса является одной из основных причин значительного уровня теневой экономики. По ведению бизнеса в рейтинге Глобального индекса конкурентоспособности (далее ГИК) Украина заняла 91-е место из 144 стран [2, с. 20].

Низкая эффективность государства в обеспечении институциональных основ развития конкурентоспособности экономики также способствует развитию теневой экономики.

Немалое влияние на развитие тенезации экономики оказывает высокий уровень монополизации внутреннего рынка. Согласно данным Антимонопольного комитета Украины в 2011 году из общего объема реализованной продукции 49,8 % реализовывалось на рынках с конкурентной структурой. Наиболее монополизированными остаются отдельные отрасли топливно-энергетического комплекса, отрасли транспорта и связи, жилищно-коммунального хозяйства [3].

Низкая эффективность органов судебной и правоохранительной систем также способствует уходу национальной экономики в тень. По эффективности правовой системы в решении вопросов арбитража и вопросов защиты от неправомерных действий со стороны государственных органов власти Украина заняла 141-е и 139-е места в ГИК соответственно [2, с. 355].

Нельзя оставить без внимания высокий уровень коррупции. В рейтинге ГИК Украина заняла 139-е место по уровню незаконных выплат и взяток [3, с. 355].

Недостаточная защита прав собственности также является немаловажным фактором. По данным рейтинга ГИК Украина заняла 141-е место по показателю защиты прав миноритарных акционеров и 134-е место по показателю защиты прав собственности [2, с. 355].

Поскольку точно определить объемы теневой экономики невозможно, следует предоставить характеристику ее масштабов в Украине, используя данные официальной статистики. Изучение динамики объемов теневого сектора экономики Украины в 2008 – 2012 годах, оцененных с помощью различных методов, предоставляет возможность отметить, что масштабы тенезации за этот период были неодинаковы и изменялись неравномерно (рисунок).

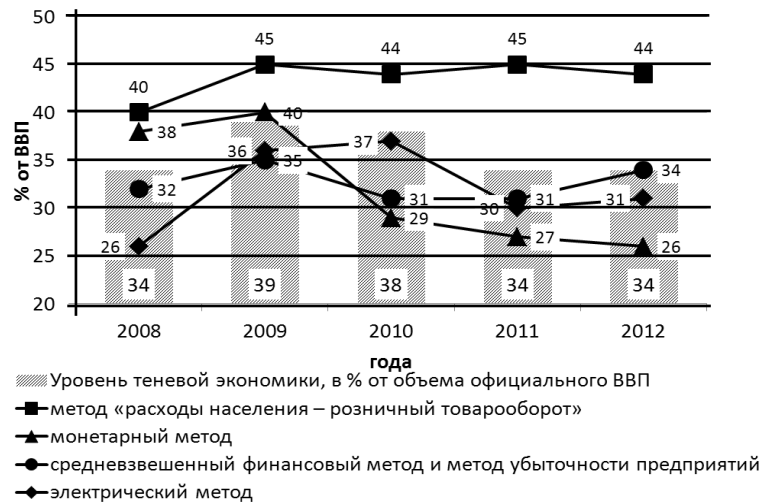

Рис. Уровень теневой экономики, в % от официального ВВП

После кризиса 2008 года наблюдался уход национальной экономики в тень. Начиная с 2010 года ситуация постепенно стабилизируется и уровень тенезации со временем снижается.

Расчет уровня теневой экономики осуществляется соответственно Методике расчета интегрального уровня теневой экономики, утвержденной приказом Минэкономики от 18.02.2011 г. № 123.

Рост уровня теневой экономики по электрическому методу был связан с увеличением темпов возрастания внутреннего потребления электроэнергии (на 2,9 %). Учитывая, что в 2012 году наблюдались процессы модернизации этой сферы, направленные на сокращение расходов электроэнергии, это свидетельствует о том, что часть электроэнергии была использована в теневой экономике [4, с. 3].

Показатель уровня теневой экономики согласно методу "расходы населения – розничный товарооборот" остался на уровне 2011 года и составил 44 %. Неизменность ситуации связана с практически одинаковыми темпами увеличения расходов населения и объемов продаж населению потребительских товаров (на 19,7 % и 19,6 % соответственно). Вместе с тем, разница между номинальными объемами данных показателей достаточно существенна, и это указывает на то, что значительная часть средств домохозяйств была потрачена на приобретение товаров и услуг в теневом секторе экономики. Вместе с тем, часть оборота розничной торговли на организованных и неформальных рынках сократилась до 30,4 % по сравнению с 30,8 % в 2011 году. Соответственно доля продажи товаров через магазины и большие торговые сети увеличилась, это свидетельствует об увеличении объемов продаж товаров через каналы, которые практически полностью исключают возможность существования теневых операций [4, с. 5].

Согласно монетарному методу уровень теневой экономики в I квартале 2012 года составил 26 % от уровня официального ВВП. Общий объем депозитов вырос на 13,9 %, в то время как объ-

ем наличных вне депозитных учреждений – на 4,7 %. Объем денежных затрат домохозяйств в 2011 году вырос на 17,6 %, что более чем в 3 раза превышает темпы прироста наличных вне банка. То есть темпы затрат домохозяйств превышают темпы увеличения предложения наличных денег в экономике. Подобная ситуация может происходить за счет уменьшения уровня тенезации операций купли-продажи товаров [4, с. 6].

Средневзвешенный финансовый метод и метод убыточности предприятий свидетельствуют об увеличении уровня тенезации в 2012 году. Это было связано с увеличением риска дестабилизации ситуации в связи с ухудшением ситуации на внешних рынках и усилением внутренних рисков. Следовательно, наблюдалось снижение размеров прибыли предприятий, что могло послужить стимулом к применению ими теневых схем с целью снижения налоговых выплат и увеличения нелегальной прибыли [4, с. 7].

Для преодоления тенезации экономики существует отдел экономической безопасности и детенезации экономики в составе департамента макроэкономического прогнозирования, который осуществляет расчет уровня теневой экономики Украины, непродуктивного оттока финансовых ресурсов за пределы Украины.

С целью усиления борьбы с теневой экономической деятельностью, проявлениями коррупции органами государственной финансовой инспекции проводятся контрольные мероприятия по проверке деятельности предприятий с целью обнаружения незаконных расходов. В результате проведенных мероприятий обеспечивается привлечение к административной, материальной и другим видам ответственности должностных лиц. Органами государственной налоговой службы проводится раскрытие уклонений от уплаты налогов, прекращение преступной деятельности "конвертационных" центров и т. д., органами государственной таможенной службы проводятся работы по борьбе с контрабандой и контролем над определением таможенной стоимости товаров, органами Антимонопольного комитета проводится работа относительно защиты экономической конкуренции [5].

Благодаря принятию Налогового кодекса Украины было обеспечено снижение налоговой нагрузки.

Был принят Закон Украины "О внесении изменений в Налоговый кодекс Украины и некоторые законодательные акты Украины касательно упрощенной системы налогообложения, учета и отчетности" от 04.11.2011 г. № 4014-VI, которым повышен предельный объем дохода, при котором возможно применение упрощенной системы налогообложения (с 500 тыс. грн до 3 млн грн), введена процентная ставка единого налога (3 % от дохода), плательщикам единого налога предоставлено право регистрироваться плательщиками ПДВ, разработан механизм упрощения административных процедур.

С целью улучшения инвестиционного климата была утверждена программа развития инвестиционной и инновационной деятельности в Украине (постановление Кабинета Министров от 02.02.2011 г. № 389).

Для поддержки малого и среднего бизнеса в сфере лицензирования сократили практически треть видов деятельности, подлежащих лицензированию (Закон Украины от 19.10.2010 г. № 2608-VI).

В направлении предотвращения коррупции был принят Закон Украины "Про основы предотвращения и противодействия коррупции" (от 07.04.2011 г. № 3206-VI). Указом Президента Украины от 21.10.2011 г. № 1001 одобрено Национальную антикоррупционную стратегию на 2011 – 2015 года, которая предусматривает усиление борьбы с коррупцией и теневой экономической деятельностью.

В направлении гарантирования государством неприкосновенности прав собственности и укрепления института собственности, принят Закон Украины "О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом" от 21.04.2011 г. № 4212-VI, реализация которого позволит предпринять своевременные и более эффективные меры, касающиеся восстановления платежеспособности предприятий, в частности, сократить длительность банкротства, существенно повысить коэффициент взыскания и, следовательно, улучшить общую социально-экономическую ситуацию в стране в целом [4, с. 9].

Следовательно, теневая экономика является достаточно серьезной проблемой современного мира. Достоверно оценить ее масштабы в полной мере проблематично, так как она не фиксируется ни в одном отчете, и основная масса полных исследований исследователями данных является конфиденциальной. Тем не менее ведется борьба с этой проблемой, предпринимаются меры, регулируются законы, и, как результат, наблюдается постепенный выход экономики из тени.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Предборский В. А. Детенезация экономики на основе биполярной модели общественной организации / В. А. Предборский, В. П. Кунцевич // Вопросы регулирования экономики. – 2010. – Т. 1. – № 4. – 103 с. 2. Global Competitiveness Report 2012/2013 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org>. 3. Выписка из отчета Антимонопольного комитета Украины за 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tender.dz-ua.org>. 4. Оцінки обсягів тіньової економіки в Україні // Управління макроекономічним прогнозуванням, відділ економічної безпеки та детінізації економіки. – К. : Знання, 2012. 5. Наказ про затвердження положень про структурні підрозділи в складі департаменту макроекономічного прогнозування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua>. 6. Лагов Ю. В. Теневая экономика : учебн. пособ. для вузов / Ю. В. Лагов, С. Н. Ковалев. – М. : Норма, 2006 – 336 с.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Здійснено аналіз видобутку та споживання мінеральних ресурсів. Проаналізовано обсяги експорту та імпорту мінеральних ресурсів за 2012 рік. Подано економічну оцінку природно-ресурсного потенціалу України, запропоновано шляхи його реалізації в сучасних умовах господарювання.

Аннотация. Осуществлен анализ добычи и потребления минеральных ресурсов. Проанализированы объемы экспорта и импорта минеральных ресурсов за 2012 год. Дана экономическая оценка природно-ресурсного потенциала Украины, предложен путь его реализации в современных условиях хозяйствования.

Annotation. The production and consumption of mineral resources was analyzed. The volume of exports and imports of mineral resources in 2012 was studied. An economic assessment of natural resources potential of Ukraine was made and its realization in the modern economy was offered.

Ключові слова: мінеральні ресурси, видобуток, споживання, імпорт, експорт мінеральних ресурсів, зовнішня торгівля.

Протягом тривалого часу в системі природокористування досить поширеною була концепція "марнотратства" мінеральних ресурсів, і тому питання про їх ефективне застосування навіть не поставало. Проте процес розвитку економіки, яка потребувала залучення все більшої кількості природних запасів і призвела до їх дефіциту, змусивши вчених змінювати свої концепції стосовно використання ресурсів природи.

Уже не один десяток років перед науковцями стоїть проблема оцінки мінеральних ресурсів. Цілком зрозуміло, що ресурси, які задіяні в господарському механізмі повинні бути оцінені, як і будь-який інший товар, тому обрана тема є актуальною.

Незважаючи на значну кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених економічній оцінці природних ресурсів, зокрема: Дорогунцова М. А., Лойтера М. Н., Гофмана К. Г., Хачатурова Т. С., Хвестика М. А. та інших, ця проблема і сьогодні є предметом наукових дискусій.

Залучення в господарський обіг національних мінеральних ресурсів є важливим фактором виробництва і не може не враховуватись у національному багатстві. Необхідність обґрунтування економічної оцінки природно-ресурсного потенціалу України і реалізація його в сучасних умовах господарювання обумовило мету і завдання даного дослідження.

У сучасному світі кожна країна прагне досягти економічної незалежності, Україна не є винятком. Для цього країни збільшують видобуток ресурсів, об'єми виробництва, налагоджують взаємозв'язки з іншими країнами. При укладанні міжнародних договорів про співпрацю, кожна країна прагне отримати для себе більшу вигоду, але для цього необхідні особливі підстави, наприклад, що країна взагалі може запропонувати. Вільна торгівля в класичному розумінні Д. Рікардо може бути реалізована, як писав норвезький економіст Ерік С. Райтнер, "між "симетричними" країнами, що перебувають приблизно на однаковому рівні технологічного розвитку. В "асиметричній" вільній торгівлі одна частина легко спеціалізується на порівняльній перевазі бути бідними" [1, с. 65]. В Україні товарів випускається невелика кількість, порівняно з європейськими країнами, проте забезпеченість території України мінерально-сировинними ресурсами є однією з найвищих у світі. Тому Україні необхідно змінювати технічну базу на підприємствах, використовувати досягнення науково-технічного прогресу, відновлювати та будувати нові фабрики, заводи, підприємства. Що, у свою чергу, буде стимулювати зменшення вивозу сировини з країни та ввезення іноземних товарів, а сприятиме розвитку національного виробника, що значно дешевше та вигідніше для України.

Здавна Україна вважається однією з найбагатших в Європі за різноманітністю та кількістю мінеральних ресурсів, відомо 113 видів корисних копалин. Тривалий час Україна займала передову позицію на континенті з видобутку вугілля, залізної і марганцевих руд. Зараз Україна посідає друге місце за запасами залізної руди і перше – за ресурсами марганцевої руди, самородної сірки. Україна посідає одну з передових позицій за запасами кам'яного вугілля, калійної і кам'яної солі. Також є великі запаси каолінів, графіту, флюсової сировини та вогнетривких глин, скляних пісків, бентонітів, цементної сировини. Зараз існує приблизно 20 тис. родовищ і рудовиявів. У промисловості використовується 9 143 родовищ та 97 видів корисних копалин, які належать до Державного балансу зап-

задовольняють свої потреби. Україна займає 47-ме місце в світі за абсолютними обсягами експортованих ресурсів. Адже, займаючи лише 0,4 % території світу, і маючи 0,8 % кількості населення, наша держава може добувати близько 5 % загальносвітових мінерально-сировинних ресурсів [3, с. 54]. В Україні видобувається 2 % світового видобутку кам'яного вугілля, залізних 4 % і марганцевих 10 % руд, урану, графіту 4 %, каоліну 18 %. Переважно ці продукти Україна експортує за кордон.

У 2012 році Україна експортувала мінеральних ресурсів на суму 7 650 416,9 тис. дол. США, у відсотковому відношенні до 2011 року це складає 74,6 % (рис. 3). Тобто експорт зменшився майже на 25 %, це сприяє зосередженню ресурсів на території країни, і збільшення сировини для національних підприємств. Переважно Україна експортує мінеральні ресурси до країн СНД, Африки та Азії.

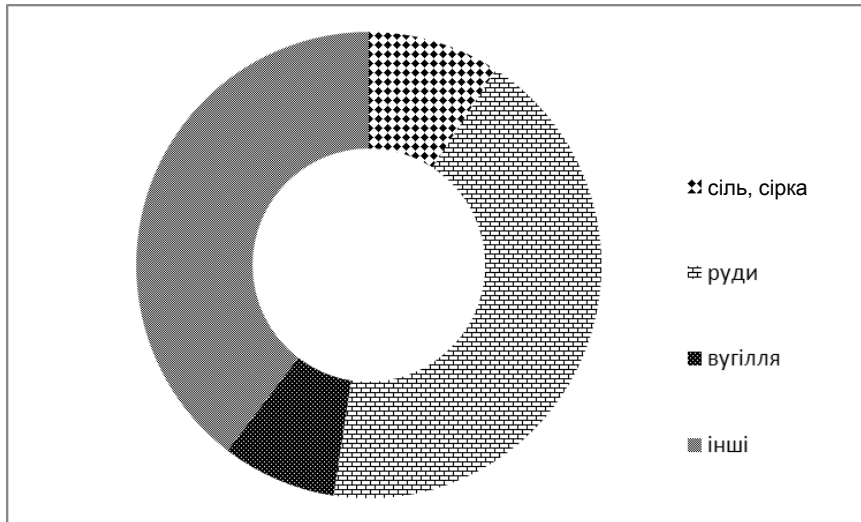

Рис. 3. Експорт мінеральних ресурсів у 2012 р.

Проте Україна перебуває в імпортній залежності, щодо постачання нафти, природного газу, руд кольорових металів, апатитів, фосфоритів, бентонітових глин, оскільки їх не можна видобувати в достатній кількості на власній території і без них економіка країни нормально функціонувати не може. Оскільки Україна задовольняє свою потребу у газі лише на 22 %, а в нафті – 8 %, тому вона змушена імпортувати цю продукцію із закордону [3, с. 76]. Україна співпрацює з Росією, Канадою, Польщею, Туреччиною, ОАЕ, Німеччиною, Америкою та ін.

У 2012 році Україна імпортувала мінеральних ресурсів на суму 27 542 301,8 тис. дол. США, відносно минулого року це складає 91,7 % (рис. 4). Тобто відчувається послаблення імпортної залежності від закордонних мінеральних ресурсів. Рівень імпорту залежить, у першу чергу, від природних даних країни, розвиненості економіки й технічного устрою [4, с. 76].

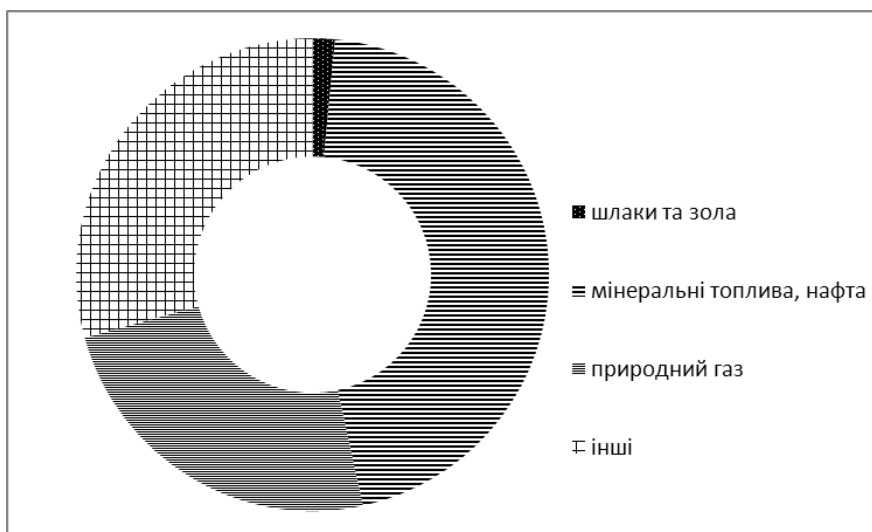

Рис. 4. Імпортовані мінеральні ресурси у 2012 році

Проаналізувавши дані за 2012 рік, можна сказати що в Україні збільшилось споживання природних надбань, що у свою чергу призвело до зменшення експорту. Споживання сировини власними підприємствами сприяє розвитку українських підприємств та української продукції. Також на-

явне зменшення кількості імпортованих ресурсів, що може свідчити про більш раціональне використання ресурсів та їх економію.

Україна має значні запаси мінеральних ресурсів, ведеться активний їх видобуток, використовуються нові технології, досліджуються нові, перспективні родовища. Адаже у більшості випадків мінеральні ресурси використовуються в якості сировини. Проте щоб довести сировину до готової продукції, її необхідно опрацювати на спеціальному обладнанні. Оскільки використання природних багатств повністю залежить від рівня розвитку продуктивних сил і, навпаки, наявність відповідних природних умов і ресурсів істотно впливають на розвиток продуктивних сил, прискорюючи або сповільнюючи їх динаміку. З технічною базою в Україні ситуація не досить гарна, тож Україна вимушена експортувати мінеральні надбання за кордон, а це додаткові затрати. Експорт – один із пріоритетних напрямів політики держави, спрямованої на забезпечення високої конкурентоспроможності національних компаній на світовому ринку в умовах глобалізації. Ця підтримка сприяє розширенню й підвищенню стійкості зовнішньоторговельних потоків, що мають важливе значення на сучасному етапі економічного розвитку [5, с. 42]. Проте Україна експортує сировину, позбавляючи власні підприємства можливості виробити товар із цієї сировини. А у майбутньому купує іноземні товари, і лише тому, що у власних підприємств не було можливості створити цей товар. Проте експорт та імпорт тісно взаємопов'язані між собою. І якщо Україна хоче співпрацювати з іншими країнами, потрібно брати участь у обміні товарами та ресурсами. Оскільки обмежуючи ввезення товарів з інших країн, є ризик наразитися на реторсії – заходи у відповідь проти українського експорту. Цей тезис доречно висловили французькі науковці І. Бернар та Ж.-К. Коллі "...у кінцевому підсумку імпорт терплять не через вигоди, які він дає, а як плату, що береться з кожного, хто хоче мати доступ на міжнародний ринок" [3, с. 76].

Ураховуючи результати проведеного дослідження, варто наголосити на тому, що економічна оцінка мінеральних ресурсів є позитивною. З аналізу даних видно, що у 2012 році кількість видобутих мінеральних ресурсів збільшилась на 7 %, а обсяги зовнішніх перевозів зменшилися, в результаті чого збільшилось споживання ресурсів національними підприємствами, а це у свою чергу сприяє розвитку країни. Отже, необхідно підтримувати національного виробника. Перш за все, це економічно вигідно та ефективно, проте не можна нехтувати активною участю в обміні на міжнародному рівні.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Іллюшина С. Н. Оцінка динаміки імпорту при довгостроковому прогнозуванні макропоказників [Текст] / С. Н. Іллюшина // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – 2012. – С. 65–74. 2. Нелеп В. Оцінка експортних можливостей агропродовольчого комплексу України [Текст] / В. Нелеп // Економіка України. – 2011. – № 9. – 2011. – С. 54–63. 3. Імпорт та його вплив на макроекономічні процеси [Текст] // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 75–82. 4. Баліцька В. В. Ресурсне забезпечення національної економіки: проголошені цілі і реальний стан [Текст] / В. В. Баліцька // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 12. – С. 73–84. 5. <http://zetin.ua>. 6. <http://www.ukrexport.gov.ua>. 7. Експертні кредитні агентства як один із шляхів державної підтримки експорту [Текст] // Банківська справа. – 2010. – № 2–3. – 2010. – С. 42–51.

УДК [334.722:351.82](477)

Безус А. І.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто відносини між державою та малим підприємництвом, вплив реформ Податкового кодексу України на розвиток малого підприємництва в умовах кризи та приклади державного регулювання підприємництва в розвинених країнах.

Аннотация. Осуществлен анализ отношений между государством и малым предпринимательством, влияние реформ Налогового кодекса Украины на развитие малого предпринимательства в условиях кризиса и примеры государственного регулирования предпринимательства в развитых странах.

Annotation. This article discusses the relationship between the state and small businesses, the impact of reforms of Ukraine's tax code on the small business development in the crisis and examples of government regulation of business in developed countries.

Ключові слова: підприємництво, економіка України, спрощена система оподаткування, державна реєстрація підприємств, мале підприємництво.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день упорядкування та вдосконалення процесу створення та регуляції відносин між суб'єктами господарювання є важливим для подальшого розвитку малого підприємництва в Україні.

Вивченням даної проблеми займалися такі вчені, як: Старцев О. В., Варналії З. С., Абчук В. А., Ягудин С. Ю., Рюмін С. М. та ін.

Мета подальших досліджень – розкрити проблеми взаємовідносин між державним апаратом та малим підприємництвом в Україні та порівняти з прикладами розвинених держав.

Згідно з законодавчою базою України, відносини між державою і юридичними та фізичними особами-підприємцями, регулюються Конституцією України [1, с. 20], Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" [2, с. 15] (далі – Закон про реєстрацію) та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону [3, с. 8]. Спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань державного регулювання, державної реєстрації, ліцензування у сфері господарської діяльності є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва (Держкомпідприємництва), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через віце-прем'єр-міністра України [4, с. 18].

Згідно зі ст. 4 Закону про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб-підприємців вважається засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені Законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Держава ніколи не була байдужою до підприємництва, тому що, насамперед, бачила в ньому джерело поповнення своєї скарбниці. Але держава формувала законодавство, яке в цілому сприяло прогресу. Кожна країна проходить свій шлях і випробовує різні методи управління економікою, а отже, по-різному ставиться до підприємництва. Жодна з розвинених країн не оминула процес державного втручання в підприємництво і регулювання економіки. Необхідність державного регулювання виходить з соціальних процесів. Проблема добробуту та зайнятості населення однаково стосується як підприємця, так і держави. Підприємець повинен ясно уявляти собі роль сучасної держави, яка зобов'язана планувати розвиток економіки на макрорівні окремої нації, знати міру економічного примусу.

Однією з причин появи малих підприємств стало стрімке розширення найрізноманітніших індивідуальних і суспільних потреб, а задоволені вони могли бути лише при відповідному розмаїтті пропозицій. Підприємець, замислюючи нову справу, повинен з самого початку і одночасно виконати стільки різноманітних і важких завдань, що це виявляється більшою частиною непосильним для окремих осіб. У зв'язку з цим сприяння держави має виражатися не стільки в регламентації, скільки в позитивній допомозі в кожному окремому випадку.

Для законодавчого забезпечення нормального розвитку та ефективної діяльності малого підприємства на різних етапах соціально-економічних реформ, необхідна розробка правових актів, що охоплюють основні питання діяльності малого підприємництва, його взаємодії з органами влади всіх рівнів, судовими та правоохоронними органами. При цьому система цих актів повинна сприйняти в себе найбільш ефективні та прогресивні елементи ринкового законодавства країн з усталеними традиціями сприяння малому підприємству в умовах цивілізованої ринкової економіки. Згідно зі статтею 111 Податкового кодексу України фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування встановлюється і застосовується відповідно до цього кодексу та інших законів. Проте штрафні санкції за порушення платниками касової дисципліни встановлюється указом Президента "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки" від 12.06.1995 року, тобто документом, який до законів України за визначенням віднести не можна. Отже, аналізуючи зазначене, можна сказати, що органи державної податкової служби не мають права застосувати до порушників будь-які штрафні санкції взагалі [5, с. 5].

Слід проаналізувати вплив на малий бізнес змін, внесених до Податкового кодексу України. Окрім того, що фізичні особи-підприємці, які працюють на спрощеній системі, змушені були перейти з квартальної звітності на щомісячну, з 1 квітня 2011 року набрала чинності стаття ПКУ, згідно з якою підприємства повинні включати в свій прибуток витрати на товари та послуги фізичним особам-підприємцями, які працюють за спрощеною системою. Це робить невідповідною співпрацю з фізичними особами-підприємцями.

Оскільки малий і середній бізнес забезпечує роботою п'яту частину працездатного населення, згорання підприємництва на 10 % призвело до різкого збільшення безробіття і загострення соціально-економічної ситуації. За оцінками фахівців, кількість приватних підприємців, що припинили діяльність, склала 250 – 300 тисяч.

Нововведення стосовно малого бізнесу стало причиною збільшення рівня безробіття в Україні з 1 січня по 1 березня 2011 року на 13,2 %, хоча офіційний показник кількості безробітних на 1 березня (близько 617 тисяч), є дуже заниженим і не відображає реальної ситуації [5, с. 18].

Розглядаючи приклади розвинених країн, можна зазначити, що мале підприємство може розвиватися й виконувати свій соціально-економічний обов'язок лише за умови всебічної підтримки з боку держави. Сприяння та підтримка малого підприємництва є самостійною складовою

державної економічної політики в багатьох країнах. Тому існують спеціальні державні органи підтримки малого бізнесу. Наприклад: в Японії – Національна адміністрація малого бізнесу; у США – Адміністрація малого бізнесу; у Канаді – Міністерство у справах малого бізнесу; в Бельгії, Люксембурзі – Міністерство середнього класу; в Росії – Державний комітет Російської Федерації з підтримки та розвитку малого підприємництва, у США – Адміністрація малого бізнесу тощо.

Місцеві органи влади також надають всебічну підтримку малим підприємствам. Діє спеціальне законодавство, яке врегулює комплекс питань підтримки малого підприємництва. Реалізується також система державних програм фінансового, технологічного, зовнішньоекономічного, консультативного, кадрового сприяння малим підприємствам.

Слід зазначити, що важелі, які застосовуються в економічній політиці розвинених країн, є дійовими лише за умов ринкового середовища, яке наближається до досконалого. Тому застосування світового досвіду для перехідних суспільств, яким є українське, досить обмежене.

Тому аналіз світового досвіду слід розглядати через певну модель господарського розвитку, яка є сукупністю елементів, що забезпечують функціонування економіки в їхньому взаємозв'язку та взаємодії. Критеріями класифікації виступають, як правило, питома вага державної власності, її якісний склад, напрями і засоби здійснення державної політики, форми ринкових відносин тощо [6, с. 125].

Отже, на сьогоднішній день стан малого підприємництва в Україні майже повністю залежить від держави. З одного боку, держава регулює відносини між підприємцями та визначає місце малого бізнесу в системі економічних відносин, а з іншого, складна та непослідовна система державної реєстрації підприємств і недосконалий Податковий кодекс не дають можливості для подальшого розвитку та вдосконалення малого бізнесу.

Автор вважає, що для подальшого розвитку малого бізнесу доцільно було б вжити певних заходів. По-перше, створити окремий виконавчий орган при Верховній Раді України, який би займався виключно економічними та соціальними проблемами підприємців. Наявність таких установ у інших країнах показала їх ефективність та необхідність. По-друге, необхідно розробити гнучку систему пільг та субсидій не лише для великих підприємств та юридичних осіб, а й для підприємців-фізичних осіб. Доопрацювання Податкового кодексу також сприяло б розвитку підприємництва. Тому можна зробити висновок, що стан малого підприємництва у майбутньому повністю залежить від продуманих та виважених дій держави сьогодні.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Конституція України. – К. : Ірпінь, 2000. – 50 с. 2. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV // ВВР. – 2003. – № 5. 3. Лист 16.04.2010 р. № 4849 Про надання роз'яснення щодо пакетів документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи. – К. : Прапор, 2010. – 10 с. 4. Постанова від 26 квітня 2007 року № 667 Про затвердження Положення про Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – К. : Прапор, 2007. – 35 с. 5. Податковий кодекс продовжує руйнувати малий бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/groshi/podatkoviy-kodeks-prodovzhuye-ruynuvati-maliy-biznes.html>. 6. Варналій З. С. Мале підприємство: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2008. 7. Новий Податковий кодекс викликав хвилю безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/groshi/noviy-podatkoviy-kodeks-viklikav-hvilu-bezrobittya.html>.

УДК 339.747(477)

Брехунова К. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УКРАЇНА В УМОВАХ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Анотація. Здійснено аналіз сучасного стану України у світовій фінансовій кризі, виявлено певні загрози, які вона несе для нашої країни та шляхи їх подолання. Розглянуто питання визначення загальних рис циклічності фінансових криз, особливостей їх перебігу та соціально-економічних наслідків.

Аннотация. Осуществлен анализ современного состояния Украины в мировом финансовом кризисе, выявлены определенные угрозы, которые он несет для нашей страны, и пути их преодоления, а также рассмотрены вопросы определения общих черт цикличности финансовых кризисов, особенностей их течения и социально-экономических последствий.

Annotation. The article presents an analysis of the current state of Ukraine in the global financial crisis, reveals some threats that it poses to our country and how to overcome them, and also considers the definition of common cyclical features of the financial crisis, especially their current social and economic consequences.

Ключові слова: світова фінансова криза, світова економіка, конкурентоспроможність, іноземні ринки.

Досвід сьогодишньої світової кризи підтверджує той факт, що жодна країна не застрахована від кризи, адже постраждали навіть ті країни, фінансові моделі яких вважалися еталоном досконалості. Світова економічна криза проявляє всі проблеми, що були накопичені в українській економіці протягом останніх двох десятиріч, тому обрана автором тема є досить актуальною на сьогодні. Цій темі приділяли увагу вчені-економісти всього світу, такі, як: Стросс-Кан, Ліндон Ларуш, Л. Хазін, А. Панарін, П. Кругман, Н. Рубіні та ін.

Питання визначення загальних рис циклічності фінансових криз, особливостей їх перебігу та соціально-економічних наслідків; напрямів стабілізації та шляхів подолання виникаючих негативних економічних явищ турбують вчених і в наш час [1, с. 79]. На думку вчених-економістів, основними причинами виникнення світової кризи стали: обвал іпотечного ринку США, нестабільність світового валютного ринку, зростання обсягу спекулятивних операцій з деривативами, підвищення світових цін на енергоносії і продовольство. Кредитна криза переросла у глобальну, внаслідок якої банки та інші фінансові інститути втратили значну частину активів, скоротилися обсяги міжбанківського кредитування, зменшилися обсяги виробництва і світової торгівлі.

Доктор економічних наук, професор Валерій Мунтіян стверджує, що структура і масштаб світової фінансово-економічної кризи не мають аналогу. Нинішня криза не лише фінансова, а загальноекономічна і соціальна.

Як відомо, світова фінансова криза виникла в США як наслідок краху ринку нерухомості та фінансового ринку загалом. Потім криза поширилась по всьому світу, суттєво вплинувши при цьому й на вітчизняний фінансовий ринок. Основними її причинами експерти називають надмірну експансіоністську грошову політику Федеральної резервної системи США, наявність величезного дисбалансу в світовій економіці, зокрема значний профіцит у зовнішній торгівлі Китаю та суттєвий торговельний дефіцит у США, недоліки системи управління ризиками в інвестиційних банках, недосконалість регулювання фінансових ринків як на міжнародному, так і на національному рівнях [2].

Причиною фінансової кризи в Україні стала залежність фондового ринку від інвестицій нерезидентів, надмірна зовнішня заборгованість суб'єктів економічної діяльності, низький рівень ліквідності банківських установ [3, с. 33].

Також Україна виявилася надзвичайно вразливою внаслідок:

1. Значної залежності від світових цін на сировинні товари. До жовтня 2008 року економіка України розвивалася високими темпами, які супроводжувалися високим інфляційним тиском. Так, середньорічні темпи приросту ВВП у 2005 – 2008 роках становили 4,8 %. Крім того, макроекономічне становище розвивалося нестабільно – темпи економічного зростання та рівень інфляції значно коливалися.

2. "Перегрів економіки". Починаючи з другої половини 2005 року, коли економіка України була визнана економікою ринкового типу, потоки капіталу в країну різко зросли. Це призвело до суттєвого тиску на зміцнення обмінного курсу гривні при погіршенні сальдо поточного рахунку.

Активні залучення банків на іноземних ринках капіталу та висока інфляція на світових ринках товарів призвели до різкого зростання кредитного портфеля та посилення валютних дисбалансів. Це, у свою чергу, стимулювало розвиток інфляційних процесів унаслідок зростання ВВП понад свій потенційний ринок.

3. Зростання дефіциту поточного рахунку та зовнішнього боргу. З 2006 року в Україні поточний рахунок платіжного балансу формувався з дефіцитом, що невпинно зростав і на кінець III кварталу 2008 року в річному вимірі досяг 6,2 % ВВП. Таке збільшення від'ємного сальдо пов'язане з погіршенням сальдо торгівлі товарами [1, с. 82].

4. Погіршення конкурентоспроможності. Прискорене зростання заробітної плати в Україні, у свою чергу, призводило до втрати конкурентних переваг. Уповільнення експорту призвело до зростання від'ємного сальдо торговельного балансу України.

5. Відсутність структурних реформ. Незначне просування у напрямі здійснення структурних реформ не зменшило частки проміжного споживання, структура інвестиційних вкладень за видами економічної діяльності суттєво не змінилася.

6. Погіршення макроекономічної оцінки України міжнародною спільнотою. Премія за ризики є важливим критерієм зовнішньої оцінки макроекономічної ситуації в країні. Вона відповідає спреду прибутковості єврооблігацій країн щодо бази США, зокрема EMBI + спред. Цей індекс розраховується як різниця між прибутковістю ліквідних єврооблігацій суверенних емітентів і державних компаній країн із новими ринковими економіками та прибутковістю держоблігацій США з відповідним терміном погашення. Цей індекс також вказує на можливу вартість запозичень на зовнішніх ринках капіталу для даної країни [1, с. 83].

Неможливо не зазначити, що вказані причини призвели до збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств, що пояснюється, як об'єктивною макроекономічною нестабільністю,

так і рядом суб'єктивних чинників, найбільш вагомим серед яких є низький рівень фінансового менеджменту, що виявляється у нездатності здійснювати ефективне антикризове управління.

Фінансові труднощі на підприємствах, як правило, обумовлені синергічним поєднанням негативних наслідків світової фінансової кризи, певних дисбалансів у розвитку всіх видів діяльності підприємств України, а також рядом внутрішніх проблем, що характерні для більшості вітчизняних підприємницьких структур.

Необхідно зауважити, що фінансова криза по-різному вплинула на фінансово-економічний стан певних сфер економічної діяльності: її деструктивні наслідки проявилися з відмінною силою та мали неоднорідний характер. У першу чергу це пов'язано з тим, що співвідношення обігових коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, яке визначає здатність суб'єктів господарювання вільно маневрувати своїми фінансовими ресурсами, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків, які відбиваються на тривалості виробничого, операційного та фінансового циклів. Для забезпечення безперервності процесу виробництва й реалізації продукції необхідно досягти оптимального співвідношення обігових коштів у сфері виробництва й обігу [4, с. 22].

Також наслідками світової кризи є проблеми в банківській сфері та в експортоорієнтованих галузях. Адже якщо на продукцію немає попиту на світовому ринку, то ціни знижуються. Українські виробники вже відчули, що попит падає. Найбільш болісно економічні негаразди переживають промислові підприємства. Сьогодні вони змушені скорочувати обсяги виробництва. Так, Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча працює на 40 – 45 відсотків своєї потужності. Наразі дві з п'яти доменних печей не працюють. Аналогічна ситуація й на інших підприємствах.

Але ж слід повернутися до того, що криза позначилася на розвитку вітчизняного підприємства. І в першу чергу, мова йде про малий та середній бізнес, який не має достатніх резервних ресурсів та страхових інструментів для самостійного подолання кризового тиску, який з кожним днем лише посилюється.

Очікуване зростання безробіття та інфляційні процеси є серйозним викликом для національної безпеки держави. У результаті скорочення штату працівників на підприємствах значна частина працездатного населення вже зіткнулася з проблемою пошуку роботи і зміни професії. Ситуація ускладнюється тим, що з кожним днем кількість безробітних зростає і в ряді регіонів проблеми працевлаштування вже перевищують можливості регіональних центрів зайнятості [3, с. 34].

За 2012 рік динаміка зростання ВВП змінювалась (рисунок).

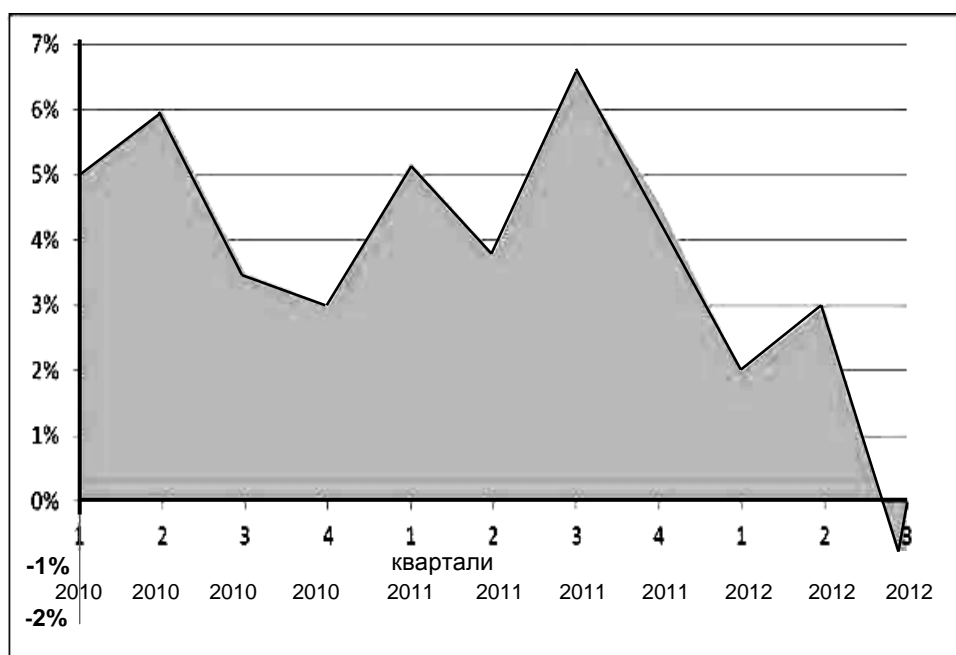

Рис. Динаміка зростання ВВП протягом 2012 року

Як видно з рисунка, фінансова криза призвела до падіння ВВП, тому зважаючи на всі негативні наслідки, постає питання: "Як подолати кризу?".

За словами відомих економістів П. Кругмана (нобелівський лауреат) і Н. Рубіні, масштаби кризи настільки великі, що нічого раціонального, крім націоналізації банків і ряду великих корпорацій, запропонувати не можуть [5, с. 34]. Крім того, в Україні потрібно сформувати стійку та стабільну національну банківську систему. Адже не дивлячись на те, що ступінь впливу економічних криз на банківську систему залежить від багатьох факторів, головним з них є стан самої банківської системи до початку економічної кризи.

Проте слід розглянути більш детально шляхи подолання фінансової кризи. По-перше, необхідно підвищити рівень оподаткування імпорту, забезпечити рівномірне оподаткування всіх сфер економіки і прогресивність системи оподаткування. Вийти із кризи можна буде тільки тоді, коли за її негативні наслідки платитимуть усі. Також потрібно стимулювати заощадження й інвестиційну активність, аж до надання податкових преференцій. За збереження нинішньої системи оподаткування наслідки кризи переважно будуть перекладені на плечі малозабезпечених верств населення.

По-друге, варто встановити "плаваючий" ринковий курс гривні. У період, коли капітал вивозиться з країни (за деякими даними за станом на лютий 2009 року було остаточно або майже вивезено близько 30 млрд дол. США із 44 млрд, вкладених у банківський сектор України), низький курс долара вигідний інвесторам [5, с. 40].

По-третє, слід посилити заставне право, запровадити повну монетизацію соціальної допомоги, скасувати перехресні субсидії [5, с. 40].

Саме тому основна увага державної політики має зосереджуватись на створенні умов для самостійної підприємницької діяльності вільної робочої сили. А успішне вирішення проблем підприємництва в умовах кризи матиме подвійний ефект. Тобто якщо держава створить сприятливі умови для забезпечення функціонування існуючих підприємницьких структур, та безперешкодного входження до лав малого бізнесу безробітних, то, в свою чергу, підприємницький потенціал здатний виступити потужним ресурсом у вирішенні, по-перше, соціальних проблем (подолання безробіття й зниження соціальної напруженості) і, по-друге, сприятиме наповненню бюджетів різних рівнів та зміцненню економіки регіонів і держави в цілому.

Причини фінансової кризи, її наслідки і шляхи подолання було розглянуто, проте виникає питання, яке турбує більшість громадян України: що робити з грошима в умовах світової фінансово-економічної кризи?

Поки економісти не радять громадянам займатися великими капіталовкладеннями, а єдино правильним рішенням залишається перекласти "негоду". Питання в тому, як зробити це, якщо й не примноживши капітал, то хоча б його не втратити.

Одним із варіантів є відкрити свій бізнес. Звичайно, багато чого тут залежить від того, які кошти є в розпорядженні. Як не парадоксально, період кризи може стати непоганим поштовхом для здійснення цього проекту або ж змусить замислитися: а чи не ввійти в частку з кимось із співтоваришів у вже існуючий.

Також непоганим варіантом є фондовий ринок. Варіант заощадження достатньо вагомих коштів – покупка акцій. Адаже зараз майже ідеальний момент: акції практично всіх підприємств впали, при цьому експерти зазначають, що вони лише недооцінені.

Потрібно розглянути дорогі метали і коштовності. 15 % українців вважають досить надійним гарантом заощадження накопиченого покупку дорогих ювелірних прикрас, діамантів, інших предметів розкоші. Але тут треба мати на увазі, що справжню цінність вони можуть мати, якщо є унікальними виробами, предметами антикварного значення або творами мистецтва. Інакше їх вартість як капіталовкладення може означати лише еквівалент ломбардної застави.

Також потрібно розглянути готівку. Зберігання готівки "на руках" надає перевагу кожен десятий українець – так надійніше. Однак треба мати на увазі: якщо ці гроші не призначені для подальшої витрати, то виявляються найбільш незахищеними. У фізичному сенсі – можуть бути вкрадені, загублені, зіпсовані. Але навіть якщо не стануть жертвами зловмисників, то вже точно постраждають від інфляції [6].

Можна зробити висновок, що в інтересах власного виживання, Україна повинна боротися за максимально сприятливий для себе режим торгівлі не лише з ЄС, але й на ринках Сходу. Це означає, що Україна нікуди не подінеться від інституціоналізації власних торговельних відносин із Митним союзом.

Необхідно підтримати національного виробника, зменшити імпортозалежність, розвивати проекти, які стимулюють виробництво всередині країни. Витримавши кризу, можна допомогти і європейським партнерам, які зможуть розраховувати на стабільність Східноєвропейського регіону завдяки стабільності його ключової держави – України.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Бобиль В. В. Аналіз причин сучасної фінансової кризи в Україні / В. В. Бобиль // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 79–85. 2. Олейніков О. О. Розвиток світової фінансової кризи та її вплив на економіку України [Електронний ресурс] / О. О. Олейніков. – Режим доступу : <http://www.inventure.com.ua/main/analytics/>. 3. Альохина Т. Шляхи виходу України з світової фінансової кризи / Т. Альохина // Вісник. – 2010. – № 1. – С. 33–35. 4. Боярко І. М. Вплив фінансової кризи на забезпеченість реального сектору економіки оборотними активами / І. М. Боярко // Економіка, фінанси і право. – 2011. – № 10. – С. 22–23. 5. Багратян Г. А. Світова криза та Україна : проблеми й нові підходи до фінансового регулювання / Г. А. Багратян // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 33–41. 6. <http://www.yukon.ua/news/index.html>.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Здійснено аналіз впливу сучасного Податкового кодексу України редакцією від 6 грудня 2012 року на розвиток малого підприємництва. Розглянуто доцільність використання спрощеної системи оподаткування, зокрема єдиного податку, в умовах економічної кризи.

Аннотация. Осуществлен анализ влияния современного Налогового кодекса Украины редакцией от 6 декабря 2012 года на развитие малого бизнеса. Рассмотрена целесообразность использования упрощенной системы налогообложения, в частности единого налога, в условиях экономического кризиса.

Annotation. The analysis of the influence of the current Tax Code of Ukraine, edition of December 6th, 2012, on the development of the small business was made. The expediency of using a simplified tax system, especially the single tax, in the economic crisis was studied.

Ключові слова: податкова система, спрощена система оподаткування, єдиний податок, мале підприємництво.

Фінансово-економічна криза була породжена, перш за все, внутрішньою політикою держави, яка не проводила достатніх заходів до стимулювання власного матеріального виробництва. Подолати кризу вже неможливо шляхом жорсткої монетарної політики, яка спрямована на попередження кризових явищ. В умовах кризи необхідно звертатися до стимулюючої політики, яка спрямована на підтримку реального та банківського секторів економіки. Велику роль починає відігравати податкове регулювання, яке є одним із основних напрямів державного впливу задля підтримки фінансового сектору.

Про надзвичайну важливість вивчення цього питання свідчить широка увага видатних науковців, а саме: Т. Ковальчука, В. Захожая, А. Крисоватого та ін.

Дана стаття має за мету визначення напрямів формування збалансованої податкової політики для підтримки та стимулювання малого підприємництва в умовах кризи [1, с. 90].

Податок – це кошти, що примусово вилучаються державою або місцевою владою з фізичних та юридичних осіб, необхідні для здійснення державою своїх функцій [2, с. 5]. Ефективність системи оподаткування, з огляду окремого податку, залежить від визначення об'єкта оподаткування, методику розрахунку суми податку, ставки податку, строків і джерел сплати податку до бюджету, а також пільг щодо оподаткування. Визначення ставки податку має велике значення для прояву регулюючої та фіскальної функції податку.

Податок є основним елементом регулювання в податковій політиці. Вияв податкової політики на практиці можна спостерігати в податковій системі. Тож Податкова система України – це сукупність всіх видів податків і зборів, що стягуються в установленому порядку. В Україні діяльність податкової системи забезпечується та гарантується Податковим кодексом України, редакцією від 6 грудня 2012 року. За статтею 1.1 "Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері стягання податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що стягаються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки" [2, с. 4].

Податкова система має безпосередній зв'язок з податковою політикою. Ще з 1997 року пріоритетним напрямом побудови податкової політики стало її спрощення. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності була введена в 1998 році і залишалась фактично незмінною протягом майже 14 років. Тож реформування спрощеної системи оподаткування було необхідною умовою для створення сприятливого бізнес-середовища в Україні, особливо у сфері підтримки малого бізнесу [3, с. 91].

Згідно з ч. 291.2 ст. 291 Податкового кодексу України спрощена система оподаткування – це особливий механізм для вилучення податків і зборів, що замінює сплату ряду податків одним – єдиним податком [5]. Дана система є спеціальним податковим режимом, призначеним для зменшення податкового навантаження та стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні. Наявність суттєвих недоліків у початковому Податковому кодексі було усунуто в новому кодексі, який було прийнято з 1 січня 2012 року. Ця подія повинна призвести до ряду суттєвих змін у національній економіці. Основним елементом цієї системи є "Єдиний податок".

Єдиний податок звільняє його платників від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів: податку на прибуток підприємств; податку на доходи фізичних осіб, що отримані в результаті господарської діяльності; земельного податку, крім податку за ділянки, що не використовуються [4, с. 124]. Єдиний податок розподіляється в такій пропорції: 43 % ставки надходить до місцевого бюджету, а залишок розподіляється між державними цільовими фондами: пенсійним, соціального страхування, фондом сприяння зайнятості населення. Таким чином, у спрощеній системі оподаткування зацікавлена і місцева влада [3, с. 93].

За Податковим кодексом України платники Єдиного податку розподіляються на 6 груп за такими критеріями: приналежність до фізичних чи юридичних осіб; кількість найманих робітників, прибуток за один календарний рік та вид діяльності. Згідно з цими критеріями ставки податку змінюються від 1 до 20 %, для кожного конкретного підприємства ставка податку визначається місцевою владою [6]. У табл. 1 розглянуто критерії, за якими підприємство можна віднести до платників податку другої групи.

Таблиця 1

Характеристика платників єдиного податку другої групи

№ групи	Кількість найманих робітників	Прибуток за календарний рік	Вид діяльності	Ставка податку
2 (фізичні особи)	не перевищує 10 осіб	не перевищує 1 000 000 грн	надання послуг платникам єдиного податку та/або населенню; вироблення та/або продаж товарів; ресторанна справа	2 – 20 % від мінімальної заробітної плати

Новий податковий кодекс передбачає збільшення обсягів виробництва для перших двох груп, за якого вони можуть залишатися на спрощеній системі оподаткування. Також спрощено систему ведення книги обліку доходів і витрат. Значним мінусом є наявність великої кількості видів занять, які не допускаються до переходу на спрощену систему оподаткування. Мінусом для підприємств належних до другої групи є обмеження співпраці з юридичними особами.

Слід розглянути схему оподаткування деякого підприємства "N", яке за всіма критеріями спрощеної системи оподаткування належить до підприємств другої групи і займається наданням транспортних послуг, перевезенням вантажу тощо. Схему наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Схема оподаткування підприємства другої групи

Дохід	Об'єкт стягання податку та його ставка	Сума податку	Інші податки та збори	Прибуток
300 000,00 грн	Мінімальна заробітна плата, 11 %	134,00 грн	Єдиний соціальний внесок 27 % – 365,00 грн	299 501,00 грн

Тож за приналежності до спрощеної системи оподаткування підприємець отримав би 299 501,00 грн чистого прибутку.

Для зіставлення автор пропонує підприємство М з його доходом, системою витрат тощо, яке відрізняється від підприємства N лише приналежністю до іншої системи оподаткування. Отже, щомісячний дохід даного підприємства становить 300 000,00 грн. Загальна сума витрат становить 161 750,00 грн. Потрібно зауважити, що підприємству, яке знаходиться на звичайній системі оподаткування, потрібно вести книгу обліку витрат. До витрат даного підприємства належать: заправка транспортного засобу – 100 000,00 грн, заробітна плата персоналу – 12 000,00 грн, податок на заробітну плату – 5 400,00 грн (45 % від заробітної плати), виплата відрядних – 45 500,00 грн (з розрахунку 700 грн на день у відрядження до Росії), амортизація транспортного засобу – 30 000,00 грн, його ремонт, запчастини та інші витрати – 9 800,00 грн. Таким чином, прибуток підприємства становить 138 250,00 грн. Із отриманих грошей підприємець повинен сплатити податок на прибуток у розмірі 17 % після цього залишається 114 748,00 грн чистого прибутку. Прибуток першого підприємства, N, на 23 003,00 грн більше ніж у підприємства М. Таким чином, на прикладі двох підприємств із незначними обсягами роботи, можна бачити різницю в їх прибутках.

Незважаючи на всі очевидні переваги, спрощена система оподаткування має свої мінуси, а саме неможливість співпраці представників другої групи з юридичними особами. Також ідея Єдиного податку була спотворена введенням у дію Законів України "Про обов'язкове пенсійне страхування" та "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування", які зобов'язують сплачувати Єдиний соціальний [3, с. 91]. Ще одним недоліком є те, що в кожній групі чітко регламентовані види діяльності, якими може займатись підприємець. Тож, як можна бачити, навіть остання редакція Податкового кодексу України стосовно спрощеної системи оподаткування має недоліки. Існує ряд пропозицій щодо збільшення ефективності роботи кодексу стосовно інших систем оподаткування. На даний момент розглядаються пропозиції мінімізації ставок деяких податків, а саме: податків, які

знаходяться "поза" ціною (ПДВ, акцизний збір, мито), а також податки, що знаходяться "над" собівартістю (податок на прибуток). Зі внесенням поправок стосовно цих податків, інші системи оподаткування також будуть сприятливими для ведення малого бізнесу і відповідно сприятимуть налагодженню економічної ситуації в державі.

Така система податкових реформ не є українською інновацією, а в цілому достатньо ефективно використовувалася в багатьох країнах світу, у тому числі й США. Розглядаючи досвід інших країн, можна сказати, що метою спрощеної системи оподаткування обліку та звітності на суб'єктів малого підприємництва полягає не стільки в зниженні рівня оподаткування, скільки в скороченні часу на витрат на ведення бухгалтерського податкового обліку.

Отже, встановлення оптимальних податкових ставок – одне з найскладніших і найважливіших проблем оподаткування. Саме недосконалість ставок може зменшити фіскальну значущість, та регулюючий ефект будь-якого податку. Останні зміни, внесені до Податкового кодексу, особливо стосовно спрощеної системи оподаткування, дозволяють створити нормативно-правову базу для подальшого регулювання підприємницької діяльності, що дає змогу на законодавчому рівні урегулювати правові відносини при використанні спрощеної системи, допоможе уникнути зловживаннями спрощеної системи оподаткування. Наступна податкова реформа в Україні має забезпечити раціональний баланс між фіскальною та регуляторною функціями податків, забезпечити підпорядкованість податкової політики стратегічним завданням довгострокового економічного зростання та якісної структурної перебудови національної економіки. Тільки виважена податкова політика здатна забезпечити необхідні умови для функціонування господарюючих суб'єктів та створити необхідні умови для становлення економічного потенціалу України та виходу країни з економічної кризи.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Колупаєва І. В. Особливості диверсифікації ставок податку згідно Податкового кодексу України / І. В. Колупаєва // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. 2. Податковий кодекс України від 6 грудня 2012 року // ВВР. – 2012. – № 14. 3. Кошелева Е. Г. Система налогообложения субъектов малого предпринимательства / Е. Г. Кошелева, У. А. Пшеничная // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3. 4. Чеченіна Г. М. Податкова політика держави в галузі підприємницької діяльності фізичних осіб / Г. М. Чеченіна // Економічний вісник Донбасу – 2012. – № 3. 5. Система налогообложения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://taxer.ua/kb/Упрощенная_система_налогообложения. 6. Единый налог [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://taxer.ua/kb/Единый_налог.

УДК 005.332.4:339.9

Шудра Л. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОНКУРЕНЦІЯ ТА ЇЇ СУТНІСТЬ. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ НА РІВНІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розглянуто сутність конкуренції та її значення. Проаналізовано стан, основні засади та особливості конкурентоспроможності України. Розглянуто місце України у світовій системі конкурентоспроможності, основні проблеми конкурентоспроможності національної економіки та розглянуто найефективніші шляхи їх подолання.

Аннотация. Рассмотрены сущность конкуренции и ее значение. Проанализированы состояние, основные принципы и особенности конкурентоспособности Украины. Рассмотрены место Украины в мировой системе конкурентоспособности, основные проблемы конкурентоспособности национальной экономики и наиболее эффективные пути их решения.

Annotation. The article deals with the essence of competition and covers its significance. The state, the basic principles and characteristics of the competitiveness of Ukraine have analyzed. The place of Ukraine in the world system of competitiveness is studied. The major problems of competitiveness of the national economy are considered and the most effective ways to solve them are offered.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкуренція, національна економіка.

Необхідною умовою функціонування механізму ринкової економіки є конкуренція, яка також є основою розвитку економічної системи. На сучасному етапі розвитку людства великого значення набуває посилення конкуренції країн на світових ринках. В Україні необхідною запорукою економічного розвитку є розробка напрямів підвищення конкурентоспроможності на світовій арені. Загалом, зростання конкурентоспроможності економіки та перехід на нову сходинку економічного розвитку є головними завданнями державної економічної політики. Саме тому дослідження конкурентоспроможності національної економіки у наш час є актуальним.

Серед робіт, що стосуються теми конкуренції та конкурентоспроможності варто, звернути увагу на праці П. Хайне, М. Портера, І. Багрової, М. Гальвановського, Н. Гражевської, Ю. Полунаєва та І. Трофімової. В економічній науці проблеми національної конкурентоспроможності є одними з центральних, тому, розглядаючи конкурентоспроможність України, слід згадати, у першу чергу, праці В. Базилевича, І. Крючкова, С. Хамінча, В. Юзби, Ю. Уманців, Д. Лук'яненка, В. Будкіна та ін. Ці наукові дослідження торкаються питань з'ясування сутності конкурентоспроможності національної економіки, визначення напрямів посилення конкурентних переваг країн, а також оцінки конкурентоспроможності України порівняно з іншими країнами світу.

Метою статті є розкриття сутності поняття "конкуренція", а також аналіз особливостей формування конкурентоспроможності країн світу на міжнародних ринках, оцінка основних проблем конкурентоспроможності України та шляхів їх подолання на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Конкуренція є важливим механізмом у великій системі розвитку будь-якої економічної системи. Слід звернути увагу на те, що Закон України "Про захист економічної конкуренції" (2001 рік) визначає конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття прибутку завдяки власним досягненням, переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі мають можливість вибирати між кількома продавцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обігу товарів на ринку [1]. Щоб краще зрозуміти сутність конкуренції, слід розглянути деякі її визначення, сформульовані відомими авторами. Сучасний американський економіст П. Хайне наголошує: "Конкуренція є прагнення якнайкраще задовольнити критерії доступу до рідких благ". Ф. Найт визначає конкуренцію як ситуацію, в якій конкуруючих одиниць багато й вони незалежні. Але, на погляд автора даної статті, найбільш влучним є визначення, сформульоване М. Портером у своїй книзі "Міжнародна конкуренція". Автор визначає конкуренцію як динамічний процес, безупинно міняючий підґрунтя для появи нових товарів та інноваційних шляхів маркетингу, нових виробничих процесів та ринкових сегментів.

З урахуванням розглянутих визначень поняття "конкуренція" та дотримуючись принципів системності й комплексності формування цього терміна, автор пропонує більш повне і всеохоплююче трактування: конкуренція – процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах.

Однією з найважливіших умов зміцнення ролі України у світовому економічному просторі є забезпечення інтенсивного зростання її конкурентоспроможності. За сучасних умов здатність стрімко адаптуватися до умов, які ставить міжнародна конкуренція, є необхідною умовою розвитку кожної національної економіки.

Конкурентоспроможність будь-якої країни ґрунтується на її здатності утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку при наявності економічного потенціалу, котрий забезпечує динамічне впровадження інноваційних технологій. При цьому необхідними передумовами успіху є розвинута система ринкових інститутів, здатність реагувати на зміни світової кон'юнктури, що дає змогу максимально забезпечити реалізацію національних інтересів. Розробка концепції підвищення конкурентоспроможності для української економіки є необхідною умовою виходу з кризового стану та подолання існуючих проблем. Тільки висока конкурентоспроможність економіки як на внутрішньому, так і на світовому ринках здатна закласти надійні підвалини для підвищення рівня життя населення.

Конкурентоспроможність економіки полягає в її здатності займати та утримувати стійкі позиції у певних сегментах ринку саме завдяки:

- потужному економічному потенціалу;
- стабільному зростанню економіки на інноваційних засадах;
- розвиненій системі ринкових інститутів;
- володінню інтелектуальним капіталом та інвестиційними ресурсами;
- гнучкій системі реагування на зміни кон'юнктури в світі [2, с. 11–12].

Конкурентоспроможність національної економіки має певні особливості, оскільки вона базується на об'ємі сировинної бази конкретної території, людському потенціалі, соціальних, культурологічних особливостях певного народу або нації, рівні інвестицій тощо. Досягнути високого рівня конкурентоспроможності національної економіки у переважній більшості випадків неможливо без конкурентного змагання всередині країни. Конкурентоспроможність вимагає від суб'єктів господарювання постійного пошуку нових ідей, розробок, технологій, а від держави – належних умов для економічного зростання.

Важливим є й те, що конкурентоспроможність національної економіки має враховувати соціально-економічну оптимальність, за якої позитивне значення ефективного використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів узгоджується з виконанням програм. Також слід враховувати, що тільки держава несе відповідальність за стан конкурентоспроможності національної економіки.

Саме державі відведена провідна роль у визначенні завдань, інструментів та методів економічної політики. Таким чином, можна визначити головні принципи забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки:

конкурентоспроможність людського капіталу;
конкурентоспроможність товарів, підприємств, системи регулювання всіх сторін суспільного життя;

здатність уряду забезпечити сталий і динамічний розвиток економіки та якісну оцінку конкурентних переваг країни на світовому рівні [3, с. 18–22].

Перші спроби порівняти конкурентоспроможність і визначити її чинники на міжнародному та національному рівнях було зроблено у 80-х роках ХХ століття. Відтоді відбулися певні зміни та вдосконалення, згідно з якими концепція міжнародної конкурентоспроможності ґрунтується на оцінці й порівнянні національних економік за спеціальним набором характеристик, котрі відображають вплив основних чинників на економічну діяльність на макро- та мікрорівнях. Найбільш впливовими дослідженнями конкурентоспроможності країн є щорічні доповіді – Глобальний звіт про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму та Світовий щорічник конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту і розвитку у Лозанні [4, с. 19–20].

Світовий щорічник конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту і розвитку містить близько 200 різних критеріїв, що є результатом вивчення десятків тисяч статистичних показників. Однак найвпливовішим та загально визнаним дослідженням країн є Глобальний звіт про конкурентоспроможність, котрий оприлюднюється за матеріалами широкої програми обстежень країн у рамках Всесвітнього економічного форуму. Необхідно зазначити, що конкурентоспроможність на будь-якому рівні є результатом наявності конкурентних переваг. При цьому найчастіше конкурентна перевага є відносною перевагою ринкового суб'єкта над конкурентами за тими позиціями, які важливі для споживача.

У рейтингу конкурентоспроможності країн на 2010 – 2011 роки, створеному Всесвітнім економічним форумом, Україна опустилася на сім сходинок порівняно з рейтингом 2009 – 2010 років та посіла 89-те місце серед 139 держав, включених до рейтингу. За рівнем освіти та професійної підготовки вона посіла 46-те місце, за розмірами ринку – 38-те місце, за ефективністю ринків праці – 54-те місце. Щодо цих факторів Україна має порівняно непогані результати, але майже останнє місце наша країна посіла за такими факторами, як: макроекономічні умови (123-те місце у рейтингу), ефективність товарних ринків (129-те місце у рейтингу), розвиток фінансового ринку (119-те місце у рейтингу). Також далеко від першого місця Україна знаходиться за таким фактором, як конкурентоспроможність компаній (100-те місце у рейтингу) [2, с. 122].

При розрахунку індексу конкурентоспроможності враховуються дванадцять основних чинників. Таким чином, згідно з даними рейтингу конкурентоспроможність України знизилася саме через неефективність інститутів, проблеми макроекономічного рівня, неефективність товарних та фінансових ринків.

Цілком очевидно, що для підвищення рівня конкурентоспроможності України слід активно впроваджувати інновації, збільшувати частку саме високотехнологічних товарів і послуг у структурі української економіки.

Таким чином, такий аналіз дає змогу визначити проблеми конкурентоспроможності економіки України та стверджувати, що вони зумовлені, у першу чергу, такими чинниками, як:

відсутність стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки та стратегії впровадження інновацій;

занепад науково-технічного потенціалу;

відсутність узгодженого механізму впровадження інновацій;

відсутність достатніх матеріальних ресурсів;

втрата кваліфікованих робітників;

відсутність системи заохочень до творчої діяльності.

Щоб підвищити рівень конкурентоспроможності, слід проводити заходи, які головним чином спрямовані на:

розвиток системи освіти та підготовки кваліфікованих кадрів;

удосконалення технологій виробництва;

розвиток нових інформаційних технологій;

удосконалення інфраструктури сфери виробництва;

розвиток інфраструктури товарного та фінансового ринків [3, с. 10–11].

Важливо також проаналізувати Індекс економічної свободи, що опублікований американським дослідним центром Heritage Foundation, за яким у 2010 році Україна посіла 39-те місце серед 41 країни Європи і належить до переважно економічно невільних [5]. Експерти зазначають, що в Україні існують проблеми щодо свободи підприємництва, інвестицій, грошових відносин, захисту прав власності та корупції.

Таким чином, конкурентоспроможність країни визначається багатьма чинниками (економічними, соціальними та політичними), інфраструктурою країни, науковим потенціалом, рівнем кваліфікації населення. Основними конкурентними перевагами України є людські ресурси та розробка інноваційних технологій і продуктів. Найголовнішою перевагою України є її ресурсний потенціал, зокрема мінеральні ресурси. Зростання рівня конкурентоспроможності України у світі залежить від рівня конкурентної боротьби між фірмами в межах країни, лібералізації зовнішньоекономічної діяль-

ності, участі України в діяльності міжнародних і європейських організацій, упровадження інновацій задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світових ринках.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Про захист економічної конкуренції : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64. 2. Лук'яненко Д. Г. Глобальна економічна інтеграція : монографія / Д. Г. Лук'яненко. – К. : ТОВ "Національний підручник", 2008. 3. Скороход І. С. Напрями підвищення конкурентоспроможності України на світових ринках / І. С. Скороход // Волинський національний університет ім. Лесі Українки. – 2011. – № 2. 4. Уманців Ю. М. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності / Ю. М. Уманців. // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2011. – № 1. – С. 19–20. 5. The Global Competitiveness Report 2010 – 2011. World Economic Forum [Electronic resource]. – Access mode : www.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf. 6. Будкін В. С. Ресурсна складова перспективних геоekonomічних позицій пострадянських країн / В. С. Будкін // Геоekonomічні сценарії розвитку і Україна / [М. З. Гуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко та ін.]. – К. : ВЦ "Академія", 2010. – 453 с.

Тимченко А. І.

УДК 338.432(477):339.54

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Анотація. Визначено позицію України у світовому виробництві й експорті агропродовольчої продукції, показані її конкурентні переваги. Узагальнено особливості європейської моделі підтримки сільськогосподарських виробників. Проаналізовано системи підтримки агровиробників у світлі формування зони вільної торгівлі (ЗВТ) Україна – ЄС. Досліджено стан та тенденції інвестиційного забезпечення виробничої інфраструктури аграрного сектору України.

Аннотация. Определена позиция Украины в мировом производстве и экспорте агропродовольственной продукции, показаны ее конкурентные преимущества. Обобщены особенности европейской модели поддержки сельскохозяйственных производителей. Проанализированы системы поддержки агропроизводителей в свете формирования зоны свободной торговли (ЗСТ) Украина – ЕС. Изучено состояние и тенденции инвестиционного обеспечения производственной инфраструктуры аграрного сектора Украины.

Annotation. The article outlines the position of Ukraine in the world production and exports of agricultural products, shows its competitive edge. The features of the European model of support of agricultural producers are generalized. Systems of support of agricultural producers are analyzed in the light of the formation of a free trade area (FTA) Ukraine - EU. The condition and trends towards providing investment supply to the industrial infrastructure of the agrarian sector of Ukraine are studied.

Ключові слова: АПК України, зона вільної торгівлі (ЗВТ), ЄС, СОТ, іноземні інвестиції.

Розвиток світової економіки наразі характеризується значним загостренням проблеми забезпечення продовольством. Це зумовлено швидким зростанням національних економічних систем країн, що розвиваються. Можливості для нарощування розвиненими країнами обсягів сільськогосподарського виробництва значно обмежені. Тому вирішення продовольчої проблеми зумовлює необхідність проведення системи заходів, покликаних поставити національні агропродовольчі комплекси на шлях інноваційного розвитку. Міжнародні й вітчизняні науковці схиляються до думки, що роль аграрного сектору зростає в контексті всесвітнього розвитку. Розвиток економіки України неможливий без конкурентоспроможної агросфери, що і зумовлює актуальність теми даної статті.

Питання проблем і перспектив аграрного сектору України досліджувалося багатьма вченими Національної академії наук України та Національної академії аграрних наук України: П. Борщевським, В. Точіліним, О. Бородіною, О. Шубравською, І. Лукіновим та ін. Їхні праці висвітлюють проблеми функціонування цільових ринків АПК, залучення інвестицій в агросферу та її сталого функціонування.

© Тимченко А. І., 2013

Метою роботи є розкриття проблеми державної підтримки вітчизняних виробників у контексті створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС та перспектив залучення іноземних інвестицій в АПК України.

Загальна характеристика АПК України на світовому аграрному ринку. Незважаючи на відставання від багатьох держав за показниками матеріально-технічного забезпечення агросфери, Україні вдалося зберегти досить високі конкурентні позиції на світовому агропродовольчому ринку. Головною причиною цього є наявність потужного земельного потенціалу й дешевої робочої сили [1, с. 118].

Україна має високі валові показники виробництва й експорту агропродовольчої продукції, незважаючи на низьку продуктивність аграрного господарювання. Протягом періоду своєї незалежності Україна знаходиться в першій двадцятці країн-виробників пшениці, молока, кукурудзи (таблиця) [1, с. 127].

Таблиця

Місце України серед перших 20 світових виробників сільськогосподарської продукції, %

Показники	1992 р.	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2010 р.	2012 р.
Пшениця	7	13	11	11	13	12	8
Ячмінь	5	8	4	7	3	7	2
Кукурудза	...	19	12	15	15	12	10
Гречка	3	3	3	3	3	3	3
Насіння соняшника	4	3	3	2	2	2	2
Ріпак	17	17	...	14	10	9	6
Картопля	4	6	4	4	5	5	4
Цукровий буряк	2	6	5	5	4	5	6
Молоко	6	8	10	10	10	11	12

Результати агропродовольчого виробництва України зумовлюють експортну спеціалізацію держави, яка є нетто-експортером сільськогосподарської продукції на світовому ринку. Зокрема, в експорті соняшникової олії та ячменю Україна є одноосібним світовим лідером.

Необхідно розглянути створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС. Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності АПК України була започаткована в період отримання державою незалежності. Унаслідок бурхливої лібералізації (1993 – 1995 рр.) агропродовольчий ринок не мав економічної й адміністративної підтримки й був позбавлений захисту від іноземної конкуренції. Українські товаровиробники перебували в гірших умовах порівняно із західними, оскільки останні використовували сучасну техніку й мали державну підтримку. Розпочався період значного скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що призвело до посилення протекціоністських тенденцій у зовнішньоекономічній політиці України [2, с. 148].

Подальша зміна законодавства пов'язана зі вступом України до СОТ та вибором курсу на інтеграцію в економічні структури Західної Європи. Прикладом цього є питання про підтримку вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, яке постало в новому світлі у зв'язку з підвищенням темпів міжнародної інтеграції внаслідок намагань створити зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та Європейським Союзом.

Зона вільної торгівлі – тип міжнародної інтеграції, що передбачає скасування країнами-учасниками митних тарифів, податків та інших зборів, кількісних обмежень у торгівлі. Створення ЗВТ не передбачає створення наднаціональних органів управління та координації, проте зберігаються митні кордони для контролю за товарами, що проходять через державні кордони.

ЄС є стратегічним партнером України, в першу чергу, як ринок для експорту продукції вітчизняних виробників. Тривалий час більшість продукції Україна експортувала до Росії, країн Близького Сходу й Північної Африки. Наближення кордонів ЄС до України внаслідок входження до співтовариства її західних сусідів зумовило виникнення питання про розвиток зовнішньоекономічного співробітництва. Протягом останніх років велися активні переговори між представниками країн щодо створення ЗВТ.

Між системами підтримки сільськогосподарських виробників в Україні та ЄС існує принципова різниця, яка полягає у використовуваних механізмах підтримки, рівні розвитку інституціонального забезпечення підтримки тощо. Система підтримки євровиробників – одна з найкращих у світі. Загальний рівень підтримки виробників ЄС складає понад 90 млрд євро. В Україні він не перевищує 1 млрд євро [3, с. 135].

Урегулювання відносин між Україною та ЄС у формуванні ЗВТ вимагає усвідомлення того, що кожна зі сторін відстоює власні інтереси, тому підготовка переговорів щодо питання створення ЗВТ має здійснюватися після тривалого вивчення всіх його аспектів.

Перспективи залучення іноземних інвестицій в АПК України. Розвиток агропродовольчої сфери неможливий без формування ефективних механізмів залучення інвестицій. У посткризовий період сільське господарство втрачало привабливість для інвестицій. Зокрема, якщо за період 2001 – 2007 рр. обсяги інвестицій в основний капітал по галузі сільського господарства, мисливств-

ва, лісового господарства зросли в 7,6 рази, а в харчовій промисловості – в 3,8 рази, то, починаючи з 2008 р., у залученні інвестиційних ресурсів спостерігається значний спад [4, с. 74].

Інвестиційна привабливість агропродовольчої сфери визначається інфраструктурними і макроекономічними умовами. Найбільших капіталовкладень потребують інфраструктурні об'єкти. Проте в загальному обсязі інвестицій, залучених в економіку країни, частка агросфери незначна. Зокрема, в 2012 р. частка інвестицій у капітал підприємств сільського господарства становила 8,1 %, у підприємства харчової промисловості – 4,8 % (рис. 1) [4, с. 79].

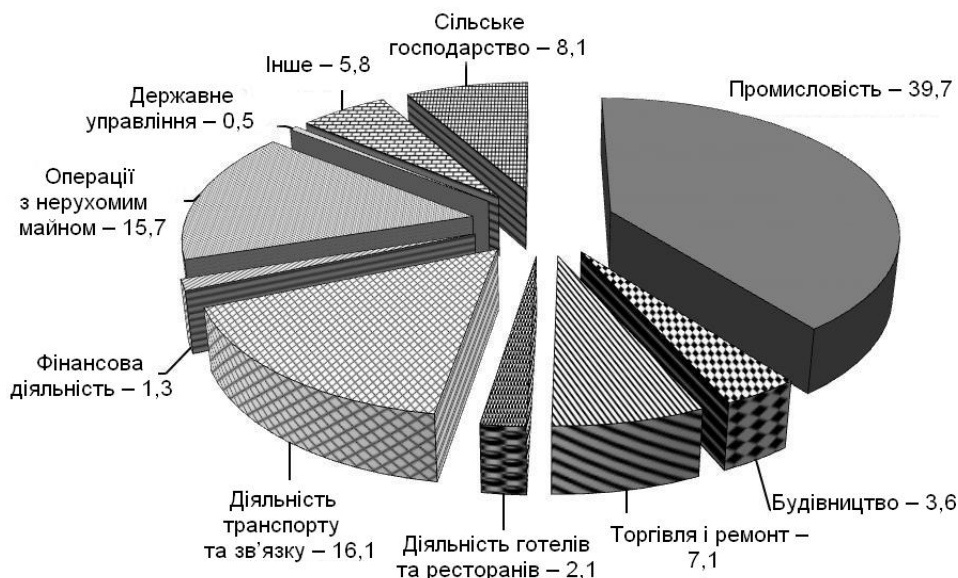

Рис. 1. Структура інвестицій в основний капітал держави за видами економічної діяльності, 2012 р., %

Основою забезпечення сприятливого середовища для інвестицій в агропродовольчу сферу є державна законотворча діяльність [4, с. 75]. На основі дослідження нормативно-правової бази агросфери можна зробити висновок про неефективність системних підходів при вирішенні інфраструктурних проблем агропродовольчої сфери. Більшість законодавчих актів стосуються окремих аспектів розбудови інфраструктури агросфери. Єдиним документом, який містить умови для комплексного вирішення проблем інфраструктурного забезпечення агросфери є Постанова Кабінетів Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 158 "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року". Цей документ висвітлює шляхи вирішення проблем інженерної інфраструктури й транспорту агросфери. Згідно з програмою 2010 р., на розвиток сільського господарства планувалося залучити 13,3 млрд грн, і було залучено майже 92 % від прогнозованого показника. Цей факт показує реальну можливість залучення прогнозованих 20 млрд грн інвестицій у 2015 р. [4, с. 80].

Для розвитку виробничої інфраструктури агросфери важливими є обсяги нарощення будівництва нових об'єктів та ремонт існуючих. Наразі Україна не має змоги піднятися до рівня інвестування інфраструктурних проектів розвиненими державами. Заплановані середньорічні обсяги інвестицій в інфраструктуру на 2010 – 2020 рр. (рис. 2) свідчать про те, що частка всіх інвестиційних ресурсів, які припадають на країни пострадянського простору, майже вшестеро менше від вкладень у розвиток інфраструктури країн Євросоюзу [5, с. 69].

Рис. 2. Заплановані середньорічні обсяги інвестицій в інфраструктуру в 2010–2020 рр., млрд дол. США

Захист інтересів вітчизняних виробників у зовнішніх стосунках з іншими країнами – один із найважливіших стратегічних пріоритетів для України. Державна влада має підготувати пропозиції щодо захисту національного ринку для збереження виробництва продукції АПК, зокрема й в умовах створення ЗВТ Україна – ЄС. Гострота проблем залучення інвестицій в об'єкти виробничої інфраструктури АПК та їх раціональне використання виносять питання підвищення інвестиційної привабливості виробничої інфраструктури агропродовольчої сфери на порядок денний. Україна при виборі своєї зовнішньоторговельної політики в агросфері повинна визначити національні інтереси та знайти шляхи їх захисту в умовах всесвітнього розвитку.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Прокопенко К. О. Розвиток аграрного ринку України в умовах дії інноваційних чинників / К. О. Прокопенко, О. В. Шубравська // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 118–129. 2. Ганначенко С. Л. Світовий ринок агропродовольства на сучасному етапі розвитку: перспективи для України / С. Л. Ганначенко // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 1. – С. 142–153. 3. Киризюк С. В. Нові виклики для аграрного сектора у світлі формування зони вільної торгівлі Україна – ЄС / С. В. Киризюк // Економіка і прогнозування. – 2010. – № 1. – С. 130–141. 4. Дейнеко Л. В. Інвестиційна привабливість виробничої інфраструктури агропродовольчої сфери / Л. В. Дейнеко, Т. В. Стройко // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 4. – С. 73–81. 5. Піменова О. В. Модель оцінки рівня ефективності форм господарювання в аграрному секторі / О. В. Піменова. – 2012. – № 4. – С. 63–72.

УДК 339.5.012.42(477)

Старченко О. О.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПЕРСПЕКТИВИ ТА НАСЛІДКИ СТВОРЕННЯ ЗОН ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто перспективи створення та розвитку вільних економічних зон на території України. Проведено аналіз експорту та імпорту продукції за останні роки. Визначено основні переваги та недоліки створення вільних економічних зон.

Анотация. Рассмотрены перспективы создания и развития свободных экономических зон на территории Украины. Проведен анализ экспорта и импорта продукции за последние годы. Определены основные преимущества и недостатки создания свободных экономических зон.

Annotation. The article considers prospects for the creation and development of free economic zones in Ukraine. An analysis of export and import of goods in recent years was conducted. The main advantages and disadvantages of establishing free economic zones were determined.

Ключові слова: вільні економічні зони, експорт, імпорт, Євросоюз, Митний союз.

Україна сьогодні є великою державою, яка володіє природними ресурсами і має важливе геополітичне значення, проте жодне національне господарство не може розвиватися окремо. Зростаючі інтернаціональні процеси окремих регіонів потребують пошуку сильного партнера для ефективного та своєчасного включення України в систему світового господарства. Питання про вибір головних стратегічних партнерів – Європейський союз або країни СНД, курс євроінтеграції або вступ до митного союзу з Росією, залишаються найважливішими. Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності і регіону, й усієї країни є спеціальні режими економічної діяльності, що передбачають надання податкових, митних та інших пільг суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність на даній території. До них відносять офшорні зони, вільні економічні зони, технопарки та інші утворення, які спрямовані на розвиток виробництва, торгівлі, інновацій, їх метою є підвищення соціально-економічного розвитку даного регіону та країни. Український досвід функціонування вільних економічних зон сприймається неоднозначно науковцями, з одного боку, вільні економічні зони сприяють залученню інвестицій, зростанню робочих місць та розвитку виробництва, з іншого – створюються умови для імпорту продукції без сплати мита, зміни конкурентного середовища на вітчизняному ринку. Саме тому необхідно розробити рекомендації, що дозволили б максимізувати позитивні результати функціонування зон вільної торгівлі та мінімізувати негативні.

Над проблематикою створення та функціонування спеціальних економічних зон працювали Чмир О. С., Сіваченко І. Ю., Борщевський В. В., Гавришкін І. Р., Осадча Н. В.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану вільних економічних зон, перспектив їх розвитку та напрямів удосконалення. Необхідно проаналізувати фактори, що сприяють і перешкоджають утворенню вільних економічних зон, а також виявити позитивні та негативні наслідки для членів зони вільної торгівлі.

Зона вільної торгівлі (Free Trade Area) – міждержавна угода, згідно з якою митні тарифи між країнами-учасницями ліквідуються, проте кожна країна встановлює власні тарифи для третіх країн (країн – не учасниць) [1, с. 86].

Україна потребує підвищення конкурентоспроможності та цілісної і збалансованої зовнішньоекономічної політики.

Мета створення вільних економічних зон на Україні дещо відрізняється від мети інших країн світу. Мотиви створення також різні. Спільним є залучення іноземних інвестицій та вирішення екологічних проблем регіонів. В інших випадках в Українській практиці насамперед розрізняють розбіжності у вирішенні соціальних питань, ринковому реформуванню економіки, економічному розвитку депресивних територій та розвитку виробничої інфраструктури регіону. Закордоном посилюють інноваційний розвиток економіки, експортної орієнтації виробництва та конкурентоспроможності економіки. Важелями створення вільних економічних зон в Україні є запровадження пільгових податкових режимів та надання преференцій при митному оформленні вантажів. Тоді як світова практика використовує розвиток виробничої інфраструктури регіону, сприяння з боку регіональної влади та запровадження пільгових податкових режимів.

Сьогодні перед Україною постало питання вступити до Митного союзу або підписати угоду про зону вільної торгівлі з ЄС. Існує думка, що підписати угоду можливо тільки з однією стороною. Тому Україні важливо визначити пріоритети для становлення на міжнародному ринку. У випадку створення Митного союзу виникає необхідність в організації наддержавного інституту (спеціально створеної Комісії), що взяв на себе функції розробки законів ведення торгівлі як усередині союзу, так і з третіми країнами. Під митним союзом розуміють політично-економічне об'єднання, яке створюється з метою координації зовнішньоекономічної політики держав, регламентації обсягів, структури та умов здійснення експорту, імпорту та транзиту товарів чи інших предметів. Митний союз має єдиний митний кордон. На території союзу діють єдині митні закони і правила щодо ввезення всіх видів товарів до будь-якої з країн-учасниць. В ідеалі повинне існувати спільне митне право і єдиний набір митних правил для всіх країн-учасниць.

Кожна країна-учасниця повинна мати право одержувати свою частку митних надходжень незалежно від того, в яку з країн імпортується товари і де відбувається одержання податку [2, с. 181].

Слід зауважити, що від участі в митному союзі країна може отримати не лише економічні, але й політичні привілеї. Митний союз може проводити активну політику з іншими інтеграційними об'єднаннями, розробляти та впроваджувати спільні проекти, поліпшувати стосунки з сусідніми країнами, проводити спільні заходи щодо розвитку стосунків з іншими країнами тощо.

За даними державної статистики можна спостерігати як змінювався обсяг експорту та імпорту за 2004 – 2012 рр. Результати та умови експортної діяльності країни значною мірою визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі та інших форм співробітництва (рис. 1).

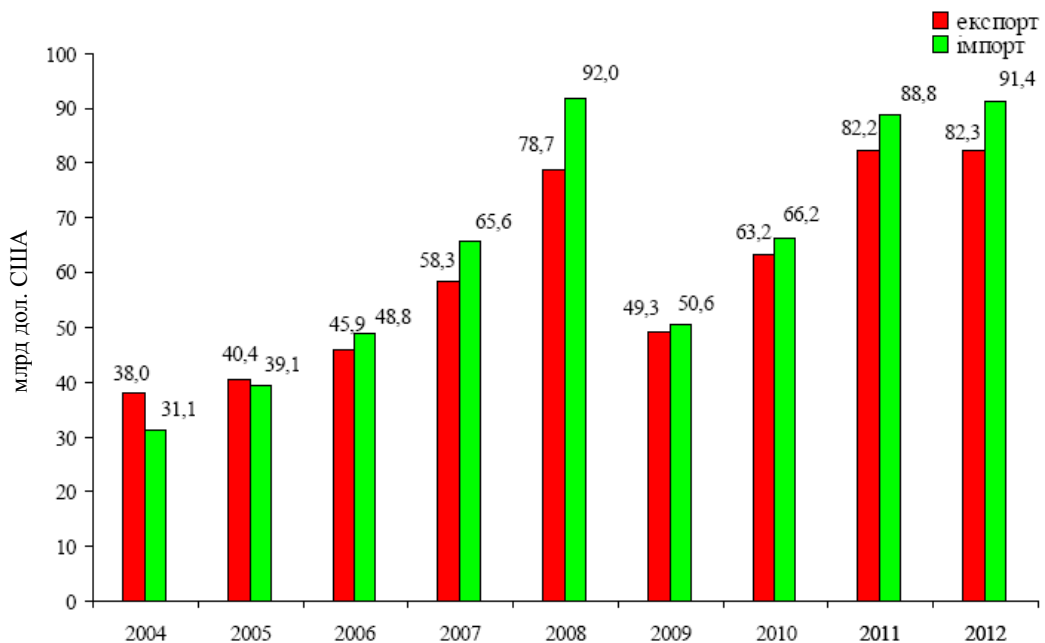

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту-імпорту товарів і послуг

Експортна політика у масштабах країни нерозривно пов'язана з широким спектром регулюючих та управлінських заходів. Кожною державою проводиться політика підтримки вітчизняного товаровиробника, але на практиці результати суттєво відрізняються, тому що товари вітчизняного виробника витісняються імпортованими товарами.

На рис. 2 та 3 проілюстровано обсяг експортованих та імпортованих товарів. Проаналізувавши ці діаграми, можна зробити висновок про важливість співробітництва України з іншими країнами.

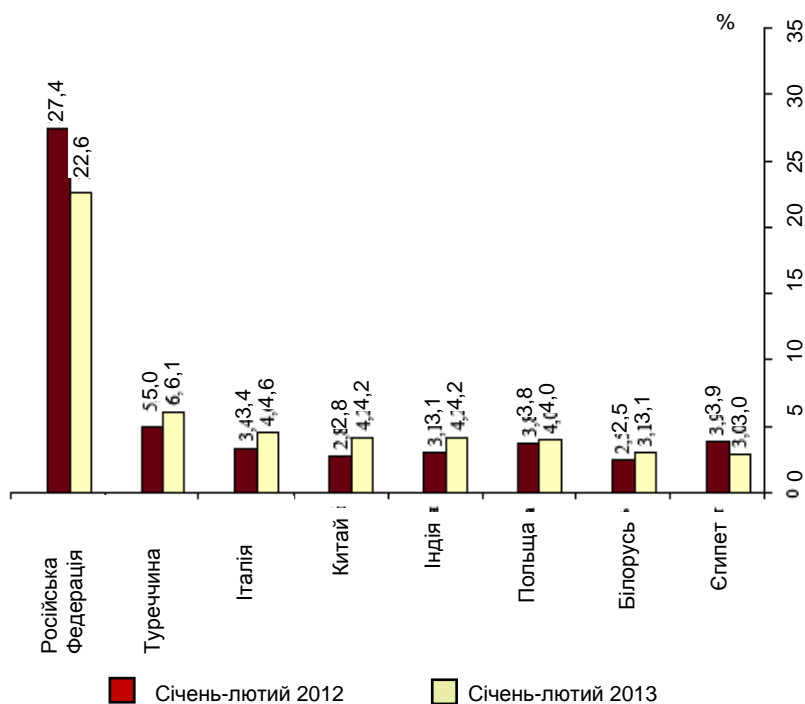

Рис. 2. Географічна структура експорту товарів

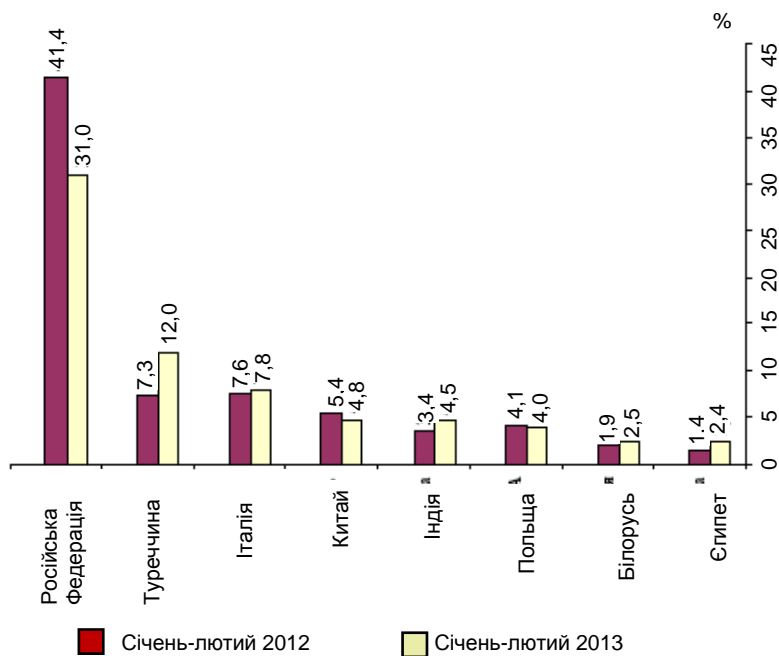

Рис. 3. Географічна структура імпорту товарів

Відсутність змін економічної політики української держави щодо вільних економічних зон може спричинити подальше ускладнення співпраці вітчизняних і зарубіжних підприємців і потягти за собою низку супутніх негативних наслідків. Уникнути цих негативів можна лише шляхом зміни філософії державної політики щодо ролі та місця українських зон вільної торгівлі у контексті євроін-

теграційної політики держави. Для цього доцільно використати досвід інших постсоціалістичних країн, які вирішували аналогічні проблеми.

Поглиблена зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом є потужним стимулом прискорення структурних перетворень, технічного переоснащення виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки, важливим інструментом розширення доступу українських товарів на європейські ринки [3, с. 55].

Оскільки структурні зрушення в економіці внаслідок створення зони вільної торгівлі можуть носити як позитивний, так і негативний характер, для України дуже важливо оцінити всі переваги та загрози, які можуть мати місце внаслідок підписання угоди про зони вільної торгівлі, та здійснити низку невідкладних системних перетворень з метою мінімізації негативних наслідків.

Отже, для мінімізації негативних наслідків створення зони вільної торгівлі в Україні потрібно вирішити такі основні першочергові проблеми: структурна перебудова економіки, подолання корупції та активізація інноваційного розвитку.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Савченко І. Г. Парадигма створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом / І. Г. Савченко // Економіка розвитку. – 2011. – № 1. – С. 85–88. 2. Осадча Н. В. Вплив Митного союзу Росії, Білорусії та Казахстану на зовнішньоекономічну діяльність України / Н. В. Осадча // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 178–196. 3. Полковниченко С. О. Зона вільної торгівлі України з Євросоюзом як форма економічної інтеграції / С. О. Полковниченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. – № 3. – С. 48–56. 4. Каніщенко О. Л. Зони вільної торгівлі в глобальному економічному просторі: історичні особливості і перспективи / О. Л. Каніщенко, О. Ю. Кочергіна // Історія економіки. – 2011. – № 44. – С. 104–117. 5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Гавура В. О. Вільні економічні зони як засіб підвищення конкурентоспроможності регіону: особливості функціонування та напрями удосконалення / В. О. Гавура // Економіка та держава. – 2012. – № 8. – С. 66–69.

Берестенко І. І.

УДК 330.342.142.

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ МОНОПОЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анотація. Розкрито проблеми монополізації в сучасному світі, висвітлено такі питання, як види монополій; передумови та причини існування монополій; суспільні та економічні наслідки існування монополій; антимонопольна та антитрестівська політика.

Аннотация. Раскрыты проблемы монополизации в современном мире, освещены такие вопросы, как виды монополий, предпосылки и причины существования монополий, социальные и экономические последствия существования монополий, антимонопольная и антитрестовая политика.

Annotation. The article deals with the problems of monopolization in the modern world, particularly such issues as the types of monopolies, precondition and reasons for the existence of monopolies, social and economic consequences of the existence of monopolies, antimonopoly and antitrust policy.

Ключові слова: монополізація, політика, види монополій.

Сучасне життя не можливо уявити без ринкових відносин, а відповідно і без ринків. Умовно всі ринки можна поділити на два види: ринки досконалої конкуренції та ринки недосконалої конкуренції – це структури, у яких не діють умови повної конкуренції. Найсуттєвіша відмінність неповністю конкурентних ринків від повністю конкурентних полягає у здатності учасників таких ринків впливати на ринкові ціни. На ринки впливають монополії. Це пов'язано з тим, що монопо-

© Берестенко І. І., 2013

лії вкрай неоднозначно впливають на суспільний розвиток – їх існування має як негативні, так і позитивні наслідки.

Проблему монополій розглядали такі вчені, як: Дж. Робінсон, Е. Чемберлін, К. Каутський, Й. Шумпетер, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі. Адже проблема монополій є досить актуальною. На сьогодні немає жодної розвинутої країни, яка б не мала антимонопольного законодавства, бо конкуренція є одним з найголовніших чинників існування добре функціонуючого ринку. Завдання роботи – визначити причини виникнення монополій; розглянути різні види монополій – їх спільні та відмінні риси. Визначити негативні і позитивні наслідки існування монополії для суспільства, та шляхи обмеження монопольної влади. Щоб детальніше розібратися в цій проблемі автор розглянув такі питання: передумови та причини існування монополій; суспільні та економічні наслідки існування монополій; види монополій; антимонопольна політика.

Існують різні види монополій: природна, адміністративна й економічна.

Природна монополія виникає внаслідок об'єктивних причин. Вона відображає ситуацію, коли попит на даний товар у кращому ступені задовольняється однією або декількома фірмами. У її основі особливості технологій виробництва й обслуговування споживачів. Тут конкуренція неможлива або небажана. Прикладом можуть служити енергозабезпечення, телефонні послуги, зв'язок і т. д.

Адміністративна монополія виникає внаслідок дій державних органів. З одного боку, це надання окремим фірмам виключного права на виконання визначеного роду діяльності. З іншого боку, це організаційні структури для державних підприємств, коли вони об'єднуються і підпорядковуються різним головкомам, міністерствам, асоціаціям. Тут, як правило, групуються підприємства однієї галузі. Вони виступають на ринку як один господарський суб'єкт і між ними не існує конкуренції.

Економічна монополія є найбільш поширеною. Її поява обумовлена економічними причинами, вона розвивається на основі закономірностей господарського розвитку. Мова йде про підприємців, що зуміли завоювати монопольне становище на ринку.

Що є причиною появи і розвитку монополістичних тенденцій? З цього питання в економічній літературі існують дві точки зору. Монополізм трактується як випадковий, невластивий ринковому господарству. Що стосується іншої точки зору, то монополістичні утворення визначаються як закономірні. Один із прихильників таких поглядів, англійський економіст А. Пігу. Він наполягає на тому, що "монополістична влада не виникає випадково, вона є логічним завершенням стратегії підприємств".

Іншою рушійною силою дій підприємців у цьому напрямі є закон концентрації виробництва і капіталу. Як відомо, дія цього закону спостерігається на всіх етапах розвитку ринкових відносин. Його рушійною силою є конкурентна боротьба. Щоб вижити в такій боротьбі, одержати великі прибутки, підприємці змушені вводити нову техніку, збільшувати масштаби виробництва. При цьому з маси середніх і малих підприємств відокремлюється декілька більш значних. Коли це відбувається, у найбільших підприємств виникає альтернатива: або продовжувати між собою збиткову конкурентну боротьбу, або дійти згоди щодо масштабів виробництва, цін, ринків збуту і т. д. Як правило, вони вибирають другий варіант, що призводить до появи змови між ними, і є однією з основних ознак монополізації економіки. Таким чином, видно, що поява підприємств-монополістів обумовлено прогресом продуктивних сил, реалізацією переваг значного підприємства над малими [1, с. 54].

Продавець володіє монопольною владою або владою над ринком, якщо він може підвищувати ціну на свою продукцію шляхом обмеження свого власного обсягу випуску.

Щоб володіти деякою монопольною владою, фірмі зовсім не обов'язково бути монополістом; навіть маленькі бакалійні магазинчики у великих містах мають деякий контроль над цінами, які вони назначають.

Фірма, що володіє монопольною владою проводить політику цінової дискримінації, якщо вона назначає різні ціни для різних категорій споживачів на основі різниці в еластичності їх попиту.

Наприклад авіакомпанія "Хеппі Скайз" може збільшити ціну на квитки для бізнесменів, що спричинило би зростання прибутку (попит на ділові поїздки є нееластичним) і зменшити ціну на квитки для туристів, що спричинило б також зростання прибутку (попит на туристичні поїздки є еластичним).

Інший погляд на монополію з'являється тоді, коли потрібно звернутися до нововведень і технічного прогресу. Ураховуючи те, що монополії значно сприяють технічному прогресу, організації влади багатьох країн надають винахідникам права на тимчасову монополію.

Існує й іншого роду взаємозв'язок між монополіями і технічним прогресом. Наприклад, Шумпетер (австрійський економіст) стверджував, що фірми, що володіють монопольною владою можуть витратити свої монопольні прибутки на дослідження для захисту або зміцнення своєї монопольної влади. Займаючись дослідженнями, вони роблять користь собі і суспільству. Конкурентні фірми не мають таких прибутків для досліджень.

Таким чином, фірми, що інвестують у сферу досліджень повинні бути значних розмірів і деяка влада над ринком тут може допомогти. Але технічний прогрес у більшості сфер, очевидно залежить не від гігантських фірм, що володіють монопольною владою. Швидш за все в силу патентного законодавства монополія є результатом технічного прогресу, а не його причиною [2, с. 17].

В Україні існують такі монополії як: ВАТ "Укртрансгаз", Укрзалізниця, Укртелеком, Укрпошта, НАК "Укртрансгаз", НАК "Укртранснафта", ВАТ "Одеський припортовий завод". Однак в Україні проводиться антитрестівська та антимонопольна політика.

Антитрестівська політика робить спроби захистити і посилити конкуренцію шляхом створення перешкод для виникнення, використання чи захисту монопольної влади. Антитрестівська політика ідеально підходить для ринків, де конкуренція забезпечувала б нормальний розподіл ресурсів.

Але чи становить монопольна влада реальну проблему? Наскільки великі ті витрати, які несе суспільство від монопольної влади? Сума оцінок по всіх ринках звичайно дає величину витрат, пов'язаних з існуванням монополій, у розмірі, що є меншим від 1 % ВВП. По-перше, чому такого типу оцінки настільки низькі? І по-друге, чи означають ці оцінки, що монополія не становить серйозної проблеми, і що немає потреби витрачати кошти на дотримання антитрестівських законів і економічного регулювання?

На перше питання відповісти легко. Відносно низькі оцінки величини витрат від монополій відображають той факт, що лише небагато фірм приводять у звітах про свою діяльність високі норми віддачі. Оскільки у звітах фірм дані про граничні витрати є відсутніми, оцінки соціальних витрат від монополій звичайно засновуються на припущенні про те, що довгострокові граничні витрати є постійними і співпадають із середніми витратами, а середні витрати розраховуються на основі даних бухгалтерської звітності. За даного припущення оцінки витрат від монополій будуть розраховуватися тільки по тих фірмах, у яких ціна продукції перевищує величину середніх витрат (включаючи можливість отримання нормальних прибутків).

Друге питання – про те, чи означають низькі оцінки цих витрат, що проблема монополій надто незначна, щоб турбуватись про неї. Стверджувальна відповідь є неправильною з двох причин. Перша заключається в тому, що витрати від монополій можуть бути низькими в силу існування антитрестівських законів і економічного регулювання, що перешкоджає отриманню і використанню фірмами монопольної влади. Друга причина є в тому, що витрати пов'язані з існуванням монополій не знаходять свого відображення у розбіжностях звітних значень норм віддачі, а ці витрати можуть мати суттєве значення.

По-перше, монополія може не прагнути мінімізувати свої витрати так, як це роблять конкурентні фірми.

По-друге, фірми можуть нераціонально витрачати ресурси (з точки зору суспільства, а не монополій) у спробі досягнення або захисту вже досягнутого монопольного становища. Вони можуть нести витрати, пов'язані з веденням судових справ, що пов'язані із захистом патентів або захистом від конкурентів.

По-третє, дехто стверджує, що монополія створює додаткову концентрацію політичної влади.

І нарешті, використання монопольної влади може призводити до несправедливого перерозподілу прибутку [3, с. 22].

Що стосується антимонопольного законодавства України, то у лютому 1992 р. було прийнято Закон України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності". У 1993 р. Верховна Рада України прийняла також Закон "Про Антимонопольний комітет України" Порядок розгляду справ Антимонопольним комітетом визначають Тимчасові правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затверджені у 1994 р. [4, с. 48].

З 01.01.1997 р. введено в дію Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції", який спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин.

Захист конкуренції у підприємницькій діяльності передбачено статтею 42 Конституції України, яка проголошує:

1. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності.
2. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція.
3. Види і межі монополії визначаються законом.

Законодавство України визначає фірму монополістом, коли частка на ринку певного продукту перевищує 35 %. Це число для окремих виробництв може бути знижена Антимонопольним комітетом.

Закон ураховує три групи порушень антимонопольного законодавства: зловживання монопольним становищем на ринку; неправомірні угоди, спрямовані на монополізацію та обмеження конкуренції; дискримінація підприємств органами влади та управління.

За порушення антимонопольних норм у законі передбачені такі форми відповідальності: майнова – у вигляді штрафу, який накладають на підприємців – юридичних осіб; розмір штрафу залежить від виду порушення.

Оперативно-господарські санкції – примусовий поділ фірми, позбавлення ліцензії, заборона виходу на зовнішній ринок.

У кінці 90-х років ХХ ст. основними видами порушень антимонопольного законодавства України були: зловживання монопольним становищем і недобросовісна конкуренція, а головними порушниками – суб'єкти природних монополій та представники органів державної влади.

Антимонопольна політика й антимонопольне законодавство не мають на меті заборону або ліквідацію монопольних утворень. У товаристві склалося розуміння того, що монополія як чинник зростання прибутку не може бути знищена. Тому реальне завдання антимонопольної політики полягає в тому, щоб поставити діяльність монополії на державний контроль, виключити можливість зловживання монопольним становищем. Ще К. Маркс приходив до висновку, що поява монополій потребує державного втручання.

Головна ціль цього втручання полягає в захисті і зберіганні вільної конкуренції, якій загрожують монопольні тенденції. Конкретно можна сформулювати такі цілі: обмеження монополій, підтримка і сприяння малому бізнесу, захист прав споживача.

Існують дві основні форми боротьби з монополіями: попередження створення монополій; обмеження використання монопольної влади.

Для проведення антимонопольної політики держава створює антимонопольні служби, основним завданням яких є контроль монополістичних тенденцій у країні [5, с. 178].

Отже, можна зробити висновок, що в монополія є однією з найбільш суперечливих, але в той же час однією з найбільш цікавих тем. Різні провідні економісти постійно намагалися висловити свої думки з приводу них. Ще Аристотель виявив існування такого явища в суспільному житті.

Але слід пам'ятати, що монополія, як економічний процес має результатами своєї діяльності певні наслідки, та слід зазначити, що серед цих наслідків є як позитивні, так і негативні. І реальність на сьогодні така, що негативні, на жаль, набагато переважають позитивні. Одним із найголовніших таких наслідків є придушення конкуренції, без якої неможливе нормальне існування ринку. Саме щоб запобігти цих негативних наслідків, держава проводить антимонопольну політику.

Тож вплив монополій на розвиток світового господарства був різноманітний, проте їх існування – це частина історії розвитку світового суспільного виробництва, і це неоднозначне явище завжди буде викликати суперечливі питання серед провідних спеціалістів економіки всього світу.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Тотьев К. Державна і природна монополії / К. Тотьев // Закон. – 2011. – № 4. – С. 63. 2. Андрощук Г. Несумлінна конкуренція: попередження і відповідальність / Г. Андрощук // Українські ділові новини. – 2011. – № 41. – С. 27. 3. Геец В. М. Проблемы повышения эффективности естественных монополий в современный период / В. М. Геец // "Экономика Украины". – 2012. – № 37. – С. 31. 4. Про антимонопольний комітет України : Закон України від 21 грудня 1993 р. № 5480-VI, зі змінами і доповненнями, внесеними Верховною Радою України від 6 грудня 2012 року [Електронний ресурс] // Господарський кодекс України. – Режим доступу : rada.gov.ua. 5. Про обмеження монопольної влади та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності : Закон України від 12 травня 1993 р. № 49-93, зі змінами і доповненнями, внесеними Декретом Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2011 року [Електронний ресурс] // Господарський кодекс України. – Режим доступу : rada.gov.ua. 6. Монополизм и антимонопольная политика / О. В. Сухотин, В. Н. Богачев и др. – М., 2011. – С. 240.

УДК 331.5

Егендурдыева З. А.

Магистр 2 года обучения
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнецца

СОСТОЯНИЕ РЫНКА ТРУДА В ТУРКМЕНИСТАНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Аннотация. Рассмотрено современное состояние рынка труда Туркменистана, определено, что государство продвигается по пути нового национального возрождения, успешно развивая экономику, обеспечивая высокий уровень социальной защищенности населения, демонстрируя приверженность соблюдению конституционных прав и свобод человека и гражданина.

© Егендурдыева З. А., 2013

данина в соответствии с общепризнанными в мировом сообществе международно-правовыми стандартами.

Анотація. Розглянуто сучасний стан ринку праці Туркменістану, визначено, що держава впевнено просувається шляхом нового національного відродження, успішно розвиваючи економіку, забезпечуючи високий рівень соціальної захищеності населення, демонструючи прихильність дотриманню конституційних прав і свобод людини та громадянина відповідно до загальноприйнятих у світовій спільноті міжнародно-правових стандартів.

Annotation. The paper considers the current state of the labor market of Turkmenistan. The state is found to be on its way to a new revival, successfully developing the economy, providing a high level of social protection of the population, demonstrating commitment to constitutional rights and freedoms of man and citizen, in accordance with the generally accepted international and legal standards.

Ключевые слова: труд, рынок труда, занятость, рабочая сила, безработица.

Трудовые ресурсы – это главная производительная сила общества. Численность, динамика, профессиональный и образовательный уровни трудовых ресурсов – одни из важнейших факторов развития хозяйства всей страны и отдельных регионов. К трудовым ресурсам относятся трудоспособное население страны от 16 до 62 лет и женщины от 16 до 57 лет, а также занятые граждане постпенсионного возраста и подростки от 14 до 16 лет, для которых установлен сокращенный рабочий день и запрещен тяжелый труд [1].

Границы трудовых возрастов устанавливаются государством. В 1993 году трудовые ресурсы насчитывали 1 958 тыс. человек, что составляет 51 % всего населения страны.

Во всех сферах было занято 1 600 тыс. человек. В 2008 году численность трудовых ресурсов возросла до 2,3 млн человек. Основная масса занятых приходится на сельское хозяйство – это почти половина (48 %), в промышленности занято только 14 %, в сфере услуг и обслуживания – 38 %. В Туркменистане еще имеет место нехватка рабочих мест, особенно в сельской местности и в небольших городах. Этим и обусловлена актуальность темы статьи.

В области исследований рынка труда представляется значительный интерес работы таких ученых, как: Владимиров Л. П., Лепейко Т. И. [2; 3]. Все работы ученых направлены на решение проблем безработицы, исследование занятости, рынка труда. Однако при достаточно широком спектре научных и практических разработок ученых-экономистов, при всей значимости этих работ многие методологические положения являются дискуссионными.

Переход к рыночной экономике в Туркменистане сопровождался изменениями в структуре занятости населения. Проведение экономических реформ, активная инвестиционная политика положительно сказались на увеличении рабочих мест в различных секторах экономики, произошло последовательное перераспределение рабочей силы в негосударственный сектор.

Так, за период 1991 – 2010 годов численность работников, занятых в негосударственном секторе экономики (включая смешанную форму), увеличилась в 2,7 раза, а их часть в общем числе занятых возросла до 75 % [4].

Под руководством Президента Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедова в стране динамично и последовательно осуществляются коренные преобразования, направленные на выход Туркменистана на экономические и социальные рубежи, присущие самым развитым государствам планеты.

Политика нового возрождения направлена, прежде всего, на дальнейшее укрепление и приумножение экономической мощи страны, обеспечение стабильно высоких темпов развития всех отраслей экономики, рост жизненного уровня народа, словом – на достижение прогресса на всех направлениях деятельности общества и государства.

Государственный бюджет Туркменистана на 2013 год знаменует собой очередной этап в деле неуклонного выполнения задач, поставленных в Национальной программе "Стратегия экономического, политического и культурного развития Туркменистана на период до 2020 года".

На современном этапе развития экономики Туркменистана рынок труда можно характеризовать с помощью динамики среднегодовой численности наемных работников по отраслям промышленности (рисунок).

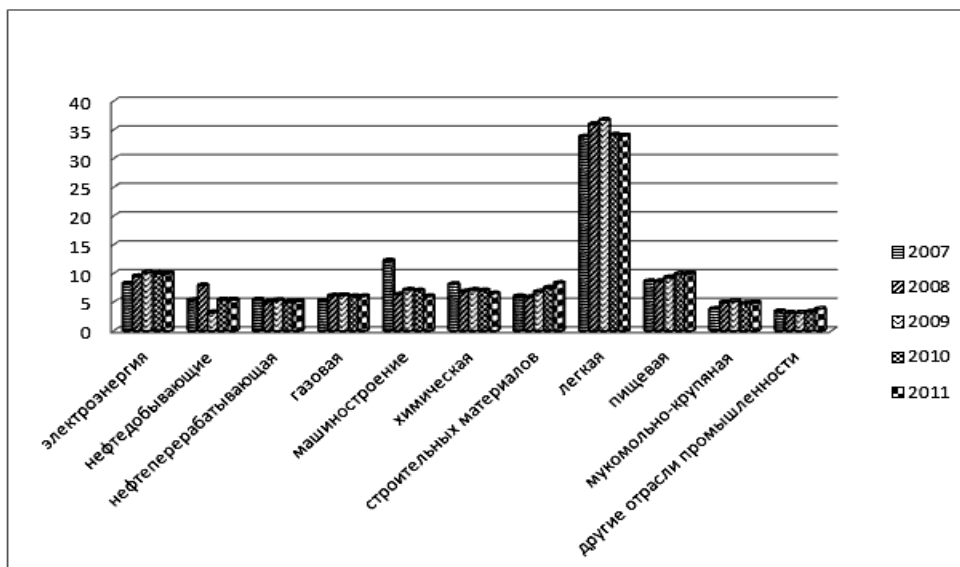

Рис. Среднегодовая численность рабочих и служащих на крупных и средних предприятиях по отраслям промышленности

Для Туркменистана характерна благоприятная демографическая ситуация – ежегодно растет абсолютная численность населения, высокая доля трудоспособных лиц. Согласно официальному источнику оценок и прогнозов Организации Объединенных Наций (ООН) в области народонаселения "Перспективы народонаселения мира на 1950 – 2050 годы: редакция 2008 года", в Туркменистане численность населения будет устойчиво расти и в перспективе.

Таким образом, в статье проанализировано современное состояние рынка труда Туркменистана и рассмотрены приоритетные направления государственной политики занятости, способные сформировать гибкий рынок труда со свободным движением рабочей силы. Оптимизации ситуации на рынке труда в определенной степени способствуют хозрасчетные биржи труда, которые занимаются регистрацией населения, нуждающегося в трудоустройстве, и его трудоустройством.

Научн. рук. Мащенко М. А.

Литература: 1. Закон Туркменистана об утверждении и введении в действие Трудового кодекса Туркменистана Нейтральный Туркменистан. – 2009. – № 109–112. 2. Владимирова Л. П. Экономика труда : учебн. пособ. / Л. П. Владимирова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИД "Дашков и Ко", 2002. – 300 с. 3. Лепейко Т. І. Економіка праці : навч. посібн. / Т. І. Лепейко, Т. С. Шапошнікова, О. В. Толстікова. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 231 с. 4. Бердымухамедов Г. Государственное регулирования социально-экономического развития Туркменистана : учебн. пособ. для студентов высших учебных заведений / Г. Бердымухамедов. – Ашхабад : Туркменская государственная издательская служба, 2010. – 450 с.

УДК 339.92:316.323

Скрицька Н. С.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОТИРІЧЧЯ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Висвітлено характерні особливості сучасного розвитку процесу глобалізації світової економіки, визначено позитивні та негативні наслідки даного процесу та представлено типологію основних сфер виявлення наслідків процесів глобалізації. Проаналізовано вплив

© Скрицька Н. С., 2013

глобалізаційних та інтеграційних процесів на Україну, розглянуто основні тенденції та протиріччя глобалізації як однієї з головних тенденцій у розвитку сучасного світу.

Аннотация. Освещены характерные особенности современного развития процесса глобализации мировой экономики, определены положительные и отрицательные последствия данного процесса и представлена типология основных сфер выявления последствий процессов глобализации. Проанализировано влияние глобализационных и интеграционных процессов на Украину, рассмотрены основные тенденции и противоречия глобализации как одной из главных тенденций в развитии современного мира.

Annotation. The article highlights the characteristics of the modern development of globalization of the world economy. Positive and negative effects of this process are studied and the typology of the main areas to identify the effects of globalization is presented. The influence of globalization and integration processes on Ukraine, the main tendencies and contradictions of globalization as one of the main trends in the development of the modern world are considered.

Ключові слова: глобалізація, світова економіка, інтеграція.

Ні один процес чи явище світової економіки не є таким суперечним і неоднозначним, та викликати стільки дискусійних питань, як глобалізація. Процес глобалізації багатогранний, проявляється у все більш розвинутій тенденції до формування єдиного, загальнопланетарного ринку товарів, капіталів і послуг, посилення взаємозв'язків, взаємозалежності різних держав, в економічному зближенні, об'єднанні окремих країн у єдиний міжнародний господарський комплекс. Формування глобальної економіки – неминучий процес. Змінюється структура і форма організації світової економіки, міжнародних економічних відносин, з'являються нові закономірності, які належить вивчити й усвідомлено використовувати.

Проблемам глобалізації присвячено роботи вітчизняних вчених: Білоруса О. Г., Долішнього М. І., Кредісова А. І., Лук'яненко Д. Г., Луцишин З. О., Макогона Ю. В., Пахомова Ю. М., Пирожкова С. І., Соколенка С. І., Філіпенка А. С. та ін. Щодо російської наукової школи, то це праці Делягіна М. Г., Кочетова Е. Т., Коллонтая В. М., Неклеси О. І., Спиридонова І. О., Чешкова М. О., Шишкова Ю. В. Серед найвідоміших зарубіжних вчених, що заклали теоретичний фундамент у цій сфері – Ф. Бродель, І. Валлерстайн, П. Герст, Дж. Даннінг, П. Кругман, А. Ругман, К. Омає, Дж. Сакс, Т. Фрідмен та ін.

Метою даної роботи є спроба проаналізувати сутність глобалізації в контексті сучасних досліджень та, відповідно, вивчення закономірності її формування, з'ясування сучасних тенденцій, наслідків та особливостей розвитку процесу глобалізації.

Ключовим поняттям, що характеризує сучасний стан світового розвитку є глобалізація – процес, що відображає перехід від економік окремих країн до єдиної економічної системи. Глобалізація водночас є передумовою та наслідком сучасної інформаційної революції, суть якої в розширенні, поглибленні та ускладненні взаємозв'язків та взаємозалежності суб'єктів та держав, що відображається в процесах формування всесвітнього інформаційного простору, світового ринку капіталів, товарів та робочої сили, в інтернаціоналізації проблем техногенного впливу на природне середовище, а також питаннях безпеки.

Феномен глобалізації виходить за суто економічні межі та охоплює практично всі сфери суспільної діяльності. Функціонування системи міжнародної економіки в умовах поглиблення процесу глобалізації характеризується, з одного боку, неоднорідністю темпів розвитку та потенціалу країн світу, а з іншого, зростанням взаємозалежності та взаємопроникнення, що може стати джерелом ризиків для економічної безпеки держави.

Глобальних масштабів набуває розповсюдження інформаційних технологій, комунікаційних та транспортних мереж, потоків капіталу, міграції робочої сили. За рахунок використання системи електронної передачі інформації, новітніх форм й видів торгівлі та здійснення фінансових послуг, а також впливу факторів поширення глобалізації, за останнє десятиріччя прямі закордонні інвестиції зросли в тричі, міжнародна торгівля в три з половиною рази, а обсяги фінансових послуг майже в чотири рази.

Основними ознаками, що характеризують процес глобалізації, є такі:

світова економічна спільнота в сукупності взаємозв'язаних тією або іншою мірою країн перетворюється на цілісну економічну систему (планетарну економіку). Національні господарства (економіки) виявляються складовими елементами єдиного всесвітнього господарського організму;

зниження регулюючих функцій національної держави, яка вже не може, як раніше, захищати національну економіку від небажаних зовнішньо-економічних дій. У національної держави з'являються нові функції, змінюються або зникають колишні;

державно-монополістичний капіталізм набуває міжнародні форми інтеграційних об'єднань у вигляді "спільного ринку", швидко розвивається транснаціональний капітал;

фінансова сфера (особливо фондовий ринок) набуває глобальних масштабів. Це істотно змінює умови господарської діяльності. Міжнародний рух капіталів у вигляді позик, кредитів, торгівлі цінними паперами, валютних операцій практично в 50 разів перевищує світовий товарообіг.

Глобалізація світової економіки – це сучасна, всесвітня, стадія інтернаціоналізації господарського життя, у рамках якої світове господарство набуває якісно нові, невідомі раніше, характеристики і особливості свого розвитку. Такими характеристиками виступають кардинальне збільшення цілісності світового господарства і взаємозалежність економік практично всіх країн світу, що

різко посилюються, залучення раніше закритих країн до міжнародних економічних відносин, формування глобальних товарних і, особливо, фінансових ринків, становлення глобальних транснаціональних корпорацій.

Слід торкнутися економічного аспекту глобалізації, тобто створення єдиного світового економічного простору, в рамках якого складається єдиний відтворювальний процес. Тут основне місце займає процес глобалізації світових фінансових ринків (СФР), тобто об'єднання в єдину світову систему усієї сукупності міжнародних фінансових відносин [2].

Деякі дослідники називають процес глобалізації фінансового ринку фінансовою революцією, коли система фінансових ринків почала функціонувати на світовому рівні. Джордж Сорос зазначав, що в світі "виникла гігантська система циркуляції, що перекачує капітал на фінансові ринки і інститути в центрі, потім переносить його на периферію – або безпосередньо у формі кредитів і інвестиційних портфельів, або побічно – через багатонаціональні корпорації" [4].

Глобалізація справді відкриває найширші можливості для всесвітнього розвитку, однак темпи її поширення нерівномірні. Процес інтеграції у світову економіку відбувається в деяких країнах швидше, ніж в інших. Отже, глобалізація – це об'єктивний процес планетарного масштабу, який має як прогресивні наслідки, так і негативні. Позитивним автор вважає: поширення нових інформаційних технологій та пов'язаних із ними переваг (скорочення часу і витрат на трансакції, поліпшення умов праці та життя); перехід на ресурсозощаджуючі технології; посилення уваги до важливих проблем людства та ін. Однак глобалізація економіки – це не лише вигоди від зростання участі країни у світових економічних процесах, а й висока ймовірність утрат, зростання ризиків. Глобалізація передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливими щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків. Світова практика доводить, що вигреш від глобалізації розподіляється далеко нерівномірно між країнами та суб'єктами економічної діяльності. Отже, до негативних наслідків глобалізації належать: посилення нерівномірності розвитку країн світу; нав'язування сильними країнами своєї волі, нераціональної структури господарства, політичної та економічної залежності. Саме тому глобалізація як суперечливий процес потребує регулювання на національному та міждержавному рівнях.

Глобальне протиріччя глобальної економічної системи пов'язане з формуванням у рамках провідних західних держав замкненої господарської системи. Цей процес можна прослідкувати за такими напрямками: концентрація в постіндустріальному світі більшої частини інтелектуального і технологічного потенціалу людства; зосередження основних торговельних потоків у межах співдружності розвинених держав; замикання інвестиційних потоків; спрямованість міграційних потоків із країн "третього світу" в розвинені регіони планети [3].

Вкрай важливо осмислити місце, роль і позицію України у глобалізаційних процесах. Можна зазначити позитивні і негативні глобалізаційні впливи на українське суспільство: 1) безперечно позитивним є факт незалежності української держави і переходу від тоталітаризму до певних демократичних перетворень; 2) глобалізація, гранично ущільнюючи контакти між країнами і регіонами, допускає гармонійне співіснування народів; 3) економічні зміни, що пов'язані із технологічними, інформаційними, інвестиційними та іншими змінами мають пряму прив'язаність до такого суб'єкта господарських відносин як індивід-власник; 4) глобалізація пов'язана з інтеграційними процесами, які в свою чергу пов'язані з кількісними та якісними змінами в обсязі і характері соціальних відносин, які безпосередньо пов'язані з якісною трансформацією свідомості; 5) глобалізація у центр глобалізаційних процесів ставить людину, як суб'єкта вибору, для якої характерною є альтернативність і відповідальність за свої дії.

Як стверджує Білорус О. Г., "для України проблеми впливу глобалізаційних трансформацій і глобальної інтеграції постали з новою силою. Якщо протягом найближчих 10 – 15 років Україна не інтегрується в світові та європейські, політичні й економічні структури, вона не буде мати історичної перспективи як незалежна держава". Але вирішення національних проблем буде нерезультативним без врахування впливу глобальних факторів:

1) неготовність України та її громадян до глобальних змін, що призводить до проблеми виживання, трансформації і розвитку;

2) міжнародна небезпека у формі нової "холодної війни" або "холодного миру", економічного тиску;

3) техногенна проблема оточуючого середовища;

4) у загальному руслі глобальної трансформації виникла уже відома дилема пріоритетів розвитку – держава чи суспільство, національна держава чи якась інша форма державності: регіональні, політичні й економічні системи;

5) етноконфесійні процеси та їх вплив на соціально-політичний розвиток;

6) взаємозалежність з іншими країнами, особливо країнами "золотого мільярда" при вирішенні: екологічних проблем, загрози воєнної небезпеки, співпраці в напрямі сполучення і комунікацій, фінансування економічного виробництва, продаж зброї і технологій, приводить до ослаблення національно-державного суверенітету [1].

Глобалізація є важливим аспектом сучасної світової системи, однією із найвпливовіших сил, яка торкається всіх сфер суспільного життя. Глобалізація є багатограним процесом, який має як позитивні, так і негативні наслідки. Стимування негативних наслідків глобалізації можна здійснити шляхом громадського впливу на вирішення міжнародних організацій, урядів країн і транснаціональних компаній з метою забезпечення балансу між інтересами великих бізнес-груп і інтересами світової спільноти.

Найкращим виходом із ситуації для людства суперечливої ситуації є пошук шляхів, спрямованих на використання переваг глобалізації та мінімізацію її негативних наслідків.

Аналізувати актуальні проблеми українського сьогодення, зокрема перспективи розвитку сучасної держави, неможливо без урахування світових глобалізаційних процесів. Глобалізація поступово стає тим ґрунтом, який живить цілий спектр суспільних настроїв, спрямованих на пошук свого місця і ролі у сучасному світовому процесі. Цей пошук супроводжується формуванням нового політичного та економічного середовища, управління котрим вимагає нового системного мислення, нових кваліфікацій і нових управлінських якостей. Тому перед Україною постає дійсно глобальне завдання по соціальному оздоровленню, запровадженню стимулювання інноваційної діяльності завдяки збільшенню інвестицій у людський капітал.

Наук. керівн. Філатов В. М.

Література: 1. Глобалізація й безпека розвитку : монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К., 2001. – 480 с. 2. Добродомова С. В. Финансовая глобализация как определенная степень интеграции и ее последствия [Текст] / С. В. Добродомова // Вестник Нижнегородского государственного университета. – № 1(7). – 2006. – С. 620–624. 3. Кравчук П. Я. Сутність та наслідки глобалізації світової економіки. Економічні науки / П. Я. Кравчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ ВНУ "Вежа", 2008. – № 7 – С. 297–299. 4. Осавлюк С. Л. Прогнозування нестабільності фінансових ринків в умовах глобалізації [Текст] / С. Л. Осавлюк. – К. : Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України, 2008. – С. 248–251.

Вінюкова Д. В.

УДК 336.71(477)

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан розвитку банківської системи України в умовах глобалізаційних процесів. Виділено основні проблеми, які стримують розвиток банківської сфери на шляху до євроінтеграційного простору, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Анотация. Проанализировано современное состояние развития банковской системы Украины в условиях глобализационных процессов. Выделены основные проблемы, сдерживающие развитие банковской сферы на пути к евроинтеграционному пространству, и предложены пути их решения.

Annotation. The article analyzes the current state of the banking system of Ukraine in the globalization process. The main problems hampering the development of the banking sector on the road to European integration space and ways to solve them are outlined.

Ключові слова: глобалізація, конкурентоспроможність, банківська система, капіталізація, іноземний капітал.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку національної економіки стан банківської системи має важливе значення. Саме банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Забезпечення стабільності банківської системи – це першочергове завдання, яке необхідно вирішити на шляху інтеграції України до європейського економічного простору.

Стан банківської системи України завжди привертав увагу провідних вчених-економістів. Питання, присвячені аспектам підвищення конкурентоспроможності банківської системи, розглянуті в працях таких авторів: Т. Гірченко, А. Кузнецова, В. Міщенко, О. Примерова та ін. Значну увагу дослідженню питань капіталізації банківської системи приділяли такі економісти: М. Дибя, Ж. Довгань, І. Кравченко, Н. Горовець та ін.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу сучасного стану банківської системи України, дослідженні проблемних аспектів та шляхів їх вирішення.

© Вінюкова Д. В., 2013

Наявність в Україні успішно функціонуючого фінансового сектору, зокрема банківського, є необхідною умовою створення ефективної ринкової економіки, завоювання міцних позицій на вітчизняному та світовому ринках. Це пов'язано з його провідним значенням у забезпеченні рівня накопичення та інвестицій, необхідних в умовах зростання та підвищення ефективності економіки [1, с. 32].

Для функціонування банківської системи України розроблена нормативна база, впроваджені принципи діяльності банків, методи та інструменти грошово-кредитної політики тощо. Проте швидкий розвиток фінансових глобалізаційних процесів ставить перед банківською системою все більше завдань, при вирішенні яких Україна стане активним учасником глобалізаційних процесів.

Однією із провідних ланок фінансової системи є банківська. При цьому слід зазначити, що активи українських банків за 2012 р. становлять 1 001 626 млн грн, активи страхових компаній приблизно 41 753 млн грн. Отже, можна стверджувати, що українська фінансова система розвивається за банкоорієнтованою моделлю [2].

Аналіз сучасного стану банківської системи показав, що одним із найскладніших періодів у діяльності вітчизняних банків став 2009 р. – збитки склали 28 млрд грн (витрати – 171,1 млрд грн, доходи – 143,1 млрд грн). Стабільно прибутковими протягом 2009 р. були лише Ощадбанк, Приват-Банк та Укрсоцбанк.

Причиною такої ситуації стало зростання проблемних кредитів у період фінансової кризи. Реальні доходи населення зменшилися більше ніж на третину, тому спостерігалось несвоєчасне виконання зобов'язань за кредитами. Ускладнило ситуацію те, що більшість іноземних банків надавали перевагу швидкому кредитуванню порівняно з якісною перевіркою позичальника. При цьому вони не врахували ситуацію, що в країні відсутні кредитні бюро та база кредитної історії. Щоб якось покращити свою ситуацію, банкіри могли б збільшити відсоткові ставки за кредитами, що призвело б до формування проблемних кредитів, або зменшити відсоток за депозитами.

Сьогодні досить поширеними є депозити строком на 3 місяці, але вони не приваблюють банкірів, оскільки їх неможливо використовувати для кредитування. Короткострокові ресурси лише підтримують поточну ліквідність банків, тому банкам необхідно залучати довгострокові ресурси в національній валюті шляхом зменшення депозитних ставок на короткострокові ресурси та збільшення відсотків за довгостроковими вкладками.

Головними проблемами, які постали перед українською банківською системою, стали: низький рівень конкурентоспроможності банківського сектору, низька якість надання послуг за їх високої вартості, недостатній рівень капіталізації та незалежність Національного банку України [3, с. 47].

Вирішення значних проблем, що стримують розвиток банківського сектору України, забезпечить його стабільність та ефективне функціонування економіки в цілому.

Найбільш суттєвою проблемою розвитку банківської системи України є низький рівень її конкурентоспроможності, тобто неможливість вітчизняних банків конкурувати з іноземними. Останнім часом кількість іноземного капіталу у фінансовому секторі щороку збільшується, аналогічна тенденція спостерігається і в банківському секторі. У 2012 р. частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків становила 35,8 %, що перевищує нормативне значення межі економічної безпеки на рівні 30 %. Кількість діючих банків на території України достатньо велика – 182, з них 51 банк з іноземним капіталом та 18 зі 100-відсотковим іноземним капіталом [2].

Банківська система є складовою економічної системи України, тому інтеграція в економічний простір Європейського союзу буде мати для неї відповідні наслідки. На сьогоднішній день в Україні активно здійснюють свою діяльність такі іноземні банки: BNP Paribas, Deutsche Bank, Credit Agricole, Commerzbank. Значна присутність іноземних банків, з одного боку, сприяє фінансовому розвитку країни, а з іншого – несе суттєві загрози. Добре капіталізовані банки виходять на міжнародний простір для завоювання нових ринків та панування над ними. Тому доцільно виділити переваги та недоліки присутності іноземного капіталу на українському банківському ринку. До переваг можна віднести: залучення в економіку України зарубіжних інвестиційних ресурсів, упровадження нових банківських послуг, запозичення новітніх технологій, збільшення обсягу кредитних ресурсів. До недоліків відносяться: ризик залежного розвитку вітчизняного банківського сектору від тенденцій на світовому ринку, витіснення українських банків більш капіталізованими іноземними банками та неможливість здійснення певного контролю за операціями іноземних банків.

Діяльність банків у конкурентному середовищі підвищить якість надання послуг і витіснить з ринку недобросовісних банкірів. Для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків необхідно вжити таких заходів: здійснити нарощування власного капіталу, підвищити якість менеджменту, розширити спектр банківських послуг, отримати довіру населення тощо.

Наступною проблемою розвитку банківської системи України є занадто низький рівень капіталізації, що призводить до витіснення національних банків іноземними. Недостатність фінансових ресурсів у банківському секторі затримує економічне зростання країни. Власний капітал українських банків у 2012 р. становив 126 200 млн грн, що складає 13,8 % до ВВП країни. Даний показник суттєво зріс порівняно з 2007 р., коли він знаходився на рівні 11,4 % до ВВП держави [2].

Слід зазначити, що такий рівень є низьким порівняно із зарубіжними країнами. Капіталізація банків України на сьогоднішній день складає 80 млрд євро, банків США – 496 млрд євро, Франції – 390 млрд євро, Німеччини – 354 млрд євро, Великої Британії – 350 млрд євро, Іспанії – 210 млрд євро, Нідерландів – 112 млрд євро, Швейцарії – 100 млрд євро [4, с. 28].

Збільшуючи рівень капіталізації, банки підвищують свою конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, і забезпечують фінансову стабільність економіки України, тому необхідно використовувати певні варіанти підвищення капіталізації національних банків. Шляхами підвищення капіталізації можуть стати: створення банківських об'єднань (холдингові гру-

пи, банківські корпорації), збільшення капіталу за рахунок прибутку, випуск банківських облігацій, депозитних сертифікатів та єврооблігацій, випуск акцій власної емісії.

Невирішеними проблемами залишаються низький рівень якості послуг та їх висока вартість. Одним із головних показників, який характеризує ситуацію, що склалася, є базова облікова ставка, яка встановлюється центральним банком країни. Чим вища відсоткова ставка, тим дорожче надаються кредити банкам, і, відповідно, підприємствам і населенню. Облікова ставка Національного банку України з 12.08.2009 р. становить 10,25 %, тоді як у провідних країнах світу даний відсоток коливається з 0,1 до 3,75 % [5, с. 8].

Більшість науковців виділяють проблему забезпечення незалежності Національного банку України. Спостерігається така тенденція, що країни з відносно незалежним центральним банком досягають кращих результатів розвитку економіки порівняно з країнами із залежним центральним банком. Для дослідження цієї проблеми часто використовують індекс Цукермана, який показує, наскільки центральний банк є незалежним. Він включає в себе 4 компоненти: головний виконавчий директор центрального банку, формування політики, цілі центрального банку, обмеження кредитування.

Кожен із цих компонентів включає в себе від 1 до 8 елементів, які оцінюються від 0 до 1. Кінцевий результат – це середнє арифметичне всіх отриманих балів. Дослідження незалежності Національного банку України засвідчило, що індекс Цукермана складає лише 52 % від ідеального значення, тобто в подальшому необхідно впроваджувати реформи, спрямовані на підвищення рівня незалежності Національного банку України [1, с. 36].

Останнім часом все частіше обговорюється необхідність створення єдиного регуляторного органу у фінансовій сфері, який би об'єднував у собі департаменти Національного банку України, Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку та Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг. Такий орган сприятиме активнішій співпраці між відповідними регуляторами, обміну інформацією та ефективному вирішенню проблем фінансової сфери.

Результати проведеного дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України свідчать про наявність у банків певних проблем, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що обмежує їх можливості щодо інвестування коштів в економіку країни й забезпечення тим самим безперервності відтворення на усіх його стадіях.

Банківська сфера є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежать подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. У період фінансової кризи банки отримали значні збитки, викликані багатьма причинами, що призвело до негативних наслідків. Тому державі необхідно розробляти напрями реформування банківської системи, спрямовані на її оздоровлення та розвиток.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Примерова О. К. Интеграция банковской системы как организационная инновация и потребность развития мирового финансового рынка / О. К. Примерова // Проблемы науки. – 2011. – № 5. – С. 31–37. 2. Звіти Національного банку України [Електронний ресурс] // Національний банк України. – Режим доступу: www.bank.gov.ua. 3. Горовец Н. А. Основные проблемы развития банковского сектора Украины / Н. А. Горовец // Науковий вісник. – 2012. – № 1. – С. 47–51. 4. Брегеда О. А. Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем / О. А. Брегеда, С. М. Савлук // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 27–34. 5. Кравченко І. К. Банківська система та проблеми стратегічного розвитку / І. К. Кравченко // Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 7–10.

Чабан Т. С.

УДК [339.13:338.46](477)

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено структуру та інфраструктуру ринку, а також проблеми становлення ринкової системи в Україні. Проведено аналіз розвитку даного процесу і його особливостей. Розглянуто основні проблеми та наведено методи їх вирішення.

Анотация. Исследована структура и инфраструктура рынка, а также проблемы становления рыночной системы в Украине. Проведен анализ развития данного процесса и его особенностей. Рассмотрены основные проблемы и приведены методы их решения.

© Чабан Т. С., 2013

Annotation. The market structure and infrastructure, and problems of formation of the market system in Ukraine are investigated. The analysis of the development of this process and its features is carried out. The main problems are considered and methods of their solution are given.

Ключові слова: підприємство, ринкові відносини, інфраструктура.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що в даний момент перед державою стоїть завдання активного розвитку ринку України для подальшого розвитку національної економіки. Цивілізований характер ринку в промислових розвинутих країнах визначається широким арсеналом перевірених часом і господарською практикою законодавчих і моральних норм, багатоплановою і компетентною політикою держави щодо розвитку економіки та соціальної інфраструктури, інформованістю і самостійністю керівників господарських структур на всіх рівнях, правовою свободою економічної діяльності людини.

Дослідження проблем ринку в Україні винесені на порядок денний у публікаціях таких вчених і фахівців, як: Бандур С. І., Василенко В. М., Васильченко В. С., Дорогунцов С. І., Краснов Ю. М., Лібанова Е. М., Мікловда В. П., Новікова А. Ф., В. Онікієнко, Петюх В. М., Пітюлич М. І., Прокопенко М. Д., Савченко В. А., Шкаредній В. І., Абалкін Л. І., Борисов Е. Ф. та ін. [1; 2].

Метою роботи є вивчення ринку його сутності та інфраструктури: ринок, як форма організаційно-суспільного виробництва та характерні ознаки сучасного ринку; сутність та основні елементи інфраструктури – інфраструктура як економічна категорія, її сутність та функції; основні елементи та підсистеми інфраструктури сучасного ринку; проблеми розвитку інфраструктури ринку в сучасній Україні.

Проголошення України незалежною державою відкрило реальні можливості переходу її до ринку. Подолання деструктивного тоталітарно-адміністративного режиму, корінна перебудова економічних процесів шляхом здійснення радикальних реформ, спрямованих на ринкову трансформацію всіх сфер господарського життя суспільства – основні засади економічної та соціальної політики української держави.

Побудова розвинутого ринкового господарства – процес досить складний і тривалий. У розвинутих країнах Заходу він відбувався як природний, взаємопов'язаний з економічним і соціальним прогресом суспільства.

Ринок – досягнення всього людства на всіх етапах його розвитку до найвищих форм суспільного прогресу. Ринкове господарство є середовищем, "атмосферою", у рамках і з допомогою яких відтворюються і панують відносини і зв'язки товарного виробництва.

Ринок як самодостатній, автоматично діючий, саморегульований механізм – це абстракція, яка деякою мірою відображає реалії XIX ст. Сучасний же ринок, це один з феноменів, який зумовлює складну систему господарювання, в якій тісно взаємодіють ринкові закономірності, численні регулюючі інститути (передусім державні) і масова свідомість.

Звичайно, Україна, як нова самостійна держава, що виникла на розколотому терені колишнього народногосподарського комплексу СРСР зі складною інфраструктурою, створеною за багато десятиріч, не може повторити за короткий час той шлях, який пройшов ринок Заходу. Вона може тільки розумно скористатися певним досвідом цих країн, а шлях переходу до ринкової системи має бути свій, з урахуванням усіх національних, політичних, економічних, географічних та інших особливостей історичного розвитку України.

Однак складність завдання полягає в тому, що немає у світі аналогів переходу до ринку великої держави з такою, як в Україні, спотвореною тоталітарною системою структурою господарства, високим рівнем монополізму в промисловості, залежністю тисяч промислових підприємств від постачальників окремих видів продукції, що залишилися за межами державних кордонів. У таких скрутних умовах, що склалися в Україні, в умовах глибокої економічної, фінансово-кредитної, паливно-сировинної, екологічної та інших криз перехід до реального ринку надзвичайно утруднений.

По-перше, сучасний ринок є ринком покупців. Що це означає? Це такий стан ринку, при якому пропозиція товарів перевищує попит на них при фіксованій ціні. Такий стан ринку визначає пріоритет покупців відносно продавців. Можна сказати "диктат споживачів" на відміну від "диктату продавців", характерного для нашої сучасної економіки. У такій ситуації підприємець може досягти збільшення своїх доходів лише тоді, коли він поставить на ринок продукцію високої якості за доступними цінами. Тобто, він примушує підприємців шукати джерела своїх прибутків у першу чергу у сфері виробництва, а не у сфері купівлі-продажу.

Другою обов'язковою ознакою сучасного ринку є його конкурентний характер. Це означає, що в системі підприємства кожний суб'єкт виступає як конкуруюча сторона відносно всіх інших суб'єктів. Можливість конкуренції, між учасниками ділових відносин на ринку закладена в їх економічній самостійності (суверенітеті), базою якої є право розпоряджатися об'єктами ринкових відносин. У сучасних умовах це може бути і приватна, і колективна, і державна власність.

Зовсім інша картина складається на ринку продавців, ринку, характерному для нашої сучасної дефіцитної економіки. Тут конкурують між собою покупці за увагу продавців. Конкуренція охоплює також відносини між підприємцями й споживачами. Це конкуренція за ціни, якість товарів. Перемога тієї чи іншої сторони залежить від рівня розвитку економіки в цілому, а також від ступеня розвинутоності ринкових відносин.

Третя ознака сучасного ринку – стабілізація відносин між суб'єктами ринку на основі інтеграції. Сучасний ринок – це арена суперництва підприємців та інших суверенних суб'єктів економіки (наприклад, покупців), кожному з яких повинен бути гарантований його суверенітет і збереження його конкурентної потенції. А це можливо лише при умові протидії монополізації економіки й широкій інтеграції конкуруючих суб'єктів ринкових відносин. Тобто, мова йде про те, що ринок розвивається й функціонує ефективно лише тоді, коли суб'єкти ділових відносин, зберігаючи взаємне суперництво, в той же час зберігають і взаємну зацікавленість у протидії монополізації. Основні ознаки сучасного ринку зображені на схемі.

Позитивні сторони ринку проявляються не тільки у стимулюванні розширеного відтворення на найновішій науково-технічній основі, але й в ефективному розподілі товарів, послуг і ресурсів. Конкурентна ринкова система скеровує ресурси у виробництво тих товарів і послуг, в яких суспільство має нагальну потребу. Вона диктує застосування найефективніших методів комбінування ресурсів для виробництва і сприяє розробці та впровадженню нових, ефективніших технологій виробництва.

Та якщо уважніше придивитися, то виявиться, що ринкова система – це не система хаосу й анархії. У ній існує певний порядок. Ринкова економіка становить відпрацьований механізм для несвідомленої координації дій людей і фірм через систему цін і ринків. Без централізованого інтелекту він розв'язує проблеми, які сьогодні не можуть розв'язати найпотужніші ЕОМ. Ніхто його не проектує. Він просто розвивається. Як і людське суспільство, він змінюється. Але він розв'язує першорядне завдання будь-якого суспільства – необхідність вижити.

Досвід показує, що лише ринкова система здатна координувати економічну діяльність без примусу. Ринкова система становить свободу підприємництва і вибору. Саме на цьому ґрунті вона і досягає великих успіхів. Особливістю ринкової організації економічної діяльності є недопущення втручання однієї особи у більшість видів діяльності іншої. Споживач захищений від примусу продавця, оскільки існують інші продавці, у кого він може купити потрібний йому товар. Продавець у свою чергу захищений від примусу з боку споживача, оскільки існують інші споживачі, яким він може продати свій товар. Найманий робітник захищений від примусу з боку роботодавця, оскільки існують інші підприємці, у котрих він може працювати. Таким чином, чисто ринкова економіка сприяє ефективному розподілу ресурсів і особистій свободі.

Конкурентній ринковій економіці притаманні не тільки позитивні сторони, її функціонування має й цілу низку негативних наслідків. Вадою охарактеризованої системи цін є те, що насправді конкуренція ніколи не буває досконалою. Фірми не знають, коли зміняться смаки споживачів, тому вони можуть викликати перевиробництво в одній галузі та недовиробництво в іншій.

З розвитком ринкової економіки дещо послаблюється конкуренція. Хоча з суспільного погляду конкуренція бажана, вона найбільше докучає індивідуальному виробникові своєю безжалісністю.

Не завжди ринкова система забезпечує суспільство тими товарами, які йому найбільше потрібні. З ослабленням конкуренції підривається також і суверенітет споживача, ринкова система втрачає свою здатність розподіляти ресурси відповідно до бажань споживачів.

Важливо відзначити, що ринкова система враховує лише індивідуальні потреби. Існує багато потреб у товарах і послугах, виробництво яких не може фінансуватися індивідами через ринкове посередництво. Наприклад, автомагістралі, національна оборона, боротьба з повенями не можуть бути придбані у бажаній кількості сім'ями на індивідуальній основі. Ринковий механізм не здатний враховувати такі суспільні потреби.

Одним із найвідчутніших негативних наслідків функціонування ринку є безробіття. Ринкова система, як показує досвід, не може забезпечити повної зайнятості і стабільного рівня цін. Тому не випадково проблеми безробіття й інфляції постійно цікавлять не тільки вчених, але й державних діячів.

Хоча в природі чисто ринкової системи не існує, але її аналіз корисний тим, що дає таку картину реальності, яка є нормою, еталоном, з яким можна зіставляти реальну економіку. При цьому важливо відзначити, що між ринковою системою, яка аналізується в теоретичному плані, і дійсною ринковою системою, що зараз функціонує в економічно розвинутих країнах, існують істотні відмінності.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Абалкин Л. И. Экономическая энциклопедия / Л. И. Абалкин ; Ин-т экон. РАН. – М. : ОАО Издательство "Экономика", 2000. – 1055 с. 2. Борисов Е. Ф. Экономическая теория : учебник / Е. Ф. Борисов. – М. : МАУП, 2006. – 568 с. 3. Про заходи щодо вдосконалення функціонування ринків з пролажу продовольчих і непродовольчих товарів від 23.05.2001 р. № 334 // Конституція України (прийнята на всенародному голосуванні 28 червня 1996 року). 4. Нові правила торгівлі на ринках від 22.03.2002 р. № 57/188/84/105 // Конституція України (прийнята на всенародному голосуванні 28 червня 1996 року). 5. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азриляна. – М. : Институт новой экономики, 2005. – 864 с. 6. Вступительный курс по экономической теории / под ред. Г. П. Журавлевой. – М. : ИНФРА-М, 2007. 7. Економічний словник-довідник / за ред. С. В. Мочерного. – К. : Феміна, 2005. – 368 с. 8. Основи економічної теорії : підручник / за ред. академіка НАН України А. А. Чухна. – К. : Вища школа, 2001.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "тіньова економіка". Досліджено основні причини, які гальмують процес виходу економіки України з "тіні", а також запропоновано заходи, які сприятимуть детінізації. Наведено низку пропозицій щодо боротьби з явищем тінізації економік світу з огляду на глобалізацію економіки.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "теневая экономика". Исследованы основные причины, которые тормозят процесс выхода экономики Украины из "тени", а также предложены меры, способствующие детенизации. Приведен ряд предложений по борьбе с явлением тенизации экономик мира, учитывая глобализацию экономики.

Annotation. The article deals with the essence of the concept of "shadow economy." The main reasons hindering Ukraine's economy getting out of the "shadows" were investigated and measures to promote economy legalization were proposed. A number of proposals to combat the phenomenon of shadow economies in view of the globalization of the economy were made.

Ключові слова: тіньова економіка, рівень тінізації, детінізація.

Тінізації економіки – одна з найгостріших проблем сучасності, вона є основою для корупції, криміналізації, хабарництва у сферах політики, економіки та соціальної сфері. В Україні спостерігається критичний рівень тіньової економіки. Однак чіткого визначення поняття "тіньова економіка" й досі немає в літературі. Проте проблема детінізації для України є нагальною, бо це сприятиме розбудові соціально орієнтованої моделі ринкової економіки європейського типу. Саме тому обрана автором тема є актуальною.

Дослідженням тіньового сектору економіки займалися такі вчені, як: З. Варналій, В. Мандибура, О. Турчинов та ін.

На сьогодні не існує єдиної концепції визначення тіньової економіки, але найповнішим, на думку автора, є таке: тіньова економіка – це економічна діяльність, яка не відображається суб'єктами підприємницької діяльності у звітах. Ця діяльність не контролюється державними органами і спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства, через що до державної скарбниці не надходять податкові виплати.

Тіньова економіка проявляється по-різному. Господарська діяльність, яка кваліфікується як злочин згідно з українським законодавством, також розглядається як тіньова економічна діяльність. Це може бути торгівля зброєю та наркотичними засобами, дії службових осіб у сфері управлінської діяльності з ознаками корупційних діянь тощо. Те, наскільки елементи цієї групи укорінюються в економіці країни, залежить від законодавчої бази та реалізації принципу верховенства права. Нижче наведені результати досліджень "Барометру" світової корупції за 2012 рік. Організатором таких досліджень є компанія Transparency International, яка проводить опитування громадської думки у більшості країн світу щодо рівня корупції у кожній із країн. Згідно з даними, наведеними цією компанією, Україна у минулому році набрала 26 балів зі 100 можливих, при цьому чим нижче бал, тим більш корумпована країна [1]. Ті види економічної діяльності, які можна назвати умовно законними, відносяться до іншої групи. Фактично такі види діяльності знаходяться поза правовим полем. Більшість підприємців веде бізнес у "тіні" через, по-перше, нестерпність податкового тягаря, по-друге, прагнення подолати адміністративні бар'єри. Нижче викладені дані за 2012 рік щодо легкості ведення бізнесу в Україні. Країни, що брали участь у дослідженні, оцінювались за рівнем податкового навантаження, прозорістю регулювання ринку, за рівнем корупції та ін. Україна зайняла 104-те місце серед 141 можливих, при цьому обійшовши Росію, але розташувавшись позаду низки африканських країн [1].

У країнах СНД спеціалістами Ради Європи виділяються 4 основні сфери кримінальної активності, які можуть бути джерелами нелегальних прибутків. До них відносяться ухилення від сплати податків, корупція, контрабанда та нелегальне маніпулювання процесом приватизації [2].

Тіньова економіка, безперечно, має великий негативний вплив на всі суспільні соціально-економічні процеси. Зростання тіньового сектору економіки призводить до структурних деформацій та нестабільності соціально-економічного розвитку країни, перешкоджає процесу розбудови держави, демократизації суспільства та європейської інтеграції України. Також це явище призводить до скорочення державних доходів, що, у свою чергу, викликає проблему дефіциту державного бюджету. Неможливим стає й економічний аналіз на макро- і мікрорівнях. За даними Міністерства

економічного розвитку, показник рівня тіньової економіки у січні – березні 2012 року склав 34 % від рівня офіційного ВВП [3].

За припустимого рівня тіньова економіка має позитивний ефект. У цьому сегменті ринку майже без перешкод здійснюється координація попиту і пропозиції. Тіньова економіка, що зростає, створює нові робочі місця як у тіньовому секторі, так і у легальному, бо цей сектор економіки потребує товари і легального сектору також. У галузі тіньової економіки залучаються інновації, що призводять до підвищення суспільного добробуту загалом. Слід зауважити, що тіньова економіка також може амортизувати потрясіння у легальному секторі економіки [4, с. 188].

Однак все-таки будь-яка тіньова економічна діяльність – це злочин. Вчиненню економічних злочинів сприяє відхилення від загальноприйнятих стандартів соціального розвитку, який в Україні є досі нестабільним та характеризується законодавчою непослідовністю, адміністративною плутаниною тощо. Тому доречно буде відзначити, що перехід у тіньову економіку є не тільки ухиленням від стандартів соціального розвитку, а також може бути вимушеною поведінкою суб'єктів економічної діяльності. Загалом господарська діяльність здійснюється на законних підставах, але реальні кінцеві фінансові результати приховуються з метою ухилення від сплати податків [5, с. 108].

На думку авторів, виходу економіки України з "тіні" перешкоджає низка факторів, серед яких, насамперед, високий рівень корупції, системні вади податкової політики, нестабільна політична система, відсутність повноцінного ринкового середовища та ін. По-перше, корупція залишається однією з найбільших перешкод на шляху розвитку України та її інтеграції до світового співробітництва. По-друге, чинна податкова система має на меті максимальне залучення надходжень до бюджету, але не враховує негативні наслідки надмірного фіскального навантаження на платників податків. Не менш важливе й те, що повільні структурні та економічні перетворення, недосконалість ринкових механізмів призводять до обтяжливих для суб'єктів господарювання наслідків державної економічної політики [4, с. 188–189].

Унаслідок того, що обсяги тіньової економіки не можуть бути повноцінно враховані офіційною статистикою, подальше розроблення методів обліку й оцінок цього явища стає неможливим. Тому боротьба з тіньовою економікою має носити комплексний характер. Слід зазначити, що реформи необхідні не лише на державному рівні, а й на міжнародному також [2]. Це зумовлене тим, що явище тінізації економіки є загальносвітовим, глобальним. Із зростанням рівня глобалізації фінансових систем створюється більше можливостей для маніпулювання фінансовими інструментами та інструментами ціноутворення задля оптимізації механізму оподаткування й відмивання "брудних" грошей [6, с. 4].

Детінізація економіки – це систематизовані дії, які спрямовані на подолання причин та передумов тіньових явищ, шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньового капіталу у легальний сектор економіки.

У наш час недостатня ефективність міжнародних інституцій та національних органів у протидії тіньовій економіці призводять до її подальшого поширення. На сьогодні відсутній цілісний та скоординований план дій щодо міжнародної боротьби з явищем тіньової економіки. Ті програмні документи, які існують зараз, не гарантують максимального результату, бо стосуються подолання окремих проявів тіньової економіки чи спрямовані лише на протидію тіньовій економічній діяльності на теренах окремих країн. Саме тому необхідною є розробка скоординованої стратегії протидії цьому явищу, яка повинна складатися з:

- а) здійснення оцінки масштабів тіньової економічної діяльності та її впливу на формальну економіку в окремих країнах;
- б) оцінки систем, які регулюють оподаткування, ліцензування, а також оцінку діяльності регуляторних систем щодо охорони здоров'я, праці, навколишнього середовища, захисту прав інтелектуальної, промислової власності, прав споживачів. За результатами цієї оцінки можна побудувати механізм зменшення вартості утримання та спрощення цих систем;
- в) запровадження допомоги для вразливих груп населення, наприклад, біженців та представників меншин;
- г) посилення контролю за готівковими транзакціями та збільшення розмірів штрафів за не-обліковані та незадекларовані готівкові рахунки;
- д) дослідження впливу праці мігрантів на національний добробут;
- е) забезпечення прозорості фінансових інструментів;
- ж) удосконалення правил та норм з регулювання діяльності фінансових ринків;
- з) удосконалення нормативних актів щодо управління державним майном;
- и) підтримки діяльності з інформування та ін. [6, с. 7].

Для України подолання корупції та тіньової економіки є важливою умовою входження до ЄС, бо саме боротьба з корупцією, розширенням кримінального сектору та нелегальною міграцією визначаються Європейською комісією як пріоритетні напрями співробітництва.

Для легалізації тіньової економіки України авторами рекомендується провадити такі дії:

- а) створити сприятливі умови для розвитку бізнесу;
- б) вдосконалювати податкову систему;
- в) розробити прозору систему податкових пільг;
- г) розробити механізм притягнення до відповідальності платників, які порушують порядок сплати податків;
- д) ліквідувати нелегальний ринок праці;
- е) вдосконалювати систему соціального страхування;
- ж) переглянути механізм оплати праці з метою його вдосконалення;
- з) сприяти підвищенню обізнаності громадськості, збільшити можливість її впливу на рішення влади;

- и) провадити державну підтримку інноваційних проектів та сприяти підтримці інвестиційних проектів у реальному секторі економіки;
- і) ввести суворе покарання за корупцію та рейдерство;
- к) зменшувати вплив держави на регулювання різних сфер життя;
- л) забезпечити прозорість реального сектору економіки.

Тіньова економіка – це проблема світового масштабу. Рівень тінізації економіки в Україні достатньо великий. Дуже важливою є боротьба з цим явищем, бо саме величина сектору тіньової економіки є показником ефективності державної економічної політики. Неефективність та непрозорість державної політики призводять до того, що підприємці змушені вести тіньовий бізнес. Така ситуація змушує шукати способи якнайточнішого дослідження сектору тіньової економіки та створювати механізми, які дозволяють зменшити розміри цього сектору. Для України демократичні перетворення у суспільстві, розвиток соціально орієнтованих ринкових відносин, а також удосконалення механізму господарювання можуть сприяти виходу економіки з "тіні", що є засадою соціально-економічного прогресу суспільства. Для цього потрібно вдосконалювати податкову систему, законодавчу базу, залучати інвестиційний капітал у сектор легальної економіки та ін.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Офіційний сайт видання "Корреспондент". – Режим доступу : <http://korrespondent.net/>. 2. Жураковська А. В. Розрахунок обсягів тіньового сектору в економіці регіону за причинами їх виникнення / А. В. Жураковська, О. Ю. Полякова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ekhneu.org.ua/>. 3. Офіційний сайт РБК-Україна. – Режим доступу : <http://www.rbc.ua/>. 4. Кондрат І. Ю. Тіньова економіка: сутність та сучасний стан в Україні / І. Ю. Кондрат, Т. П. Миндюк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. пр. – 2010. – Вип. 20.2. – С. 186–190. 5. Савченко І. Г. Тіньовий сектор економіки України: аналіз стану та напрями детінізації / І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси. – 2012. – № 3. – С. 107–116. 6. Національний інститут стратегічних досліджень // Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. – 2011. – С. 4,7.

УДК 338.432(477)

Олійник Є. С.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ОСНОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто загальне становище й основні аспекти проблеми продовольчої безпеки України на сучасному етапі розвитку. Виявлено умови її забезпечення та визначено показники оцінки продовольчої безпеки держави.

Аннотация. Рассмотрены общее положение и основные аспекты проблемы продовольственной безопасности Украины на современном этапе развития. Выявлены условия ее обеспечения и определены показатели оценки продовольственной безопасности государства.

Annotation. The overall situation and the main problems of food security at the present stage of development of Ukraine were considered. Conditions for its provision and indicators of food security of the state were defined.

Ключові слова: продовольча безпека, сільське господарство, показники оцінки продовольчої безпеки.

Незважаючи на досягнення у сфері технології та підвищення продуктивності виробництва продовольства, українські домогосподарства відчують істотне позбавлення у сфері харчування. Оскільки головна складова безпеки людини – це впевненість у відсутності страху та потреб, продовольчу безпеку можна пояснити як соціально-економічний та екологічний стан у державі, при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідної якості.

На актуальність проблеми продовольчої безпеки України вказують численні явища: обвальне падіння купівельної спроможності населення, згортання виробництва сільськогосподарської продукції, істотне зростання імпорту продовольчих товарів. Необхідно зауважити, що багато теоре-

тичних питань є ще досі не розв'язаними й залишаються дискусійними. Безумовно, без належного розвитку людського потенціалу, забезпечення населення достатньою кількістю продовольства високої якості, зростання ВВП на душу населення орієнтація держави на міжнародні стандарти рівня та якості життя неможлива. На сьогоднішній день вітчизняне виробництво здатне задовольнити внутрішні потреби громадян у продовольстві приблизно на 50 % [1, с. 110]. Автор погоджується з думкою експертів, що для того, щоб задовольнити потреби населення, як вимагає продовольча безпека країни, імпорт харчової продукції має становити не більше 18 – 35 %.

Питання продовольчої безпеки досліджують у свої працях такі науковці, як: доктори економічних наук Білорус О. Г. та Саблук П. Т., кандидат економічних наук Кириллюк Є. М., академік Національної академії аграрних наук України Хвесник М. А., доктор сільськогосподарських наук Зубець М. В., професор Власов В. І.

Метою статті є дослідження сучасного стану продовольчої безпеки України й визначення основних напрямів подальшого розвитку сільського господарства.

Спираючись на працю "Глобалізація і продовольство" Саблука П. Т., автор відмічає, що "вирішити проблему забезпечення людства продовольством може тільки сама людина, розвиваючи сільське господарство". Сільське господарство України, безперечно, є однією з найважливіших галузей економіки держави. Адже воно, за підрахунками Державного комітету статистики України, забезпечує 8,2 % валової доданої вартості, у цій сфері зайнято понад 3 млн населення, функціонує майже 56,5 тис. господарюючих суб'єктів, що використовують 21,6 млн га сільськогосподарських угідь.

Звертаючись до чинного законодавства, слід зауважити, що згідно з Законом України "Про основи національної безпеки України" пріоритетами національних інтересів України є гарантування конституційних прав і свобод людини та громадянства. Як зазначено в статті 48 Конституції України, кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування.

Конкретний механізм забезпечення продовольчої безпеки описаний у Стратегії національної безпеки України "Україна у світі, що змінюється", затверджений Указом Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012 затверджено як передбачено створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору для забезпечення потреб населення України в доступному, якісному й безпечному продовольстві, утвердження нашої держави в ролі важливого експортера аграрної продукції, захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції.

Отже, нормативна база майже достатня для сприяння розвитку аграрного сектору. Але через брак коштів у державній скарбниці виконання задекларованих законодавчо і навіть запланованих у бюджетах програм підтримки – справа складна. Так, за даними прес-служби Міністерства АП, на 2012 – 2013 роки планується, що українські сільгоспвиробники мають отримати підтримку від держави у вигляді доступних кредитів під заставу зерна.

Цілком можливо, що сільське господарство має перспективу стати осередком зростання національної економіки. Індекс продукції сільського господарства України, відповідно до Держкомстату України, за станом на березень 2013 року склав 105,8 %, враховуючи масштабність даної галузі, аграрний сектор формує 17 – 18 % валового внутрішнього продукту [2, с. 44].

Сучасна система моніторингу, на яку покладається завдання визначення фактичного стану шляхом запровадження показників (індикаторів), збору обробки та аналізу інформації про розвиток ситуації, прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз продовольчої безпеки та визначення механізму оперативного реагування на них, вимагає вдосконалення. Адже саме вона призначена для об'єктивної оцінки ступеня самозабезпеченості продовольством [2, с. 45]. Одним із індикаторів, що характеризує продовольчу безпеку держави, є показник забезпечення раціональної норми споживання населенням України основних продуктів харчування (рис. 1).

Рис. 1. Відсоток забезпечення раціональної норми споживання населенням України основних продуктів харчування

Як зазначає завідувач сектору економічного аналізу Л. Гасуха, оптимальною вважається ситуація, коли фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає раціональній нормі. Протягом останніх двох років споживання населенням України більшості основних видів продукції було вищим від раціональних норм, насамперед, це стосується хлібних продуктів, цукру та картоплі, фактичне споживання котрих перевищило раціональну норму на 1 – 9 %. Проте таке перевищення щодо зазначених видів продовольства є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити особисті енергетичні вимоги за рахунок економічно більш загальнодоступних продуктів. Спираючись на показники рис. 1, можна відзначити, що у 2011 році відбулося зменшення фактичного споживання м'яса, молока та риби населенням країни, незважаючи на його суттєві відставання від раціональних норм, а саме молока й молокопродуктів – на 33 %, плодів, ягід і винограду – на 52,8 %, м'яса й м'ясопродуктів – на 15,8 %, риби та рибопродуктів – на 33 %. Зміна обсягів споживання основних видів продуктів харчування, у першу чергу, пов'язана з рівнем цін на них. Незважаючи на низьку загальну інфляцію, вартість більшості базових продуктів піднялася на 10 – 15 % у 2011 році, спричинивши зменшення їх споживання в Україні. Тоді як м'ясо, молочні продукти піднялися у вартості не більше ніж на 0,5 – 0,7 % [2, с. 45].

За умов низької платоспроможності населення та зростаючих цін на продовольство виробники шукають шляхи до підвищення продуктивності, необхідного для стабілізації цін на харчову продукцію та забезпечення достатніх обсягів виробництва [3, с. 75]. Невідповідність сільськогосподарського виробництва потребам населення в продуктах харчування сприяє зростанню їх імпорту (рис. 2).

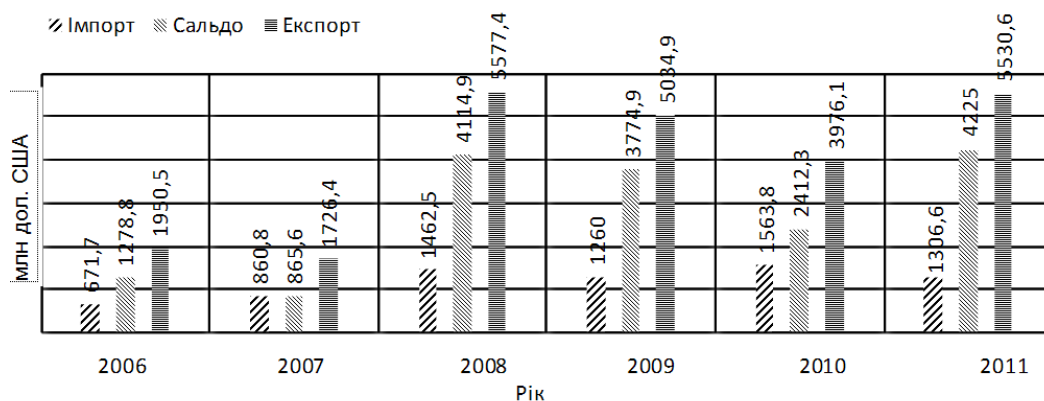

Рис. 2. Динаміка балансу імпорту-експорту продуктів рослинного походження

Таким чином, спираючись на показники рис. 2, можна спостерігати тенденцію до зростання імпорту продуктів рослинного походження. Порівнявши показники 2006 та 2011 років, обсяг імпорту збільшився з 671,7 млн дол. США до 1 306,6, тобто у 2,1 раза. Враховуючи те, що у 2012 році валовий збір зернових культур становив 42,8 млн т, що на 10 – 12 млн т (20 – 30 %) менше, ніж у минулому році, є підстави розраховувати на неповну достатність запасів зерна у державних ресурсах.

За 2008 – 2009 роки частка імпортованих продуктів харчування небезпечно зростає. Тим часом як продовольча безпека країни означає, що національна економіка та її найбільший сектор не відчуває тиску з боку імпорту. Сьогодні у великих містах 60 – 70 % продовольства забезпечується за рахунок імпорту. Вступ України в СОТ збільшив частку продуктового імпорту [4, с. 194].

Експортна діяльність сільськогосподарського сектору економіки все ж має тенденцію до поступового зростання, незважаючи на значні труднощі в розвитку агропромислового комплексу України. Лідером загальних обсягів експорту має продукція рослинництва – 8,1 %. Насамперед, це зернові культури, насіння і плоди олійних рослин. Україна у 2012 році увійшла до трійки світових лідерів за експортом зерна. Але негативним фактором є те, що при ефективному господарюванні в агропромисловому секторі продукція вітчизняного сільського господарства характеризується низьким рівнем обробки та низькою доданою вартістю, а в імпорті ситуація протилежна. Це ще раз ілюструє проблему низької конкурентоспроможності та нерозвиненості переробної промисловості України, що спричиняє сировинну орієнтацію вітчизняного експорту в сільськогосподарському секторі та необхідність імпорту готової продукції, яка фактично могла б потенційно вироблятися в Україні та експортуватися в інші країни [5, с. 77]. Тому досягнення продовольчої безпеки завдяки виробництву продукції рослинного походження не буде ефективним без розвитку дрібнотоварного сільськогосподарського виробництва, орієнтованого на внутрішній продовольчий ринок (у 2011 році у цій сфері отримано 55,1 % продукції сільського господарства). З метою оптимізації структури виробництва та стабілізації цін на продукцію рослинного походження на внутрішньому ринку збуту, на погляд автора, необхідна підтримка власних селянських господарств населення та вдосконалення їх взаємодії з іншими суб'єктами агропромислового ринку.

Тваринництво відіграє не менш важливу роль у розв'язанні продовольчої проблеми. Саме від рівня його розвитку залежить забезпеченість продовольчого ринку висококалорійними продуктами харчування – м'ясом, молочними продуктами, яйцями тощо. Виробництво у сфері тваринництва дає сировину для харчової та легкої промисловості (м'ясо, молоко, шкіра, віск, пух тощо), а також для виробництва лікувальних препаратів. Але на відміну від світових лідерів з експорту м'ясних продуктів вітчизняні виробники не здатні конкурувати та задовольнити потреби споживача [6, с. 90]. Таким чином, спостерігається стійка тенденція до імпортування значної кількості м'ясної продукції, починаючи з 2004 року (рис. 3). Проаналізувавши дані, можна зробити висновок: зростання імпорту призводить до руйнування вітчизняного сільського господарства. Як наслідок, за даними Української аграрної конфедерації, у січні – серпні 2011 року з урахуванням обсягів виробництва, експорту та імпорту загальна пропозиція м'яса на внутрішньому ринку становила 743 тис. т.

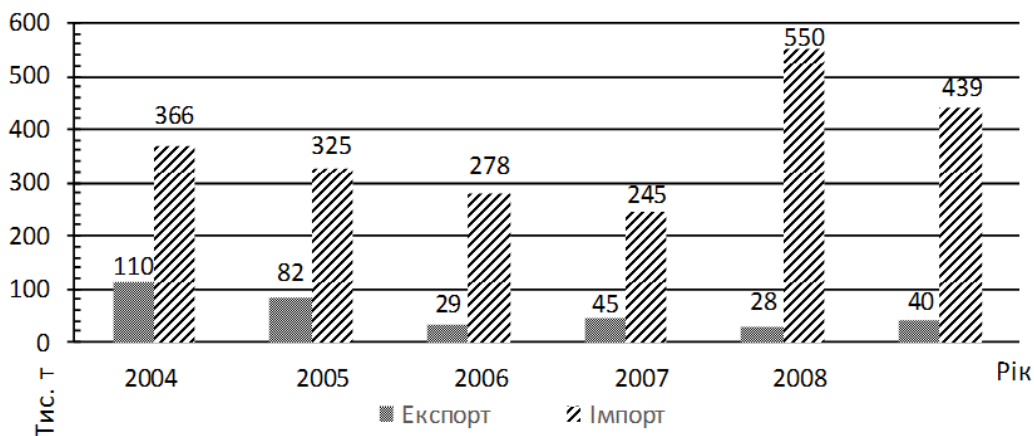

Рис. 3. Динаміка балансу імпорту-експорту м'яса в Україні

Проблема полягає також у тому, що багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють з імпортою сировини (рис. 4). Водночас, посилаючись на дослідження Мінагрополітики України, експерти вже вбачають загрозу виникнення продовольчої кризи. Часто приховуються справжні обсяги імпорту, не враховується "сірий" імпорт, тому складно визначити об'єктивну ситуацію з небезпекою виникнення кризи.

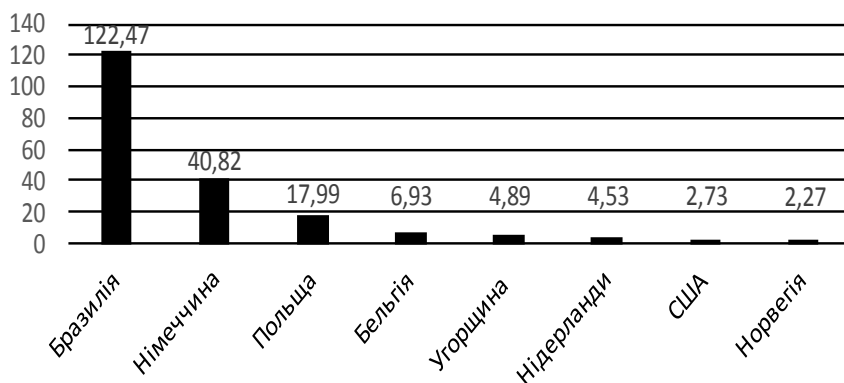

Рис. 4. Географія імпорту свинини в Україну у 2012 році, тис. т

Існуючий виробничий потенціал сільськогосподарських тварин реалізується далеко не повністю – не більш як на 40 % від потенційної продуктивності. Щоб досягти вагомого результату, слід створити належну кормову базу, розробити чітко вибудовану державну політику, спрямовану, у першу чергу, на підтримку вітчизняного виробника, створити сприятливі умови для зниження його витрат та підвищення якості продукції, здатності успішно протистояти імпорту з розвинутих країн [6, с. 91].

У більшості випадків імпортна м'ясна продукція, яка завозиться в Україну, є дешевою та неякісною (рис. 5). Так, свинина складає 52 % від усієї частки імпорту, тоді як харчові субпродукти становлять лише 1 %. Такі обсяги імпорту звичайно залишили певний відбиток на вітчизняному виробництві, тому за видами м'яса найбільшого скорочення зазнало виробництво яловичини і теля-

тини – у 4,9 раза, тоді як свинини – у 2,24 раза, а м'ясо птиці зросло в 1,4 раза. З такої сировини виробляють вітчизняні ковбасні вироби та ін.

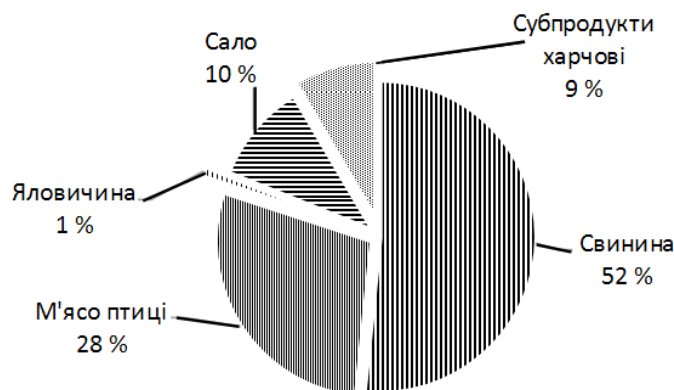

Рис. 5. Структура імпорту м'яса в Україну у 2012 році

Необхідно термінове реформування цієї галузі. Це можливо лише за участі держави, а саме залучення інвестицій у тваринництво. Потенційні інвестори мають отримувати належну допомогу з боку влади, аби мати певну зацікавленість при впровадженні інвестиційних проектів. Одним із першочергових завдань є забезпечення ефективного кредитного обслуговування, впровадження системи іпотечного кредитування для виробників.

Не зважаючи уваги на деякі позитивні зрушення в агропромисловому секторі, виявлені завдяки проведеному аналізу, питання розвитку вітчизняного сільського господарства залишається відкритим. Логічним є той факт, що скорочення обсягів виробництва продукції АПК призведуть до необхідності збільшення обсягів імпорту продуктів харчування за невпинно зростаючими цінами та спровокують додаткові труднощі як із продовольчим забезпеченням України, так і з платіжним балансом держави.

Основним висновком даного дослідження є те, що на сучасному етапі розвитку агропромисловий комплекс як одна зі складових частин народного господарства, зокрема держави, потребує негайних перетворень, здатних забезпечити підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Тому з огляду на сучасне становище сільськогосподарського сектору, автором було визнано об'єктивно необхідні напрями державної політики України у досягненні продовольчої безпеки. Це, по-перше, поширення переробного виробництва на сільських територіях з метою зменшення собівартості готової продукції та зниження цін для кінцевих споживачів продуктів харчування. По-друге, упровадження ідеї "продовольчого суверенітету", яке гарантуватиме виробництво місцевого продовольства для місцевого споживання. Місцеві недержавні організації та міжурядові організації матимуть змогу додатково допомагати невеликим фермерам, надаючи їм мікрокредити на закупівлю високоякісного посівного матеріалу та нової сільськогосподарської техніки. Лише завдяки раціональному розподілу харчових продуктів, забезпеченню достатнього виробництва в аграрному секторі, ефективному функціонуванні ринкових інститутів можливе досягнення продовольчої безпеки країни. По-третє, досягнення повної продовольчої самозабезпеченості у виробництві так званих "стратегічних сільгосптоварів" (пшениця, ячмінь, молочні та м'ясні продукти) з наступним перетворенням України у великого регіонального експортера даної продукції [1, с. 113].

З огляду на сучасну ситуацію розвитку економіки України можна стверджувати, що аграрний потенціал України повністю не розкритий. Отже, він може не лише гарантувати продовольчу безпеку, а й зробити Україну одним із важливих учасників світового продовольчого ринку.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Пушак Я. Я. Продовольча безпека та шляхи її забезпечення / Я. Я. Пушак // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 33. – С. 110–114. 2. Гасуха Л. Розвиток агропромислового комплексу як основа гарантування продовольчої безпеки держави / Л. Гасуха // Економіст. – 2012. – № 9. – С. 44–46. 3. Шляхи ринкового підвищення продовольчої безпеки України // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2011. – № 7(1). – С. 73–77. 4. Продовольча безпека України / Н. Р. Джурик, С. В. Майкова, Н. Я. Сусол та ін. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 189–195. 5. Крупін В. Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України / В. Є. Крупін, Я. Я. Пушак // Економічні інформації. – 2012. – № 47. – С. 70–80. 6. Шлапак О. В. Продовольча безпека і роль тваринництва в її забезпеченні / О. В. Шлапак // Економіка України. – 2012. – № 12. – С. 83–91.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СВІТОВА ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ. РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЇЇ ПОДОЛАННІ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "економічна криза". Розглянуто причини виникнення світових фінансово-економічних криз та їх наслідки. Проведено аналіз ролі держави у подоланні економічних криз та виявлено недоліки державного регулювання кризи в Україні.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "экономический кризис". Рассмотрены причины возникновения мировых финансово-экономических кризисов и их последствия. Проведено анализ роли государства в преодолении экономических кризисов и выявлены недостатки государственного регулирования кризиса в Украине.

Annotation. The essence of the concept of "economic crisis" is described. The causes of the world financial and economic crises and their consequences are considered. The role of the government in overcoming the economic crises is analysed and weaknesses of the state settlement of the crisis in Ukraine are revealed.

Ключові слова: економічна криза, наслідки кризи, регулювання економіки, державний сектор.

За останнє століття світові економічні кризи спричинили багато проблем як високорозвиненим країнам, так і країнам, що розвиваються. Не стала виключенням і Україна, яка за роки незалежності перенесла вже дві досить серйозні кризи, що стали причиною спаду виробництва, погіршення рівня життя населення та збільшення державного боргу. Основною причиною економічної кризи в Україні у 2008 – 2010 роках стала світова фінансово-економічна криза, рушійною силою якої був крах іпотечних корпорацій "Фенні Мей" і "Фредді Мак". Варто зазначити, що фінансово-економічна криза в Україні була найпотужнішою порівняно з країнами СНД. Згідно з дослідженням російської аудиторсько-консалтингової компанії ФБК, найнижче значення індексу антикризової ефективності зафіксоване саме у нашій країні, що ще більше підкреслює кризовий стан економіки України. Усі ці проблеми в котрій раз активізували питання про покращення державного регулювання економіки. Тому обрана тема дослідження є досить актуальною в умовах сучасного економічного стану.

Проблеми виникнення економічних криз в економіці вивчали багато вчених, таких, як: Г. Мінські, М. Фрідмен, М. Бордо, Р. Дорнбуш, Дж. Мід, К. Кларк, Й. Шумпетер, Р. Вернон, Ж.-Б. Сей, Кондратьєв Н. Д., Р. Солоу, Г. Мюрдаль, Дж. Стіглер, П. де Ла Курт, Ф. Перру, А. Хіршман, Дж. М. Кейнс та ін. Питання фінансово-економічної кризи на даний момент досліджують Т. Богдан, С. Буковинський, В. Литвицький, О. Пасхавер, В. Парнюк, А. Чухно та ін.

Метою дослідження є аналіз причин виникнення світової фінансово-економічної кризи, її вплив на державну економіку та визначення ролі держави у регулюванні кризових та після кризових явищ.

Економічна криза (грец. krisis – поворотний пункт) – різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зв'язків, що склалися, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, й у результаті – в зниженні життєвого рівня, добробуту населення. Криза 2008 – 2010 років взяла свій початок з провалу на ринку іпотеки США, що призвело до кризи майже всіх фінансових ринків [1, с. 10].

Щільний зв'язок фінансових установ став приводом для розвитку так званого "ефекту доміно", який розвинувся завдяки провалу однієї зі складових цієї складної системи. Зниження ділової активності на фондових біржах, спад виробництва торкнувся і України.

Українська фінансово-економічна криза почалася восени 2008 року з різкої девальвації гривні та швидко переросла у масштабну фінансово-економічну кризу. У III кварталі того ж року відбулося обвальне падіння виробництва і попиту, масові звільнення, виникли проблеми з ліквідністю банків і фірм, відплив вкладників із банків та іноземних інвестицій, затримки з оплатою боргових зобов'язань як фірмами, так і населенням. У результаті банківська система опинилася під загрозою повного розвалу, що змусило державу запровадити тимчасові адміністрації у 17 банках та у декількох з них здійснити фінансові вливання з бюджету для підвищення капіталізації та запобігання банкрутству. У цілому за 2008 рік від'ємне сальдо платіжного балансу збільшилося до 12,9 млрд дол. США, або до 7,1 % ВВП. Унаслідок кризи різко погіршилася збалансованість зовнішньоекономічного сектору економіки країни: коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом впав до 80 %, тоді як у 2004 році він становив 112,6 %. Фінансовим наслідком цього стало істотне послаблення обмінного

курсу гривні. Офіційний курс знизився з 4,8 грн до 7,7 за 1 дол. США [2, с. 2]. Ці дані свідчать про значну девальвацію гривні, що призвела до багатьох негативних наслідків у економіці країни.

Усі наведені дані є досить негативними, якщо згадати позитивну тенденцію України у докризові роки. З року в рік більш чи менш впевнено Україна покращувала свої показники внутрішнього валового продукту. Та, як можна спостерігати з наведених даних (рисунок), криза 2008 – 2010 рр. перекреслила всі економічні досягнення держави.

Проте не тільки світова економічна криза стала поштовхом для такого занепаду національної економіки. Поряд зі світовим чинником провалу економіки збільшилось зростання зовнішнього боргу країни, споживчого кредитування, вплив спекулятивного капіталу з України. Саме через велику кількість виданих кредитів досить високо зросла загальна заборгованість банків: у 2008 році загальний обсяг проблемних кредитів банків виріс у 2,8 раза, що майже вдвічі перевищило показник 2007 року, а з початку 2009 року проблемні кредити зросли майже вчетверо. У 2010 році негативні тенденції посилились, сукупні збитки банків на 1.04.2010 р. становили 4,4 млрд грн [3, с. 269].

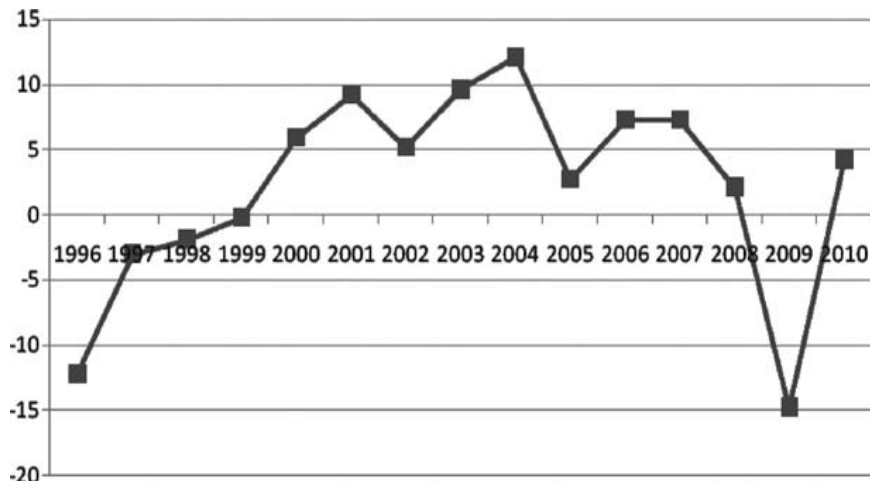

Рис. 1. Динаміка ВВП (у % до попереднього року) України у 1996 – 2010 роках

Для регулювання ситуації у банківській сфері та в економіці загалом, Національний банк України вирішив вжити спеціальних заходів, а саме:

1) розширено операції з регулювання ліквідності банків (лише у жовтні – листопаді 2008 року було надано кредитів рефінансування на суму у 74,7 млрд грн, у грудні – ще на 30,7 млрд грн);

2) використано додаткові інструменти для підтримання ліквідності банків, а саме:

- підтримка ліквідності на основі програми фінансового оздоровлення на термін до 1 року зі сплатою 15 % річних у межах 90 % наданого банком забезпечення;
- розширено перелік цінних паперів, що приймаються НБУ в якості застави;
- скориговано вимоги щодо формування банками обов'язкових резервів у напрямі посилення привабливості здійснення активно-пасивних операцій у національній валюті (норматив обов'язкового резервування знижено до нуля);

3) зобов'язано банки:

- стимулювати зростання депозитів за недопущення дострокового повернення депозитів;
- спрямувати не менше 50 % чистого прибутку до резервного фонду на покриття непередбачуваних збитків;

• вжити заходів щодо скорочення адміністративних витрат;

• рекомендовано знизити ставки за кредитами в іноземній валюті;

• розширити повноваження банків щодо роботи з клієнтами, зокрема банкам дозволено самостійно та на власний розсуд приймати рішення про пролонгацію кредитів, наданих товаровиробникам, визначати клас позичальників без урахування факту такої пролонгації за умови, що їхня фінансова діяльність є задовільною;

• підвищити проценти за операціями з рефінансування та мобілізації ресурсів для забезпечення позитивних значень процентних ставок і стимулювання заощаджень населення (до кінця 2008 року ставку за кредитами "овернайт" підвищено до 22 %, за мобілізаційним операціями – до 16,8 %);

• запровадити вимоги щодо покриття регулятивним капіталом валютного ризику та ризику довгострокової ліквідності банків [4, с. 23].

Отже, можна зробити висновок, що Національний банк намагався врегулювати кризовий стан банківської системи та, на жаль, ці заходи були прийняті занадто пізно та вводилися недостатніми темпами, що не дало бажаного результату.

Окрім цього, ще одним негативним наслідком кризи стало підвищення рівня тінізації економіки. За даними Мінекономіки України у 2008 році її рівень зріс на 3.1 пп. до 31 % від ВВП і сягнув максимального значення за період з 2001 року. За попередніми даними у 1 кварталі 2009 року рівень тіньової економіки України зріс ще на 7 пп. до 36 % від офіційного ВВП.

Причин тинізації є декілька. По-перше, це недостатній рівень захисту інвесторів та неефективна податкова політика в країні, що змушує підприємців зі зростанням їх доходів ще більш приховувати його. По-друге, це нестабільність інвестиційного та підприємницького клімату.

Майже такі ж самі проблеми мають й інші країни СНД, які посідають наступні місця у списку найбільш постраждалих від кризи країн: Вірменія та Російська Федерація. За підсумками 2009 року рівень ВВП впав відповідно на 14,4 і 7,9 %.

Важкий стан економіки країни погіршується фактичною відсутністю антикризової програми. У грудні 2008 року уряд намагався впровадити програму "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток" та вже у квітні 2009 року його було відкликано для доопрацювання, тобто жодних впорядкованих дій після настання кризи уряд не проводив. Але після прийняття рішення про звернення по допомогу до МВФ щодо отримання кредиту stand-by у розмірі 16,4 млрд дол. США було прийнято пакет антикризових заходів, які включали створення Стабілізаційного фонду, участь держави у капіталі проблемних банків, запровадження мораторію на підвищення мінімальної заробітної плати до рівня прожиткового мінімуму.

Подібні явища в економіці, згідно з економічною теорією, трапляються кожні 2 – 10 років, тому роль держави у регулюванні економіки є невід'ємною.

У період криз та депресій існує низька ринкова кон'юнктура, тому держава повинна активізувати господарську діяльність. Наприклад, безробіття регулюється збільшенням державних витрат і зниженням податків, наданням податкових пільг на нові інвестиції в період спаду. Кредитно-грошова політика в період спаду передбачає проведення кредитної експансії: держава повинна пожвавлювати економічну діяльність за допомогою додаткових кредитів. Тому в цей час проводиться політика "дешевих грошей", тобто знижується процентна ставка, збільшується кредитні ресурси банків, що веде до збільшення капіталовкладень, зростання ділової активності і зниження безробіття [3, с. 4].

Отже, причин виникнення світової та української фінансово-економічної кризи є дуже багато. Але криза – це досить складне явище, яке зумовлене поєднанням багатьох факторів, супроводжується багатьма наслідками. Для подолання цих наслідків необхідний потужний державний апарат регулювання економіки, застосування інноваційно-інвестиційних моделей, вдале використання внутрішнього потенціалу і тільки на основі цього можна буде сподіватися на створення міцної платформи для розвитку економіки країни.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Лютий І. Фінансово-економічна криза 2008 – 2010 рр.; деякі чинники та уроки / І. Лютий, О. Юрчук // Вісник НБУ. – 2011. – С. 10–16. 2. Рудницька О. В. Аналіз причин виникнення фінансово-економічної кризи в національній економіці / О. В. Рудницька. – К. : Освіта, 2011. 3. Непомнящий О. М. Державне регулювання економіки в ринкових умовах / О. М. Непомнящий // Теорія та практика державного управління. – 2010. – № 1(32). 4. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Я. А. Жаліло, О. С. Бабанін, Я. В. Белінська та ін. ; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2009. – 142 с. 5. Летуча О. В. Природа економічної кризи в Україні: перебіг та механізм подолання наслідків – 2012 / О. В. Летуча // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2(13). – С. 534–539. 6. Ладюк О. Фінансово-економічна криза в Україні: наслідки та пропозиції щодо стабілізації / О. Ладюк, О. Собкевич // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – С. 269–272. 7. Шайда О. Є. Вплив світової фінансової кризи на економіку України / О. Є. Шайда // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.12. – С. 274–278.

Будинська О. Д.

УДК 378:005.591.6

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИКА РОЗРОБКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ВНЗ З ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЕКСПОРТУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Анотація. Розглянуто загальні засади компетентнісного підходу як складової Болонського процесу. Надано рекомендації щодо його впровадження серед студентів, а також результати його вдалого використання. Проведено аналіз кількості іноземних студентів, які навчаються в Україні, а також ступінь готовності ВНЗ прийняти велику кількість іноземних громадян на прикладі одного з харківських ВНЗ.

© Будинська О. Д., 2013

Аннотация. Рассмотрены общие положения компетентного подхода как составляющей Болонского процесса. Даны рекомендации к его внедрению среди студентов, а также результаты его успешного использования. Проведен анализ количества иностранных студентов, которые учатся в Украине, а также степень готовности ВУЗа принять большое количество иностранных граждан на примере одного из харьковских ВУЗов.

Annotation. The general provisions of competence-based approach as part of Bologna process were considered. Recommendations were given for its implementation among the students, and the results of its successful use were studied. The number of international students, who study in Ukraine, as well as the readiness of the university to accept a great number of foreign citizens on the example of one of Kharkiv universities was analysed.

Ключові слова: інноваційна програма, компетентнісний підхід, Болонський процес, студентоцентрований підхід.

Розробка якісної інноваційної програми вищого навчального закладу (ВНЗ) з експорту освітніх послуг є обов'язковою передумовою для швидкої інтеграції іноземних студентів на вітчизняний освітнянський простір. Реалізація цієї інноваційної програми, насамперед, передбачає створення більш сприятливих умов для отримання освіти в Україні іноземними громадянами. Отже, сприяння популяризації освітніх послуг України на цей час стає одним із найважливіших теоретичних та практичних завдань, успішне вирішення якого вимагає дослідження досвіду світових практик, а також міжнародних зв'язків ВНЗ України та їх комплексного аналізу.

Вивчення теоретичних та практичних аспектів розробки інноваційної програми ВНЗ з експорту освітніх послуг здійснювалося у роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, таких, як: Алексеева М. Б., Багиева Г. Л., Г. Беккер, Белякова С. А., Васильев Ю. С., Глухова В. В., Градов А. П., Диденко Н. І., Дятлов С. А., Клочков В. В., Князев Є. А., Костанян С. А., О कोरोков В. Р., Петров А. Н., Скворцов В. Н., Тарасевич В. С., Т. Шульц та ін. Проте деякі важливі питання, зокрема ті, що пов'язані з оцінкою ступеня готовності університетів до прийняття іноземних студентів та актуальність впровадження досвіду світових практик під час підготовки іноземних студентів до навчання закордоном, до цього часу не дістали належного якісного висвітлення у наукових дослідженнях.

Метою дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи експорту на ринку освітніх послуг України на засадах аналізу світового досвіду та його впровадження у вітчизняних ВНЗ.

Для підготовки фахівців вищого ґатунку у світовій практиці використовують компетентнісний підхід як складову Болонського процесу.

Болонський процес (БП) – це процес європейських освітніх реформ, що спрямований на створення спільної зони європейської вищої освіти до 2010 року. Болонський процес офіційно розпочався у 1999 році з підписання Болонської декларації. Передумовою її створення стало підписання Великої Хартії європейських університетів (Magna Charta Universitatum).

Згідно з метою БП до 2010 року освітні системи країн-учасниць Болонського процесу повинні бути змінені, щоб сприяти:

полегшеному переїзду громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у Зоні європейської вищої освіти;

зростанню привабливості європейської вищої освіти;

розширенню Європи та забезпеченню її подальшого розвитку як стабільного, мирного, толерантного суспільства.

Компетентнісний підхід (Competence-based approach) – це підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим. Запровадженню цього підходу присвячено європейський проєкт "Тюнінг".

Студентоцентрований підхід (Student-centred approach/Learner-centred approach), передбачає розроблення освітніх/навчальних програм, які зосереджуються на результатах навчання, враховують особливості пріоритетів особи, яка навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, що узгоджується з тривалістю освітньої/навчальної програми. При цьому студенту надається більше можливостей щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання.

Таким чином, на думку автора, спираючись на наведені визначення, можна сказати, що категорія "компетентність" стосовно особистості є її інтегральною характеристикою, яка складається з множини загальних, спеціальних та предметних компетентностей. Кожна окрема компетентність не є просто сумою знань, розуміння, вмінь, комунікативних здатностей, автономності та відповідальності, які сформовані в результаті навчально-практичної діяльності, а носить всі ознаки системності і тому містить деяку синергетичну складову, що разом з означеною сумою становить дійсний зміст даної компетентності [1].

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти до 2010 року.

Стверджується, що формування компетентного фахівця вимагає від викладачів перебудови як змісту, так і форми навчального процесу, оскільки передбачає перехід до його студентоцентрованої орієнтації, що, у свою чергу, потребує дуже великої і кропіткої роботи кожного викладача з кожним студентом.

Безумовно вирішення такого масштабного завдання можливе тільки у тандемі тісної співпраці фахівців із високою корпоративною культурою, де його провідною частиною добровільно використовуються відповідні етичні норми.

На даний момент у багатьох ВНЗ намагаються упровадити цей підхід, але необхідно наголосити, що Харківський національний економічний університет не обмежується лише зазначенням та декларуванням концептуальних положень розвитку. Відмінною його особливістю є системний підхід до їх реалізації та впровадження, який включає формування у студентів спеціалізованих компетентностей з кожної навчальної дисципліни, яку вони вивчають, перевірку рівня їх сформованості та, що є дуже важливим, виявлення нових компетентностей, адекватних майбутньому розвитку суспільства в цілому та економіки зокрема.

Запровадження "Кодексу професійної етики та організаційної культури працівників і студентів Харківського національного економічного університету" разом із системою організаційних заходів дозволило значно підняти рівень колективної єдності, морального задоволення членів колективу від успіхів розвитку університету в цілому, індивідуальної порядності професорсько-викладацького складу. Крім того, ця система організаційних заходів робить об'єктивно вигідним виконання завдань з упровадження компетентнісного підходу з матеріальної точки зору.

Завдяки активному впровадженню компетентнісного підходу вітчизняна освіта починає підвищувати свій рівень до європейського. Про це свідчить збільшення потоку іноземних студентів до України за останні роки. Тільки у ХНЕУ в 2009/2010 навчальних роках навчалися студенти з 22 країн світу. Кількість іноземних громадян, які проходили навчання в ХНЕУ в 2009/2010 навчальних роках зросла до 574 осіб, що перевищує попередній навчальний рік на 108 осіб (123 %). Переважна більшість студентів із таких країн, як Туркменістан (365 осіб, у тому числі 138 осіб є студентами 1 курсу), В'єтнам (58 осіб, у тому числі 10 осіб є студентами 1 курсу), Росія (31 особа), Малі (27 осіб) та Китай (25 осіб, у тому числі 7 осіб є студентами 1 курсу). У цілому на початок 2011 року контингент іноземних студентів складає 1 016 осіб із більш ніж 20 країн світу.

Наведені для аналізу дані в таблиці [2] свідчать про те, що набір іноземних громадян щорічно зростає за аналізований період більш, ніж у 10 разів. Кількість країн, які відправляють своїх громадян на навчання, зросла до 33.

Таблиця

Загальна кількість набору іноземних громадян за роками

Рік навчання	Загальна кількість	У тому числі 1 курс	Кількість випускників іноземних громадян	
			бакалаврів	магістрів
1998/1999	83	9	5	2
1999/2000	77	12	9	8
2000/2001	81	25	12	14
2001/2002	99	33	22	20
2002/2003	145	68	48	40
2003/2004	195	47	26	29
2004/2005	225	51	26	21
2005/2006	283	55	29	26
2006/2007	324	72	38	35
2007/2008	325	80	-	-
2008/2009	466	137	-	-
2009/2010	574	120	-	-
2010/2011	1016	332	-	-

Слід продовжувати вживати напрацьованих заходів із підвищення кількості іноземних громадян на більш якісному рівні, а саме:

збільшити набір іноземних громадян далекого зарубіжжя на підготовче відділення та на навчання до 400 осіб;

активізувати листування з випускниками ВНЗ, які мешкають у різних державах;

здійснювати розробку, виготовлення та розповсюдження буклетів, CD-дисків з інформацією про ВНЗ англійською, російською, китайською та в'єтнамською мовами;

організувати відрядження представників ВНЗ до іноземних держав із метою встановлення прямих зв'язків із іноземними партнерами, участі у виставках, презентаціях.

Разом зі збільшенням кількості студентів, збільшується й якість та оснащення ВНЗ, який їх приймає. Це показано на прикладі ХНЕУ.

На початок звітної періоду (2000 рік) університет мав загальну площу навчально-лабораторних корпусів 16 350 кв. м., а на кінець звітної періоду – 42 617 кв. м. Таким чином, площа збільшена на 26 267 кв. м. і будівництво ведеться і далі (рис. 1) [3].

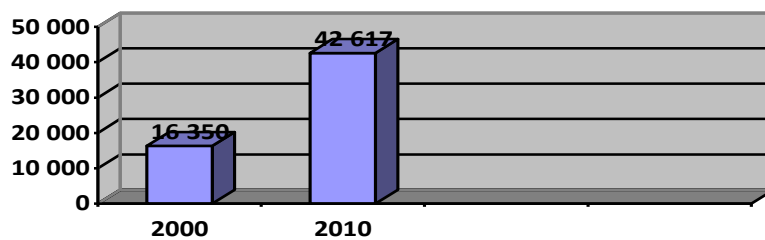

Рис. 1. Загальна площа навчально-лабораторних корпусів

На початок звітної періоду університет мав чотири гуртожитки, площа яких складала 22 331 кв. м., на кінець періоду – сім гуртожитків площею 40 784 кв. м. Отже, площа збільшена на 18 453 кв. м. (рис. 2) [3].

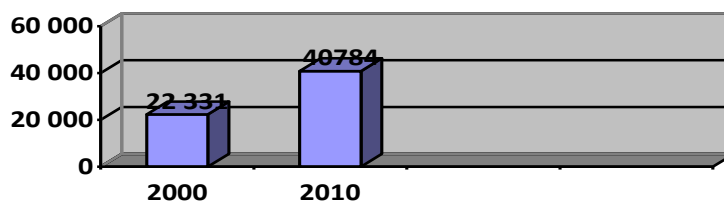

Рис. 2. Загальна площа гуртожитків

На початок звітної періоду кількість комп'ютерів в університеті складала 92 одиниці, а на кінець звітної періоду наявно 1 124 одиниці. Динаміка оснащення комп'ютерами показана на діаграмі (рис. 3) [3].

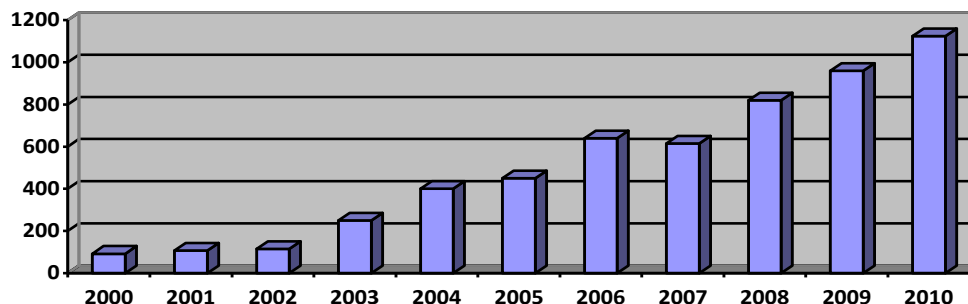

Рис. 3. Динаміка оснащення комп'ютерами

Завдяки застосуванню компетентнісного підходу як складової Болонського процесу покращується якість рівня освіти в цілому та рівень знань зокрема кожного. Підвищення наукового рівня освіти, її інноваційності, орієнтація на формування у студентів креативного мислення, розкриття творчих здібностей студентів, подальший розвиток особистісних якостей, мотивація до стійкого прагнення до пізнавальної діяльності, пошукової, дослідницької роботи, формування "вміння" і бажання діяти, а не лише "розуміння" студентами певного обсягу знань, формування "цінностей" – усе це в сукупності передбачає вдосконалення змісту і структури підготовки фахівців, упровадження нових методик навчання та забезпечення оперативного реагування на тенденції зміни соціально-економічного середовища.

Якщо компетентнісний підхід було впроваджено правильно, то кількість іноземних студентів збільшується разом з покращенням фінансування ВНЗ, що приводить до поліпшення умов навчання, збільшення кількості технологій та професійних кадрів.

Наук. керівн. Калініна Я. В.

Література: 1. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні : монографія / В. С. Пономаренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 374 с. 2. Підсумки роботи трудового колективу ХНЕУ в 2010/2011 навчальному році та завдання на наступний навчальний рік / авт.-укл. докт. екон. наук, професор В. С. Пономаренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 96 с. 3. Звіт ректора Харківського національного економічного університету Пономаренка В. С. за 2000 – 2010 роки / укл. докт. екон. наук, професор В. С. Пономаренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 92 с. 4. Національний освітній глосарій : вища освіта / авт.-укл. І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш та ін. ; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ "Вид. дім "Плеяди", 2011. – 100 с. 5. Освіта і наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/bologna/>.

Студент 1 курсу
факультету менеджменту і маркетингу ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Систематизовано та узагальнено наукові погляди на зміст та економічну сутність інновацій та інвестицій. Зазначено, що обов'язковими умовами забезпечення стабільного економічного зростання в Україні є активізація інвестиційних процесів та впровадження сучасних технологій. Встановлено, що розуміння суті інновацій та механізму інноваційної діяльності у сучасних умовах дає змогу підприємствам більш ефективно здійснювати свою діяльність та підвищувати конкурентоспроможність на ринку.

Аннотация. Систематизированы и обобщены научные взгляды на содержание и экономическую суть инноваций и инвестиций. Указано, что обязательными условиями обеспечения стабильного экономического роста в Украине является активизация инвестиционных процессов и внедрение современных технологий. Установлено, что понимание сути инноваций и механизма инновационной деятельности в современных условиях дает возможность предприятиям более эффективно осуществлять свою деятельность и повышать конкурентоспособность на рынке.

Annotation. The article classifies and summarizes scientific views on the content and nature of economic innovation and investment. An obligatory condition for ensuring stable economic growth in Ukraine is found to be the intensification of investment processes and introduction of modern technologies. Understanding of the essence of innovation and mechanism of innovative activity in modern conditions is proved to give enterprises the opportunity to more effectively carry out their activities and improve the competitiveness in the market.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інвестиційні процеси, інноваційно-інвестиційний розвиток, господарювання.

Успішне здійснення структурно-інноваційної трансформації національної економіки, насамперед, передбачає необхідність створення сприятливих інституціональних умов для активізації заходів щодо використання результатів досліджень вітчизняних науковців, інтенсифікації інноваційно-інвестиційної діяльності промисловців, формування досконалого механізму управління стратегічними змінами у цілому. Реалізація такого роду заходів є обов'язковою умовою для модернізації та оновлення виробничо-технологічної бази вітчизняних підприємств, підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг, які виробляються, підвищення доходів державного бюджету, зростання добробуту та підвищення якості життя населення.

В умовах глобалізації і стрімкого формування нового суспільства ключовою стратегією державної політики стає перехід до інноваційного шляху розвитку країни на основі обраних пріоритетів. Інновації є єдиним ефективним засобом забезпечення конкурентоспроможності будь-якого підприємства в умовах ринку незалежно від форми його власності та галузевої належності.

Вивчення та узагальнення закономірностей інноваційного розвитку, визначення шляхів підвищення ефективності використання науково-інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання в ринкових умовах є одним із провідних напрямів економічних досліджень. Теоретико-методологічним та концептуальним підґрунтям для вирішення проблем активізації інноваційно-інвестиційних процесів упровадження нововведень, комерціалізації результатів наукових досліджень стали роботи О. Амоші, І. Бланка, І. Буляєва, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Глазьєва, А. Гриньова, С. Ємельянова, І. Лукінова, М. Кизима, В. Мау, О. Пригожина, В. Пономаренка, Б. Санто, Л. Саломатиної, Д. Стиченка, О. Чернеги, М. Чумаченка, М. Чухрай, Й. Шумпетера, О. Ястремської та ін. Проблеми розбудови організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку підприємств розглядалися у роботах А. Власової, Л. Водачека, В. Гриньової, А. Дементьєва, С. Ільєнкової, В. Іноземцева, Г. Клейнера, Н. Краснокутської, А. Круглікова, М. Круглова, Л. Федулової, Ю. Морозова, Р. Нельсона, Р. Нурєєва, А. Пилипенко, О. Попова, О. Посилкіної, Ю. Рубіна, Б. Твісса, С. Уінтера, Р. Фатхутдінова, О. Шнипка та ін. Проте наукові розробки, присвячені обґрунтуванню методичних засад і вибору інструментарію мотиваційного забезпечення активізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств у контексті переходу до нового технологічного укладу, є недостатньо вивченими та потребують подальшого доопрацювання.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління інноваційними процесами на засадах узагальнення закономірностей взаємодії факторів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

Рушійною силою соціально-економічного розвитку є безупинне розширення духовних і матеріальних потреб та вимог людини. Результати суспільного розвитку зрештою відображаються у зростанні добробуту, ступеня особистої свободи, міри самореалізації особистих прагнень кожного члена суспільства.

У ринкових умовах головним джерелом задоволення постійно зростаючого кола людських запитів і вимог є виробнича діяльність суб'єктів господарювання.

У сучасній теорії інноваційного розвитку інноваційні стратегії не розглядаються в більшому масштабі, ніж на рівні функціональних стратегій. А це, у свою чергу, не дозволяє розглядати інноваційний потенціал транспортного підприємства як головний конкурентний ресурс і найважливіший фактор розвитку окремих підприємств транспорту та промисловості, а також економіки в цілому в існуючих умовах господарювання.

Провідна роль інновацій у процесі соціально-економічного розвитку підприємства, величезне різноманіття джерел, напрямів і факторів інноваційної діяльності обумовили виникнення численних поглядів та думок щодо економічної сутності інновацій, а також закономірностей протікання інноваційних процесів. З цієї точки зору можна виділити чотири основні концептуальні підходи до вирішення цього наукового питання: науково-технічний; ринковий; підприємницький; інтелектуальний.

Прихильники науково-технічної концепції інноваційного розвитку схильні вважати інноваційну діяльність одним із важливих етапів більш складного циклу "наука – техніка – виробництво" (рис. 1). Так, Ільєнкова С. Д. пропонує розглядати інновацію як певний вид трансформації потенційного науково-технічного прогресу (НТП) у реальний, який втілюється в нових продуктах і технологіях.

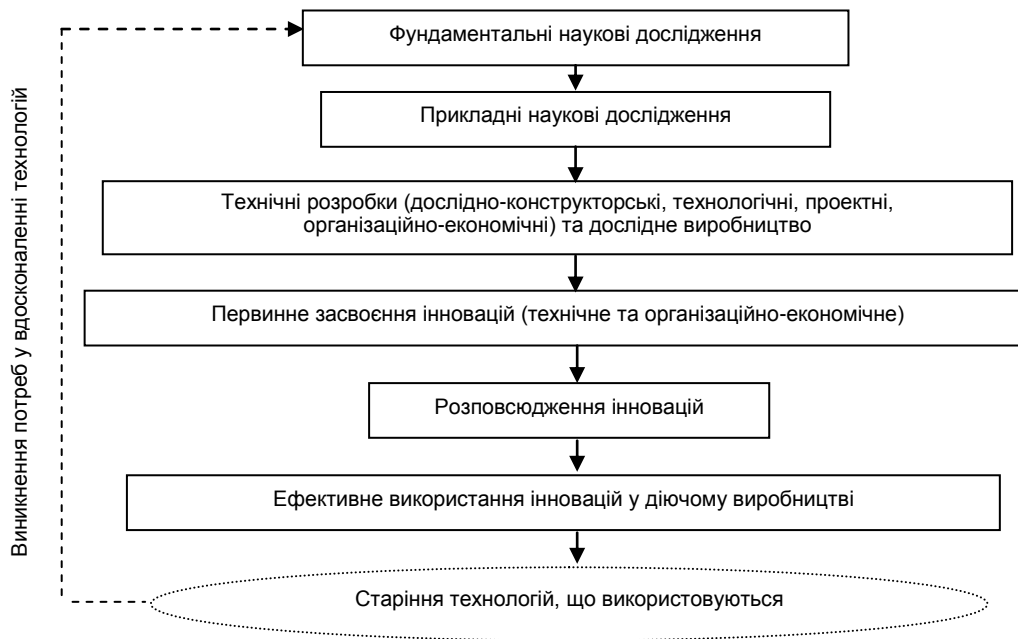

Рис. Послідовність здійснення процесу "наука – техніка – виробництво"

Н. Чухрай [1, с. 38] також визначає інновацію як процес, у якому винахід або наукова ідея здобуває економічний зміст. З точки зору Гордієнко Л. Ю. [2], інновація – це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання наукових ідей і винаходів приводить до створення кращих за властивостями виробів, технологій та ін. Тому, наприклад, Рибаків І. Н. [3] пропонує вважати інноваційний процес перетворенням наукового знання в інновацію, тобто послідовним ланцюгом подій, у ході яких інновація визріває від ідей до конкретного продукту, технології або послуги та поширюється при практичному використанні. Проте, на думку автора, дослідження проблем науково-технічного походження інновацій характеризує, насамперед, джерела (передумови та можливості) виникнення інновацій, а також не дає змоги повною мірою пояснити питання відбору, прийняття рішень щодо ухвалення впровадження, поширення і тиражування нововведень та ін.

Характерна особливість процесу інноваційного розвитку підприємства полягає у наявності чітко виражених циклічних закономірностей здійснення процесів виникнення, відбору, прийняття, впровадження та поширення інновацій. Основними факторами, що обумовлюють циклічність розвитку зазначеного процесу, є науково-технічний прогрес, який втілюється у створенні та вдоскона-

ленні виробничо-технологічної основи підприємства, та ринкові можливості підвищення конкурентоспроможності виробника, використання яких надає доступ до конкурентних переваг над іншими учасниками ринку.

Планування інноваційної діяльності пов'язане з реалізацією певного комплексу функцій: основних (відбивають сутність планування), специфічних (розкривають зміст планового процесу) та забезпечуючих (сприяють виконанню основних і специфічних). На основі основних функцій планування, які реалізуються стосовно всіх елементів об'єкта планування (процесу інноваційного розвитку), формуються функціональні підсистеми, у межах яких реалізуються основні функції планування – визначення цілей і пріоритетів, розробка планів, обґрунтування заходів, проектів та ін. До підсистем, які забезпечують реалізацію основних та специфічних функцій планування інноваційного розвитку підприємства належить такі: нормативно-методичного, інформаційного, матеріально-технічного, організаційного, кадрового забезпечення та узгодженості в системі планування інновацій.

Система планування інноваційної діяльності підприємства – це сукупність дій щодо надання впливу управлінських органів (суб'єкта управління) на інноваційний процес (об'єкт управління) за допомогою реалізації функцій (основних, специфічних і забезпечуючих), спрямованих на досягнення постійної, свідомо підтримуваної пропорційності його розвитку. Прогнозування напрямів науково-технічного розвитку і раціональний вибір стратегії інноваційного розвитку є найбільш складними та значущими елементами процесу інноваційного планування, від яких вирішальною мірою залежить ефективність усіх без винятку інноваційних перетворень на підприємстві. Важливим фактором забезпечення інноваційного розвитку підприємства стає нарощування можливостей щодо розширення сфер генерації, відбору і впровадження інновацій, ознакою чого є інноваційний потенціал підприємства.

Науково-інноваційний потенціал підприємства одночасно є і результатом реалізації і передумовою вибору певних інноваційних стратегій, а також чинником, що визначає ступінь сприйнятливості підприємства до інновацій. На практиці динаміка інноваційного процесу звичайно обумовлюється, насамперед, наявністю (або відсутністю) інвестиційних коштів, які необхідні для впровадження нововведень. Низька спроможність системи планування на підприємствах щодо прогнозування навіть термінів акумуляції вільних коштів в умовах надвисокої невизначеності господарської ситуації, обумовлює найчастіше випадковий ("пропасний") характер прийняття інноваційних рішень, що зокрема має прояв у інвестуванні в непрофільні активи або розгортанні проектів, джерела тривалого фінансування яких є невизначеними.

У прийнятті інноваційних рішень на підприємствах переважним є використання суто проектного підходу, за який кожне значне інноваційне рішення розглядається як окремий (часто досить автономний) комплекс заходів щодо створення нового продукту. Ефективність такого підходу за рахунок концентрації управлінських зусиль на вирішенні конкретних інноваційних проблем у окремо взятому випадку звичайно є досить високою, проте узгодження проектних рішень між собою, а також з традиційними господарськими процесами часто ускладнюються. Крім того, організаційні форми міжпроектної взаємодії у більшості випадків є досить недосконалими. У прийнятті інноваційних рішень на підприємствах майже не береться до уваги навіть можливість взаємного впливу інноваційних заходів один на одного, а також на інші аспекти функціонування підприємства. Таким чином, синергетичний ефект інноваційної діяльності (позитивний або негативний) у більшості випадків не враховується при плануванні інноваційного процесу ані в частині об'єму, ані навіть характеру, джерел, причин виникнення цього ефекту. Створення організаційних форм та навіть організаційної структури інноваційної діяльності часто є надмірно консервативними (що власне вже є протиріччям), у процедурах стратегічного планування інноваційних процесів майже не здійснюється оцінка всієї сукупності найважливіших передумов прийняття інноваційних рішень, визначення політики в сфері впровадження нововведень на підприємствах найчастіше носить інтуїтивний чи однобічний характер. Унаслідок відсутності системності у прийнятті стратегічних інноваційних рішень досить часто підприємства стикаються у цій сфері або з неспроможністю відповідних організаційно-економічних систем впоратися з інноваційними проблемами, або з численними випадками опору змінам. Тому формування організаційної структури управління інноваційними процесами є однією з найважливіших завдань менеджменту підприємств.

Вибір організаційних форм управління інноваційними процесами має бути прямо обумовленим природою, змістом і характером нововведень, які повинні реалізовуватися згідно з обраною стратегією розвитку підприємства. Визначальним фактором встановлення типу організаційної структури управління інноваційною діяльністю є встановлення пріоритетів інноваційного розвитку підприємства, що обумовлено потребами підприємства у певних видах інновацій, ознаками масштабів наслідків упровадження інновацій [4].

На думку Л. Масловської [5, с. 76], сталість економічного розвитку має забезпечуватися через реалізацію конструктивних дій, спрямованих на технологічну трансформацію виробничих сил та, як неодмінний наслідок, на втілення відповідних нових світоглядних цінностей. Л. Масловська наполягає також на визначальному характері впливу змін умов виробництва та відтворення життєвих благ ("технологічного способу виробництва") на перетворення будь-яких суспільних явищ.

Л. Водачек і О. Водачкова [6] зазначають, що плануванню інновацій на підприємстві властиві специфічні концептуальні засади, що встановлюють загальні правила розробки й ефективного функціонування цієї підсистеми, а саме через дотримання таких принципів функціонування підсистеми ПІ: наукової обґрунтованості; домінування стратегічних аспектів; комплексності планування інновацій; бюджетної збалансованості; гнучкості й еластичності планування інновацій; безперервності планування інновацій. У зазначеній системі принципів доцільно підкреслити провідне значен-

ня вимог щодо використання специфічних форм стратегічного планування інноваційних процесів на підприємстві та щодо підпорядкування всіх інших видів оперативного планування до положень інноваційної стратегії.

Суспільна концепція інновацій визначається орієнтацією на оцінку інтегральних результатів упровадження нововведень (з точки зору суспільства, держави, підприємця або інших зацікавлених у діяльності підприємства соціальних груп). Так, Соболев Ю. В., Дикань В. Л. та інші [2, с. 311–312] зазначають, що поняття інновації може бути застосовано щодо будь-яких нововведень у виробничій, комерційній, фінансовій, науково-дослідній, маркетинговій, управлінській та інших сферах, до будь-яких змін і вдосконалень, які забезпечують суспільний прогрес, економію витрат або додатковий дохід. За змістом інновація вважається прямо протилежною консерватизму, який прагне до збереження поточного стану.

Класифікація видів планування інноваційної діяльності підприємства наведена у таблиці.

Таблиця

Класифікація видів планування інноваційної діяльності підприємства

Класифікаційна ознака	Види інноваційного планування	Зміст інноваційного планування
1	2	3
Цільова орієнтація	Стратегічне	Елемент стратегічного управління, зміст якого укладається у визначення місії організації на кожній стадії її життєвого циклу, формування системи цілей діяльності і стратегії поведінки на ринках інновацій; орієнтовано на період п'яти й більше років
	Оперативне	Виконує завдання пошуку й узгодження найбільш ефективних шляхів і способів реалізації прийнятої стратегії інноваційного розвитку підприємства; передбачає формування продуктово-тематичного портфеля підприємства, розробку календарних планів, складання бізнес-планів за окремими проектами, виконання розрахунків необхідних ресурсів, засобів і джерел їхнього покриття та ін.
Предмет планування (сфера і обсяг планової роботи)	НДДКР	Створює прогноз результатів науково-технічного розвитку; визначає можливості і напрями впровадження результатів прикладних досліджень науково-технічної документації для створення нових або вдосконалення існуючих виробів, споруд, процесів і систем управління; дослідно-експериментальна перевірка результатів наукових досліджень
	Виробництво	Визначає шляхи, напрями та строки впровадження технічної розробки через індивідуальне виробництво нових виробів (одиничне виробництво), засвоєння серійного випуску нових виробів, здачі в експлуатацію нових споруд, процесів, систем управління
	Збут	Виконує завдання визначення бажаного корисного ефекту від упровадження інновацій, споживачів, бажаних і прийнятних обсягів доходу, визначає основні положення цінової політики
	Ресурсне забезпечення	Визначає джерела, напрями та строки фінансування інноваційного розвитку підприємства; встановлює і погоджує обсяги використання ресурсів для реалізації заходів створення нової техніки, нової продукції або інших інноваційних заходів
Рівень планування	Підприємства у цілому	Комплексне або зведене (відповідно до організаційної структури системи планування) встановлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності
Рівень планування	На рівні підрозділу	Установлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності у межах функціонування окремих структурних одиниць підприємства (підрозділів служб, відділів, і лабораторій, виробництв, цехів і ділянок)
	На рівні проекту	Установлення обсягів використання ресурсів та досягнення результатів інноваційної діяльності у межах проектів створення нових продуктів, упровадження нових процесів та ін.
	На рівні виконавця	Індивідуальне планування діяльності окремих працівників підприємства, зайнятих виконанням робіт щодо реалізації певних інноваційних заходів

1	2	3
Зміст планування	Продуктово-тематичне	Укладається у формуванні перспективних напрямів і тематики НДДКР, підготовці програм і заходів щодо відновлення продукції, вдосконалення технології й організації виробництва
	Техніко-економічне	Містить розрахунки обсягів матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, необхідних для виконання номенклатурно-тематичних завдань, а також оцінку економічних результатів і ефективності інноваційної; включає фінансове планування, складання бізнес-планів, бюджетне планування і тощо
	Об'ємно-календарне	Укладається в плануванні обсягів робіт, завантаження підрозділів і виконавців; побудові календарних графіків проведення робіт з окремих проектів, усієї сукупності планованих робіт, розподілі робіт з окремих календарних періодів
Період планування	Довгостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення стратегічних цілей за період більше, ніж п'ять років
	Середньостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення тактичних цілей за період один – п'ять років
	Короткостроковий	Звичайно орієнтовані на досягнення поточних цілей за період до одного року
Методи планування	Програмно-цільовий	Складається у формуванні цільової програми, тобто комплексу взаємопов'язаних за строками і ресурсам заходів, спрямованих на здійснення прийнятих цілей
	Управління за цілями	Орієнтований на визначення оптимальних шляхів розвитку підприємства за умови найбільш ймовірного майбутнього з урахуванням досвіду минулого і поточного стану
	Мережне планування	Поетапне погодження ресурсів та строків реалізації інноваційних заходів з урахуванням послідовності впровадження заходу і виникнення потреб у ресурсах

С. Мясоедов і Д. Ангелідіс вважають, що інноваційна стратегія – це комплекс дій, які розпочинаються організацією для досягнення довгострокової конкурентної переваги. Відповідно до запропонованої цими науковцями класифікації виділяють такі стратегії: технологічне і ринкове лідерство, стратегія "проходження за лідером", стратегія імітації, стратегія залежності, стратегія "ніші". При цьому вважається, що підприємство може одночасно застосовувати різні стратегії інноваційного розвитку в різних сегментах ринку. Ці автори зазначають, що дані інноваційні стратегії тією чи іншою мірою пов'язані з інноваційним ризиком.

Виробниче планування інновацій зазвичай пов'язане з завершальними стадіями інноваційних процесів, що включають виготовлення зразкових екземплярів виробів, проведення масштабних випробувань створюваних зразків техніки і технології, відпрацювання технічної документації для виробництва інноваційного продукту, спрямованого на задоволення наявного попиту. Виконання цього комплексу робіт здійснюється дослідно-експериментальними виробництвами у вигляді самостійних інноваційних підприємств або цехів, ділянок підприємств. Склад дослідно-виробничих робіт передбачається у кожному окремому інноваційному проекті. Виробниче планування інновацій має за завданням розподіл виробничих робіт із календарних відрізків планованого періоду та їх закріплення за визначеними робітниками місцями.

Наук. керівн. Калініна Я. В.

Література: 1. Chukhray N. Forming an ecosystem of innovation / N. Chukhray // Економіка розвитку. – 2012. – № 1(61). – С. 12–18. 2. Стратегия предприятия и стратегический менеджмент : [учебн. пособ.] / Ю. В. Соболев, В. Л. Дикань, А. Г. Дейнека и др. – Х. : ООО "Олант", 2002. – 416 с. 3. Кизим М. О. Високотехнологічний сектор економіки України і країн світу / О. М. Кизим, І. Ю. Матюшенко, В. І. Черднік // Проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 3–18. 4. Гавриш О. М. Стратегічне планування інноваційної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Гавриш. – Режим доступу : <http://www.dissertation.com.ua/node/661137>. 5. Масловська Л. Теоретико-методологічний підхід до оцінки пропорційності й збалансованості регіонального розвитку України / Л. Масловська // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 90–95. 6. Водачек Л. Стратегия управления инновации на предприятии / Л. Водачек, О. Водачкова. – М. : Экономика, 1989. 7. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Се-

міноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с. 8. Гесць В. Характер перехідних процесів до економіки знання / В. Гесць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4–14. 9. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 308 с. 10. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи / С. М. Ілляшенко. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с. 11. Пономаренко Є. Теоретичний підхід до вибору моделей інноваційного розвитку країн світу / Є. В. Пономаренко, О. В. Анненкова // Економіка розвитку. – 2012. – № 1(61). – С. 35–41. 12. Ресурси інновацій: організаційний, фінансовий, адміністративний / под ред. проф. И. П. Николаевой. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 318 с. 13. Чухрай Н. І. Інновації та логістика товарів : монографія / Н. Чухрай, Р. Патора. – Львів : Вид. НУ "Львівська політехніка", 2001. – 264 с.

УДК 336.761(477)

Недавня А. В.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Анотація. Доведено, що ринок цінних паперів як сегмент фінансового ринку за допомогою особливих інструментів виконує функції акумуляції та переміщення капіталу від інвесторів до виробництва, забезпечує ефективне використання інвестиційних ресурсів. Висвітлено сутність ринку цінних паперів України, особливості організації та функціонування інфраструктури ринку. проведено аналіз розвитку фондового ринку України та його інфраструктури, досліджено ключові проблеми та визначені певні напрями їх вирішення.

Аннотация. Доказано, что рынок ценных бумаг как сегмент финансового рынка с помощью специальных инструментов выполняет функции аккумуляции и перемещения капитала от инвесторов к производству, обеспечивает эффективное использование инвестиционных ресурсов. Освещены сущность рынка ценных бумаг Украины, особенности организации и функционирования инфраструктуры рынка. Проведен анализ развития фондового рынка Украины и его инфраструктуры, исследованы ключевые проблемы и определены определенные направления их решения.

Annotation. Capital market as a segment of the financial market is proved to use special tools to accumulate and transfer capital from investors to manufacture and ensure the effective use of investment resources. The development of market infrastructure in Ukraine is analysed, some urgent problems are emphasized and specific areas of its effective development are identified. The nature of the stock market of Ukraine and peculiarities of its organization and functioning of the market infrastructure are studied.

Ключові слова: фондовий ринок, ринок цінних паперів (РЦП), цінні папери, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР).

Ринок цінних паперів як елемент фінансового ринку забезпечує зосередження та раціональне розміщення заощаджень в економіці, інвестування її пріоритетних галузей та об'єктів. Санація економіки України значною мірою залежить від розвитку та налагодженого функціонування фондового ринку, що підпорядковується державному регулюванню та інтегрується у світові фондові ринки. Обмежені можливості вітчизняних компаній щодо самофінансування, які проявляються в недостатній кількості зовнішніх інвестицій і підвищенні фінансування економіки за рахунок широкого використання інструментів фондового ринку, обумовлюють актуальність роботи.

Дослідженням теоретичних та практичних особливостей формування, функціонування, розвитку та вдосконалення фондового ринку займалися такі вчені, як: С. Давимук, І. Кривов'язюк, О. Мозговий, В. Оскольський. Однак необхідно зауважити, що наукові публікації здебільшого були присвячені лише окремим аспектам, що впливали на ефективність фондового ринку. Більшість досліджень не містять чіткої структурно-логічної схеми, яка узгодила б між собою всі чинники впливу.

Необхідно розглянути особливості функціонування фондового ринку України, можливі проблеми і причини, що їх спричинили, визначити можливі шляхи їх усунення і подальшого розвитку вітчизняного фондового ринку.

Фондовий ринок – це частина ринку капіталів, на якому здійснюється емісія, купівля і продаж цінних паперів. Забезпечуючи перерозподіл капіталу між різними секторами економіки, фондовий ринок є невід'ємною частиною фінансового ринку країни. Ринок цінних паперів є цілісною системою, з переліком певних правил та механізмів, що забезпечують розміщення та обіг цінних паперів, захист прав інвесторів. Взаємодія суб'єктів господарювання на базі ринкових принципів зумовлює важливість дослідження стану загальних тенденцій і особливостей функціонування фондового ринку України.

Цінні папери є документами майнового змісту, що засвідчують певні права, які без наявності цих документів не можуть бути здійснені або передані іншій особі. В Україні можуть випускатися і обертатися такі цінні папери, як: акції, облігації, державні казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, векселі, приватизаційні цінні папери, інвестиційні сертифікати, похідні цінні папери – фондові деривативи (опціони, варанти, ф'ючерси).

У Законі України "Про цінні папери та фондовий ринок" чітко визначено, що учасниками РЦП можуть бути емітенти, інвестори (у тому числі так звані інституційні інвестори – інвестиційні компанії і фонди, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та ін.), професійні учасники, а саме: торговці цінними паперами, депозитарії, зберігачі, реєстратори, а також саморегулюючі організації професійних учасників ринку цінних паперів. Рух цінних паперів має забезпечуватися системою біржової та позабіржової торгівлі цінними паперами, Національною депозитарною системою, яка забезпечує розрахунки за операціями з цінними паперами та швидкий, безперешкодний і надійний облік (реєстрацією переходу) прав власності на цінні папери.

Державне регулювання ринку цінних паперів здійснюється з метою впорядкування фондового ринку та збільшення дисциплінованості його учасників, підтримки довіри до РЦП і його інтенсивного розвитку. У межах своїх повноважень державне регулювання повинно забезпечувати обов'язкове оприлюднення всієї інформації про ринок цінних паперів, регулювати діяльність фінансових посередників, наглядати за діяльністю організованих систем торгівлі цінними паперами, притягувати до адміністративної та кримінальної відповідальності осіб, які використовують не оприлюднену для всіх зацікавлених учасників ринку інформацію (так звану інсайдерівську), з метою отримання доходу або уникнення збитків за операціями з цінними паперами.

Слід зазначити, що розвиток фондового ринку за часів незалежності України зумовлений складними економічними процесами цього періоду. Станом на 1991 рік наша держава не мала ні сформованого фондового ринку, ні затвердженої нормативної бази. У червні 1991 року було прийнято базові законодавчі документи щодо регулювання діяльності ринку цінних паперів – ЗУ "Про цінні папери і фондову біржу", ЗУ "Про господарські товариства", низку законів про приватизацію і лише у червні 1995 року з прийняттям Верховною Радою України "Концепції розвитку фондового ринку в Україні", згідно з Указом Президента України було створено Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку [1].

Значний вплив на становлення та формування фондового ринку в Україні мала масова приватизація, яка тривала у 1992 – 2000 роках та яка не передбачала залучення грошей, а забезпечувалась державними цінними паперами – приватизаційними майновими сертифікатами, житловими чеками, компенсаційними сертифікатами. Завдяки саме їй сформувався національний фондовий ринок. Протягом 1995 – 2006 років національний фондовий ринок в основному виконував функції перерозподілу власності.

Між тим вже з 2000 року в державі розпочата робота над розбудовою правової бази щодо розвитку цивілізованого фондового ринку в Україні (ЗУ "Про ІСІ" 2001 рік, "Про обов'язкове пенсійне забезпечення" 2003 рік, "Про обіг векселів в Україні" 2004 рік, "Про недержавні пенсійні фонди" 2003 рік, внесення змін в ЗУ "Про цінні папери та фондовий ринок" 2006 рік, прийняття ЗУ "Про акціонерні товариства" 2008 рік, ЗУ "Про національну депозитарну систему в Україні" 2012 рік).

Протягом 2010 – 2012 років прийнято ряд нормативних документів, які регламентували окремі аспекти діяльності фондового ринку, а також вносяться зміни щодо окремих питань, що регулюються нормативними актами попередніх років [1].

У 2012 році за рішенням ДКЦПФР від 26.01.2012 р. відбулась реструктуризація регіональних комісій і утворилась НКЦПФР у складі Східного, Полтавського, Дніпропетровського, Одеського, Донбаського, Південного, Центрального, Західного, Прикарпатського та Кримського територіальних управлінь [2].

Що стосується показників діяльності фондового ринку, то загалом упродовж 2010 – 2012 років фондовий ринок систематично демонстрував певну стабільність усіх своїх показників. Так, у 2011 році обсяг торгів на ринку цінних паперів зріс у 1,5 раза порівняно з 2010 роком і становив 2 171,10 млрд грн, перевищивши таким чином обсяг ВВП країни на 854,50 млрд грн. У свою чергу, протягом 2012 року, порівняно з даними за 2011 рік, ця цифра зросла на 28,82 млрд грн. Станом на 1 січня 2013 року показник склав 264,26 млрд грн, тоді як минулого року він становив 235,44 млрд грн, що говорить про те, що песимістичні прогнози учасників ринку не справилися, і фондовий ринок становить інтерес для інвесторів та його учасників.

Протягом 2010 – 2012 років зберігається стійка тенденція до зменшення питомої ваги операцій з акціями й облігаціями підприємств від усього обсягу торгів. Однак зберігається тенденція до збільшення кількості операцій з новими фінансовими інструментами, такими, як державні облігації та деривативи, що свідчить про динамічний розвиток фондового ринку.

Також 2010 – 2012 роки характеризувалися зростанням таких важливих показників, як капіталізація лістингових компаній фондового ринку та співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП. Так, якщо говорити про числове вираження першого показника, то станом на кінець 2011 року становила 179,86 млрд грн, що майже на 5 % більше показника 2010 року, а на кінець 2012 року він перевищував 275 млрд грн. Це свідчить про підвищення вартісної оцінки компаній, які пройшли процедуру лістингу та занесені до біржового реєстру організаторів торгівлі. Водночас збільшилось співвідношення капіталізації лістингових компаній до ВВП: цей показник наразі становить 17,67 %, тоді як минулого року він складав 13,66 % [3, с. 4; 4, с. 24].

Отже, можна констатувати позитивну динаміку розвитку фондового ринку, оскільки більшість показників є свідченнями його зростання.

Порівняно з фондовими ринками найбільш розвинутих країн, національний ринок цінних паперів перебуває на стадії початкового розвитку, що пояснює його низьку ліквідність і конкурентоспроможність. Тому існує необхідність у дослідженні слабких сторін фондового ринку України та пошуку шляхів їх вирішення.

Подальше становлення фондового ринку залежить від конкретних заходів держави у сфері розвитку фінансової системи. Майбутній розвиток РЦП неможливий без реформування більшості його складових та усунення перешкод, які заважають цьому розвитку. Держава повинна забезпечити розширення пропозиції цінних паперів з високими інвестиційними характеристиками, покращити інформаційну прозорість фондового ринку України, вдосконалити принципи функціонування фондового ринку; сприяти розвитку та становленню потужних інституційних інвесторів, модернізувати депозитарну систему, підвищити вимоги до професійних учасників фондового ринку, сформувати сприятливий податковий клімат для учасників ринку [5, с. 159].

Сьогодні дедалі більше інвесторів віддають перевагу розміщенню своїх коштів на фондовому ринку, який, незважаючи на періодичні коливання, в останні роки впевнено зростає. Але далеко не кожен потенційний суб'єкт ринку має можливість здійснювати інвестування у цінні папери. Причиною цього є ряд явищ: від непоінформованості та браку знань потенційного споживача послуг фондового ринку, до негативних явищ як на самому ринку, так і в економіці країни загалом.

Ще однією з важливих причин повільного розвитку фондового ринку України є його низька ліквідність та слабка внутрішня підтримка. Тобто у випадку настання кризового стану на фондовому ринку і бажанні інвесторів продати власні цінні папери, ринок не здатний повністю поглинути обсяг, що продається, і в результаті продавець вимушений істотно знижувати ціну і ринок провалюється.

Крім цього, на фондовому ринку України існує ще одна фундаментальна проблема: вкрай низький відсоток акцій, які обертаються на біржі. А це означає, що фондовий ринок є вкрай недо-розвиненим і на ньому неможливо реалізовувати довготривалі інвестиційні стратегії. А це в свою чергу уповільнює як розвиток ринку, так і розвиток національної економіки.

Для покращення ситуації на фондовому ринку України потрібні координовані дії Парламенту, Уряду та Фонду державного майна України. Терміново необхідно створити систему інформування і консультування населення щодо ситуації на фондовому ринку, більш активно розвивати накопичувальну пенсійну систему, проводити приватизацію державних підприємств, переважно через фондову біржу. Все це дозволить достатньо швидко зробити український фондовий ринок прозорим, ліквідним та ефективним. Необхідно звернути увагу також на покращення діяльності РЦП за рахунок виконання власних обов'язків депозитарієм, який, згідно з чинним законодавством, повинен брати на себе функції клірингової організації.

Отже, якісні характеристики РЦП знаходяться ще на досить низькому рівні, що заважає йому ефективно виконувати функції, пов'язані із залученням та перерозподілом інвестиційних ресурсів для забезпечення стабільного економічного розвитку [6, с. 99]. Для усунення існуючих недоліків на РЦП необхідно починати з системного аналізу законодавчої та нормативної бази, що регулює діяльність фондового ринку, уточнення всіх причинно-наслідкових зв'язків на ньому, усунення негативних явищ у процесі його діяльності (програма розвитку фондового ринку України на 2012 – 2014 роки, розроблена НКЦПФР, потребує затвердження КМУ та послідовної реалізації) [3, с. 6].

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Законодавство України. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Відомості про фондовий ринок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua>. 3. Ринок цінних паперів України. Український інститут розвитку фондового ринку : науковий, виробничо-практичний журнал. – 2012. – № 11. 4. Ринок цінних паперів України. Український інститут розвитку фондового ринку : науковий, виробничо-практичний журнал. – 2013. – № 12. 5. Політюк Л. Г. Фондовий ринок України: проблеми та перспективи розвитку / Л. Г. Політюк, К. С. Малишев // Вісник Східноукраїнського Національного Університету імені Володимира Дала. – 2011. – № 7(161). 6. Джусов О. А. Фондовий ринок України: сучасний стан, проблеми розвитку та перспективи / О. А. Джусов, А. С. Коротун // Економічний простір : збірник наукових праць. – 2009. – № 32.

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМА ЗАЙНЯТОСТІ ТА АКТИВНА ДЕРЖАВНА КАДРОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано фактичний стан зайнятості населення України. Визначено шляхи покращення зайнятості та підвищення ефективності використання людських ресурсів на сучасному етапі економічного розвитку. Розглянуто Закон України "Про зайнятість населення".

Аннотация. Проанализировано фактическое состояние занятости населения Украины. Определены пути улучшения занятости и повышения эффективности использования человеческих ресурсов на современном этапе экономического развития. Рассмотрен Закон Украины "О занятости населения".

Annotation. The article analyzes the actual condition of employment in Ukraine. Ways of improving employment and efficient use of human resources are shown at the present stage of economic development. The law of Ukraine "On Employment" is considered.

Ключові слова: зайнятість, безробітні, економічно активне населення, економічно неактивне населення, активна державна кадрова політика.

Розвиток суспільства і його стан завжди визначаються чисельністю і складом населення, яке є джерелом добробуту країни. На сучасному етапі в Україні існують проблеми, пов'язані з кризою праці: зниження професіоналізму кадрів на керівних посадах, невідповідність підготовки кадрів існуючим потребам виробництва, зниження соціальної активності, застарілі технології і форми організації праці. Ринкові умови господарювання безперечно вносять суттєві зміни в трудові відносини, економіку та організацію праці, формування нових методів їх регулювання. Ринок праці, як і будь-який інший ринок, виконує низку загальних та специфічних функцій, які сприяють функціонуванню ринкової економіки. Це обумовлено тим, що ринок: сприяє зростанню конкурентоспроможності робочої сили та її якості; є інструментом включення економічно активного населення в суспільне виробництво; відіграє важливу роль у відтворенні робочої сили відповідно до вимог виробництва; забезпечує його перерозподіл між сферами економіки, регіонами, підприємствами відповідно до попиту та пропозиції робочої сили; активізує мобільність робочої сили; підвищує роль мотивації та ринкової вартості робочої сили або ціни послуг робочої сили; сприяє становленню ефективного зайнятості населення; прискорює адаптацію населення до ринкових відносин [1, с. 168].

Ринок праці функціонує багато років, проте, на думку автора, кожна країна, переживаючи ринкові перетворення, має свої специфічні умови, механізми та інституційні рамки розвитку. Тому проблема кадрової політики в Україні досить актуальна, загострена і потребує постійного вивчення стану зайнятості населення, аналізу оптимальних методів державного впливу на ринок праці та пошуку шляхів його регулювання.

Питання зайнятості в сучасних умовах розвитку економіки України є об'єктом досліджень вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, таких, як: Богиня Д. П., Т. Горбунова, Грیشнова О. А., Єсенова Н. І., Колот А. М., Мірошніченко О. В., Пилат А. М., Полонський В. Г.

Автор вважає, що, насамперед, важливо визначити шляхи покращення зайнятості населення та підвищення ефективності використання людських ресурсів на сучасному етапі економічного розвитку в Україні.

Усе населення поділяють (за методикою Міжнародної організації праці (МОП)) на: економічно активне населення – це всі, хто працює або активно шукає роботу, тобто зайняті та безробітні; економічно неактивне населення; населення молодше 15 і старше 70 років [2].

Безробіття – це соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили (економічно активного населення) не зайнята у виробництві товарів і послуг. У реальному економічному житті безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї.

Згідно з Законом України "Про зайнятість населення", безробітними вважаються громадяни працездатного віку, які не мають роботи і заробітку, шукають роботу і готові до неї приступити [3, с. 2].

Офіційні дані – це лише слабе відображення реальних проблем у сфері зайнятості. Багато підприємств працюють за схемою часткової або неповної зайнятості. Також держава не вважає фактично безробітних мешканців сільської місцевості такими офіційно. Тому статистика свідчить про спад чисельності безробітних порівняно з 2009 роком, що наведено у таблиці [4].

Рівень безробіття в Україні (2006 – 2012 роки)

Роки	Безробітні, тис. осіб
2006	1 515,0
2007	1 417,6
2008	1 425,1
2009	1 958,8
2010	1 785,6
2011	616,7
2012	657,1

Якщо в цілому спостерігається хоч повільне, але за останні роки більш стабільне збільшення темпів зростання зайнятості населення (за рахунок діяльності готелів і ресторанів, операцій із нерухомим майном, будівництва, транспорту та торгівлі), то в промисловості та сільському господарстві з кожним роком зменшується кількість зайнятих у виробництві.

У 2012 році без роботи у світі залишилося 197 млн осіб (на 4,2 млн більше, ніж роком раніше), впливає з щорічної доповіді Міжнародної організації праці (МОП). Проте прогнози на 2015 – 2017 роки дають змогу охарактеризувати ситуацію у світі як сталий рівень безробіття, тобто суттєвих змін не очікується [2].

Значний відсоток вивільнення осіб з економічних причин і за власним бажанням підтверджує нестабільність роботи підприємств та організації, реорганізацію та ліквідацію підприємств, скорочення їх кількості або штатів, низький рівень соціального забезпечення тощо. За останні роки господарювання в Україні особливої уваги потребує працевлаштування молоді, випускників вищих навчальних закладів, питома вага яких досягає 18,3 % у кількості безробітних.

Аналізуючи сучасний стан зайнятості населення, слід зазначити, що кадрова політика в промисловості потребує докорінних змін і реформ, які повинні бути спрямовані на: вдосконалення планування та оптимізації чисельності і структури кадрів; створення нових робочих місць; реформи в професійній освіті та наближення якості підготовки кадрів до потреб виробництва.

Задля розширення можливостей реалізації права громадян України на гідну працю, економічного стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, розвитку трудового потенціалу та забезпечення стабільного функціонування національного ринку праці Верховна Рада VI скликання схвалила нову редакцію Закону "Про зайнятість населення", що набув чинності 1 січня 2013 року. А на його виконання Уряд 15 жовтня затвердив п'ятирічну Програму сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць (постанова КМУ № 1008). У документі визначено завдання та напрями державної політики зайнятості населення, шляхи їх реалізації скоординованими діями центральних і місцевих органів виконавчої влади [5, с. 17].

Для виконання завдань Програми дії центральних і місцевих органів влади будуть спрямовані на: стимулювання створення нових робочих місць; підвищення рівня зайнятості сільського населення; розвиток підприємницької діяльності; формування національної системи кваліфікацій; реформування системи підготовки кадрів; підвищення професійного рівня та конкурентоспроможності працездатного населення; вдосконалення системи державного регулювання трудової міграції; сприяння зайнятості осіб, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці; вдосконалити законодавство з метою створення сприятливого податкового та інвестиційного клімату в пріоритетних видах економічної діяльності; створити сприятливі умови для ведення бізнесу шляхом спрощення дозвільної системи у сфері господарської діяльності, активізації фінансово-кредитної та інформаційної підтримки малих підприємств, розвитку мережі регіональних і місцевих фондів підтримки підприємництва.

Згідно з законом студенти останніх курсів професійно-технічних та вищих навчальних закладів мають право на стажування в роботодавців строком до шести місяців. Відтак до їхньої трудової книжки обов'язково буде внесено запис про проходження стажування. Це свідчитиме про набуття певного досвіду роботи. Студенти проходять стажування за індивідуальною програмою під керівництвом наставника. На період стажування на стажерів поширюються всі права і соціальні пільги, встановлені для працівників, які обіймають відповідні посади.

Закон стимулюватиме молодих спеціалістів, які вирішили поїхати працювати в сільську місцевість. З метою залучення до роботи за відповідною професією (спеціальністю) в селах і селищах молодому працівникові, який уклав трудовий договір на строк не менш як три роки з підприємствами, установами та організаціями, розташованими в таких населених пунктах, надаються житло на строк його роботи та одноразова адресна допомога в десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати за рахунок коштів державного бюджету України. Якщо молодий працівник пропрацює в такому населеному пункті не менше ніж 10 років, житло передається йому у власність [3, с. 3].

У результаті впровадження Програми очікується, зокрема, підвищити мобільність робочої сили на ринку праці, її якість і конкурентоспроможність, а саме людей старше 45 років, зменшити обсяги нелегальної зайнятості, ліквідувати абсолютну бідність серед працездатних осіб.

Згідно з прогнозами, очікується збільшення чисельності зайнятих економічною діяльністю віком 15 – 70 років із 20,5 – 20,3 млн осіб у 2012 році до 21,4 – 21,2 млн осіб у 2017 році. А рівень зайнятості населення збільшиться з цьогорічних 60,2 – 59,6 % до 64,3 – 63,7 % у 2017 році. Водночас, кількість безробітних віком 15 – 70 років знизиться з 1,7 – 1,75 млн осіб у 2012 році до 1,45 – 1,5 млн осіб у 2017 році. До того ж передбачається, що рівень безробіття серед людей віком 15 – 24 років зменшиться з 19,2 – 21,2 млн осіб у 2012 році до 13 – 14,8 млн осіб у 2017 році.

Отже, особливої уваги потребує формування найсприятливіших умов для розвитку підприємництва, малого і середнього бізнесу, що буде стимулювати сукупний попит на робочу силу, сприяти створенню нових робочих місць і забезпечить активне повернення у виробництво незайнятої робочої сили. Таким чином, останні зміни у законодавстві України в сфері працевлаштування населення, безумовно, носять позитивний характер, оскільки спрямовані на захист права на працю тих верств населення, яким на практиці важче влаштуватися на роботу, щоб вони змогли повною мірою реалізувати своє право на працю.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Майсюра О. М. Зайнятність населення і вирішення кадрової проблеми в Україні / О. М. Майсюра // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5. – С. 166–173. 2. Офіційний сайт МОП. – Режим доступу : <http://www.ilo.org-GlobalEmploymentTrends2013>. 3. Закон "Про зайнятність населення" – важливий крок до сучасного ринку праці // Праця і зарплата. – 2013. – № 1. – С. 2–3. 4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Ефективна зайнятність населення – локотив розвитку // Людина і праця. – 2012. – № 12. – С. 16–19.

Кляшов І. С.

УДК 336.748.12(477)

Студент 1 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АСПЕКТИ АНТИІНФЛЯЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Здійснено аналіз сучасних заходів та особливостей антиінфляційної політики України, проаналізована її ефективність з 2010 року до січня 2013 року, визначено основні проблеми і перешкоди на шляху уповільнення процесу інфляції у державі.

Аннотация. Сделан анализ современных мер и особенностей антиинфляционной политики Украины, проанализирована ее эффективность с 2010 года до января 2013 года, определены основные проблемы и препятствия на пути замедления процесса инфляции в государстве.

Annotation. Current measures and features of the anti-inflationary policy of Ukraine were analysed. Its efficiency since 2010 to January 2013 was studied. The main problems and obstacles to reducing the rate of inflation in the country were identified.

Ключові слова: інфляція, антиінфляційна політика, дефляція, індекс інфляції, Національний банк України.

Не можна недооцінювати важливість правильно розробленої та інтегрованої антиінфляційної політики країни. Адже інфляція властива в тому або іншому ступені всім країнам: розвиненим, тим, що розвиваються і, звичайно, країнам із перехідною економікою. Завдяки тому, що інфляція в негативному плані кардинально впливає на життя суспільства в цілому, вона посідає одне з перших місць серед найбільш гострих і актуальних проблем пов'язаних з економічним розвитком України. Результатом її прогресії є знецінення праці, знищення заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджання довгостроковим інвестиціям та загальному економічному зростанню [1, с. 42]. Саме тому вибрану тему слід вважати актуальною.

Дослідженням антиінфляційної політики та інфляційних чинників України займалися такі вчені, як: В. Федоренко, А. Гриценко, А. Сменковський та ін.

Метою статті є дослідження ефективності проведення антиінфляційної політики України, зазначення основних труднощів для виконання поставлених цілей, а також виявлення теоретичних висновків та рекомендацій щодо вирішення сучасних проблем інфляції в Україні.

© Кляшов І. С., 2013

Інфляція є багатостороннім, складним процесом, який є частиною всіх основних економічних проблем держави. Під інфляцією прийнято вважати зростання загального рівня цін у країні впродовж певного періоду часу, що супроводжується знеціненням національної грошової одиниці [2].

Існують різноманітні підходи до визначення причин та механізмів інфляційного процесу. Взагалі можна виділити дві групи: економічні та неекономічні, ті які мають природний чи політичний характер. Проаналізувавши обидві концепції можна назвати основні причини виникнення інфляції притаманні більшості країн світу. Відсутність балансу між державними витратами та доходами, що спричиняє збільшення грошової маси і як наслідок – інфляції. Далі, поширення видачі кредитів та неблагонадійні інвестиції (військові витрати, утримання збиткових підприємств). Також імпортування й олігополізація економіки, тобто закриті ринки і відсутність конкуренції, а також інші неекономічні фактори: революції, війни, втрата довіри до уряду, політична нестабільність та ін. [3, с. 45].

Антиінфляційне регулювання економіки, що приймається урядом спрямовано на стримування інфляції, усунення причин її зростання та зменшення її негативних наслідків.

Метою антиінфляційного регулювання є встановлення контролю за інфляцією і досягнення прийнятних для народного господарства темпів її зростання [3, 4].

Для боротьби з інфляцією у міжнародній практиці можна виділити такі основні, класичні напрями антиінфляційної політики (рис. 1):

- дефляційна політика (регулювання попиту);
- політика доходів (регулювання витрат);
- адаптаційна політика [1, с. 44].

Рис. 1. Види та інструменти антиінфляційної політики [5]

Дефляційна політика використовує фінансовий і кредитно-грошовий механізми задля регулювання та обмеження платоспроможного попиту. Цю політику проводять за умов, коли переважним чинником інфляції є тиск зайвих грошей у каналах обігу. Ця політика здійснюється, в першу чергу, скороченням витрат державного бюджету, таким чином зменшується надходження зайвих коштів в обігу. Скороченням підлягають, передусім, субсидії підприємствам, виділення на соціальні потреби, інфраструктуру, на потреби військово-промислового комплексу. Щоб вилучити зайві кошти, що надійшли туди раніше, як правило посилюється податковий тиск на доходи. Незалежно від цього мобілізовані в бюджет через податки гроші можуть знову брати участь в обігу у вигляді державних витрат. Запобігти цьому можна реальним зменшенням бюджетних витрат, насамперед, невиробничого призначення.

Також, іноді використовують позики, що випускає держава. Отже, за послідовного і суворого проведення політики дефляції, можна отримати бажаний антиінфляційний ефект, але її реалізація і підтримка пов'язана зі значними труднощами, адже досить часто ця політика викликає соціальне напруження в суспільстві, загрожує економічною кризою, загальним зменшенням зайнятості, банкрутством підприємств. Саме це й є причиною того, що урядам держав найчастіше доводиться виконувати деякі маневри у комбінації дефляційних та інфляційних методів. Інший напрям антиінфляційної політики, тобто політика доходів, передбачає державне регулювання заробітної плати й

цін. Цей контроль полягає, наприклад, у фіксації заробітної плати і цін на певному рівні, або встановленні темпів їх зростання в певних межах, нерідко саме в межах темпів приросту продуктивності праці.

Ще одним антиінфляційним методом є її таргетування – одна з концепцій монетарної політики, що передбачає наявність трьох основних пунктів. По-перше, це законодавче закріплення цінової стабільності як пряма ціль монетарної політики в довгостроковій перспективі; по-друге, оприлюднення центральним банком кількісних цільових показників інфляції на певний часовий період та офіційне підкріплення обіцянки їх дотримувати; по-третє, оголошення планів органів влади щодо монетарної політики громадськості.

З метою посилення ефективності антиінфляційної політики, вона має базуватись на об'єктивних економічно обґрунтованих системних прогнозах.

Процес системного прогнозування зростання інфляції проводиться з використанням аналітичних трендів і оцінки ступеня впливу причинно зумовлених монетарних, фінансових та інших макропоказників на індекс інфляції, а також з оцінкою впливу інфляції на динаміку реального валового внутрішнього продукту.

Аналітичний тренд, який би достатньо точно описував зміну індексу інфляції відсутній, і це свідчить про відносну теоретичну неможливість короткострокового прогнозування індексу інфляції за допомогою аналітичних трендів. Макроекономічна політика ґрунтується на достовірному прогнозі інфляції. Хоча зробити його досить складно, принаймні в нашій країні.

Ціновим викликом поточного року можна протистояти, потрібно посилити конкуренцію у банківській системі через полегшення доступу іноземних банків до системи відповідних послуг, стимулювати процентною політикою активізацію заощаджень громадян, сприяти додатковому поштовху у розвитку ринку цінних паперів, зокрема для населення.

Реалізація заходів на виконання завдань, поставлених Кабінетом Міністрів України, вимагає функціонування державного контролю над цінами, особливо в умовах кризи економіки і виходу з цього становища.

На українському споживчому ринку у 2013 році спостерігається тенденція до відносно поступового уповільнення інфляції: якщо у січні індекс інфляції на споживчі товари та послуги сягав 100,3 %, то вже у лютому відбулось уповільнення інфляційної динаміки (99,9 %). Так, починаючи з лютого до березня включно спостерігалася дефляційна динаміка на продукти харчування та комунальні послуги. У квітні було зафіксовано незначне зростання процесів інфляції відносно попередніх місяців (100,0 %).

На жаль, за 2013 рік не збережено тенденцію до уповільнення інфляції так, як це було у 2012 році, у якому індекс інфляції сягав небачених 99,8 %. Переглядаючи статистику та зведені таблиці щодо інфляції в Україні (рис. 2), слід зазначити, що загальний індекс інфляції перетинав позначку і становив менше 100,0 % за останні 13 років лише один раз, у 2002 році. Це, як ніщо інше, може охарактеризувати ефективність проведення антиінфляційного регулювання. Отже, на сучасному етапі досить важко прослідити тенденцію інфляції, адже наразі за 2013 рік її індекс змінувався несуттєво.

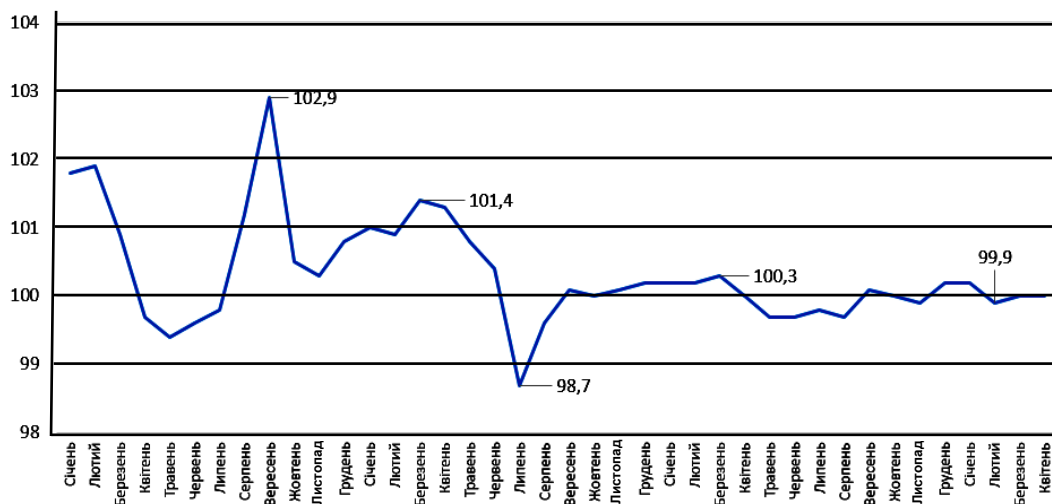

Рис. 2. Динаміка зміни індексу інфляції з 2010 до квітня 2013 року

Щодо Податкового кодексу України, то зафіксоване у ньому обмеження сфер діяльності, на які поширюється спрощена система оподаткування, є цілком обґрунтованим. Мінімізація податкових зобов'язань осіб, які займаються високодохідною діяльністю: адвокатів, консультантів, юристів. У цих сферах спостерігаються найбільші обсяги мінімізації податків та зловживань, тому уряд обмежив застосування спрощеної системи цими категоріями працівників.

Таким чином, кодекс надав достатньо інструментів для очищення спрощеної системи оподаткування від СПД, які займаються мінімізацією оподаткування. Крім цього, ставки податку мають щорічно індексуватися на показник інфляції. Більшість підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, мінімізують оподаткування власного доходу або є учасниками схем ухилення від сплати податків, як стверджує уряд.

Антиінфляційна політика уряду у 2012 році була спрямована на досягнення мети щодо помірності рівня і керованості інфляції. Боротьба зі збільшенням грошової маси передбачає скорочення темпу зростання грошової маси, регулювання цінової політики монополістів [1, с. 47]. Кабінет Міністрів України здійснював антиінфляційну політику за стратегією проведення дефляційної політики (регулювання попиту) та зміна правил політики доходів.

Заходи Національного банку України та Міністерства фінансів, спрямовані на реалізацію політики дефляції, дали бажаний антиінфляційний ефект, проте посилювали соціальне напруження в суспільстві, а це могло спричинити передумови економічної кризи, банкрутству підприємств, зменшенню зайнятості. Тому уряду доводилось маневрувати, майстерно комбінуючи дефляційні та інфляційні методи.

Другий напрям у реалізації антиінфляційної політики в Україні – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики, Антимонопольний комітет України, які відповідали за політику доходів – здійснювались заходи щодо державного контролю за заробітною платою й цінами. Такий контроль полягав у фіксації зарплати і цін на певному рівні ("заморожування"), особливо напередодні проведення місцевих виборів.

Водночас економічна модель України у 2012 році була вразливою і надто нестійкою, на яку значно впливали політичні чинники. Заходи уряду і НБУ не завжди були правильними й ефективними.

По-перше, інфляція може легко з регульованої перетворитися на нерегульовану, досягти галопуючих темпів і призвести до тяжких економічних і соціальних наслідків. По-друге, антиінфляційна політика має тим більший ефект, чим менше вона втручається у виробництво, чим ліпші умови створюються у країні для розвитку підприємництва і дії ринкового механізму. По-третє, антиінфляційна політика держави недостатньо була продумана та здійснювалася непослідовно.

Нарешті, методика розрахунку інфляції не відповідає методикам країнам із розвинутою економікою. Наприклад, на теперішній час у розрахунках припускається, що кожна українська жінка купує собі взуття раз на рік. А це лише свідчить про те, що дані про ціни та індекс інфляції фіксується у розрізі незаможних жителів. Але завдяки цьому можна мати офіційно низьку інфляцію.

Висока залежність економічної сфери від політичної кон'юнктури, відсутність чітких погоджених орієнтирів розвитку, його пріоритетів, непослідовність проведення урядом економічної політики. Послаблення ролі держави, зниження довіри населення до державної соціально-економічної політики. Все це збільшує невизначеність та ускладнює розробку і реалізацію Урядом і Національним банком України антиінфляційну політику.

Як показує аналіз, останніми роками на споживчому ринку не спостерігається суттєвого прискорення інфляційних процесів, це вказує на відносно стабільне функціонування економічних систем. Тому, регулювання зміни заробітних плат має обмежуватися індексацією відповідно до рівня інфляції.

Виходячи зі сказаного та аналізу результату моніторингу соціально-економічних процесів протягом 2012 та 2013 років, можна зробити висновок, що інфляція в Україні буде присутня ще тривалий час, але її темпи сповільнились. Головна увага уряду має бути зосереджена на тому, щоб утримувати інфляцію на достатньому рівні, при якому мав би місце сталий розвиток вітчизняного підприємництва, збільшувався добробут громадян.

Регулювання валютного курсу державою займає особливе місце в антиінфляційній діяльності. Первісне співвідношення валют різних країн залежить від співвідношення цін на товари, які надходять в обмін. В ідеалі, продавець має бути байдужим до того, за яку валюту продавати товар. В антиінфляційній стратегії важливою складовою є тривала монетарна політика. Її невід'ємна риса – введення жорстких фіксованих лімітів на щорічні прирости грошової маси. Таким чином, є очевидним, що здійснення та регулювання антиінфляційної грошової стратегії під силу лише Національному банку України, що не залежить ні від Уряду, ні від Президента України.

Не можна не згадати і про скорочення бюджетного дефіциту, він також є одним із основних заходів у антиінфляційній політиці. Досягнення цієї мети урядом можливо лише двома шляхами – через збільшення доходів і зменшення видатків держави. Більш дієвим є другий варіант, тому перевагу слід надати саме йому.

В українській моделі поліпшення економічного стану підприємств позитивно позначається на заробітній платі, вона стрімко зростає. Різкий обвал національної валюти може відбутися, якщо Національний банк України продовжуватиме штучно утримувати курс валюти.

Підводячи підсумок, можна сказати, що наразі українська політика проти інфляції нарешті демонструє себе як доволі діюча система. Останні сім місяців спостерігається стабільний стан індексу інфляції. В умовах чіткого дотримання планів уряду щодо регулювання інфляційних чинників економіка України зможе вийти на новий рівень.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Марцин В. С. Деякі підходи до регулювання інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки / В. С. Марцин // Економіка розвитку № 1(65). – 2013. – С. 42–48. 2. Кравченко С. Проблеми

інфляції в ринковій економіці й антиінфляційна політика держави / С. Кравченко // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 8. – С. 8–11. 3. Сменковський А. Інфляція та економічне зростання: статистичний вимір / А. Сменковський // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5–6. – С. 45–54. 4. Бицюра Ю. Аналіз інфляції в Україні / Ю. Бицюра // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 1. – С. 10–13. 5. Гриценко А. А. Інститут таргетування інфляції: зарубіжний досвід і перспективи запровадження в Україні / А. А. Гриценко, Т. О. Кричевська, О. І. Петрик. – К., 2008. – 272 с. 6. Андрианов В. Инфляция и методы ее регулирования / В. Андрианов // Маркетинг. – 2000. – № 5. – С. 3–13.

Корсунова Е. Ю.

УДК 339.17:004.738.5

Студент 1 курсу
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

СЛАНЦЕВЫЙ ГАЗ (СГ) – ОСНОВА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ УКРАИНЫ. ПРОБЛЕМАТИКА И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация. Рассмотрена взаимозависимость стоимости энергоносителей и экономического развития страны. Проанализированы мировые тенденции в поиске альтернативных, более эффективных и рентабельных видов энергии. Исследован современный метод добычи сланцевого газа, его преимущества и недостатки.

Анотація. Розглянуто взаємозалежність вартості енергоносіїв та економічного розвитку країни. Проаналізовано світові тенденції в пошуку альтернативних, більш ефективних і рентабельних видів енергії. Досліджено сучасний метод видобутку сланцевого газу, його переваги і недоліки.

Annotation. The relationship between the cost of energy and the country's economic development was considered. Global trends in the search for alternative, more efficient and cost-effective types of energy were analyzed. The modern method of production of shale gas, its advantages and disadvantages were investigated.

Ключевые слова: плановая экономика, сланцевый газ, энергетическая независимость, энергоносители, сланцевый бум, социальная инфраструктура, корпорация Chevron.

На пути становления Украины как независимого европейского государства с развитой экономикой и высокими социальными стандартами жизни, возникали и продолжают возникать различные проблемы и трудности. Проанализировав тенденции развития страны, можно выделить одну из наиболее актуальных проблем, без сомнения, это энергетическая проблема.

А связано это с тем, что промышленность и жилищно-коммунальный комплекс, доставшийся независимой Украине от Советского Союза, были рассчитаны на высокую энергоемкость, в силу учета устаревших технологий ориентированных на низкую стоимость энергоносителей в тот период.

Сегодня нет плановой экономики с высокими издержками, а стоимость энергоносителей измеряется рыночными ценами. Более того, основным из которых является дорогой российский газ, поставляемый по договору с кабальными условиям, что дает возможность России оказывать как экономическое, так и политическое давление на руководство нашей страны и собственников крупных промышленных украинских предприятий.

К примеру: стоимость российского газа на границе Украины, без учета скидки, составляет 514 долларов, а закупленный газ в Германии, по реверсной схеме, составляет 390 долларов. Хотя сама Германия покупает в России газ по цене не более 240 долларов за тысячу м³.

Учитывая особенности украинской экономики, основой которой является металлургия, машиностроение и химическая промышленность, отрасли с высоким потреблением энергоносителей, в основном, газа.

Можно сказать, что даже небольшое увеличение стоимости газа отражается на конкурентоспособности украинских товаров и, как следствие, рентабельности предприятий, а также, наполнении государственного бюджета.

Стоимость энергоносителей не только тормозит экономическое развитие страны, но и ведет к кризисным явлениям в экономической и социальной жизни общества.

© Корсунова Е. Ю., 2013

Целью исследования является анализ эффективности использования современных технологий по добычи газа альтернативным способом. И отношение общества к этой проблеме.

Проанализировав данный вопрос, можно увидеть несколько направлений разрешения.

Безусловно, важным является снижение энергоемкости в производстве и жилищно-коммунальном хозяйстве, за счет применения новых технологий энергосбережения. Но главным направлением является добыча и производство собственных энергоносителей, как традиционных (газ, уголь, нефть, ядерное топливо), так и нетрадиционных (солнечная энергия, ветровая энергия, гидроэнергия и, особенно, добыча и производство сланцевого газа, как наиболее актуального и перспективного направления).

История добычи сланцевого газа началась в США в 1921 году. Тогда, во Фредонии, штат Нью-Йорк, была пробурена первая коммерческая газовая скважина в сланцевых пластах Вильямом Хартом, который считается в США "отцом природного газа". Из-за высокой стоимости производства, добыча была приостановлена [1].

С развитием технологий и высокой рыночной стоимостью традиционного газа, промышленники вернулись к данному виду сырья. Масштабное промышленное производство сланцевого газа было начато компанией DevonEnergy в США в начале 2000-х на месторождении BarnettShale, которая на этом месторождении в 2002 г. пробурила впервые горизонтальную скважину, используя технологию гидроразрыва пласта (фрекинг).

Сланцевым бумом можно назвать 2008 г. Когда, неожиданно для аналитиков, специалистов по мировым углеводородным ресурсам, газодобывающая индустрия США обогнала Россию и вышла на первое место по добыче газа с цифрой 745,3 млрд м³ в год. Более 40 % приходилось на нетрадиционные источники, из которых, почти 12 % на добычу сланцевого газа [2].

На это незамедлительно ответило руководство России, в лице премьер-министра Владимира Путина, назвав происходящее вызовом для экономического развития России, из которого ведущие экономисты и политики должны сделать незамедлительные выводы.

По данным аналитиков, ресурс сланцевого газа в мире составляют 200 трлн м³, что почти в 4 раза больше предполагаемых запасов традиционного газа.

Какие же факторы влияют на перспективы добычи сланцевого газа.

Среди основных положительных факторов выделяют:

1. Близость месторождений к рынкам сбыта.
2. Значительные запасы.
3. Заинтересованность властей ряда стран в снижении зависимости от импорта топливно-энергетических ресурсов.

В то же время у сланцевого газа есть ряд недостатков, негативно влияющих на перспективы его добычи в мире. Среди таких недостатков:

1. Относительно высокая себестоимость.
2. Непригодность для транспортировки на большие расстояния.
3. Быстрая истощаемость месторождений.
4. Значительные экологические риски при добыче.

Несмотря на сказанные недостатки, добыча сланцевого газа имеет высокие перспективы. По оценке IHS CERA (Cambridge Energy Research Associates), добыча сланцевого газа в мире к 2015 году может составить 180 млрд м³ в год [3].

По всему миру имеется достаточное количество запасов сланцевого газа. Только на территории США запас сланцевого газа составляет 24 трлн м³, также крупные месторождения обнаружены в ряде государств Европы, в частности, в Австрии, Англии, Венгрии, Германии, Польше, Швеции и Украине. Также, залежи сланца находятся в ряде таких стран, как: Австралия, Индия, Китай, Канада и Россия.

Только один Китай планирует к 2015 году добыть 6,5 млрд м³ сланцевого газа. Общий объем производства природного газа в стране вырастет на 6 % с текущего уровня. В планах Китая до 2020 года выйти на уровень добычи в диапазоне от 60 млрд до 100 млрд м³ сланцевого газа ежегодно [4].

Важным остается место Украины в числе стран, которые занимаются добычей сланцевого газа. Украинские запасы сланцевого газа оцениваются как одни из крупнейших в Европе – после Польши, Франции и Норвегии. Проанализировав потребляемый объем газа, видно, что 20 млн м³ Украина добывает самостоятельно, традиционным способом, а не менее 25 млн м³ ей необходимо закупать за границей, в данный момент это российский газ. Имея большие запасы сланцевого газа и развивая новые технологии по его добыче, Украина может не только отказаться от импортного газа, но и сама импортировать газовые энергоносители. Ставя перед собой такие цели, украинское правительство взяло курс на интеграцию с известными мировыми газодобывающими компаниями, имеющими опыт и новейшие технологии по добычи сланцевого газа. Так, в 2010 году Украина выдала лицензии на разведку сланцевого газа для Exxon Mobil (крупнейшая американская частная нефтяная компания в мире) и Shell (нидерландско-британская нефтегазовая компания, на момент 2010 года восьмая по величине компания в мире) [5].

В мае 2012 года стали известны победители конкурса по разработке Юзовской (Донецкая область) и Олесской (Львовская область) газовых площадей. Ими стали Shell и Chevron (вторая по величине вертикально интегрированная нефтегазовая корпорация в Соединенных Штатах. Занимается разведкой и добычей углеводородов, переработкой нефти, сбытом и транспортировкой, а также владеет сетями автозаправочных станций в Америке и других странах мира), соответственно. Ожидается, что промышленная добыча на этих участках начнется в 2018 – 2019 годах.

Корпорация Chevron ставит своей целью пробурить в Украине от 5 до 15 скважин, чтобы использовать потенциал сланцевого газа так, как это делается в США.

25 октября 2012 Shell начала бурение первой поисковой скважины газа уплотненных песчаников в Харьковской области. Соглашение между компанией Shell и Надра Юзовская, о разделе продукции от добычи сланцевого газа на Юзовском участке в Харьковской и Донецкой областях, было подписано 24 января 2013 года, в Давосе (Швейцария), при участии Президента Украины. Согласно словам украинского президента, эта сделка выгодна Украине, поскольку предполагает создание новых рабочих мест, рост добычи газа внутри Украины, увеличение доходов бюджета. Безусловно, Харьковская область имеет большие перспективы добычи сланцевого газа. Уже в сентябре пробурят первую скважину. Об этом заявил глава Минэнергогугля Юрий Бойко, посетив Шебелинское газоконденсатное месторождение. Там открыли новую компрессорную установку, с помощью которой добыча обычным способом украинского газа вырастет на 100 млн м³ в год. Кроме того, после увеличения давления, газ можно будет транспортировать из Харьковской области в другие регионы. Как передает корреспондент УНИАН, за согласование проекта договора на XIX внеочередной сессии областного совета проголосовало 87 депутатов из 120. Как отметил присутствующий на сессии министр экологии и природных ресурсов Украины Олег Проскураков, этот договор будет регулировать юридические взаимоотношения между государством и инвесторами, в нем прописаны экологические, социальные и другие требования к инвесторам [6].

По оценкам экономистов, для Харьковской области добыча сланцевого газа является очень выгодной сферой деятельности. Так, как уже на первоначальном этапе бурения компании – участники инвестируют в развитие социальной инфраструктуры региона около 140 млн долларов, а в дальнейшем порядка 410 млн долларов [7].

Безусловно, такие инвестиции создадут новые рабочие места, увеличат отчисления в государственный бюджет и будут способствовать экономическому развитию Харьковского региона. Но есть и противники добычи сланцевого газа. Среди них эксперты в сфере экологии, считающие, что методы добычи угрожают окружающей среде, а также, отдельные политические партии и общественные организации, поддерживающие мнения экологов, но на самом деле финансируемые российским газовым монополистом, основной целью которого есть сохранение существующих объемов закупок Украины российского газа.

Необходимо проанализировать внешние и внутренние факторы, влияющие на данную тему, в SWOT-таблице (таблица).

Таблица

Факторы, влияющие на перспективы добычи сланцевого газа

	Достоинства "S" – STRENGTH	Недостатки "W" – WEAKNESS
Внутренняя среда	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вложенные средства идут на развитие национальной экономики. 2. Скважины расположены в максимальной близости от потребителя. 3. Технология консервации. 4. Дополнительные поступления в местный и национальный бюджет. 5. Создание новых рабочих мест. 6. Снижение себестоимости национальных товаров. 7. Стабильные тарифы в жилищно-коммунальном секторе. 8. Близость месторождений к рынкам сбыта. 9. Значительные запасы. 10. Снижение зависимости от импорта топливно-энергетических ресурсов 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Относительно высокая себестоимость. 2. Непригодность транспортировки на большие расстояния. 3. Быстрая истощаемость месторождений. 4. Значительные экологические риски. 5. Нерегулируемость земельного законодательства. 6. Коррупционная составляющая договорных соглашений
	Возможности "O" – OPPORTUNITIES	Угрозы "T" – THREATS
Внешняя	<ol style="list-style-type: none"> 1. Энергетическая независимость. 2. Получение новых технологий по добычи газа. 3. Увеличение объемов добычи может привести из экспортеров в импортеров 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Политическое напряжение с Россией, как страной-поставщиком. 2. Зависимость от компаний партнеров. 3. Приостановка внедрений технологий энергосбережения

Проанализировав аргументы противников добычи сланцевого газа, можно выделить два основных:

1. Несовершенство методов добычи, с высокими рисками экологической опасности и на основе этого отказ некоторых европейских стран от данного метода добычи. Среди них: Франция, Чехия, Румыния, Болгария, Германия, Швейцария.

2. Непрозрачность экономических схем распределения доходов от добычи данного сырья. Как пример: компания представляющая интересы Украины, не имеет экономической истории, а имена учредителей остаются засекреченными.

Таким образом, из проведенного анализа, можно сделать вывод, что строгое соблюдение технологий добычи с непрерывным высококвалифицированным экологическим контролем за процессом бурения, а также устранение коррупционной составляющей в экономических схемах создаст увеличение добычи энергоносителей, и как следствие создание новых рабочих мест, а также, повышение отчислений в государственный бюджет. Это в свою очередь усилит как экономическую, так и политическую независимость Украины.

Научн. рук. Калинина Я. В.

Литература: 1. Жильцов С. С. Сланцевый газ: факты, оценки, прогнозы / С. С. Жильцов, В. Е. Григорьянц, А. В. Ишин. – Симферополь : Таврия, 2012. – 135 с. 2. Природный сланцевый газ – Natural shale gas [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2010/02/06/468>. 3. Украина может полностью обеспечить себя газом, если привлечь частные инвестиции – IHS CERA [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://economics.unian.net/rus/news/117346-ukraina-mojet-polnostyu-obespechit-sebya-gazom-esli-privlech-chastnyie-investitsii-ihs-cera.html>. 4. Сланцевый газ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : forbes.ru. 5. Europe will have trouble replicating America's shale-gas bonanza [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.economist.com/node/21540256>. 6. В Харькове дали добро на добычу сланцевого газа [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unian.net/news/547543-v-harkove-dali-dobro-na-dobyichu-slantsevogo-gaza.html>. 7. В Харькове одобрили сделку с Shell по сланцевому газу [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.epravda.com.ua/rus/news/>.

УДК 327(4+477)

Бойченко О. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ЕВРОИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ: ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация. Произведен анализ положения Украины в условиях вступления в Евросоюз с точки зрения различных политических и географических векторов; проанализированы позитивные и негативные стороны интеграционного процесса, его целесообразность и перспективы Украины в качестве участника Евросоюза в условиях экономического кризиса.

Анотація. Здійснено аналіз становища України в умовах вступу до Євросоюзу з точки зору різних політичних і географічних векторів; проаналізовано позитивні та негативні сторони інтеграційного процесу, його доцільність та перспективи України в якості учасника Євросоюзу в умовах економічної кризи.

Annotation. The situation of Ukraine in terms of accession to the European Union taking into account various political and geographical vectors was analyzed. Positive and negative aspects of the integration process, its feasibility and prospects for Ukraine as a member of the European Union in the context of the economic crisis were studied.

Ключевые слова: евроинтеграция, Евросоюз, евростандарты, международная политика.

С провозглашением независимости Украина начала создавать свою собственную внешне-политическую биографию. Геополитическое положение и внутренние политические факторы обусловили стратегию развития внешней политики Украины, которая должна ориентироваться как на Запад, так и на Восток. Одним из перспективных внешнеполитических векторов украинского государства является Европейский Союз (ЕС).

Актуальность данной темы обусловлена тем, что евроинтеграция – одно из основных направлений внешней политики Украины.

Целью исследования является анализ процесса евроинтеграции и его целесообразность для Украины и украинского народа.

Этой проблемой занимались и продолжают заниматься такие ученые, как: И. Бондаренко, Д. Диновский, Л. Орысюк, А. Пухтецкая, Ю. Шемшученко и др.

Европейская интеграция является достаточно сложным комплексом политических, экономических и социокультурных процессов, направленных на всестороннее сближение государств

европейского субконтинента. Феномен евроинтеграции, ставший знаковым в течение последнего полувека, заслуживает разноплановых научных исследований по историческим, политологическим, социологическим, культурологическим, а также географическим позициям [1, с. 14].

Развитие Украины определяется в общем контексте Европейской интеграции с ориентацией на фундаментальные ценности общемировой культуры: права человека, либерализацию, свободу передвижения, свободу получения образования любого уровня и другие, что является неотъемлемым атрибутом демократического общества.

Интеграционный процесс заключается во внедрении европейских норм и стандартов в образование, науку и технику, распространении собственных культурных и научно-технических достижений в Европейском Союзе и интеграции в общеевропейское интеллектуально-образовательное и научно-техническое пространство. Но полного соглашения между ЕС и Украиной за годы сотрудничества так и не было достигнуто [2, с. 116].

Взаимоотношения Украины и ЕС испытали и продолжают испытывать международные влияния разной интенсивности. Для понимания современного положения дел и перспектив дальнейшего украинского евроинтеграционного пути, необходимо проанализировать международные и внешнеполитические по отношению к этому процессу факторы: глобальный, русский, американский, европейский (включая интересы различных государств ЕС).

Характеризуя глобальный фактор, необходимо отметить, что современные международные отношения находятся в состоянии глубокого кризиса. Кризисные явления коснулись всех структурных элементов мировой системы: экономики, международных организаций, правовых норм и т. д. [3, с. 122].

Россия и Америка не выражают негатива относительно вступления Украины в ЕС, однако, разыгрывая "украинскую карту", они во многом тормозят этот процесс. В соответствии со своими геополитическими интересами США стараются не допустить политической интеграции украинского государства с Россией. Одним из инструментов реализации данной политики является деятельность военно-политического блока НАТО. Продвижение альянса на Восток Европы (в том числе возможное присоединение Украины к членству в НАТО) воспринимается Россией как угроза ее национальной безопасности. В свою очередь, Россия также не желает выпускать Украину из зоны своего влияния. Российско-украинские отношения складываются достаточно сложно, периодически усложняясь различными политическими конфликтами. Украина оказалась в сложной ситуации, демонстрируя европейскую приверженность своего курса, проигнорировала внешнеполитические интересы России в надежде на бескомпромиссную и безоговорочную позицию Европы в поддержке ее устремлений. Как следствие политики игнорирования внешних политических факторов следует ожидать усложнения отношений с Россией, а также "встречной усталости" и недопонимания со стороны европейских партнеров.

Особенностью ЕС является то, что страны, которые входят в эту организацию, добровольно передают часть своего государственного суверенитета наднациональным органам [4, с. 112]. В устремлениях европарламентариев прослеживается тенденция программирования политического развития Украины, используется манипулятивная стратегия в формировании общественного мнения с целью не только демократизации политической жизни (что, несомненно, есть позитивным аспектом подобной политики), но и расширения своего влияния на восточнославянское политическое пространство.

Европейский Союз заинтересован в демократическом развитии Украины, стабильности и предсказуемости поведения страны, гарантированном сохранении ее транзитивных функций. В отличие от России и США, которые в силу имперских амбиций и геополитических интересов прямолинейно соревнуются за влияние на Украину, ЕС не проявляет такой активности и напора, пытаясь влиять деликатно, отдав приоритет второстепенным инструментам. Сдержанную политику ЕС по отношению к Украине можно объяснить тем, что желающих вступить в эту организацию очень много, поэтому должен быть продуман дифференцированный механизм евроинтеграции.

Существующий механизм отбора претендентов в ЕС предусматривает ряд условий экономического характера: определенный уровень платежеспособности стран-кандидатов, сбалансированность финансовой системы, рациональное использование бюджетных средств – комплекс мер, сориентированный на формирование отлаженного механизма рыночной экономики. В Украине в определенной степени эта программа реализуется зачастую в ущерб социальной политике. Европейский Союз как интеграционное образование является относительно однородным экономическим пространством, в котором действуют единые нормы регулирования, стандарты экономической политики и поведения субъектов [5, с. 120]. Страна, которая провозглашает стремление стать составяющей частью этого пространства, должна прежде всего доказать свою способность соблюдать эти нормы и стандарты, стать источником социально-экономического и политико-гуманитарного развития региона.

Но к Украине как "потенциальному" кандидату в еврообщество на данном этапе предъявляются условия вхождения не столько экономического, сколько политического характера, не учитывая при этом социально-культурной самобытности и специфики страны [4, с. 112].

Многовариантность, многовекторность внешней политики и попытки украинской власти не допустить существования политической конкуренции внутри страны усложняют для европейцев понимание политического курса. Наличие синдрома взаимного недоверия как основной причины свидетельствует о том, что у украинской стороны возникают сомнения относительно серьезности намерений евроструктур в истинном стремлении к реализации программы расширения ЕС, а с

другой стороны, существуют сомнения европейцев в утверждении правовых, ценностных евростандартов в украинском политическом пространстве [5, с. 120].

Темпы и перспективы украинской евроинтеграции зависят от того, сможет ли Украина сформулировать и достойно реализовать свои национальные интересы с учетом интересов сторон, которые принимают участие в этом процессе и влияют на него, а также от того, насколько она будет внутренне подготовленной к вступлению в Евросоюз.

Вариантов развития может быть несколько. Наиболее благоприятный сценарий – это преодоление последствий экономического кризиса, взаимовыгодная политика с Россией, отказ от форсирования членства в НАТО, создание зон свободной торговли, облегчение визового режима со странами ЕС и получения ассоциированного членства, которое гарантирует вступление в ЕС. Второй вариант менее благоприятный – затяжной экономический и политический кризис, ухудшение отношений с Россией, отсутствие четкой перспективы вступления в ЕС, отношение к Украине как к "буферной" зоне между США (НАТО) и Россией. Какой из этих сценариев осуществится, будет зависеть от самой Украины.

Понимание необходимости разрешения всего комплекса проблем, наметившихся в процессах евроинтеграции и реализации принципов демократии, составляет первоочередное задание для современной украинской власти. Игнорирование же указанных факторов или только декларирование приверженности демократическим ценностям делает весьма гипотетичными и "туманными" европейские перспективы Украины. В современных условиях неоспоримым и существенным фактором в отношениях между Украиной, Европой и Россией должно быть равное партнерство и недопустимость ущемления политико-экономических интересов всех заинтересованных сторон. Только в таком случае существующие проекты относительно процессов евроинтеграции приобретут реальную силу.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Чальцева О. М. Українська євроінтеграція: шлях в нікуди чи реальний зовнішньополітичний вектор? / О. М. Чальцева // Економіка фінанси і право. – 2011. – № 3. – С. 14–17. 2. Кисельов Ю. О. Україна та євроінтеграційні процеси: деякі історико-географічні процеси в контексті сьогодення 2010 р. [Електронний ресурс] / Ю. О. Кисельов. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>. 3. Мельник Р. Система вітчизняного адміністративного права та євроінтеграція України: до питання пошуку взаємозв'язку / Р. Мельник // Право України. – 2010. – № 8. – С. 116–122. 4. Сальнікова О. Ф. Євроінтеграція освіти і науки України в інформаційне та освітнє поле як чинник інформаційно-технологічного та культурного розвитку 2011 р. / О. Ф. Сальнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>. 5. Карпяк А. М. Євроінтеграція України: проблеми і перспективи / А. М. Карпяк // Політологія. – 2011. – № 6(80). – С. 118–121.

УДК 330.53(477)

Пономаренко Т. С.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ

Аннотация. Рассмотрено понятие экономической безопасности Украины и раскрыта сущность этого понятия в разрезе национальной безопасности. Представлена и проанализирована методика оценки уровня экономической безопасности страны. Изучена современная ситуация экономической безопасности государства и динамика ее изменения, а также определены основные проблемы и угрозы экономической безопасности Украины.

Анотація. Розглянуто поняття економічної безпеки України та розкрито сутність цього поняття у розрізі національної безпеки. Представлено та проаналізовано методику оцінки рівня економічної безпеки країни. Вивчено сучасний стан економічної безпеки держави і динаміку її зміни, а також визначені основні проблеми та загрози економічній безпеці України.

Annotation. This article is devoted to the concept of economic security of Ukraine and the essence of the concept in terms of national security. A methodology of assessing the level of economic security is represented and analyzed. The current situation and dynamics of development of the country's economic security is studied. Problems and threats to economic security of Ukraine are identified.

Ключевые слова: экономическая безопасность, показатели экономической безопасности, интегральный индекс экономической безопасности.

В современных условиях функционирование социально-экономической системы общества непосредственно связано с уровнем защищенности государства от угроз различного характера. В масштабах страны необходимость обеспечения экономической безопасности является ключевой задачей, для решения которой государство должно принимать комплекс мер и проводить соответствующую политику для управления и поддержания необходимого состояния национальной безопасности. Обеспечение экономической безопасности Украины является одним из главных факторов развития государства и повышения жизненного уровня населения и, с другой стороны, выступает гарантом экономической независимости страны. Поэтому оценка текущей ситуации, которая производится путем анализа основных показателей экономической безопасности, является необходимым условием для выявления актуальных проблем экономической безопасности Украины и установления путей их решения.

Исследованием системы экономической безопасности занимались такие отечественные ученые, как: А. Власюк, З. Варналий, А. Гальчинский, Я. Жалило, Е. Олейников, В. Гейц, Пономаренко В. С., И. Богданов, Б. Губский и др.

Понятие "национальная экономическая безопасность" в обобщенном виде понимается как возможность и готовность экономики обеспечить достаточные условия жизни и развития личности, социально-экономическую и военно-политическую стабильность общества и государства, противостоять влиянию внутренних и внешних угроз. Она является материальной основой как национальной безопасности в целом, так и практически всех ее составляющих (продовольственной, энергетической, научно-технической, демографической, экологической и др.) [1, с. 135]. В свою очередь, сама угроза рассматривается как совокупность действий, условий и факторов, которые создают опасность жизненно важным интересам государства [2, с. 144].

Ряд ученых, а именно: Медведев В., Иванченко В., Абалкин Л., Бельков О., рассматривают сущность экономической безопасности исходя из национально-государственных интересов, национальной идеи, взаимосвязи государственной и экономической безопасности страны как системы, которая включает в себя разные подсистемы [3, с. 84]. Национальные экономические интересы определяют содержание, конфигурацию и направление системы обеспечения экономической безопасности страны. В целом национальные интересы в экономической сфере определяются необходимостью обеспечения благосостояния украинского народа и определению такого места в мировом разделении труда, международной торговле и финансах, которое бы отвечало ее природным, трудовым и интеллектуальным ресурсам, способствовало реализации потенциала большого европейского государства.

Исследуя структуру национальной безопасности, приведенную на рис. 1, можно сделать вывод о тесной связи всех ее компонентов и их взаимозависимости. Каждая составляющая проявляется в сфере деятельности других и определенным образом усиливает или уменьшает их влияние. Однако базисом всей национальной безопасности остается экономическая, так как при слабой и неэффективной экономике не может быть обеспечена военная безопасность, как и политическая при отсутствии экономической поддержки.

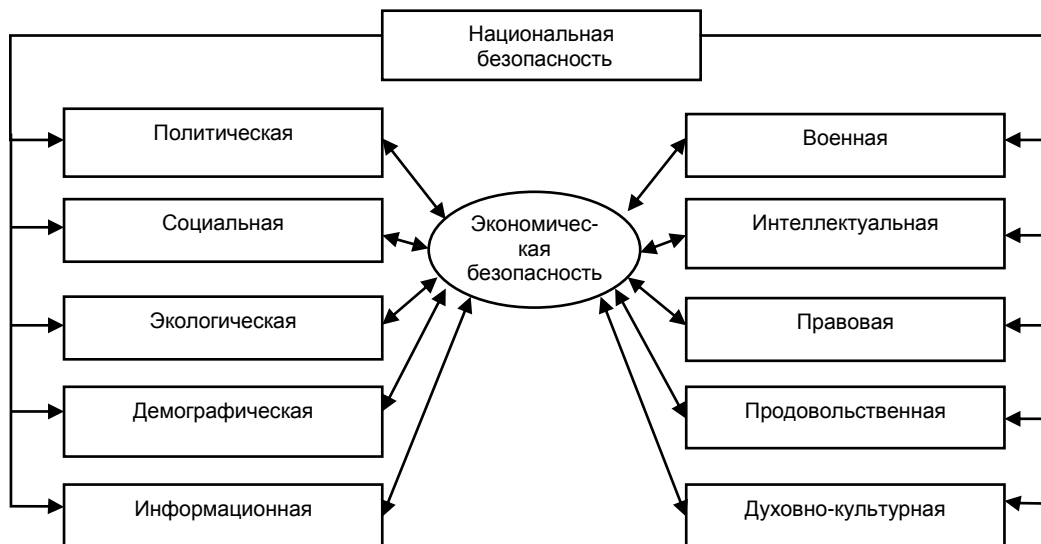

Рис. 1. Структура национальной безопасности [3, с. 83]

В целом состояние экономической безопасности государства характеризует: общий уровень экономики страны; наличие и уровень угроз государству, обществу и лицу; эффективность экономической политики государства и государственного регулирования экономики; полноту реализации функций государства.

В процессе анализа реальных процессов социально-экономической жизни можно выделить следующие составляющие экономической безопасности: экономическую независимость; устойчивость и стабильность национальной экономики; способность к саморазвитию и прогрессу. Уровень

экономической безопасности в каждый конкретный момент времени зависит от состояния этих характеристик. Такое состояние можно оценить как с качественной, так и с количественной стороны.

Для определения уровня экономической безопасности и составляющих ее элементов, в мировой практике используются следующие группы методов: наблюдение основных макроэкономических показателей и сравнение их с пороговыми значениями; метод экспертной оценки по уровню угроз; оценка темпов роста страны по основным показателям и динамика их изменений; методы прикладной математики, в частности, статистического анализа.

В Украине в настоящее время за основу анализа экономической безопасности принят индикативный метод. Многомерный подход этого метода позволяет максимально раскрыть те стороны явлений, которые трудно изучить, используя один-два показателя. Поэтому комплексный интегральный показатель, рассчитанный по системе критериев, и принят в Украине. Он реализован в действующей Методике расчета уровня экономической безопасности Украины. Согласно этому документу официально определены показатели и их оптимальные, предельные и граничные значения в Украине. Под оптимальными значениями индикаторов понимается интервал величин, в границах которого создаются наиболее благоприятные условия для воссоздаваемых процессов в экономике; пороговые значения – это количественные величины, нарушение которых вызывает неблагоприятные тенденции в экономике; предельные значения индикаторов – это количественные величины, нарушение которых вызывает угрожающие процессы в экономике. На основании данной методики Министерство экономики Украины рассчитывает индикатор внешнеэкономической безопасности.

Расчет интегрального показателя основывается на интегральных индексах отдельных сфер экономики: макроэкономической, финансовой, внешнеэкономической, инвестиционной, научно-технической, энергетической, производственной, демографической, социальной и продовольственной составляющих [4, с. 1].

При оценке макроэкономической безопасности используются такие показатели с соответствующими им пороговыми значениями: уровень "тенизации" экономики (% к ВВП) – не больше 30, отношение объема ВВП к среднему значению в странах ЕС (%) – не меньше 75, отношение объема ВВП на одного человека к среднему значению в странах ЕС (%) не меньше 50, отношение объема ВВП на одного человека к среднемировому значению (%) – не меньше 100, валовое накопление основного капитала (% к ВВП) – не меньше 25, изменение запасов материальных оборотных средств (% к ВВП) – от -1.5 до +1.5, отношение сальдо платежного баланса к ВВП (%) – от -1 до +1, отношение темпа роста продуктивности труда к темпу роста заработной платы (раз) – не меньше 1, доля располагаемых доходов нефинансовых корпораций в валовых располагаемых доходах (%) – не меньше 14 – 15, доля сектора общегосударственного управления в располагаемых доходах (%) – не больше 20.

Динамичность конкретных пороговых величин индикаторов экономической безопасности порождает значительные трудности для их априорного определения, поэтому они вряд ли могут быть определены на определенный длительный термин, тем более – заимствованы из опыта других стран мира.

По состоянию на 1 квартал 2013 года интегральный показатель экономической безопасности равен 59 %, при норме 100 %. В зоне критического состояния безопасности (ниже 50 %) находится макроэкономика, научно-техническая и демографическая составляющие. В опасном состоянии (от 50 до 70 %) – производственная, энергетическая, финансовая, инвестиционная, внешнеэкономическая компоненты безопасности. К зоне удовлетворительного состояния (от 70 %) можно отнести продовольственную безопасность. Такие негативные тенденции в состоянии экономической безопасности Украины создают необходимость выработки эффективного механизма противодействия имеющимся и потенциальным угрозам.

Следует рассмотреть изменение интегрального показателя экономической безопасности Украины за период с 1996 г. по I квартал 2013 г. (рис. 2).

Рис. 2. Динамика интегрального показателя экономической безопасности Украины [5, с. 114]

Как видно, за последние 5 лет интегральный показатель с максимального значения за весь период независимости государства – 65 % – постепенно снижался на один процент.

Следует рассмотреть наиболее опасные угрозы экономической безопасности на современном этапе развития экономики Украины.

Полная зависимость от развития мирового рынка и его динамики значительно снижает внешнеэкономическую безопасность. Национальная экономика обуславливается состоянием международных рынков металлургической продукции, энергоносителей и химической промышленности. Острой проблемой остается высокая энергетическая зависимость Украины от импортных поставок энергоресурсов – импортированные нефть и природный газ в последние годы составляли более 60 % общего объема используемого топлива. Итак, энергетическая безопасность является достаточно уязвимой составляющей экономической безопасности Украины. Во внешнеэкономической сфере – несбалансированная структура импорта и экспорта Украины. Импорт тяготеет к потребительским тенденциям, при которых на территорию Украины ввозится в основном готовая продукция иностранных производителей. Зато в экспорте доминирует сырьевая составляющая, когда в основном вывозятся товары с низкой степенью переработки и минеральное сырье. Чрезвычайно малой в общем объеме экспорта остается доля наукоемкой и высокотехнологичной продукции, что негативно повлияло на показатели внешнеторгового баланса страны.

В сфере инвестиционной безопасности Украины к основным угрозам следует отнести: недостаточные объемы и несовершенную структуру прямых иностранных инвестиций в экономику Украины; несоблюдение норм инвестирования относительно ВВП; неблагоприятный инвестиционный климат; несовершенство государственной денежно-кредитной политики, мешает сбалансированию сбережений и инвестиций [6, с. 79].

Таким образом, на данном этапе развития Украины экономическая безопасность обеспечивается на недостаточном уровне и улучшение текущего положения требует постоянного контроля и активной политики государства по противостоянию как внешним, так и внутренним угрозам. Обеспечение национальных интересов в вопросе экономической безопасности – важнейшая функция государства, реализация которой невозможна без постоянного мониторинга уровня экономической безопасности и системы механизмов саморегулирования и регулирования (государственных органов и институтов рынка).

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Дмитрук П. Регіональний вимір економічної безпеки держави / П. Дмитрук // Збірник наукових праць Української академії державного управління при Президентіві України. – 2011. – № 1. – 2011. – С. 132–140. 2. Майданевич Ю. П. Экономическая безопасность Украины / Ю. П. Майданевич, С. Ю. Гагаев // Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування "Кримський агротехнічний університет": Економічні науки. – 2012. – Вып. 143. – С.144–149. 3. Бобров Є. Сучасні підходи до дослідження економічної безпеки / Є. Бобров // Економіка України: політико-економічний журнал. – 2012. – № 4. – С. 80–85. 4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економіки України від 2.03.2007 р. № 60 станом на 01.09.2010 р. [Електронний ресурс] // Міністерство економіки України. Розділ "Методичні рекомендації". – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 5. Кваша І. М. Стан енергетичної безпеки України (оцінка та методологія розрахунку) / І. М. Кваша // Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції: матеріали засідання "круглого столу". – 2012. – С. 110–115. 6. Тимошенко Л. М. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки / Л. М. Тимошенко, Н. О. Краснікова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економіка". Вип. 5. – 2011. – С. 77–84.

Коровяковская А. В.

УДК 339.92(477)

Студент 1 курса

факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ В МИРОВОЕ ХОЗЯЙСТВО

Аннотация. Исследованы особенности интеграции Украины в мировое хозяйство. Проведен анализ развития данного процесса и его особенностей. Рассмотрены основные проблемы интеграции Украины и приведены методы их решения. Изучены основные тенденции развития интеграции Украины.

© Коровяковская А. В., 2013

Анотація. Досліджено особливості інтеграції України в світове господарство. Проведено аналіз розвитку даного процесу та його особливостей. Розглянуто основні проблеми інтеграції України та наведено методи їх вирішення. Досліджено основні тенденції розвитку інтеграції.

Annotation. Peculiar features of Ukraine's integration into the world economy are studied. This process and its details are analysed. The main problems of integration of Ukraine and their solutions are suggested. The major trends of integration are examined.

Ключевые слова: региональная экономика, мировое хозяйство, интеграционные процессы, международные отношения, инвестиции.

Актуальность темы исследования определяется тем, что в данный момент перед государством стоит задача активного использования преимуществ внешнеэкономических связей для дальнейшего развития национальной экономики, последовательного включения народного хозяйства страны в систему международных экономических отношений.

Вопросы участия Украины в интеграционных процессах вынесены на повестку дня в публикациях таких отечественных ученых и специалистов, как: В. Андрийчук, О. Билорус, В. Будкин, І. Бураковский, В. Вергун, А. Гальчинский, Г. Клирик, А. Кредисов, Д. Лукьяненко, В. Новицкий, Ю. Пахомов, О. Плотников, А. Поручник, А. Румянцев, В. Степаненко, А. Филипенко, Л. Абалкин, П. Самуэльсон, О. Прексин, Ю. Пахомов, Пантин В. И., Ванштейн Г. И. и др.

Целью данной работы является изучение практического значения интеграционных процессов для экономики нашей страны, необходимость определения основной стратегии интегрирования Украины в мировое хозяйство, а также характеристика социально-экономического и политического состояния Украины и проблем интеграции в мировое сообщество.

Одним из главнейших критериев мирового хозяйства является развитие интеграционных процессов. Большинство государств во второй половине XX в. существенно изменили свое отношение к международной экономической интеграции. Значительно усилилась межфирменная и межгосударственная конкурентная борьба, появились новые виды конкуренции, поэтому борьба за "место под солнцем" на традиционных рынках приняла более жесткий характер. Такая усиленная борьба вызывает необходимость кооперации как материально-финансовых, так и производственных усилий территориально сопряженных стран, стремясь укрепить свое положение в мировой экономике, использовать потенциал крупного экономического пространства, наконец, выступать единой силой против общих конкурентов на мировом рынке.

В конце XX в. Украина определенно сделала первый шаг в сторону активного участия в нынешних международных процессах. Несмотря на то, что она находится в центре Европы, рядом с прогрессирующими государствами, активно преобразующими свои экономики, Украина заметно отстала и не успевает за процессами, которые происходят в соседних государствах. Украина владеет множеством возможностей для того, чтобы более активно включиться в систему мирового хозяйства. Такому переходу в мировое хозяйство способствует несколько причин, таких как: выгодность географического расположения, наличие полезных ископаемых, значительность научно-технического потенциала, множество развивающихся отраслей промышленности и сельского хозяйства, квалифицированность трудовых ресурсов.

Наличие Украины в составе международных хозяйственных связей необходимо для того, чтобы получить дополнительные импульсы экономического роста, повысить эффективность и конкурентоспособность государственной экономики, а также увеличить уровень жизни граждан.

Для того, чтобы начать интеграцию необходимо либерализовать взаимную торговлю, устранить ограничения в движении товаров и услуг. Вследствие страны-партнеры придут к одному экономическому, правовому, информационному пространству в рамках региона. С каждым годом только улучшается уровень международных экономических отношений. Но интеграция – процесс не стихийный. Главной целью этого процесса является объединение стран соответствующей политики и заключение между ними соглашений о создании региональной интеграционной группы (РИГ) конкретного типа. Создается и соответствующая правовая база хозяйственного взаимодействия. Проводится сознательное целенаправленное регулирование взаимных торгово-экономических связей.

Самыми крупными интеграционными центрами в нынешних международных экономических отношениях является "триада" наиболее важных объединений: Европейский союз (ЕС), в состав которого входят 27 государств. В рамках ЕС достигнута наивысшая степень хозяйственного взаимодействия; Североамериканское соглашение о свободной торговле (НАФТА), образованное США, Канадой и Мексикой; Форум Азиатско-тихоокеанского экономического сотрудничества (АТЭС) в составе 21 экономического объединения, в его рамках можно выделить несколько субрегиональных организаций (в частности, АСЕАН), многочисленных перспективных проектов.

Международная экономическая интеграция в своем развитии проходит ряд этапов, к которым относятся: зона свободной торговли; таможенный союз; единый рынок; полная экономическая интеграция.

Интеграция Украины в мировое хозяйство означает вхождение в ЕС. Украина – одна из стран – основателей ООН. В 1992 г. Украина стала субъектом международных экономических отношений. Она вступила в ряд международных экономических организаций: МВФ, МБРР, ЕБРР, Международную финансовую корпорацию, Совет Европы, ВТО.

Вступление в ВТО привело к тому, что в Украину стали поступать товары зарубежных производителей. Большинство отечественных заводов не смогли конкурировать с дешевыми и качественными

венными зарубежными товарами. Исходя из этого, видно, что инвесторы не готовы рисковать и вкладывать капитал в условиях нестабильной политической и экономической ситуации.

В 2011 г. американский журнал *International Living* в своем ежегодном рейтинге *Quality of Life Index*, определяющем страны, наиболее благоприятные для проживания, понизил Украину по сравнению с 2010 г. на пять пунктов, поставив ее на 73 место – между Намибией и Ботсваной. В рейтинге *Legatum Prosperity Index* британской исследовательской организации *Legatum Institute*, оценивающей богатство и благополучие стран, за тот же период Украина опустилась на 69 место [1, с. 36]. Среди постсоветских стран хуже ситуация лишь в Узбекистане и Молдове. Проанализировав уровень процентных ставок, инфляцию, темпы роста ВВП и его долю на душу населения, авторы *Quality of Life Index* пришли к выводу, что Украина по этим критериям находится в тройке худших стран мира: позади только Зимбабве и Сомали.

Однако на фоне своих ближайших соседей по постсоветскому пространству – России и Белоруссии, Украина занимает более высокий рейтинг, опережая их уровнем развития гражданских свобод. Зато по другим значимым категориям – развитию инфраструктуры, состоянию окружающей среды и экономическому развитию – Украина от них отстает. Ведение бизнеса только усложнилось, порог вхождения на любые рынки вырос, в Украине самая сложная в Европе система налогообложения. Администратор программы развития ООН, Хелен Кларк, считает, что благополучие граждан страны зависит от индекса развития человеческого потенциала (ИРЧП), учитывающего продолжительность жизни, состояние медицины и образования. Согласно их выводам, за последние пять лет ИРЧП хотя и незначительно, но вырос – с 0,69 до 0,71, и Украина перешла в группу стран с высоким индексом. Согласно новому ИРЧП Украина занимает 69 место [2, с. 31]. Данный уровень удалось набрать за счет образованности населения.

В Украине цены на продукты питания сравнялись с ценами ведущих стран мира, таких, как Великобритания, Германия и США. По данным Госкомстата Украины цены на продукты питания достигли 50 % доходов средней семьи. В странах с развитой экономикой затраты на еду в структуре зарплаты микроскопические: в Италии – 14,7, во Франции – 13,6, в Нидерландах – 11,7, в Германии – 11,2, в Канаде – 10,5, в США – 10,1, в Великобритании – 9 [2, с. 31]. Столь завышенные цены на продукты питания вызваны тремя причинами: тотальной коррупцией, монополизацией рынков, отсталостью финансового и сельскохозяйственного секторов Украины.

Согласно заключению международной организации по вопросам миграции, Украина занимает одно из первых мест среди государств Юго-Восточной Европы по количеству жертв торговли людьми.

В рейтинге стран мира по показателям создания благоприятных условий ведения бизнеса Украина занимает 145 место из 183 стран, а из бывших советских республик после нас лишь Узбекистан.

Каждое государство, которое участвует в интеграционных объединениях, должно соответствовать требованиям, выдвигаемым этими объединениями. Критерии же вхождения в ЕС очень жесткие и требуют присутствия действенных институтов демократии. Также обязательно наличие жизнеспособной рыночной инфраструктуры, способной обеспечить здоровый уровень конкуренции [3, с. 13]. При вхождении Украины в состав ЕС, наше государство станет более привлекательным для иностранных инвесторов. Фирмы, которые стремятся быть конкурентоспособными на мировом рынке, больше заинтересованы в интеграции Украины с ЕС. Отечественные производители ожидают от интеграции расширения рынков сбыта, при этом появляется стимул улучшать свою продукцию, обновлять оборудование, усовершенствовать технологии производства – все это ведет к оживлению экономики.

Правительство ожидает, что благодаря участию в ЕС металлургия получит дополнительные инвестиции. На сегодняшний момент уровень износа оборудования составляет 60 – 70 %. Значит, вопрос технического переоснащения самый актуальный. Инвестиции позволят отправлять на экспорт более качественную продукцию, увеличится вероятность ликвидации квот на экспорт продукции в ЕС. Только благодаря устранению количественных ограничений появится возможность увеличить экспорт продукции в ЕС на 70 – 90 млн долларов. В дальнейшем общий объем экспорта в Европу увеличится на 30 %. Сегодня потери Украины от разнообразных антидемпинговых расследований, по мнению депутатов, составляют приблизительно 1 млрд долларов [4, с. 20].

Для преодоления основных проблем на пути интеграции Украины, необходимо выполнить следующие требования: необходимо выработать четкую социальную и экономическую политику прихода к рынку, которая основывалась бы на целях и перспективах развития нашего государства; необходимость создания в Украине структур, которые бы обеспечивали и координировали функционирование внешнеэкономического комплекса, а также всей инфраструктуры внешнеэкономических связей; необходимо активно включаться в интеграционные процессы.

Таким образом, было выявлено практические значения интеграционных процессов для экономики нашего государства, определена основная стратегия интеграции Украины в мировое хозяйство, прослежены основные направления интеграционной деятельности, выявлены главные проблемы и определены способы их преодоления на пути интеграции нашего государства во внешнеэкономическое пространство. Интеграционная деятельность в Украине должна осуществляться по наиболее эффективным направлениям, основными из которых являются участие в международных экономических организациях, осуществление многостороннего взаимодействия с другими государствами и по возможности либерализация внешней торговли и привлечение иност-

ранных инвестиций. Выбор направления интеграции Украины будет в основном зависеть от стратегических целей, которые будет преследовать наша страна на пути присоединения к мировому экономическому пространству. Но независимо от того, какое из предложенных направлений займет лидирующее место в интеграционной политике Украины, открытым остается вопрос преодоления основных проблем, которые могут в значительной мере негативно повлиять на эффективную интеграцию нашей страны в мировое хозяйство. Так же должно уделяться значительное внимание преодолению основных проблем, которые могут возникать на пути интеграции Украины в мировую экономику.

Необходимо отметить, что интеграция Украины в международное хозяйство вызовет не только значительные структурные перестройки в экономике нашей страны, но и благоприятно повлияет на мировую экономическую ситуацию в целом и возможно спровоцирует позитивные перемены в других постсоветских государствах.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Иванова Е. Место под солнцем / Е. Иванова // Корреспондент. – 2011. – № 6(443). – С. 34–37. 2. Кокоба А. Аномалия цен / А. Кокоба // Корреспондент. – 2011. – № 7(444). – С. 30–33. 3. Кінах А. Стратегія ривка на шляху інтеграції у світове економічне співтовариство / А. Кінах // Дзеркало тижня. – 2003. – № 42(467). – С. 12–13. 4. Пашков М. Україна і розширення ЄС: проблеми, наслідки, перспективи / М. Пашков, В. Чалий // Дзеркало тижня. – 2001. – № 45(369). – С. 20–21. 5. Стратегические экономические интересы Украины и Российской Федерации в бассейне Азовского моря / Б. Буркинский, В. Степанов, С. Бердников и др. // Экономика Украины. – 2009. – № 5. – С. 77–84. 6. Газета "Україна. Бізнес Ревю". – 2010. – № 5. – С. 1–2. 7. Основи економічної теорії: політекономічний аспект : підручник / відп. ред. Г. Н. Клишко. – 5-те вид., випр. – К. : Знання-прес, 2004. – 615 с. 8. Чухно А. Актуальные проблемы развития экономической теории на современном этапе / А. Чухно // Экономика Украины. – 2009. – № 4. – С. 14–28; № 5. – С. 15–35. 9. Ликтян Д. Т. Экономическая интеграция и глобализация. Проблемы современности / Д. Т. Ликтян. – К. : КНЕУ, 2005. – 420 с.

УДК 331.556.4

Иснюк М. Н.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

МЕЖДУНАРОДНАЯ МИГРАЦИЯ РАБОЧЕЙ СИЛЫ

Аннотация. Рассмотрены основы международной миграции, проведен анализ становления принципов и норм для регулирования трудовой миграции, а также осуществлен анализ миграционных процессов в Украине и рассмотрены перспективы их развития в будущем.

Анотація. Розглянуто основи міжнародної міграції, проведено аналіз становлення принципів і норм для регулювання трудової міграції, а також здійснено аналіз міграційних процесів в Україні й розглянуто перспективи їх розвитку в майбутньому.

Annotation. The article covers the basics of international migration, the analysis of the formation of the principles and norms for the regulation of labor migration, and an analysis of migration processes in Ukraine and prospects of their development in the future.

Ключевые слова: миграционный процесс, международная миграция рабочей силы, эмиграция, иммиграция.

Тема международной миграции рабочей силы является актуальной в наше время, потому что с каждым годом численность лиц, эмигрирующих в другие страны в поиске более высокой заработной платы, хорошей работы и лучших условий для жизни, возрастает все больше и больше. Это происходит вследствие наличия негативных условий для благоприятной жизни, и граждане стран-доноров вынуждены эмигрировать в другие.

Весомый вклад в изучение международной трудовой миграции, теории и практики миграционных процессов и их регулирование внесли такие отечественные ученые, как: Э. Либанова, Е. Малиновская, В. Олефир и др.

Цели изучения данной проблемы – рассмотрение теоретических основ международной миграции, а именно причины возникновения трудовой миграции, преимущества и недостатки; анализ

особенностей становления и развития международных норм и принципов регулирования трудовой миграции; осуществление анализа миграционных процессов в Украине.

Трудовая миграция, как явление, известна более тысячи лет. Она беспрестанно изменялась в связи с тем, что менялся общественный строй, а, следовательно, и мировоззрение людей. Во все времена этот процесс нуждался в управлении и контроле. В наши дни это вполне сформировавшийся процесс, занимающий важное место в жизни практически каждой страны.

В современном мире международная трудовая миграция населения стала важным фактором мирового развития, обеспечивающим гибкость международного рынка труда, приобщение стран к мировой культуре производства, более рациональное с точки зрения мирового прогресса перераспределение факторов производства, взаимодействие и взаимообогащение культур. В настоящее время уже практически все страны мира участвуют в международном обмене трудовыми ресурсами в качестве импортеров и экспортеров рабочей силы.

Не секрет, что одной из отличительных особенностей мирового хозяйства второй половины XX века является интенсивное развитие международных экономических отношений. Этот процесс тесно связан с углублением и улучшением международного разделения труда, интернационализацией финансово-экономических связей, глобализацией мирового хозяйства и увеличением открытости национальных экономик.

Под международной миграцией рабочей силы подразумевается перемещение трудоспособного населения из одной страны в другую с целью поиска лучших условий, связанных с работой, более высокой заработной платой, новыми сферами применения своих способностей.

Основными причинами возникновения международной трудовой миграции являются не только экономические мотивы, этот процесс также обусловлен соображениями политического, этнического, культурного и семейного характера.

Согласно типологии стран мира, образовавшейся около 90-х годов XX века, государства подразделяются на экономически высокоразвитые, развивающиеся, страны с переходной экономикой. Соответственно, в экономически высокоразвитых государствах уровень жизни гораздо лучше, нежели у развивающихся стран или стран с переходной экономикой. Поэтому, естественно, жители бедных стран, где преобладает безработица, низкий уровень заработной платы либо другие неблагоприятные факторы для жизни населения, будут эмигрировать в другие более развитые страны в поисках лучших условий [1, с. 148].

Особой немаловажной причиной является нехватка специалистов той или иной профессии в определенном регионе, где стимулируют приток иммигрантов, повышая заработную плату. Характерным является и увеличивающийся удельный вес эмиграции высококвалифицированных специалистов – этот процесс получил свое название "утечка мозгов".

Международная миграция рабочей силы обладает как положительными, так и отрицательными последствиями, однако однозначно определить, что является доминирующим практически невозможно.

Что касается страны-донора, то в ней на положение экономической системы негативно влияет выезд рабочей силы, под которым подразумевается сокращение налоговых поступлений и потеря трудовых ресурсов в трудоспособном возрасте. Однако положительным является тот факт, что эмиграция облегчает положение на внутреннем рынке труда, снижая нагрузки на государственный бюджет за счет трансфертных платежей и социальных расходов и осуществляя переводы валютных средств, которые становятся важным источником получения валюты на родину. После работы за границей в страну возвращаются обученные работники, вносящие динамизм в экономическое развитие страны.

Положение страны-реципиента имеет несколько другие сведения: с отрицательной точки зрения, иностранные рабочие создают дополнительную нагрузку для государства за счет трансфертных платежей и других социальных расходов, а с положительной стороны иностранная рабочая сила оплачивается ниже национальных кадров, в результате чего фирмы экономят на издержках, и повышают конкурентоспособность производителей и продукции [2, с. 87].

Общие глобальные последствия миграции рабочей силы двойственны. С одной стороны, миграция населения способствует перераспределению трудовых ресурсов в зависимости от положения стран, устремляет огромные массы наиболее активного и энергичного населения в экономических центрах, содействует изменению экономического, социального и культурного положения людей, ломая рутинные традиции форм жизни. С другой стороны, миграция трудовых ресурсов способствует быстрому росту крупных городов, усугублению экологической ситуации, утере рабочих кадров в селах и возбуждает проблемы, связанные со сложностью приспособления мигрантов к новым условиям жизни. Также международная миграция населения несет двойственный характер, так как, с одной стороны, выступает одним из факторов улучшения здоровья населения мира, что достигается в результате "перемешивания" наций, улучшающего таким образом генетический фонд всего человечества, а с другой стороны, именно миграция способствует "распространению" ряда опасных заболеваний, таких, например, как СПИД, гепатит и др.

Вследствие образования глобальных и универсальных проблем современности, связанных с внешней и внутренней безопасностью государств, огромное значение имеет регулирование процесса внешней миграции рабочей силы и, как правило, осуществляется как государством, так и международно-правовыми актами. Основной целью регулирования рабочей силы является, прежде всего, увеличение положительных и снижение отрицательных эффектов миграции, как для стран-доноров, так и для стран-реципиентов. Политика государства в области миграции населения и трудовых ресурсов включает два направления: иммиграционную, регулируемую принятием инос-

трантных граждан и эмиграционную, регулиующую порядок выезда граждан из страны и обеспечивающую защиту прав эмигрантов за рубежом [3, с. 97].

В современных условиях на международном рынке трудовых ресурсов растет роль стран-экспортеров рабочей силы, которые регулируют масштабы и качественный состав эмигрантов, заключают двусторонние соглашения, предусматривающие определенные экономические и социальные гарантии для эмигрантов, организуют за рубежом представительства для осуществления контроля над выполнением международных соглашений по трудовой миграции.

Безусловно, решающим событием в становлении и развитии международных норм регулирования трудовой миграции стало обращение к этой проблеме Организации Объединенных Наций (ООН). Закрепленное в уставе ООН положение о том, что одна из первичных целей организации – это развитие прав человека, которое накладывает обязательство на правительства стран-членов не только соблюдать права человека, но и поддерживать деятельность ООН в этой области.

Во взаимодействии с МОМ, ЮНИСЕФ и Всемирным банком ПРООН ООН в настоящее время готовит учебное пособие по вопросам учета миграции в национальных стратегиях в области развития, вследствие осуществления множества конференций и докладов, преследует одну общую цель – улучшение благоприятных условий для миграции граждан и пребывания их в странах-реципиентах. В Международный день мигрантов 2012 года, который отмечается 18 декабря, глава ООН напомнил, что сегодня мигрантами являются 214 млн человек. Многие из них сталкиваются с ксенофобией, дискриминацией и нищетой, а нелегальные мигранты порой оказываются за решеткой. Согласно прогнозирующим данным, до 2050 года в мире будет 405 млн мигрантов. Это является значительным глобальным вызовом для цивилизации [4, с. 21].

Что касается Украины, то в ней положение миграционного движения зависит от общеобразовательных тенденций: на сегодняшний момент Украина имеет позитивное сальдо миграции, однако такие изменения выявились только с 2005 года. Особые изменения произошли в 2012 году, когда количество иммигрантов увеличилось с 31 684 до 76 361 человек, а количество украинских эмигрантов практически не изменилось и составило 14 500 человек. По данным официального сайта государственной службы статистики Украины [5] построен график миграционного движения в Украине (рисунок).

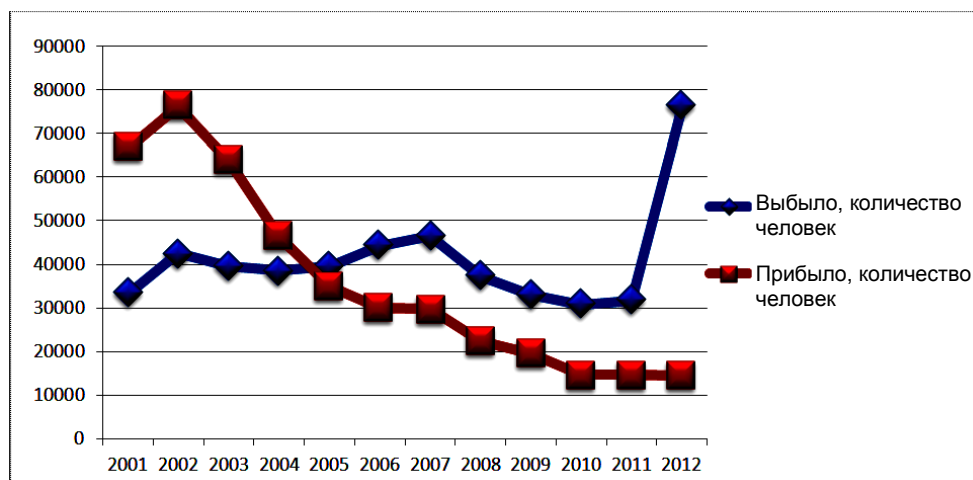

Рис. Миграционное движение в Украине, человек

Это непосредственно свидетельствует о том, что положение миграционного процесса Украины на международной арене гораздо улучшается из года в год. Хотя Рада национальной безопасности и обороны Украины, рассмотрев вопросы, связанные с миграционной политикой государства, сделала вывод, что наша страна остается концептуально неопределенной, а ее принципы, стратегические задания, текущие цели, стандарты защиты прав человека отсутствуют, статистические данные показывают все же положительные результаты.

Таким образом, опираясь на все показатели о положении Украины на международном рынке труда, имеются большие надежды на то, что политика миграционного процесса таким же образом будет продолжать преобразовываться, наша страна выйдет еще на более высокий уровень развития. Она станет не только качественной страной-донором, а также и предоставляющей отличные условия для иммигрантов.

Все миграционные процессы ведут к своим последствиям: положительным и отрицательным, однако конкретно определить чего больше – преимуществ или недостатков просто невозможно. Во избежание негативных исходов при определении мероприятий миграционной политики в пределах социальной компоненты стоит разработать и использовать организационно-механический механизм, который позволит каждому человеку осуществлять свои потребности в разных аспектах своей жизни, находясь как за границей, так и на родине. Как бы так ни было, а положительные факторы миграционного процесса трудовых ресурсов все-таки играют одну из важнейших составляющих в формировании и развитии экономического положения в мире для каждой страны

в частности. Благодаря миграции сокращаются масштабы бедности в странах происхождения, происходит оживление экономики путем использования капитала и стимулирования спроса, повышается образовательно-квалифицированный уровень мигрантов. Но для всех ее привилегий необходимо взвешено подходить к данному вопросу, подчеркнув четкие ориентиры миграционного процесса и рассчитав все последствия пребывания эмигрантов в стране-реципиенте.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Прибиткова Н. Влияние мирового финансово-экономического кризиса на зарубежную трудовую миграцию из Украины / Н. Прибиткова // Региональная экономика. – 2010. – № 1. – С. 148–155. 2. Вишневская О. Современная международная трудовая миграция и государственная миграционная политика / О. Вишневская // Статистика Украины. – 200. – № 2. – С. 87–90. 3. Полищук О. Становление и развитие международных принципов и норм регулирования трудовой миграции / О. Полищук // Статистика Украины. – 2008. – № 1. – С. 79–82. 4. Европа принимает относительно небольшое количество беженцев // Per Corcordiam. – 2012. – С. 21. 5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Столярова А. А.

УДК 339.727.22(477)

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНЫ. МЕТОДЫ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Анотація. Проведен аналіз рівня інвестиційної привабливості України, проделаны методы повышения международного имиджа. Предоставлены преимущества Украины для вложения иностранных средств, определены проблемы привлечения прямых иностранных инвестиций.

Анотація. Проведено аналіз рівня інвестиційної привабливості України, запропоновано методи підвищення міжнародного іміджу. Надано переваги України для вкладання іноземних коштів, визначено проблеми залучення прямих іноземних інвестицій.

Annotation. The level of investment attractiveness of Ukraine was analysed, methods of its increasing were proposed. The advantages of Ukraine for foreign investment funds were presented, the problems of attracting foreign direct investments were identified.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, прямые иностранные инвестиции

Иностранные инвестиции играют большую роль в экономическом развитии многих стран. Подъему экономики в значительной степени способствует эффективная инвестиционная деятельность, которая служит важным показателем динамики вложений инвестиций в страну, поэтому инвестиционный климат в любой стране является одним из главных факторов общеэкономической ситуации.

Прямые иностранные инвестиции (ПИИ) являются наиболее важным признаком глобализации экономики, показателем реального достижения науки и технологий, уровней профессиональной подготовки.

Создание благоприятных условий инвестиционной среды является одной из актуальных задач независимой Украины.

Проблемы инвестиционной привлекательности экономики активно исследуются в работах экономистов: И. Гайдуцкого, Б. Данилишина, И. Иващук, Суханова В. И., Кныш М. И., Перекатова Б. А., Тютикова Ю. П., У. Шарпа и др.

Цель данной работы состоит в том, чтобы охарактеризовать инвестиционную привлекательность Украины состоянием на 2013 год, рассмотреть факторы, которые влияют на приток прямых иностранных инвестиций, и разработать рекомендации относительно повышения инвестиционной привлекательности Украины на международной арене.

Инвестиционная привлекательность страны – это позиция государства на мировом рынке инвестиционных ресурсов в сравнении с другими государствами-реципиентами инвестиций, кото-

© Столярова А. А., 2013

рая зависит от условий инвестиционной деятельности в стране и характеризует целесообразность вложения капитала в конкретную страну [1, с. 152].

Благодаря своему достаточно весомому экономическому потенциалу Украина является страной с выраженным пространством для инвестиционной деятельности. Предпосылками формирования благоприятного инвестиционного климата является географическое положение Украины, которое способствует инвестиционным потокам благодаря ее близкому расположению относительно Европы, Центральной Азии, и, конечно же, России. Украина граничит с 8 государствами, имеет Черноморские порты, что легко позволяет транспортировать груз разным странам. Также природно-ресурсный потенциал страны достаточно велик, многие ресурсы изучены и используются достаточно интенсивно. Украина полностью удовлетворяет собственные потребности и имеет мощный экспортный потенциал среди железных, марганцевых и титановых руд, ртути, графита, глины, каолина, серы, сырья для изготовления стекла и строительных материалов. Украина имеет плодородные земли, которые дают высокую урожайность. Практически 60 % сельскохозяйственных угодьев размещены на высокоплодородных черноземах. А также весомым фактором является благоприятный климат, который позволяет заниматься сельским хозяйством на всей территории страны. Многие регионы Украины имеют разнообразные рекреационные ресурсы: природные леса, минеральные воды и лечебные грязи, водоемы и морские побережья. Такие регионы смогут заинтересовать инвесторов, которые хотят вкладывать средства в туризм, отдых, санаторно-курортное лечение. В Украине достаточно дешевая и квалифицированная рабочая сила. Уровень образования находится на высоком уровне, что позволяет подготавливать квалифицированных специалистов.

Несмотря на ряд перечисленных преимуществ Украины среди других государств, инвестиционная привлекательность страны остается на низком уровне.

По оценкам экспертов, для нормального развития экономики Украины требуется дополнительных инвестиций от 80 до 100 млрд дол. США. В тоже время прямые иностранные инвестиции за годы независимости составили всего лишь 5,3 млрд дол. Ежегодные инвестиции в Польшу составляют 4 – 5 млрд дол., тогда как в Украину – 0,5 млрд. По объемам иностранных инвестиций на душу населения Украина уступает даже Албании и Казахстану. По данным Всемирного экономического форума (WEF), по уровню инвестиционной привлекательности Украина находится в седьмом десятке стран. Согласно официальной статистике, ежегодный прирост инвестируемого иностранного капитала в страну составляет около 15 %, но это без учета средств, вывозимых нерезидентами из Украины [2].

Европейская Бизнес-Ассоциация (ЕВА) и маркетинговая исследовательская компания проводят исследования инвестиционного климата в Украине по 5-бальной шкале, где самая низкая оценка – 1, самая высокая – 5, а индекс инвестиционной привлекательности Украины рассчитывается на основе регулярного мониторинга оценок инвестиционного климата первыми лицами компаний-членов Европейской Бизнес Ассоциации. На рисунке представлена динамика результатов индекса инвестиционной привлекательности с 3-го квартала 2008 по 1-й квартал 2013 годов. За этот период коэффициент существенно не изменялся, что указывает на отсутствие ощутимых изменений в настроениях инвесторов. В 1-м квартале 2013 года коэффициент упал до значения 2,12, такого низкого значения коэффициент ранее не имел [3].

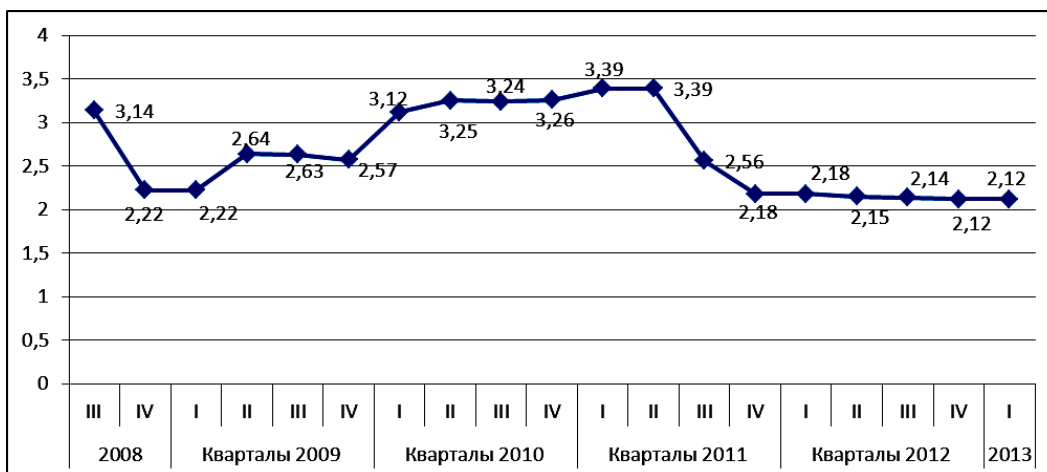

Рис. Динамика индекса инвестиционной привлекательности Украины за период: 3 квартал 2008 – 1 квартал 2013 годов

За 2012 год приток иностранных инвестиций из стран ЭС вырос с 40 331,8 до 42 979,3 (млн дол. США). Большая доля инвестиций поступает в Украину из Кипра, Нидерландов, Великобритании и Австрии (таблица).

**Прямые иностранные инвестиции (акционерный капитал)
в экономику Украины из стран ЕС, млн дол. США [4]**

	Объем прямых инвестиций на момент:	
	01.01.2012 г.	31.12.2012 г.
Всего со стран ЭС	40 331,8	42 979,3
Австрия	3 418,8	3 401,4
Бельгия	85,3	73,2
Болгария	23,1	22,9
Великобритания	2 593,4	2 556,5
Венгрия	681,4	688,3
Германия	7391,8	6317,0
Греция	467,7	466,1
Дания	199,5	200,5
Эстония	162,5	168,6
Ирландия	157,2	168,1
Испания	72,6	71,0
Италия	975,1	1 015,9
Кипр	13 355,2	17 275,1
Латвия	71,4	77,3
Литва	82,9	96,9
Люксембург	495,2	538,8
Мальта	37,1	42,9
Нидерланды	4 898,0	5 186,6
Польша	854,1	916,4
Португалия	23,2	15,6
Румыния	21,9	24,2
Словакия	71,3	70,2
Словения	31,7	33,0
Финляндия	67,5	105,9
Франция	2 260,4	1 765,3
Чехия	76,7	79,5
Швеция	1 756,81	1 600,1
Всего в Украине	50 333,9	54 462,4

К факторам, которые отрицательно влияют на желания инвесторов вкладывать средства в экономику Украины, относятся:

- политическая нестабильность;
- отсутствие гарантий со стороны государства;
- недостаточная защищенность инвесторов;
- несовершенная законодательная база;
- рост уровня инфляции;
- сокращения льгот для инвесторов;
- неразвитость банковской системы и др.

Таким образом, для достижения высокой инвестиционной привлекательности Украины, а также для поддержания высокого имиджа страны на международной арене, необходимо провести ряд последовательных и взвешенных мероприятий со стороны государства и правительства:

Во-первых, усовершенствовать законодательную и налоговую базу для привлечения иностранного капитала в сферу инвестиций, а также разработать и принять новые законы, которые бы распространялись на все виды форм собственности.

Во-вторых, упростить регистрацию и лицензирование, процедуру участия иностранных инвесторов в процессе приватизации государственного имущества.

В-третьих, улучшить таможенную политику, принять меры по стимулированию свободного перемещения товаров, услуг и капиталов, как внутри, так и за пределами государства.

В-четвертых, оказать финансовую поддержку со стороны государства.

В-пятых, снизить уровень политического риска, так как это является главным приоритетом в принятии инвестиционного решения.

Такие мероприятия улучшат экономическую ситуацию в стране, а также помогут Украине выйти на путь стабильного экономического роста.

Для того, чтобы инвестиционный климат Украины был более привлекателен, необходимо развивать и соблюдать весь комплекс перечисленных факторов.

Таким образом, иностранные инвестиции могут принести огромную пользу для экономического развития страны, помогут решить экономические проблемы, поэтому привлечение инвесторов необходимо и оправдано. Для повышения инвестиционной привлекательности страны нужно выполнить комплекс мероприятий со стороны государства и правительства и, так как Украина имеет мощный производительный потенциал, поэтому сконцентрировать усилия на реализации своих конкурентных преимуществ.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Гайдущий И. П. Привлекательность Украины для транснациональных корпораций / И. П. Гайдущий // Экономика АПК. – 2008. – № 4. – С. 152–157. 2. Инвестиционная привлекательность Украины / Всемирный экономический форум (WEF) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.bin.com.ua. 3. Инвестиционная привлекательность Украины / Европейская Бизнес Ассоциация (ЕВА) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.fincentre.ua. 4. Прямі іноземні інвестиції в економіці України з країн ЄС / Державна Служба Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.org/uk.

УДК 334.722

Збараг Ю. Ю.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

СУЩНОСТЬ, УСЛОВИЯ И ФУНКЦИИ СОВРЕМЕННОЙ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. Рассмотрены предпринимательская деятельность, ее место и цель в экономике, виды и функции. Проанализированы задачи и обязанности предпринимателя, средства его воздействия на потребителя, проблемы существования в Украине, способы их решения и сущность поддержки предпринимательства государством.

Анотація. Розглянуто підприємницьку діяльність, її місце і мета в економіці, види і функції. Проаналізовано завдання та обов'язки підприємця, засоби його впливу на споживача, проблеми існування в Україні, способи їх вирішення та сутність підтримки підприємництва державою.

Annotation. Business activity, its place and purpose in the economy, types and functions of businesses are considered. Tasks and duties of the businessman, means of influence on the consumer are analyzed. Problems of doing business in Ukraine, solutions and support of business by the state are studied.

Ключевые слова: предпринимательство, предприниматель, предпринимательская деятельность, собственное дело, бизнес, собственник.

Актуальность выбранной темы очевидна, ведь рыночной экономики без предпринимательства не бывает. И хотя оно у нас находится в развивающемся состоянии, сомнений в том, что бизнес будет ведущей сферой общественного производства, нет. Следовательно, изучение теории и практики современного бизнеса необходимо. Интерес к бизнесу естествен и оправдан. Таким образом создается новая экономическая основа общества, появляются люди, стремящиеся создать собственное дело, желающие не приспособливаться к новым условиям, а жить в них, проявлять инициативу, выражать себя в свободной трудовой деятельности, создавая рабочие места и для других людей.

Развитию предпринимательства посвятили свои работы такие ученые, как: Ляшенко В. И., Сидорова А. В., Егорова П. В., Виноградарская А. Н., которые рассматривали отдельные аспекты развития и становления предпринимательства.

Целью данной работы является: анализ сущности понятий "предпринимательство", "предприниматель", "предпринимательская деятельность"; определение условий предпринимательской деятельности; характеристика состояния предпринимательской деятельности в Украине.

Что же такое предпринимательство? Кто такой предприниматель? Эти и другие вопросы возникают у молодежи, которая после окончания обучения хочет начать свое дело на основе собственных идей, реализация которых в будущем должна принести прибыль. Создание собственного дела – это всегда большой риск и преодоление противодействия, которое возникает во время его зарождения. Предприниматель должен понимать, что он будет не только пользоваться благами, которые ему принесет это дело, но и нести полную ответственность за его развитие, рост прибыли и выживание среди конкурентов. Открыть дело и превратить его в эффективное предприятие очень сложно, это требует от человека силы воли, настойчивости, умения достигать цели, а также определенных знаний в управлении производством, умения оценивать и предусматривать рыночную конъюнктуру, вовремя принимать нестандартные управленческие решения и обеспечивать их практическую реализацию, руководить коллективом на уровне современных требований. Стимулом для создания могут быть различные обстоятельства, например, увольнение с работы, получение диплома про соответствующее образование и т. д.

Предпринимательство – это самостоятельная, инициативная, систематическая, на собственный риск деятельность, представляющая собой производство продукции, предоставление услуг и благ с целью получения прибыли, которая является основным стимулом и материальной основой увеличения капитала, расширения собственного дела. Но не стоит путать его с понятием "бизнес". Предпринимательство – уже категория бизнеса, но в хозяйственной практике их часто отождествляют [2, с. 430].

Предприниматель – это человек, который организует и управляет предприятием ради собственной выгоды. Это организатор и новатор, который владеет экономическими, организационными и творческими способностями, умеет хорошо ориентироваться в трудной, переменчивой экономической среде. Он вкладывает свои идеи, знания и навыки в планирование, организацию и управление производством, несет ответственность за свое дело и, если оно окажется прибыльным, предприниматель получает вознаграждение – прибыль.

Основными средствами воздействия предпринимателя на потребителя выступают следующие факторы: новизна товара или услуги и их соответствие интересу потребителя; высокое качество; доступная цена; степень универсальности товара: презентабельный внешний вид и упаковка; положительные отличительные характеристики товара от товаров других производителей и возможность потребителя ознакомиться с такими отличиями; возможность воспользоваться услугами послепродажного сервиса; соответствие общепринятым или государственным стандартам; престижность и привлекательность рекламы товара.

В понимании же предпринимательской деятельности неразрывно связываются специальные экономические функции и субъективные свойства того, кто их исполняет.

Одним из самых главных движущих факторов предпринимательской деятельности является материальная заинтересованность, в основном ради нее и организуется бизнес, расширяются его масштабы. И если уж обращаться к современному бизнесу, то нетрудно заметить, что цель часто выходит за границы сугубо экономической. К основным признакам предпринимательства относятся, прежде всего, самостоятельность и независимость субъектов предпринимательской деятельности. Хотя в экономике не существует абсолютной свободы и независимости нельзя трактовать как базовый признак. А вот полная самостоятельность предпринимателя означает, что над ним нет никаких инстанций, которые вынуждали бы делать то, что надо им, а не предпринимателю. Однако он не свободен от рынка, и от его строгих требований.

Из этого следует, что каждый, кто имеет желание и капитал, может организовать собственное производство, которое опирается на определенную форму собственности. Средства производства и рабочая сила покупаются на рынке. Что, как и сколько производить, у кого покупать, кому и по какой цене продавать – все это предприниматель решает самостоятельно, исходя из экономической выгоды и рыночной конъюнктуры. Естественно, каждый может создать свое дело, но все же существуют определенные условия предпринимательской деятельности. К ним, в первую очередь, относится наличие имущественных прав, что подразумевает обязанность предпринимателя быть собственником произведенного продукта и дохода от его реализации, ресурсы, которые он использует, могут быть как собственные, так и привлеченные. Помимо этого, должна быть определенная экономическая среда, что возлагает на предпринимателя тяжелый самостоятельный выбор хозяйственной деятельности, самостоятельное определение потребителей товаров и поставщиков ресурсов, определение цен и распоряжение доходом. Также к условиям предпринимательской деятельности относится определенная правовая среда, что включает в себя гарантии со стороны государства: юридическую защиту прав предпринимателя, решение спорных экономических ситуаций, защита свободы конкуренции, защита потребителей от монополизма. Личность, создавшая собственное дело, должна быть готова, что будет нести полную экономическую ответственность за результаты деятельности, так как она может иметь негативные последствия и привести к убыточности, существенной потере имущества и даже банкротству. Все эти условия подчеркивают такие признаки предпринимательской деятельности как: самостоятельность, ответственность, динамичность, инициатива, риск и мобильность [2, с. 10].

Выбирая вид предпринимательской деятельности, люди руководствуются своими способностями, знаниями, опытом или возможностью приобрести такой опыт. Следует отметить, что формы и разновидности предпринимательской деятельности имеют широкий выбор, зависимо от того, как действуют субъекты – самостоятельно, в кооперации, на основе собственной или наемной рабочей силы, с использованием своих или привлеченных капиталов и имущества. В зависимости от содержания предпринимательской деятельности и ее связи с основными стадиями воспроиз-

водственного процесса различают разные виды предпринимательства: производственное, коммерческое, финансовое, посредническое, страховое.

Производственным называется предпринимательство, в котором сам предприниматель непосредственным образом, используя в качестве факторов орудия и предметы труда, производит продукцию, товары, услуги, работы, информацию, духовные ценности для последующей продажи потребителям, покупателям, торговым организациям.

В коммерческом предпринимательстве предприниматель выступает в роли коммерсанта, торговца, продавая готовые товары, приобретенные им у других лиц, потребителю, покупателю. В таком предпринимательстве фактором является сам товар, а прибыль предпринимателя образуется путем продажи товара по цене, превышающей цену приобретения.

Финансовое предпринимательство – это особая форма коммерческого предпринимательства, в котором в качестве предмета купли-продажи выступают деньги и ценные бумаги, продаваемые предпринимателем покупателю или предоставляемые ему в кредит.

Посредничеством называют предпринимательство, в котором предприниматель сам не производит и не продает товар, а выступает в роли посредника, связующего гнезда в процессе товарного обмена, в товарно-денежных операциях. Главная задача и предмет предпринимательской деятельности посредника – соединить две заинтересованные во взаимной сделке стороны.

Страховое предпринимательство заключается в том, что предприниматель гарантирует страхователю имущества, ценности, жизни за определенную плату компенсацию возможного ущерба в результате непредвиденного бедствия. Страхование имущества, здоровья, жизни является особой формой финансово-кредитного предпринимательства, заключающейся в том, что предприниматель получает страховой взнос, выплачивая страховку только при определенных обстоятельствах [2, с. 12].

Несмотря на вид, можно выделить важнейшие функции предпринимательства: новаторскую, организационную, хозяйственную, социальную и личностную. Новаторская функция – содействие процессу продуцирования новых идей (технических, организационных, управленческих и др.), осуществление исследовательски-конструкторских разработок, создание новых товаров и предоставление новых услуг и т. п. Организационная функция – внедрение новых форм и методов организации производства, новых форм заработной платы и их оптимальное объединение с традиционными, рациональное объединение форм единичного разделения труда, основных элементов системы продуктивных сил и контроль за их выполнением. Хозяйственная функция – наиболее эффективное использование трудовых, материальных, финансовых, интеллектуальных и информационных ресурсов. Социальная функция – изготовление товаров и услуг, необходимых обществу, соответственно главной цели, требованиям действия основного экономического закона. Личностная функция – самореализация собственной цели предпринимателя, получение удовлетворения от своей работы [3, с. 43].

Следует рассмотреть предпринимательскую деятельность в нашей стране, ее развитие и существующие проблемы.

Украина идет своим путем развития рыночной экономики в ускоренном темпе: от государства, где частное предпринимательство была вне закона, до современных моделей поддержки малого бизнеса. Процесс становления цивилизованной системы взаимоотношений государства и предпринимательства в Украине проходит медленно, с обострением конфликтов и противоречий.

Малое предпринимательство как один из секторов украинской экономики на протяжении более 10 лет регулировалось на основе целевых комплексных программ. Законодательная государственная политика поддержки и развития предпринимательства определяется двумя основными Законами Украины: "Про государственную поддержку малого предпринимательства" и "Про Национальную программу содействия развитию малого предпринимательства в Украине".

Программа предусматривает ежегодную разработку Кабинетом Министров Украины определенных мер по ее реализации, на основе которых создаются региональные и местные программы развития предпринимательства [4, с. 240].

Все это, безусловно, способствовало позитивным сдвигам в динамике развития малого предпринимательства на протяжении последних лет.

Реальные же трудности на сегодняшний день связаны с финансированием и являются едва ли не главной проблемой для данного сектора экономики. Отсутствие достаточного капитала у большинства населения, сложность, невыгодность, а иногда и невозможность получить заемные средства тормозят развитие малого предпринимательства. Следовательно, задача государства – создавать условия, стимулирующие вложение инвестиций в этот сектор экономики. Поддержка со стороны государства на этом уровне должна осуществляться двумя взаимосвязанными путями: помощью в формировании капитала для открытия предприятия и обеспечением благоприятных условий для дальнейшего развития функционирующих малых предприятий. По данным Государственной службы статистики Украины в 2011 году наблюдалось снижение по сравнению с 2010 годом некоторых показателей развития предпринимательского сектора: количество всех предприятий уменьшилось почти на 4 %, количество малых предприятий в расчете на 10 тыс. населения снизилось с 75 до 63, количество занятых работников уменьшилось на 3,6 %, а количество физических лиц – предпринимателей – почти на 30 %. В 2011 года малые предприятия составляли 92,7 % всех предприятий Украины, объем произведенной ими продукции (работ, услуг) – 14,2 % (снизилось по сравнению с 2010 годом на 2,5 %), количество занятых – 26,3 % (что больше количества занятых в 2010 на 0,3 %). В свою очередь, большие предприятия, составляя лишь 0,6 % всех украинских предприятий, произвели 48,8 % всей продукции и обеспечили работой 41,9 % всех занятых; для средних предприятий эти показатели были в 2011 году, соответственно, 6,5; 37; 31,8 %.

Таким образом, несмотря на то, что сектор малого предпринимательства составляет почти 93 % всех предприятий страны, его производительность значительно ниже, чем больших и средних. В 2011 году 41,4 % малых предприятий были убыточными (для сравнения в 2009 году -37,3 %), общая сумма убытков составляла 48 170,2 млн грн [4, с. 45].

Таким образом, видно что предпринимательство, без сомнения, занимает центральное место в современном обществе. Ведь именно предприниматель является опорой и гарантом стабильности и устойчивого развития как государства, так и гражданского общества; как экономической, так и политической жизни его граждан.

Подытожив все сказанное, можно сделать вывод, что предпринимательство является стержнем экономической системы, основанной на началах частной собственности и конкуренции. Предприниматель – центральная фигура в торговом обороте, он – главное действующее лицо рынка, он не только организует производство товаров, но и сам принимает непосредственное участие в этом процессе; также приводит в движение финансовые и фондовые рынки, мобилизует интеллектуальный потенциал общества для развития науки и создания новых технологий. Это означает, что именно предпринимательская деятельность позволяет государству обеспечить своим гражданам гарантированный материальный и образовательный уровень, соответствующее медицинское обслуживание, выплату пенсий и пособий.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Экономическая теория (политэкономия) : учебник / под общ. ред. акад. В. И. Видяпина, акад. Г. П. Журавлевой. – 6-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 640 с. 2. Мадзігон В. М. Економічна теорія та історія економічної думки / В. М. Мадзігон, М. В. В'ячевський // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. – С. 3–12. 3. Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 41–51. 4. Бутенко А. Управління економікою: теорія і практика / А. Бутенко, І. Сарасва. – 2012. – № 9. – С. 7–23. 5. Проблеми науки. – 2012. – № 1. – С. 27–33.

Гузей Л. А.

УДК [331.56-053.81(477)]

Студент 1 курса

факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

БЕЗРАБОТИЦА МОЛОДЕЖИ: ПЕРВООЧЕРЕДНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

Анотація. Приведены статистические данные, характеризующие безработицу среди молодежи. Предложен ряд мер, способствующих трудоустройству обозначенного круга безработных.

Анотація. Наведено статистичні дані, що характеризують безробіття серед молоді. Запропоновано ряд заходів, що сприяють працевлаштуванню позначеного контингенту безробітних.

Annotation. Statistical data characterizing youth unemployment are presented. A number of measures to help the unemployed find jobs are offered.

Ключевые слова: молодежная безработица, рынок труда, кризис.

В нынешнее время проблемы занятости и безработицы являются одними из самых актуальных проблем в мире. Сегодня, когда полноценный украинский рынок труда только формируется, требуется незамедлительно разработка и реализация политики занятости, в которой сокращение безработицы среди молодежи является одной из приоритетных задач развития общества. Разработка эффективных стратегий преодоления безработицы молодежи находится в центре внимания не только государства, но и международных организаций, а также научной общественности. Вышесказанное определяет актуальность и необходимость более глубоких исследований выбранной

© Гузей Л. А., 2013

IIО

"Управління розвитком", №19(159)2013

темы. Важность проблемы безработицы обуславливается еще и тем, что в Украине молодежная безработица до настоящего времени остается малоизученным экономическим явлением. Можно насчитать лишь несколько специальных научных исследований, посвященных этому вопросу.

Проблемой молодежной безработицы занимались такие ученые, как: Абашина О. В., Ильич Л. М., Хмельячук М. И., Яременко О. О., Метелкина Н. В., Дроздова Т. В. и др. Невзирая на профессионализм ученых, также существует широкое поле для изучения проблем сокращения уровня безработицы среди молодежи.

Целью данной работы является изучение поведения молодежи на рынке труда и обосновании направлений повышения ее занятости.

Несмотря на ежегодное сокращения безработицы в нашей стране, проблема занятости молодежи не теряет остроты, безработица сегодня – 2 % (об этом сообщает Государственная служба статистики Украины). Данные статистики свидетельствуют, что увеличение безработицы на 1 % приводит к росту преступности на 8 %. Удручающее положение с наркоманией: 76 % употребляющих наркотики – молодежь.

Ежегодно на рынок труда приходят выпускники системы начального, среднего и высшего профессионального образования. Наибольшее влияние на численность занятых в экономике оказывают выпускники дневной формы обучения. Общая численность этой категории составляет 0,3 – 0,4 млн человек ежегодно. В это число не входят выпускники, призванные в ряды Вооруженных сил, а также продолжившие обучение на других уровнях профессионального образования [1].

В основном в Украине по окончании обучения в университетах студенты стараются в краткие сроки устроиться на предприятия, организации, фирмы которые предоставляют им довольно высокооплачиваемые места работы. Но к сожалению в большинстве случаев им отказывают, и эти отказы получены не из-за того, что студент не достаточно умен и не способен выполнить поставленные перед ним задачи, а из-за отсутствия опыта работы. Только благодаря этой причине в нашей стране не появляются новые высококвалифицированные специалисты, которые могут в дальнейшем повысить уровень экономики страны. Следует отметить, что подавляющая их часть трудоустраиваются; доля нетрудоустроенных (на 1 февраля 2013 г.) составила 8 %. Разовый приход на рынок труда свыше 1 млн выпускников увеличивает общую численность потенциальных работников и переводит рынок труда в неравновесное состояние. Из-за превышения предложения над спросом движение рынка труда к равновесному состоянию проходит как за счет естественно-возрастного выбытия работников, так и за счет увольнения работников; следствием этого является рост официально зарегистрированных безработных. Увольнение избыточных неконкурентоспособных работников начинает происходить с задержкой в два-три месяца после массового прихода выпускников. Естественное возрастное выбытие идет равномерно в течение года и не оказывает влияния на численность безработных [2, с. 38].

Основное противоречие, характерное для современного молодежного рынка труда, – увеличивающийся разрыв между трудовыми притязаниями молодых и возможностями их удовлетворения. Поскольку молодежь, как правило, не имеет практического опыта трудовой деятельности (либо он недостаточный), ее высокие требования к оплате труда делают проблематичным поиск подходящей работы. Поэтому уровень безработицы среди молодежи намного выше, чем в старших возрастных группах (таблица).

Таблица

Уровень безработицы населения (по методологии МОТ) по полу, возрастным группам и месту проживания в 2012 году

Годы	Все население	В том числе в возрасте, лет					
		15 – 24	25 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 70
2006	6,8	14,1	7,3	6,2	6,0	4,7	0,1
2007	6,4	12,5	6,9	5,8	5,7	4,7	0,0
2008	6,4	13,3	7,0	5,3	6,1	4,0	0,1
2009	8,8	17,8	10,4	8,2	8,0	5,8	0,1
2010	8,1	17,4	9,9	7,8	6,8	5,3	0,0
2011	7,9	18,6	9,2	7,3	6,4	5,1	0,1
2012	7,5	17,3	9,5	6,7	6,2	5,3	0,1

В соответствии с данными таблицы, в течение всего анализируемого периода самый высокий уровень безработицы отмечался в возрастной группе 15 – 24 лет (до 17,8 % в 2009 г. и 18,6 % в 2011 г.) и 25 – 29 лет (до 10,4 % в 2009 г. и 9,9 % в 2010 г.). Средний возраст безработных составляет 33,5 лет в 2012, а в 2011 – 35,4 лет. В группе молодых людей, чей возраст 15 – 19 лет, уровень безработицы вырос и составил 32,6 %, в группе 20 – 24 лет – 13,4 %. В среднем среди молодежи в возрасте 15 – 24 лет уровень безработицы в 2012 г. составил 17,3 %, в том числе среди городского населения – 18,9 %, среди сельского населения – 14,6 %. Среди молодежи в среднем по возрастной группе 15 – 24 лет по сравнению с уровнем безработицы взрослого населения в возраст-

те 30 – 49 лет коэффициент превышения уровня безработицы составил 2,5 раза, в том числе среди городского населения – 2,9 раза, сельской местности – 2 раза.

Рост числа безработной молодежи и серьезное падение уровня жизни населения в последние годы привели к тому, что бедность стала устойчивым явлением не только для социально уязвимых категорий населения с ограниченной трудоспособностью, но и для вполне трудоспособной молодежи, которая в прежние времена могла полностью обеспечивать себя и оказывать финансовую поддержку своим близким. Материально благополучные ранее категории работающей молодежи стали формировать армию "новых бедных". При этом вероятность стать безработным у молодых людей более чем в 3 раза выше, чем у взрослых [3].

Снижение реальной заработной платы резко ухудшает условия воспроизводства рабочей силы и инициирует пагубный процесс общего упрощения труда. Низкий уровень доходов молодых работников не коррелирует с заоблачными ценами на жилье и дороговизной продуктов, лекарственных препаратов, высокими транспортными расходами. Бедность провоцирует ухудшение состояния здоровья не только молодежи, но и ее будущего потомства, что ведет к дальнейшему ухудшению качества национального человеческого потенциала.

Общие беды безработных молодежь воспринимает и переживает острее, чем зрелые и опытные работники, в силу своих возрастных особенностей и неуверенного положения на рынке труда. Испытание безработицей – очень суровое испытание, тем более что неудавшаяся в самом начале жизни профессиональная карьера может отрицательно сказаться на дальнейшей судьбе человека. Ситуация, когда за годами образования и подготовки следует период безработицы, означает, с одной стороны, "не востребованность" и недостаточную эффективность полученного образования и, с другой – деквалификацию работника. Высокий уровень безработицы среди молодежи приводит к ее изоляции и отчуждению от общества, а в некоторых случаях – к усилению преступности, наркомании, насилия. Для страны это реальная угроза появления людей без практических навыков, опыта работы и даже желаний трудиться, что может серьезно нарушить воспроизводство рабочей силы, замедлить экономический рост в будущем. А для эффективного развития отечественной экономики необходимо платежеспособное население, в том числе и молодежь [4, с. 86].

Безработица среди молодежи имеет свои специфические черты – по продолжительности она значительно короче, чем у представителей более старших возрастных категорий, однако значительно выше по частоте: наиболее распространена "поисковая" (или "фрикционная") безработица.

Если фрикционная безработица среди молодежи выступает естественным, а зачастую и полезным для ее самоопределения явлением, то усиление структурной и циклической безработицы отражается на ней самым негативным образом. В период экономического спада работодатели в первую очередь освобождаются от наименее конкурентоспособных работников, к которым также относятся молодые люди, не имеющие трудового стажа и профессионального опыта. Они пополняют ряды безработных. В результате уровень молодежной безработицы в несколько раз превышает аналогичный показатель, по более старшим категориям рабочей силы [5, с. 22].

Если кризисные формы затягиваются, молодежная безработица приобретает хроническую форму: снижается интенсивность поиска рабочих мест, теряется полученная квалификация. Велика вероятность, что молодые люди останутся безработными и в посткризисный период.

Вместе с тем безработица для молодежи в огромной степени селективна, она не затрагивает в одинаковой степени всех молодых людей, но концентрируется внутри отдельных групп. Последние включают молодых людей из экономически слабых регионов, молодых людей со слабой школьной подготовкой и без профессионального обучения, молодых людей из социально неблагополучных семей. Это означает, что во многих случаях безработица среди молодых людей помогает сохранять и передавать бедность из одного поколения в другое.

Бедственное положение большинства молодых людей, затронутых безработицей, требует усиления внимания к этой проблеме со стороны государства. Очевидно, что в настоящее время система социальной защиты не в состоянии обеспечить назначение достойного по размеру пособия по безработице группе безработной молодежи, пытаясь охватить чрезвычайно широкий круг получателей незначительными по размеру выплатами. Ситуация может улучшиться в результате установления более жестких барьеров при одновременном увеличении реальной суммы выплат. Однако возможна такая политика лишь при условии глубокого понимания процессов, находящихся в основе поведения, и процесса принятия решений на уровне индивидуальных получателей пособий.

На взгляд автора, следует развивать в регионах молодежные биржи труда и центры по трудоустройству молодежи, в рамках которых должны проводиться ярмарки рабочих мест с участием заведений и предприятий регионов. Кроме того, требуется постоянно оказывать содействие молодежным инициативам в сфере предпринимательства, связанным с созданием новых рабочих мест. Но для этого необходима серьезная государственная поддержка, в частности, в виде льготного налогового режима. Следует принять во внимание опыт создания и работы центров научно-технического творчества молодежи, положивших начало развитию предпринимательства в первые годы реформ.

В подготовке и финансировании программ содействия занятости молодежи должны принимать активное участие региональные власти и органы местного самоуправления. При этом, с нашей точки зрения, они должны: гарантировать качественную общеобразовательную и профессиональную подготовку молодежи, предоставляя студентам возможность получать от государства дополнение к стипендии в виде льготного долгосрочного кредита, подлежащего последующему возмещению в течение оговоренного периода времени после завершения учебы; определять

оптимальные параметры количества и структуры выпускаемых молодых специалистов с учетом динамики спроса в регионе на рабочую силу, оказывая при этом содействие развитию сети служб профессиональной ориентации молодежи и создавая благоприятные условия для повышения уровня дохода учащейся молодежи на основе занятости по выбранной специальности в свободное от учебы время; заключать договоры с предприятиями, организациями и учреждениями различных форм собственности и отвечать за организацию программы "Молодежной практики" в целях расширения возможности трудоустройства безработной молодежи и приобретения ею профессиональных знаний, умений, навыков [4, с. 89].

Наряду с данными мерами в рамках программы занятости безработной молодежи важное социально-экономическое значение сегодня имеет применение такой активной меры комплексного регулирования спроса и предложения на рынке труда, как рациональное использование гибких форм занятости, а также гибкого режима рабочего времени на российских предприятиях. В условиях всевозрастающих масштабов общей безработицы не только в Украине, но и за рубежом представляется важным обеспечивать содействие рациональному распределению частичной занятости молодежи на основе гибких графиков, изучая и используя зарубежный опыт. Автор считает, что подобный подход сегодня стал бы более эффективным, чем принудительные отпуска или работа неполную рабочую неделю для всех работающих, поскольку многовариантность занятости дает возможность совмещать работу по специальности с работой в неформальном секторе экономики. В свою очередь, работа по специальности, которая требует определенной профессиональной подготовки, знаний и опыта, позволяет сохранить квалификацию работников, а работа в рамках неформального сектора, зачастую, которая не требует особой квалификации, является для работника источником дополнительного дохода, позволяющего снизить риск попадания в категорию бедных.

С точки зрения автора, гибкий режим рабочего времени позволяет работникам повысить личную независимость на рабочем месте, а также больше удовлетворять свои запросы относительно профессиональной деятельности и повышения квалификации без отрыва от производства.

Реализация подобных мер является прямым инвестированием государства и регионов в будущее и может обеспечить усиление социальной защищенности не только молодежи, но и способствовать развитию социальной защиты других категорий безработных.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Информационный центр [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.unian.net>. 2. Гуртов В. Цикличность в динамике численности безработных граждан / В. Гуртов, Н. Парикова // Человек и труд. – 2010. 3. Все статистические данные [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Синенко Н. Молодежная безработица в Украине и пути ее преодоления / Н. Синенко // Справочник кадровика. – 2011. 5. Дунаева Н. Эффективная занятость молодежи – стратегическая проблема / Н. Дунаева, Р. Салахутдинов // Человек и труд. – 2010.

УДК 331.56(477)

Колесник А. В.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

МЕТОДЫ БОРЬБЫ С БЕЗРАБОТИЦЕЙ

Аннотация. Проанализированы виды безработицы, определены причины ее возникновения и какие факторы повлияли на это, а также рассмотрена проблема безработицы в Украине, ее состояние на данный момент. Предоставлены предложения по уменьшению уровня безработицы в зависимости от ее вида.

Анотація. Проаналізовано види безробіття, визначено проблеми її виникнення та які фактори вплинули на це, розглянуто проблему безробіття в Україні, її стан на даний час. Надано пропозиції щодо зменшення рівня безробіття залежно від її виду.

Annotation. The types of unemployment, the causes and factors that affected its emergence are analysed. The problem of unemployment in Ukraine and its state at the moment are studied. Suggestions for reducing unemployment are provided depending on its type.

Ключевые слова: безработица, виды безработицы, методы борьбы с безработицей.

© Колесник А. В., 2013

Тема борьбы с безработицей актуальна, так как безработица является одной из важнейших макроэкономических проблем, которая оказывает наиболее прямое и сильное воздействие на каждого человека. Потеря рабочего места для большинства людей означает неустойчивость экономического положения и снижение их жизненного уровня. Чтобы бороться с безработицей, нужно знать почему она возникает и как с ней бороться.

Такие ученые как Пигу, Дж.-М. Кейнс изучали данную проблему.

С точки зрения поиска работы последние несколько лет являются тяжелыми для молодого поколения. А в ближайшие годы ситуация только усугубится. По данным Международной организации труда (МОТ), число безработных по всему миру может вырасти еще на 5,1 млн человек в 2013 г., достигнув 202 млн человек. В 2014 г. еще 3 млн человек пополнят ряды безработных. В общемировом масштабе безработица выросла в 2012 г. на 4,2 млн человек до 197 млн человек. Одной из основных причин усугубления кризиса на мировом рынке занятости, вероятно, является рецессия в Европе. Экономические проблемы Европы затрагивают и другие регионы мира. В Европе 34 % безработных находятся вне рынка труда уже год и более; до кризиса показатель составлял 28,5 %. Кризис оказывает сильное давление на процесс создания новых рабочих мест, и особенно это касается развитых стран [1].

Такая ситуация является очень неблагоприятной для молодежи. 73,8 млн молодых людей не имеют работы, а замедление экономической активности в мире может увеличить это число еще на 500 тыс. человек к 2014 г., по данным МОТ. Будущее выглядит также не слишком радужным: ожидается, что мировой уровень безработицы среди молодежи вырастет до 12,9 % к 2017 г. против 12,6 % в 2012 г. Есть и хорошие новости, они состоят в том, что, несмотря на рост уровня безработицы в развивающихся странах в ближайшие 2 года, показатель пойдет на спад с 2014 г. Однако одни только развивающиеся страны не способны вытащить весь остальной мир из текущего кризиса на рынке труда. В результате в общемировом масштабе нет хороших перспектив – в ближайшие несколько лет ожидается рост безработицы. В украинском обществе на современном этапе развития наблюдается проблема безработицы.

Безработица влечет за собой расточение рабочей силы, существенное сокращение потенциального валового продукта и национального дохода страны. Очевидно, что при неполном использовании имеющихся ресурсов рабочей силы экономическая система работает, не достигая границ своих производственных возможностей. Таким образом, показатель безработицы является одним из ключевых показателей для определения общего состояния экономики, для оценки его эффективности.

В экономической литературе выделяют такие виды безработицы: фрикционную, структурную, сезонную, циклическую, технологическую и региональную.

Фрикционная безработица связана с затратами времени на поиск нового места работы, она длится от 1 до 3 месяцев.

Структурная безработица зависит от технологических изменений и сдвигов в производстве, которые изменяют структуру спроса на рабочую силу. В результате этого происходят изменения в профессионально-квалификационной структуре рабочей силы, что требует ее перераспределения [2, с. 500].

Структурная безработица отличается от фрикционной большей продолжительностью, обычно она длится более 6 месяцев, и характерна для работников, которые имеют низкую квалификацию или устаревшую профессию.

Сезонная безработица связана с сезонными колебаниями в объеме производства определенных отраслей: сельское хозяйство, строительство, промыслы, в которых в течение года происходят резкие изменения спроса на труд. Циклическая безработица представляет собой отклонение фактического уровня безработицы от естественного. Она основывается на циклических колебаниях объемов выпуска продукции и занятости, связанных с экономическим спадом и недостатком спроса.

Региональная безработица является результатом несбалансированности между спросом и предложением рабочей силы в данном регионе [2, с. 501].

Методы борьбы с безработицей зависят от ее вида. Поэтому, чтобы знать как бороться с безработицей, нужно ознакомиться с ее видами, и от чего она возникает.

Общие меры борьбы для всех видов безработицы: создание новых рабочих мест, создание бирж труда и иных видов служб занятости.

Меры для борьбы с фрикционной безработицей: усовершенствование системы информационного обеспечения рынка труда; создание специальных служб для этого.

Меры для борьбы со структурной безработицей: создание условий для переподготовки и переквалификации безработных; поддержка частных и государственных служб, которые этим занимаются; протекционистские меры по защите рынка.

С технологической безработицей: повышение квалификации работников; сдерживание технологического прогресса и/или замедление темпов внедрения новых технологий.

С циклической безработицей: проведение стабилизационной политики; создание дополнительных рабочих мест государством [3, с. 63].

На рисунке можно проследить динамику безработицы в Украине. Уровень безработицы менялся в зависимости от экономического положения в стране. Если посмотреть внимательно, то можно увидеть, что после кризиса 2008 года, в 2009 году значительно повысился уровень безработицы. В Украине в среднем на одну вакансию претендуют 11 безработных. Это число выросло в декабре прошлого года с 7 человек, что на 4 человека больше, чем в ноябре прошлого года. Об этом сказано в сообщении Государственной службы статистики, опубликованном на их сайте.

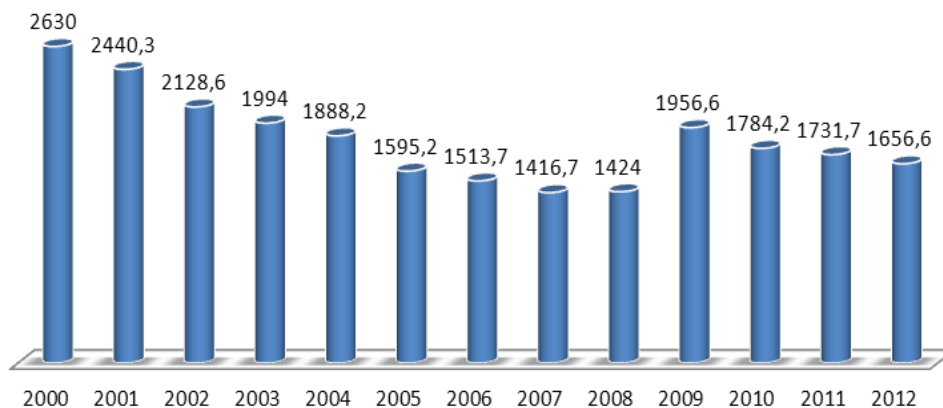

Рис. Динамика безработицы в Украине за методологией МОТ (тыс. чел)

Нужно сказать, что, по оценке МОТ, самая крупная категория безработных – молодые люди (обычно это люди в возрасте от 15 до 24 лет). МОТ насчитывает в этой группе 73,8 миллиона безработных по всему миру, или 12,6 % – в относительных цифрах по возрастной группе. Также ожидается, что уровень безработицы в этой возрастной группе вырастет еще больше в течение 2 лет [4].

Таким образом, видно, что в нашей стране нужно бороться с безработицей, так как много молодых людей не могут найти рабочее место по своей специальности. Государство должно заботиться о достижении в стране наиболее полной и эффективной занятости как важной социальной гарантии для экономически активного населения, о регулировании рынка труда, механизм формирования которого будет постоянно совершенствоваться применительно к новым условиям развития рыночной экономики, структурной перестройки производства, формирования эффективной социальной политики.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Международная Организация Труда (МОТ) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ilo.org. 2. Экономическая теория : учебник / под общ. ред. акад. В. И. Видяпина, А. И. Добрынина, Г. П. Журавлевой и др. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 714 с. 3. Шевчук Д. А. Макроэкономика : конспект лекций / Д. А. Шевчук. – М., 2009. – 145 с. 4. Державна служба статистики України [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ukrstat.org/>.

УДК 334.7

Костина О. С.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

ВИДЫ ПРЕДПРИЯТИЙ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Анотація. Розглянуто сутність сучасного підприємства, його види та форми власності, особливості класифікації підприємств в Україні, а також організаційно-правові форми підприємств. Наведено основні проблеми, з якими підприємство зіткнулося в сучасній економіці та основні методи їх вирішення.

Аннотация. Рассмотрены сущность современного предприятия, его виды и формы собственности, особенности классификации предприятий в Украине, а также организационно-правовые формы предприятий. Приведены основные проблемы, с которыми предприятие столкнулось в современной экономике, и основные методы их решения.

© Костина О. С., 2013

115

"Управління розвитком", №19(159)2013

Annotation. The article deals with the essence of the modern enterprise, its types and forms of ownership, specific features of the classification of enterprises in Ukraine, as well as organizational and legal forms of enterprises. The main challenges that the company faced in today's economy and the basic methods of their solutions are examined.

Ключевые слова: предприятие, рыночные отношения.

Предприятие занимает центральное место в народно-хозяйственном комплексе любой страны. Это первичное звено общественного разделения труда. Именно здесь создается частица национального дохода. Предприятие выступает как производитель и обеспечивает процесс воспроизводства на основе самокупаемости и самостоятельности, поэтому исследование этой темы является актуальным для современной экономики.

Предприятие создается для производства необходимых обществу материальных благ, для предоставления разнообразных услуг населению. Непосредственным стимулом для организации производства и основания предприятия является перспектива получить прибыль для удовлетворения соответствующих потребностей.

Вопросами о предприятиях занимались такие ученые, как: К. Маркс, Р. Коуз, В. Гусаков, В. Федоренко, В. Грибов, В. Грузинов, В. Кузьменко.

Как правило, современное предприятие – это весьма сложная структура, объединяющая в себе большое количество активов совершенно разной природы – от недвижимого имущества до деловой репутации предприятия.

Формирование рыночной структуры экономики Украины приводит к появлению различных форм современных предприятий, которые уже функционируют в развитых странах. Их можно классифицировать по различным критериям, самыми распространенными из которых являются форма собственности, величина, сфера деятельности [1, с. 123].

Цель данной работы: ознакомиться с видами предприятий и с формами собственности в современной экономике, исследовать особенности классификации предприятий в Украине.

В Украине принят и действует ряд нормативных актов, которые заложили фундамент для формирования предприятий. Важное место среди них принадлежит Закону Украины "О предприятиях", который был принят 1 января 2013 года с изменениями, внесенными согласно законам.

Предприятие – основная организационная единица народного хозяйства Украины, самостоятельный хозяйствующий уставной субъект, который имеет права юридического лица и осуществляет производственную, научную и коммерческую деятельность с целью получения прибыли.

Предприятие имеет самостоятельный баланс, расчетный и другие счета в банках, печать со своим наименованием, а промышленное предприятие – также товарный знак. Предприятие осуществляет любые виды хозяйственной деятельности, если они не запрещены законодательством Украины и отвечают целям, предусмотренным уставом предприятия.

Соответственно формам собственности могут действовать предприятия таких видов:

индивидуальное предприятие, основанное на частной собственности физического лица и исключительно его труда;

семейное предприятие, основанное на собственности и труде граждан Украины – членов одной семьи, которые проживают вместе;

частное предприятие, основанное на собственности отдельного гражданина Украины, с правом найма рабочей силы;

коллективное предприятие, основанное на собственности трудового коллектива предприятия, кооператива, другого уставного общества, общественной и религиозной организации;

государственное коммунальное предприятие, основанное на собственности административно-территориальных единиц;

государственное предприятие, основанное на общегосударственной собственности;

совместное предприятие, основанное на базе объединения имущества разных собственников (смешанная форма собственности);

предприятие, основанное на собственности юридических лиц и граждан других государств [2, с. 41].

Производственный процесс в рыночной экономике осуществляется самыми разнообразными организациями – от крошечных единоличных предприятий до гигантских корпораций, – доминирующих в экономической жизни в странах с развитой экономикой. Большинство из действующих предприятий являются малыми предприятиями, каждым из которых, как правило, владеет один человек. Количество владельцев других предприятий может составлять от двух до двухсот человек. Крупные предприятия являются, как правило, корпорациями.

Основной задачей всех видов предприятия является получение дохода за счет реализации потребителям производимой продукции (выполненных работ, оказанных услуг). На основе полученного дохода удовлетворяются социальные и экономические запросы трудового коллектива и владельцев средств производства.

Для успешного функционирования на предприятии должны быть организованы анализ экономических показателей деятельности предприятия и планирование его производственно-хозяйственной деятельности.

Переход страны к рыночной экономике, выход на мировой уровень требуют от предприятий повышения эффективности производства, конкурентоспособности продукции на основе внедрения достижений научно-технического прогресса, эффективных форм хозяйствования и современных

методов управления персоналом. Поэтому необходимо рассмотреть основные проблемы, стоящие перед предпринимательством в условиях перехода к рыночным отношениям, и построить для их решения механизмы адаптации, которые позволят путем согласования целей предприятия, интересов собственника, разных групп и категорий трудящихся путем создания соответствующих моделей и методов перестройки и развития систем предприятия обеспечить место в рыночной среде и эффективное в нем функционирование.

Эффективность работы предприятия, всех его систем и механизмов много в чем определяется внешними факторами, действующими на микроуровне. Это и управление качеством продукции, и разгосударствление и приватизация, а также пути и методы их усовершенствования с целью создания для предприятий среды наибольшего содействия [3, с. 21].

Основными вопросами, которые требуют решения в процессе перестройки организационно-экономической системы предприятия, являются:

определение модели управления собственностью предприятия и его структурных подразделений;

образование системы учета затрат и результатов работы;

управление ценообразованием внутри предприятия и разделением результатов хозяйствования.

Переход к рыночным отношениям на сегодня уже не предмет лишь дискуссий и предположений, а актуальнейшая, насущная проблема для всех участников народного хозяйства. Наиболее многочисленный их отряд непосредственно связан с деятельностью государственных промышленных предприятий, от которой, естественно, в очень большой степени зависит, насколько удачно войдет в рынок вся наша экономика.

Еще одна важная для предприятия проблема, к решению которой надо заранее готовиться, входя в рынок, – уже упоминавшаяся, конкурентоспособность продукции. Утверждение конкурентных отношений – не единовременная моментальная акция, а процесс длительный, сложный, для многих предприятий гибельный. Завоевать рынок смогут только те предприятия, которые обеспечат высокое качество товара, относительно более низкие цены, быструю сменяемость ассортимента.

Из этого следует, что предприятиям на пути к рынку все время придется решать совокупность возникающих проблем. Причем делать это самим, без чьей-либо помощи, что повлечет за собой (и этот процесс уже стал реальностью) банкротство многих предприятий и нарастание уровня безработицы. Поэтому правительство не должно пускать этот процесс на самотек, а активно, и главное, качественно регулировать процесс перехода предприятий к рынку [3, с. 65].

Для предприятий всех форм собственности утверждены общие условия их образования и функционирования. Каждое предприятие должно пройти государственную регистрацию. По соответствующим данным Государственной службы статистики Украины по состоянию на 1 марта 2013 года зарегистрировано 1 млн 346 тыс. 186 субъектов Единого государственного реестра предприятий и организаций Украины (ЕГРПОУ), что на 23 тыс. 757 субъектов больше, чем по состоянию на 1 декабря 2011 года. Это показывает, что с каждым годом количество предприятий в Украине растет с большими темпами.

Наибольшее количество предприятий зарегистрировано в Киеве (270,683 тыс.) и Днепропетровской области (105,082 тыс.), меньше всего – в Севастополе (15,727 тыс.) и Черновицкой области (17,699 тыс.). По организационно-правовым формам хозяйствования наибольшее количество субъектов ЕГРПОУ имеет форму общества с ограниченной ответственностью (492,679 тыс.), частного предприятия (279,983 тыс.), а также форму организации или учреждения (114,680 тыс.) [5, с. 2].

Подводя итоги работы, следует отметить, что предприятие является первичным звеном в экономической системе государства. На нем производятся товары, выполняются работы, оказываются услуги; создаются рабочие места, которые обеспечивают занятость трудоспособного населения и потребительский спрос. Предприятие является основным налогоплательщиком, пополняет доходную часть государственного и местных бюджетов.

Главной задачей предприятия является хозяйственная деятельность, направленная на получение прибыли для удовлетворения интересов собственника предприятия.

Таким образом, можно сделать вывод, что эффективная работа предприятий является важнейшим условием благосостояния и процветания государства. Только за счет эффективного управления предприятием, рациональной организации всех сторон деятельности предприятия могут быть успешно решены экономические проблемы государства. Кроме этого, обязательно необходима государственная поддержка для успешной работы предприятий.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Экономика организации (предприятия) / под ред. Грибова В. Д., Грузинова В. П., Кузьменко В. А. – 3-е изд. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 123–125. 2. Господарський кодекс України, станом на 18 лютого 2013 року. – Х.: Право, 2013. – С. 41–47. 3. Геец В. М. О единстве и противоречиях в развитии общества, государства и экономике / В. М. Геец // Научный журнал "Экономика Украины" 2012. – № 11. – С. 4–22. 4. Гусаков В. М. Стан підприємництва та напрями його подальшого розвитку / В. М. Гусаков, В. Г. Федоренко. – К.: Знання, 2010. – С. 65–70. 5. Государственная служба статистики Украины. – 2013. – Режим доступа: http://www.ukrinform.ua/rus/news/v_ukraine_kolichestvo_predpriyatiy_previsilo_1346 mln_gosstat_1498974.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

СОВРЕМЕННЫЙ КРИЗИС МИРОВОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

Аннотация. Проведен анализ современной системы кредитования, а также возрастающих мировых задолженностей в условиях кризиса. Сделаны выводы по поводу влияния международного долга на экономическую ситуацию в мире, в частности в Украине. Составлен прогноз развития ситуации в будущем.

Анотація. Проведено аналіз сучасної системи кредитування, а також зростаючих світових заборгованостей в умовах кризи. Зроблено висновки з приводу впливу міжнародного боргу на економічну ситуацію в світі, зокрема в Україні. Складено прогноз розвитку ситуації в майбутньому.

Annotation. The modern system of lending and increasing global debt in crisis is analysed. Conclusions about the impact of international debt on the economic situation in the world, particularly in Ukraine are made. A forecast of development of the situation in the future is offered.

Ключевые слова: мировые задолженности, международная экономика, кредитование, кризис.

Актуальность вопроса мировой задолженности и кризиса, связанного с ней, сложно недооценить. Международный кредит играет все более важную роль в рамках расширения и углубления мирохозяйственных связей. Возрастающие долги государств и фактическая неспособность стран покрыть их становится одной из главных проблем международной экономики в целом.

Эти вопросы волновали многих всемирно известных экономистов: Д. Сальваторе, П. Кругмана, Ф. Лариана, М. Обсфельда, А. Ослунда, Дж. Сакса, С. Фишера и др.

Цель работы заключается в рассмотрении сущности кризиса международной задолженности в разных странах, а также в Украине.

Те страны, которые предпочитают увеличивать текущие расходы, часто вынуждены занимать деньги у международного сообщества. А те страны, которые предпочитают экономить текущие расходы, напротив, имеют возможность выдавать кредиты другим. Фактически не осталось стран, которые бы опирались исключительно на собственные средства. В результате этих явлений образовалась система международного заимствования и кредитования. Нарушение графика погашения кредита служит первым признаком наступления кризиса внешней задолженности.

Кризис начинается с того момента, когда страна или группа стран объявляет о невозможности выплачивать свой долг. Так как заемщиком чаще всего выступает правительство государства, то к нему невозможно применить санкции, как к обычному неплательщику. Факты банкротства государства ухудшают ситуацию на международном рынке кредита. Когда такие случаи обретают массовый характер, тогда мировое сообщество признает существование кризиса.

Предпосылками современному кризису мировой задолженности были увеличение цен на товары широкого потребления и падение реальных ставок процента. Этот факт заставил многие страны пересмотреть условия кредитных договоров, поскольку некоторые должники не смогли больше погашать задолженность в изменившихся условиях.

Появление кризиса берет свою точку отсчета с 1982 года, когда Мексика сделала заявление для мировой общественности, что больше не может выплачивать свой долг. Дальнейшие события развивались следующим образом. До 1985 года финансовое сообщество было уверено, что кризис носит поверхностный характер, значит продления периодов погашения и перестройки денежных систем будет достаточно для того, чтобы вернуть кредитоспособность бедствующим странам. Но уже к середине 80-х годов XX в. стало ясно, что проблемы стран-должников носят намного более глубокий характер и потребуются больше усилий для преодоления сложившейся ситуации. Был разработан план Бейкера, согласно которому 15 странам с наибольшей задолженностью предоставлялись дополнительные стимулы для выполнения текущих обязательств по обслуживанию долга, а также возможность дальнейшего кредитования. Впоследствии международными финансовыми учреждениями было решено обменивать долговые документы на выпущенные правительством страны-должника новые ценные бумаги. Получили массовое распространение следующие операции: обмен основной части долга на облигации, покрывающие не всю сумму долга, сокращение количества платежей, выкуп долга со значительной скидкой. Кредиторов устраивает такая си-

туация, потому что они получают больше прибыли, чем при других операциях по пересмотру долга [1, с. 168].

Баланс международной задолженности – все имеющиеся на определенный момент денежные и имущественные требования по отношению к другим государствам независимо от сроков погашения. Актив баланса международной задолженности включает предприятия, недвижимость, акции, облигации, векселя, текущие счета, различное имущество, которым граждане и организации данной страны владеют за границей, платежи по репарациям и контрибуциям, причитающиеся данной стране. Пассив составляют подобные же имущества и требования, принадлежащие иностранным гражданам и организациям в данной стране на ту же дату [2].

Информация, представленная в таблице 1, является классификацией стран в зависимости от размера суммы долга в долларах США.

Таблица 1

Классификация суммы долга различных стран

Номер группы	Величина долга страны, млрд	Примеры стран
1	до 1	Бутан, Багамы, Черногория, Гаити, Доминиканская республика
2	1 – 5	Африканские государства, Молдова, Узбекистан, Исландия, Афганистан и др.
3	5 – 10	Армения, Туркмения, Иордания, Ливия, Сирия и др.
4	10 – 50	Страны Балтики, Беларусь, Иран, Египет, Тунис, Куба, Северная Корея и др.
5	50 – 100	Ирак, Венесуэла, Малайзия, Саудовская Аравия, Израиль, Чехия, Казахстан, Украина и др.
6	100 – 300	Финляндия, Бразилия, Польша, Индия, Мексика и др.
7	от 300	Китай, Россия, Португалия, Греция, Дания, Австрия, Швеция, Канада, Австралия, Швейцария, Норвегия, Ирландия, Бельгия, Испания, Люксембург, Италия, Япония, Франция, Германия, Великобритания, Америка

По данным, представленным в таблице, можно увидеть, что крупнейшими задолжниками являются страны наиболее преуспевающие на мировой арене, такие, как: США, Япония, Великобритания, Швейцария.

Анализ внешней задолженности в последние годы показывает, что ситуация не стабилизируется, а наоборот ухудшается. Самые большие долги наблюдаются у стран Африки. Некоторые из них являются явно безнадежными по перспективам возвращения заимствованных средств. Такой безнадежной страной является Эфиопия, внешний долг которой составляет 70 % ВВП. Правда, "рекордсмены" здесь – Мозамбик (150 % ВВП), Гвинея-Бисау (190 % ВВП) и Никарагуа (205 % ВВП). Погашение обязательств у этих стран происходит за счет новых заимствований. Развивающиеся страны в совокупности являются чистым заемщиком. Из 125 государств, 12 – чистые кредиторы, остальные 113 – чистые задолжники. Также высокую задолженность имеют арабские страны – импортеры нефти.

При оценке международной задолженности нельзя опираться только на сумму долга и ее отношение к ВВП. Существует также ряд других факторов. Например, должники могут выступать заемщиками относительно одних стран, но также являться кредиторами для других. Следовательно, нужно оперировать не только понятием "долг", но и понятием "чистый долг", который представляет общий долг с вычетом обратных обязательств других субъектов кредитных отношений.

Кроме того, значительным фактором является географические масштабы страны. Потому что долг может иметь различные последствия для большой и малой по количеству населения и по объемам ВВП страны. Например, Китай, который является одной из самых больших стран мира, имеет долг в 159 млрд долларов. Причем этот факт не имеет существенных влияний на экономику страны. В то же время его сосед – Республика Корея – испытывает серьезные затруднения, имея долг в 154 млрд долларов.

Другим важным фактором является объем экспорта, то есть способность страны погасить задолженность за счет денежных поступлений от продажи за границей своих товаров и услуг. Если взглянуть на перечень крупнейших должников мира, то можно увидеть как страны с сильнейшей экономикой, которые выстояли уже не один кризис, но и страны со слабыми экономическими системами.

Таким образом, нужно очень индивидуально относиться к оценке задолженности стран, учитывая их географические и экономические показатели.

Сложно строить прогнозы относительно размера задолженности в будущем. Но по данным МВФ, представленным в табл. 2 [3] международный долг будет развиваться следующим образом.

Развитие суммы долга

Место в 2015 г.	Страна	Объем гос. долга (public debt), млрд дол. США			
		2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.
1	США	16640	17871	18956	20003
2	Япония	14105	14616	15246	15914
3	Германия	2744	2774	2779	2783
4	Франция	2414	2529	2615	2674
5	Италия	2550	2588	2614	2638
6	Великобритания	2168	2355	2511	2630
7	Бразилия	1595	1591	1653	1720
8	Канада	1528	1532	1555	1576
9	Китай	1761	1701	1648	1570
10	Индия	1202	1310	1433	1569
11	Нидерланды	1105	1195	1275	1341
12	Мексика	562	603	641	672
13	Бельгия	518	549	580	610
14	Греция	492	504	509	509
15	Корея	415	435	436	431

Как можно увидеть в большинстве стран, задолженности будут возрастать, несмотря на активные действия стран по их погашению. Лидерами по объему долга останутся США и Япония.

В данный момент пути решения проблемы погашения задолженности беспокоят мировую общественность. Главным методом остается глобальное преобразование экономики внутри страны, которая испытывает финансовые трудности, а также отказ от конфронтационной модели поведения с кредиторами, которую принимают сейчас некоторые страны. У государства должны быть выработаны определенные приоритеты, и важное место среди них должно занимать покрытие долга [4, с. 35].

Рассматривая данную проблему в рамках нашей страны, то здесь сложно делать выводы о том, какой план действий ей стоит выбрать, чтобы удачно обслуживать свои долги. Ведь для нее не подходят модели поведения ни экономически развитых стран, ни стран "третьего мира", так как страна находится в условиях переходной экономики. На четвертый квартал 2012 года общий долг Украины достиг 501,440 млрд грн, или \$62,7 млрд. Государство должно обеспечивать эффективный контроль за параметрами внешнего долга и, при определенных условиях, предупреждать возникновение и углубление кризисных явлений. Но в действительности, ситуация развивается худшим образом. В условиях нестабильной экономики задолженность Украины растет, несмотря на то, что каждый год выделяются деньги на ее частичное погашение: январь – март 2013 – 6,142 млрд грн [3].

Внешний долг государства имеет большое влияние на международные экономические отношения, а через них – на мировую экономику. Критические размеры внешнего долга, наличие просроченных задолженностей ведут к снижению уровня рейтинга страны-заемщика, что отрицательно сказывается на поведении внешних кредиторов и инвесторов. Странам, имеющим высокий уровень просроченной внешней задолженности, фактически закрыт доступ на международные финансовые рынки. Для них основным источником внешних ресурсов выступают кредиты международных финансовых организаций.

Главными негативными последствиями возрастания задолженностей и банкротства некоторых стран остаются появление мировых кризисов и ухудшение ситуации на мировом финансовом рынке. Этот факт отразится на всем мировом сообществе, поэтому каждое государство должно выработать планы по погашению своих задолженностей в ближайшие десятилетия.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Ломакин В. К. Мировая экономика : учебник для студентов вузов / В. К. Ломакин. – М., 2007. – С. 168–171. 2. Энциклопедический словарь экономики и права. 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_есonomic_law. 3. Официальный сайт международного валютного фонда. – Режим доступа : <http://www.imf.org/external>. 4. Лобачева Е. С. Существование в организации контроля состояния государственного долга / Е. С. Лобачева // Сибирская финансовая школа. – 2010. – № 2. – 35 с.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеця

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. Проанализировано понятие "конкурентоспособность страны" на основе различных научных трудов, рассмотрена конкурентоспособность экономики Украины в международных рейтингах за 2012 – 2013 гг., определены факторы, влияющие на место страны в них, предложены возможные пути повышения конкурентоспособности Украины на основе этих показателей.

Анотація. Проаналізовано поняття "конкурентоспроможність країни" на основі різних наукових праць, розглянуто конкурентоспроможність економіки України в міжнародних рейтингах за 2012 – 2013 рр., визначено фактори, які впливають на місце країни в них, запропоновано можливі шляхи підвищення конкурентоспроможності України на основі цих показників.

Annotation. Based on various scientific works the term "competitiveness" is considered. The competitiveness of the economy of Ukraine in the international rankings for 2012–2013 is analysed. Factors that affect the country's place in them are identified. Based on these indicators, possible ways to improve the competitiveness of Ukraine are offered.

Ключевые слова: конкурентоспособность, экономическое состояние, международный рейтинг, мировой финансовый кризис.

Актуальность данной темы состоит в том, что конкурентоспособность страны является показателем состояния и перспектив развития хозяйственной системы, определяет характер ее участия в международном разделении труда, выступает гарантом экономической безопасности и представляет способность страны в условиях свободной конкуренции производить товары и услуги, удовлетворяющие требованиям мирового рынка.

Вопросу конкурентоспособности Украины посвящены исследования таких ученых: Я. Базилюка, Л. Антонюка, С. Киселева, С. Степашина, которые считают, что конкурентоспособность является важным показателем экономического развития, ведь именно она дает характеристику способности страны претендовать на место в мировом рынке.

Целью данной работы является анализ сущности понятия "конкурентоспособность страны", оценка конкурентоспособности экономики Украины в международных рейтингах, определение факторов, влияющих на место государства в них и разработка направлений для повышения конкурентоспособности украинской экономики.

Обеспечение выпуска высококачественной и конкурентоспособной продукции во всем мире рассматривается как важная задача национальной экономики, от решения которой зависят темпы промышленного развития страны и ее национальный престиж.

Национальная конкурентоспособность (англ. National Competitiveness) – многозначный термин, который включает: способность страны добиться высоких темпов экономического роста, которые были бы устойчивы в среднесрочной перспективе; уровень производительности факторов производства в данной стране; способность компаний данной страны успешно конкурировать на тех или иных международных рынках [1, с. 690].

Анализируя различные научные труды, посвященные конкурентоспособности страны, можно сделать вывод, что отсутствует единый подход к толкованию такого понятия как "конкурентоспособность страны". Так, Я. Базилюк понимает под ней экономическую категорию, которая характеризует состояние общественных отношений в государстве. Исследуя конкурентоспособность, Л. Антонюк пришел к выводу, что конкурентоспособность страны – это способность страны занимать и удерживать стойкие позиции в определенных сегментах мирового рынка благодаря мощному экономическому потенциалу, который обеспечивает рост экономики на инновационной основе, развитой системе рыночных институтов; владение значительным интеллектуальным капиталом, инвестиционными ресурсами; гибким реагированием на изменения мировой конъюнктуры и, соответственно, диверсификацию производства, максимально отстаивая реализацию национальных интересов ради экономической безопасности и высоких стандартов жизни населения [2, с. 311].

Считается наиболее удачной трактовка к.э.н. Подгорного В. В., который рассматривает конкурентоспособность страны как способность государства и общества совместными усилиями осуществлять экономическую деятельность в условиях рыночных отношений и обеспечивать экономический рост, достаточный для стабильного и динамичного развития общества [2, с. 312].

Процесс развития любой страны определяется с помощью международного сравнения. На основании данного метода на Всемирном экономическом форуме (ВЭФ) в 2012 году в Давосе была освещена экономическая ситуация в 144 странах мира. Вследствие многолетних разработок, для определения экономического уровня страны авторы Индекса глобальной конкурентоспособности 2012 – 2013 исследовали ее по ряду факторов. Так, качество законодательной и административной базы сказывается на развитии бизнеса и, следовательно, на состоянии экономики в целом. В условиях глобализации государству необходимы высококвалифицированные сотрудники, которые могут моментально приспособиться к изменяющейся среде. Таким образом, уровень высшего образования обязательно учитывается при составлении рейтинга конкурентоспособности. Кроме этого, инфраструктура, объединяющая национальный рынок с рынками других стран, стимулирует экономическую активность. Начальное образование и здравоохранение также играют важную роль в производительности страны и являются основополагающими принципами конкурентоспособности.

По итогам рейтинга глобальной конкурентоспособности докризисных 2007 – 2008 гг. Украина набрала 4,1 балла, что соответствует 72 месту в рейтинге. Следует отметить, что в прошлом году Украина удостоились лишь 82-го места. Соседями Украины тогда стали развивающиеся страны Латинской Америки и Африки, в частности, Гамбия и Алжир, которые оказались уязвимы к последствиям мирового финансового кризиса. Согласно же рейтингу глобальной конкурентоспособности 2012 – 2013, опубликованному в сентябре аналитической группой Всемирного экономического форума, за последний год Украина поднялась вверх на девять позиций – до 73-й из 144 стран – в мировом рейтинге конкурентоспособности стран, улучшила свои позиции и вернулась к уровню докризисных годов.

На постсоветском пространстве Украина по-прежнему отстает от Казахстана и России, которые в этом отчете заняли соответственно 51-е и 67-е места. При этом Казахстан за год поднялся на 21 позицию вверх, а Россия на одну позицию опустилась [3, с. 6].

Одной из самых слабых позиций в оценке конкурентоспособности Украины эксперты назвали "эффективность рынка товаров". Хотя такая ситуация характерна для большинства переходных экономик, Украина получила особенно низкие оценки в этой категории. Внутренняя и внешняя конкуренция, как самые важные движущие силы эффективности рынка, ослаблены неэффективной антимонопольной политикой и искаженной налоговой системой. Негативный эффект от такой ситуации усиливается разными барьерами для входа иностранных компаний на украинские рынки и привлечения инвестиций [2, с. 312].

Поднятие позиций Украины в рейтинге ВЭФ обусловлено тем, что наибольшего прогресса Украина достигла за последний год в двух сферах – макроэкономической стабилизации и качестве инфраструктуры. Данные изменения, в большей степени, – это заслуга посткризисного восстановления экономики и проведения чемпионата Европы по футболу Евро-2012. Крупные проекты по модернизации аэропортов, строительству и ремонту новых дорог позволили стране подняться на 14 позиций в мировом рейтинге по качеству инфраструктуры по сравнению с 2008-м докризисным годом. Также выросли оценки уровня безопасности в стране. Только за последний год Украина поднялась по группе показателей безопасности на 26 позиций. В меньшей степени, как отмечает старший менеджер проектов Фонда "Эффективное управление" и соавтор "Отчета о конкурентоспособности регионов Украины 2012" Игорь Гончаренко, это заслуга реформ, роста производительности и повышения эффективности работы инструментов рыночной экономики.

Нельзя не согласиться с мнением экономиста Центра социально-экономических исследований "CASE Украина" Владимиром Дубровским (партнер ВЭФ с 1999 г.), который считает, что повышение позиции Украины в рейтинге связано с развитием бизнеса. Улучшив отношение компаний к своим потребителям, качество и наличие местных поставщиков, Украине удалось повысить конкурентоспособность, хотя она остается значительно ниже показателей 2008 г.

Исполнительный директор Международного фонда Блейзера Олег Устенко считает, что повышение рейтинга Украины позитивно отразится на инвестиционной привлекательности страны. Поддерживая мнение эксперта, следует подчеркнуть, что инвесторы смотрят не только на макроэкономические показатели. Опросы инвесторов показывают, что макроэкономическая стабильность, которая для них была критическим фактором в 2009 г., уже отошла на второй план [4, с. 25].

Но важно отметить ряд факторов, которые не позволили Украине достичь высоких позиций в рейтинге ВЭФ, в частности по таким подгруппам, как: государственные финансы, рынок труда, общие ценности, технологическая инфраструктура, качество институтов.

Для повышения конкурентоспособности Украины можно выделить ряд направлений, которые на данный момент слабо развиты в стране. Во-первых, следует развивать и внедрять современные технологии в производство. Несмотря на незначительные масштабы инновационной деятельности, наблюдаются положительные тенденции развития экономических показателей производства после их внедрения: более 90 % предприятий, которые использовали инновационные технологии, смогли получить прирост продукции, повысить ее конкурентоспособность и расширить рынки сбыта. Среди приоритетных направлений инновационной деятельности с точки зрения повышения конкурентоспособности украинских предприятий на современном мировом рынке, в частности, можно выделить: ресурсосберегающие технологии, новые материалы и источники энергии; повышение конкурентоспособности продукции машиностроения и радиоэлектроники, расширение их экспорта и занятие новых ниш мирового рынка; импортное замещение производства; информационные технологии; телекоммуникации и связь; переработка и хранение сельскохозяйственной продукции; охрана окружающей среды [5, с. 71].

Во-вторых, увеличение инвестиций. Усиление конкурентных позиций в опорных отраслях перерабатывающей промышленности может быть достигнуто только при условиях существенного увеличения инвестиционных возможностей и накопления инновационного потенциала. Инвестиции вообще имеют доминантное значение для отраслей с повышенной капиталоемкостью, где экономические показатели их деятельности, собственно эффективность, существенно зависят от масштабов производства. Учитывая, что в Украине подавляющее большинство отраслей отвечает как раз этим критериям, проблема поиска инвестиционных ресурсов приобретает чрезвычайное значение.

В-третьих, развитие опорных отраслей на межгосударственном уровне. Вместе с внутренними путями мобилизации финансовых ресурсов (развитие финансового и фондового рынков, соответствующая налоговая и кредитная политика) было бы целесообразно найти хотя бы частичное решение этих проблем, опираясь на экономический потенциал стран СНГ и, в первую очередь, России. Речь идет не о прямых финансовых субсидиях, на первом этапе достаточно создать благоприятный режим в межгосударственных отношениях для развития опорных отраслей, избежав при этом форсированного решения инвестиционных проблем в ущерб социальным [5, с. 73].

В-четвертых, использование нанотехнологий в украинском производстве. Как известно, в нынешних условиях для того, чтобы быть экономически эффективными, научные разработки должны внедряться в массовое производство за короткие сроки (3 – 4 года). На украинском рынке пока что очень сложно придерживаться этого условия, поэтому нашим ученым выгоднее продавать свои проекты за границу, чем искать инвестора в Украине, таким образом, они работают преимущественно на экспорт. На сегодняшний день в Украине действует Комплексная программа фундаментальных исследований НАН Украины "Наноструктурные системы, наноматериалы и нанотехнологии". Но затраты на исследования нанотехнологий достаточно скромны по сравнению с другими государствами мира. Так, за 2005 год финансирование вышеупомянутой комплексной программы составило 1,45 млн евро – это меньше 1 % общего бюджета НАН Украины. Отечественные производители нанотехнологий считают, что опоздание в финансировании этой сферы науки и техники могут оставить Украину аутсайдером в конкурентной борьбе в тех отраслях, где нанотехнологии скажут свое веское слово в ближайшем будущем [6, с. 30].

Также необходимо уметь искусно управлять экономическим потенциалом страны и эффективно использовать индивидуальные, присущие только нашей экономике специфические потенциальные возможности. Поэтому следует делать акцент на те отрасли, в которых Украина имеет возможность развиваться в большей степени. Это предприятия черной металлургии, которые специализируются на выпуске чугуна, стали, готового проката. Украина имеет конкурентоспособные технологии в аэрокосмической отрасли, ракетно- и судостроении, производстве новых материалов. Большой потенциал имеют также агропромышленность и энергетический комплексы Украины. При этом с момента приобретения независимости и до этого времени Украина остается экспортером преимущественно сырья и полуфабрикатов, которые являются конкурентоспособными из-за низких цен [5, с. 73].

Важно отметить, что наиболее значимой проблемой в стране является необходимость реформирования ее институциональной системы, которая страдает от бюрократии, отсутствия прозрачности и фаворитизма и не может выполнять свои функции. Опрос, проведенный Всемирным Банком среди предпринимателей, показал, что уровень проблем для развития бизнеса в Украине выше среднего по Восточной Европе. Так, 50 % респондентов указали в качестве одной из основных проблем коррупцию, а около 45 % – взяточничество. Поэтому следует обратить внимание на установление здоровой конкуренции на рынке товаров и услуг.

Таким образом, можно сделать вывод, что в стране есть потенциал для создания конкурентоспособной экономики: достигнуты неплохая технологическая готовность компаний, качество высшего и среднего образования. Однако эти факторы мало используются для развития инноваций. Государству срочно необходимы инвестиции в человеческий капитал – в науку, образование, здравоохранение.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Литература: 1. Майер Д. Міжнародне середовище бізнесу: конкуренція і регулювання у глобальній економіці / Д. Майер ; пер. з англ., наук. ред. Даніела Олесневич. – К. : Либідь, 2010. – С. 689–703. 2. Горбаль Н. І. Оцінювання конкурентоспроможності української економіки / Н. І. Горбаль, О. І. Дорош, Л. В. Іванець // Вісник національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 691. – С. 310–314. 3. Снежко Е. В. Местный колорит. Рейтинг конкурентоспособности регионов Украины / Е. В. Снежко // Инвестгазета. – 2012. – № 45. – С. 6–12. 4. Лазоренко К. П. Украина стала конкурентоспособнее / К. П. Лазоренко // Экономические известия. – 2012. – № 35. – С. 24–27. 5. Бурлака В. Г. Структурні складові технологічної конкурентоспроможності промисловості України в умовах світової фінансової кризи / В. Г. Бурлака // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 68–74. 6. Гончаров Ю. Наноіндустрія як засіб підвищення якості життя людей та конкурентоспроможності національної економіки / Ю. Гончаров, С. Бондаренко // Економіст. – 2010. – № 3. – С. 26–30.

Студент 1 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ им. С. Кузнеца

ЦЕНА ЗЕМЛИ: СУЩНОСТЬ И ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ДИНАМИКУ

Аннотация. Исследован рынок земли в Украине. Рассмотрены цена земли, ее сущность и факторы, определяющие динамику. Дан анализ земельной ренты и цены земли после национализации и на современном этапе. Проанализированы методы, реализованные при оценке земель сельскохозяйственного назначения.

Анотація. Досліджено ринок землі в Україні. Розглянуто ціну на землю, її сутність і чинники, що визначають динаміку. Подано аналіз земельної ренти та ціни на землю після націоналізації та на сучасному етапі. Проаналізовано методи, що реалізовані при наданні оцінки земель сільськогосподарського призначення.

Annotation. This article deals with the land market in Ukraine. The price of the land, its nature and factors that determine the dynamics are considered. Land rent and land prices after the nationalization and at present are analysed. The methods implemented in the evaluation of agricultural land are studied.

Ключевые слова: рынок земли, рента, цена на землю, аренда сельскохозяйственных участков.

Актуальность данной темы заключается в том, что функционирование рынка земли обеспечивает возможность реализовывать ряд важных социально-экономических процессов в Украине. Речь идет, во-первых, о создании разнообразных альтернативных форм земельной собственности, адекватных хозяйственно-производственным условиям и социально-психологическим потребностям людей. Во-вторых, рынок земли обеспечивает полноценное функционирование рынка недвижимости, поскольку создает возможности для легального присвоения земли и земельной ренты, которая сделает невозможным существование теневого земельного рынка. Кроме того, гарантирует единство имущественных, финансовых и земельных прав собственности на недвижимость. В-третьих, расширяет финансово-кредитное пространство за счет развития ипотечного кредитования и его инструментов (в частности, заставных). Все это оказывает содействие рациональному перераспределению и регулированию денежных потоков в экономике. Земля является наиболее эффективным и надежным способом обеспечения кредита, поскольку, выступая как капитал, она со временем не теряет своей стоимости. В-четвертых, за счет функционирования рынка земли расширяется материально-финансовая база территориальных общин [1, с. 376], создаются дополнительные источники пополнения местных бюджетов. И в конце концов, рынок земли дает возможность создать условия для более активного инвестирования иностранного и национального капитала в саму землю.

Весомый вклад в развитие вопроса о цене земли, сущности и факторах, определяющих ее динамику, внесли такие отечественные и зарубежные ученые, как: Абалкин Л. И., Е. Власова, Попов Г. Х., Денисов В. П. и др.

Целью изучения данной темы является исследование рынка земли, понятие сущности данной категории, определение факторов, влияющих на динамику определения цены земли.

Становление рынка земли началось в условиях трансформационных преобразований государственной собственности в процессе разгосударствления и приватизации. Земля начинает приобретать свойство товара. Однако она последней втягивается в орбиту рыночных отношений, что искажает множество процессов на рынке недвижимости [2, с.163].

Поскольку земля является фундаментальным каркасом рынка недвижимости, отсутствие рынка земли разрушает всю его структуру. Владелец объекта недвижимости, который не обладает правом собственности на землю, теряет опору в любых операционных действиях, связанных с недвижимостью. Государство в условиях отсутствия рынка земли дает возможность, по сути, распоряжаться ею без соответствующего экономического и правового механизма [3, с. 67].

Поэтому, инвестирование огромных капиталов даже в очень перспективные области производства остается рискованным, пока не определено, чьей собственностью является земля, в которую они вложены.

Объективная логика формирования рынка земли предусматривает осуществление трех основных взаимосвязанных процессов: существование разных форм собственности на землю, преобразование земли в товар и обеспечение ее капитализации.

Особенности развития этих процессов рассматривают в условиях трансформационной экономики Украины. С 1992 г. в Украине начался процесс приватизации земельных участков гражданами Украины для индивидуального жилого, дачного и гаражного строительства, личного подсобного и фермерского хозяйствования и других нужд. Состоянием на 1 января 2000 г. в нашей стране насчитывалось 22 млн собственников земли и землепользователей, из них 10,7 млн граждан Украины уже приватизировали свои земельные участки площадью 3,2 млн га. С 1993 г. земельные участки продаются для осуществления предпринимательской деятельности, прежде всего для строительства автозаправочных станций и участков, на которых расположены объекты незавершенного строительства. За этот период было продано 143 земельных участка на общую сумму больше чем 16 млн грн [4, с. 378].

Реформирование земельных отношений начинается с появлением разных форм земельной собственности, которая не означает исключительной монополии каждой из них. В большей части стран с развитым земельным рынком нет абсолютного права частной собственности на землю. Поэтому главная задача реформирования земельных отношений заключается в том, чтобы подобрать адекватные сегодняшним условиям экономического и социального развития комбинации пользования и владения землей, при которых будет достигнут баланс интересов разных собственников. Становление разнообразных форм земельной собственности в Украине началось с принятием ряда нормативно-законодательных документов. Тем не менее, они не смогли отобразить всей сложности процессов земельных преобразований и потому имели ограниченный характер, во многом искажали реальные рыночные процессы. Это проявилось в том, что, во-первых, переход права владения или пользования в основном не предусматривает конкуренцию приобретателей этих прав. Во-вторых, земля преимущественно передается безвозмездно, а не продается по рыночной стоимости. В-третьих, владение и продажа земли осуществляются только при ее целевом использовании. При таких условиях нельзя говорить о становлении товарной формы земли, а, следовательно, и о рыночных принципах ее присвоения [1, с. 139].

С 1999 г. происходят реальные рыночные преобразования форм собственности на землю населенных пунктов и несельскохозяйственного назначения, которые составляют 200 тыс. га [4, с. 405].

Особое значение для становления рынка имеют городские земли. Они занимают всего 20 % общей площади территории Украины, но на них сконцентрировано около 2/3 населения, больше чем 75 % основных промышленно-производственных фондов, около 95 % финансово-кредитных и научно-исследовательских учреждений. Основной импульс рыночных преобразований выходит из этого сегмента. Именно здесь впервые начали внедряться платные и конкурентные способы продажи земельных участков на аукционах. Начиная с 1994 г. в Украине на шести земельных аукционах были проданы долгосрочная аренда 21 земельного участка (на 50 лет с правом удлинения еще на 50 лет) для коммерческого и жилищного строительства. Общая сумма прибыли от продажи разных полномочий превысила 600 тыс. дол. Аукционы перестали проводиться с 1997 г. А уже с 1998 г. по содействию проекта УКРэлс ("Продажа земли предприятиям Украины") началась продажа земельных участков несельскохозяйственного назначения. Только за один год было заключено 265 договоров купли-продажи земельных участков общей площадью 882 339 м². Средняя цена 1 м² составляла 8 грн 66 коп. Это были первые ростки, которые дали возможность сформировать общее представление о процессах рыночного ценообразования на рынке земли [4, с. 385].

Земля, как естественная монополия дает возможность присваивать в долгосрочном периоде экономическую ренту. Вследствие этого всегда существует весомый стимул распоряжаться землей. Поэтому государство наиболее активно регулирует всю систему земельных отношений.

Государственное регулирование земельных отношений осуществляется с целью создания условий для рационального использования и охраны земель, равноправного развития всех форм собственности на землю и хозяйствование на ней, эффективного перераспределения земель по видам деятельности, контроля за порядком отчуждения земель и т. п. Эти стороны земельных отношений регулируются Земельным кодексом Украины, а также другими законодательными и нормативными документами. Отдельные правовые нормативы определяют порядок использования таких видов недвижимости, как леса (Лесной кодекс Украины), недра (Кодекс Украины "О недрах"), водные бассейны (Водный кодекс Украины), воздушное пространство (Воздушный кодекс Украины) [5, с. 36].

В основе регулирования прав на земельные участки лежит кадастровый способ регистрации, основанный на постановлении Кабинета Министров Украины "О порядке ведения государственного кадастра" (январь 1993 г.). Государственный кадастр включает данные регистрации права собственности, права пользования землей, договоры аренды, учет количества и качества земель, экономическую и денежную оценку земли. В Украине создана единая система государственных органов земельных ресурсов. Они регистрируют все государственные акты на право собственности на землю. Недостатками этой регистрации является то, что земельный кадастр Украины представляет звено аграрных отношений, поэтому он в большей степени рассматривает землю как природный ресурс, имеет признаки земельной информационной системы и призван решать аграрные задачи. Правовые аспекты в регистрационной кадастровой системе имеют фрагментарный характер, который делает ее недостаточно надежным инструментом санкционирования (гарантии и защиты) правового многообразия земельных отношений [2, с. 147].

Ни одно другое имущество, кроме недвижимости, не имеет таких черт, как наличие блага, уровня прибыли, благосостояния, постоянность местоположения, продолжительность существования, государственная регистрация. Это делает недвижимость идеальным объектом налогообложения. Сегодня в систему налогообложения попала только земля. Законом Украины "О плате за

землю" установлены разные механизмы уплаты налога для земель сельскохозяйственного назначения и земель населенных пунктов. Если налог на сельскохозяйственные земли устанавливается в процентном выражении от денежной оценки, то для населенных пунктов налог на землю установлен в абсолютном размере в зависимости от административного статуса города или поселка.

Таким образом, исходя из всего изложенного, можно сделать следующий вывод: рынок земли обладает целым рядом специфических особенностей. Во-первых, земля является бесплатным даром природы, что позволяет говорить об иррациональном характере ее стоимости. Во-вторых, вследствие фиксированности площади земельных угодий природой, предложение земли характеризуется в общественном масштабе совершенной неэластичностью. В-третьих, в зависимости от тех или иных природно-климатических условий, а также местонахождения участков земли, последние подразделяются на лучшие, средние и худшие. В основе такого деления лежит естественное плодородие почвы, от которого зависит продуктивность земли. Любая государственная система управления должна базироваться на земельном кадастре. Очевидно, что вне наличия у государства банка данных о земле, невозможно разрешение проблем аграрного сектора.

Научн. рук. Зайцева И. С.

Література: 1. Нуреев Р. М. Курс микроэкономика : учебник для студ. вузов / Р. М. Нуреев. – 2-е изд. – М. : Изд. НОРМА, 2011. – 572 с. 2. Плотницкий М. И. Микроэкономика : учебн. пособ. / М. И. Плотницкий, А. К. Корольчук, М. К. Ладько. – М. : Новое знание, 2010. – 427 с. 3. Камаев В. Д. Экономическая теория : учебник для студ. вузов / В. Д. Камаев. – 8-е изд. – М. : Владос, 2012. – 156 с. 4. Статистичний щорічник України за 2012 рік // ред. О. Г. Осауленко / Державний Комітет Статистики України. – К. : Консультант, 2012. – 591 с. 5. Беляев И. Ю. Цены и ценообразование: Управленческий аспект : учебн. пособ. для студ. вузов / И. Ю. Беляев. – М. : Кнорус, 2009. – 100 с.

Верхогляд Ю. Ю.

УДК 336.717.111

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ

Анотація. Розглянуто та узагальнено підходи до визначення поняття ресурсного потенціалу банку та сутності суміжних з ним понять, наданих різними зарубіжними та вітчизняними вченими. Запропоновано власне визначення ресурсного потенціалу банку на основі проведеного аналізу.

Аннотация. Рассмотрены и обобщены подходы к определению понятия ресурсного потенциала банка и сущности смежных с ним понятий, предоставляемых различными зарубежными и отечественными учеными. Предложено собственное определение ресурсного потенциала банка на основе проведенного анализа.

Annotation. The article deals with generalized approaches to the definition of the resource potential of the bank and the essence of adjacent concepts provided by various foreign and domestic scientists. Based on the analysis the author's definition of the resource potential of the bank is offered.

Ключові слова: ресурсний потенціал банку, банківські ресурси, ресурсна база, ресурсне забезпечення.

В умовах гострої конкурентної боротьби за зміцнення ресурсних позицій дослідження ресурсного потенціалу банку є вимогою, яка дозволить забезпечити прибутковість та підвищити його конкурентоспроможність порівняно з іншими учасниками фінансового ринку. Саме тому підхід до визначення місця та сутності ресурсного потенціалу банку повинен ураховувати динамічність банківського бізнесу та забезпечувати банкам конкурентні переваги у довгостроковому періоді часу.

У науковій літературі поняття "ресурсний потенціал" використовується досить часто. Значну увагу темі ресурсів приділяли такі видатні зарубіжні – Е. Долан, П. Роуз, а також вітчизняні вчені: О. Васюренко, І. Барилюк, І. Федосік, Н. Волик [1 – 5].

© Верхогляд Ю. Ю., 2013

Мета даної статті полягає в уточненні визначення ресурсного потенціалу банку на основі проведення контент-аналізу

Для того, щоб розкрити поняття ресурсного потенціалу найповніше, необхідно проаналізувати, як в економічній літературі трактуються такі суміжні з ним поняття, як "банківські ресурси", "ресурсна база банку", "банківський капітал" та "ресурсне забезпечення".

Для початку слід розглянути термін "банківські ресурси". Термін "банківські ресурси" є найбільш уживаним у банківській практиці, однак єдиного підходу до визначення цього поняття немає. Найбільш змістовне визначення банківських ресурсів дають О. Васюренко та І. Федосік, вони вважають, що ресурси банку – це сукупність власних, залучених і цільових фінансових коштів банку, що знаходяться в безпосередньому його розпорядженні та використовуються на його розсуд для здійснення банківської діяльності [2, с. 58].

О. Заруба вводить термін "ресурсного забезпечення банку", під яким розуміє грошові ресурси, які становлять основу всіх видів активних операцій, продажу продуктів, послуг, що надаються комерційними банками та сукупність коштів, які є власністю банку або перебувають у його розпорядженні та протягом певного часу використовуються на власний розсуд [6, с. 35].

Поряд з ресурсним забезпеченням банку в економічній літературі досить часто використовується термін "ресурсна база банку". Саме ресурсна база банку є складовою ресурсного потенціалу. Вожжов А. П. під ресурсною базою розуміє сукупний капітал, який створюється в результаті проведення банком політики збільшення власного капіталу та залучених коштів і використовується для здійснення активних операцій з метою реалізації суспільних і власних інтересів [7].

Таким чином, проаналізувавши трактування суміжних понять з поняттям "ресурсний потенціал", можна розкрити його сутність із точки зору різних авторів та дати індивідуальне визначення терміна "ресурсний потенціал банку". У таблиці наведені визначення поняття "ресурсний потенціал банку" з точки зору різних авторів.

Таблиця

Визначення поняття "ресурсний потенціал банку" за різними вченими

Автори	Визначення
Васюренко Л. В. [2, с. 62]	Сукупність усіх фінансових коштів банку, що знаходяться в безпосередньому його розпорядженні, і коштів, які можуть бути потенційно залучені банком у результаті проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності або прирощені чи втрачені в разі проведення активних операцій
Барилюк І. В. [3, с. 207]	Сукупність усіх видів ресурсів, які здійснюють вплив на діяльність окремого банку – фінансові, матеріальні, трудові, технічні, організаційні, інформаційні, просторові
Єліфанова А. О., Маслак Н. Г. та Сало І. В. [8]	Це сукупність власних, залучених та позикових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення банківської діяльності
О. Заруба [6, с. 39]	Це потенційні можливості банку формувати свої ресурси
Вожжов А. П. [7]	Сукупність власних, залучених та позикових коштів, що акумульовані, і коштів, які можуть бути потенційно залучені банком; потенційними можливостями установи формувати свої ресурси; максимальним обсягом ресурсів, які банк може залучити на фінансовому ринку
Волик Н. Г. [5, с. 271]	Це максимум ресурсів, які банк може залучити на фінансовому ринку
Коваленко В. В. [8, с. 74]	Власні кошти і кошти, залучені банком у результаті здійснення інших пасивно й активно-пасивних операцій банків
Федосік І. М. [4, с. 278]	Сукупність усіх фінансових коштів банку, що знаходяться в безпосередньому його розпорядженні, і коштів, які можуть бути потенційно залучені банком у результаті проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності або прирощені в разі проведення активних операцій

За даними таблиці з'ясовано, що 3 автори вважають ресурсний потенціал банку "сукупністю всіх фінансових коштів банку, що знаходяться в його розпорядженні", 2 автори вважають, що "це максимум ресурсів, які банк може залучити на фінансовому ринку", ще 2 автори вважають, що "сукупність усіх ресурсів банку", та інші автори певні, що "сукупність власних, залучених та позикових коштів".

Як видно з таблиці, існує багато прикладів та визначень ресурсного потенціалу банку, які однакові за суттю, але різні за змістом, адже кожен автор по-різному його трактує. На основі цих визначень слід провести контент-аналіз для того, щоб дати повне визначення цього терміна. Контент-аналіз – це переклад у кількісні показники масової текстової (або записаної на плівку) інформації з наступною статистичною їх обробкою, метою якою є об'єктивний аналіз змісту будь-якого тексту. Ресурсний потенціал за визначеннями таблиці має одну суть, але по-різному представлений за рахунок того, з якою галуззю він пов'язаний. Необхідно визначити основні компоненти та їх навантаження у наведених визначеннях (рисунк).

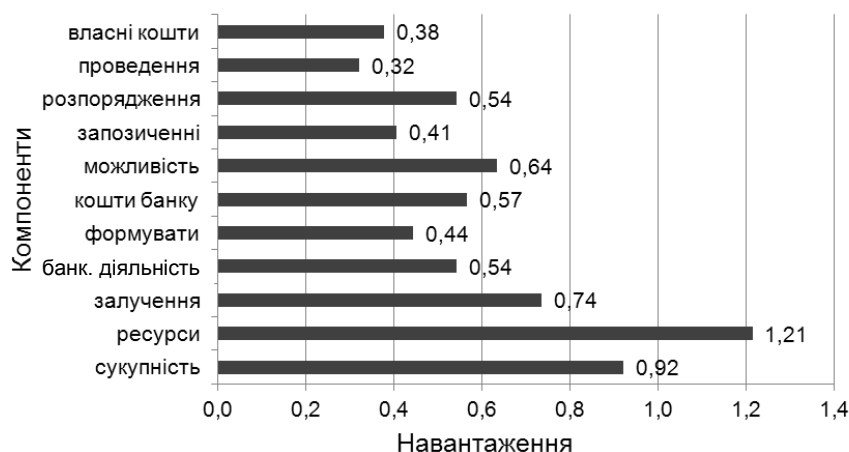

Рис. Кінцевий результат контент-аналізу

Розглянувши визначення та за результатами його контент-аналізу (див. рисунок) можна сказати, що ресурсний потенціал банку – це сукупність ресурсів банку, що перебувають у його розпорядженні з урахуванням можливості їх залучення та запозичення для ефективного проведення банківської діяльності.

Дане визначення підкреслює і наявність, і розвиток ресурсного потенціалу, що надасть можливість при практичному використанні цього визначення формувати відповідну систему показників у межах визначення стану як наявних ресурсів, так і прогнозування можливостей їх поповнення.

Наук. керівн. ЧмUTOва І. М.

Література: 1. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз ; пер. с англ. – М. : Дело ЛТД, 1995. – 768 с. 2. Васюренко О. Ресурсний потенціал комерційного банку / Васюренко О., Федосік І. // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 58–64. 3. Барилюк І. В. Теоретико-методологічні засади вивчення сутності поняття "ресурсний потенціал банку" / І. В. Барилюк // Економічний простір. – 2009. – № 19. – С. 205–213. 4. Федосік І. М. Особливості управління ресурсним потенціалом комерційного банку / І. М. Федосік // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2005. – № 534. – С. 277–280. 5. Волик Н. Г. Ресурсна база комерційних банків України: сучасний стан і перспективи розвитку / Н. Г. Волик, К. Г. Яценко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 270–274. 6. Заруба О. Ресурсне забезпечення банку: розробка моделі / О. Заруба // Вісник НБУ. – 2008. – № 9. – С. 35–37. 7. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов / А. П. Вожжов. – Севастополь : Изд. СевНТУ, 2006. – 339. 8. Коваленко В. В. Функціональна достатність ресурсного потенціалу банків: методи оцінювання та напрями забезпечення : монографія / В. В. Коваленко, Ж. І. Торяник. – Х., 2010. – 180 с. 9. Спіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посібн. / А. О. Спіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.

Шевченко К. О.

УДК 005:336.77

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

Анотація. Розглянуто методи мінімізації кредитного ризику в банках, описано зовнішні методи мінімізації ризику, такі, як: страхування, хеджування, застава, порука, гарантія. Досліджено внутрішні методи, які впливають на кредитний ризик.

Анотация. Рассмотрены методы минимизации кредитного риска в банках, описаны внешние методы минимизации кредитного риска, такие, как: страхование, хеджирование, залог, поручение, гарантия. Исследованы внутренние методы, которые влияют на кредитный риск.

© Шевченко К. О., 2013

Annotation. The methods of minimizing credit risk in banks are examined. External methods of risk minimization such as insurance, hedging, collateral, instruction and warranty are described. Internal methods that have an impact on credit risk are studied.

Ключові слова: кредитний ризик, методи мінімізації ризику, страхування, хеджування, застава, порука, гарантія.

Криза в Україні була досить тяжкою та довгою, а її наслідки наявні й зараз. Хоча ситуація більш-менш стабілізувалась у країні, але банківському сектору не слід втрачати пильність та контролювати свої ризики, а тим більше кредитний ризик, який може значно вплинути на дохід банку.

Теоретичні та практичні аспекти даної проблеми досліджуються багатьма науковцями, такими, як: Бобіль В. В., Вітлінський В. В., Кудіна В. Г., Слобода Л. Я. та ін. Але незважаючи на це, питання про виявлення найефективнішого методу мінімізації кредитного ризику залишається актуальним.

Метою роботи є дослідження методів мінімізації кредитних ризиків та виявлення найефективнішого серед них.

Як вже зазначалось, кредитний ризик є найвпливовішим на дохід банку, на думку науковців. Тому слід розглянути їх методи мінімізації. На підставі раніше проведеного аналізу класифікацій авторів щодо методів мінімізації кредитних ризиків, автор статті відокремлює найбільш поширені, ці методи можна розділити на зовнішні та внутрішні (рисунок).

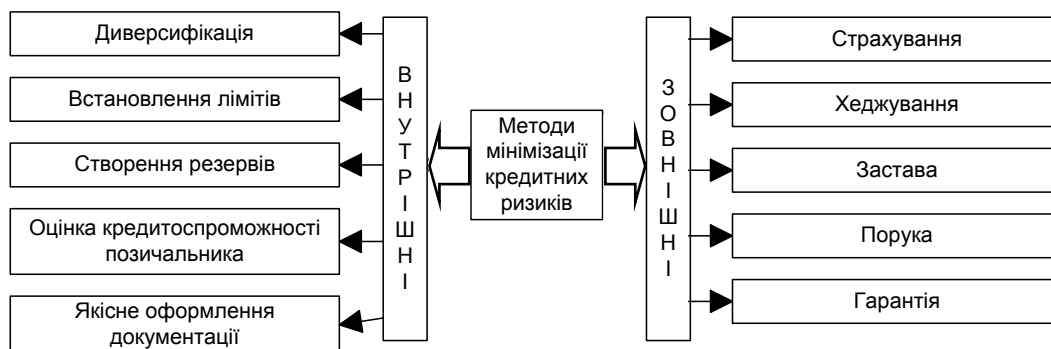

Рис. Методи мінімізації кредитних ризиків

Необхідно більш детально розглянути зовнішні методи зниження кредитного ризику щодо позичальника, які свідчать про те, що банк прагне перерозподілити ризик шляхом перекадання частини ризику на інші суб'єкти та/чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх способів автор зараховує 5 методів мінімізації: страхування, хеджування, застава, поруку та гарантію.

Отже, страхування кредитних ризиків – це страхування ризику неплатежу і ризику настання відповідальності позичальника за неповернення кредиту, а також страхування відповідальності юридичної особи за непогашення кредиту. Говорячи про страхування, як про один із методів передачі ризику, необхідно відзначити, що не всі ризики підлягають страхуванню та чим більший обсяг ризику перекадається на страхову компанію, тим вищі витрати на оплату відповідного страхового полісу. Але при настанні страхового випадку кредитор отримує страхове відшкодування, яке повністю або частково покриває збитки кредитора [1].

У випадку страхування кредитних ризиків страховальником може виступати як кредитор, так і позичальник, який укладає договір страхування на користь кредитора. У першому випадку страхування забезпечує захист майнових інтересів кредитора, у другому – страхування є забезпеченням зобов'язань позичальника перед кредитором [2].

Слід зазначити, що українські комерційні банки в своїй практиці майже не використовують страхування як спосіб забезпечення повернення позики, посилаючись на низьку платоспроможність страхових компаній України [3].

Хеджування є традиційним методом управління ризиками. Цей метод становить процес укладання угод, прийняття позицій, спрямованих не на отримання додаткового доходу, а на зниження ризику за окремими видами операцій або в цілому за деяким портфелем. Використання технологій хеджування при управлінні кредитними ризиками має на увазі передачу окремої частини кредитного ризику третім особам за допомогою кредитних похідних. Хеджування становить систему економічних відносин учасників фінансового ринку, які пов'язані зі зниженням кредитних та цінних ризиків і досягаються за рахунок одночасності та протилежного спрямування торгових угод на строковому ринку. Інструментом хеджування є інструменти строкового ринку – деривативи. Деривативи – це фінансові інструменти, інвестиційна віддача яких залежить від їх похідних інструментів, тобто їх діяльність залежить від діяльності інших фінансових активів. Існує багато різновидів деривативів, але найбільш привабливими за своїми функціональними можливостями автори вважають кредитні ноти та свопи.

Кредитні ноти – це цінні папери, які банк-емітент випускає паралельно з наданням кредиту своєму позичальнику. Сама кредитна установа не несе жодної відповідальності відносно цієї позики – за всіма зобов'язаннями відповідає компанія, що взяла позику в банку. Емітент же розраховується по кредитних нотах тією мірою, якою позичальник погашає кредит. Кредитні ноти часто порівнюють з єврооблігаціями, але між ними є істотні відмінності.

Кредитні свопи – це похідні інструменти, що дозволяють застрахуватись тільки від небезпек неповертання позики. Вони дозволяють ефективно перерозподілити ризики, делегувати їх третім особам. З їхньою допомогою успішно досягається мета відокремлення кредитного ризику від грошового потоку, відбувається "поділ" власника активу і власника ризику. Автор також виділяє декілька різновидів кредитних своп-угод: стандартний своп на невиконання зобов'язань, своп на сукупний дохід, кошиковий своп на невиконання зобов'язань [4].

Хеджування може бути коротким та довгим. Коротке хеджування – продаж строкових контрактів, а довге – купівля строкових контрактів. Техніка довгого хеджування дає можливість негативних коливань ціни активу. Коротке хеджування сприяє забезпеченню ціни продажу базового активу, який знаходиться у власності продавця [1].

Ще одним зовнішнім методом мінімізації кредитного ризику є метод застави. Застава, як спосіб забезпечення повернення кредиту, означає, що кредитор має право у разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом [5]. Для того щоб застава могла стати реальним забезпеченням повернення кредиту необхідне дотримання низки економічних та юридичних вимог.

До економічних вимог відносяться: правильний вибір об'єкта застави, оцінка її вартості, визначення виду застави, організація, в необхідних випадках, контролю за зберіганням предметів застави.

Юридичні вимоги такі: чітке визначення прав та обов'язків позичальника та банку, правильне оформлення документів відповідно до виду застави, порядок реєстрації та зберігання документів щодо застави.

Основною вимогою до вибору виду майна як застави є рівень його ліквідності. Найбільш ліквідним об'єктом, що має найвищий рейтинг якості, є грошові кошти (готівка та залишки коштів на строкових депозитах). Але для того щоб залишки коштів на рахунках можна було прийняти як заставу, потрібно, щоб ці рахунки були відкриті в тому ж банку, що надає позику.

У разі визначення якості таких об'єктів застави, як товарно-матеріальні цінності (готова продукція, напівфабрикати, виробничі запаси), можна користуватися більш широким набором критеріїв. До них відносяться: швидкість реалізації, відносна стабільність ціни, легкість оцінки, довготривалість зберігання, ступінь морального зношення, можливість страхування. Крім того, для даних цінностей як об'єктів застави важливо визначити режим зберігання та використання [3].

Реалізація предмета застави, на якій звернене стягнення, провадиться шляхом його продажу з публічних торгів, при цьому початкова ціна предмета застави визначається в порядку, встановленому договором. Якщо звернення стягнення здійснюється за рішенням суду, суд у своєму рішенні може визначити початкову ціну предмета застави. Та якщо сума, одержана від реалізації предмета застави, не покриває вимоги заставодержателя, він має право отримати суму, якої не вистачає, з іншого майна боржника.

Наступний метод мінімізації, який слід розглянути – порука. За договором поруки, поручитель поручається перед кредитором за виконання боржником свого обов'язку. У свою чергу в разі порушення боржником зобов'язання, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

При договорі поруки зобов'язання можуть забезпечуватися як частково, так і у повному обсязі, а поручителем може бути одна особа або кілька осіб. Згідно зі статтею 558 Цивільного кодексу: "поручитель має право на оплату послуг, наданих ним боржникові" [5].

Також більш детально слід розглянути такий метод мінімізації кредитного ризику, як гарантія. За гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація, тобто гарант, гарантує кредитору виконання боржником свого обов'язку. Обов'язок гаранта перед кредитором обмежується лише сплатою суми, на яку видано гарантію, але у разі порушення гарантом свого обов'язку його відповідальність перед кредитором не обмежується тільки цією сумою.

Гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредитором. Також гарант може відмовитися від задоволення вимог кредитора, якщо вимоги не відповідають умовам гарантії або якщо вони подані гарантові після закінчення строку дії гарантії. При цьому як і при договорі поруки, гарант також має право на оплату наданих боржникові послуг.

Розглянувши та проаналізувавши класифікації, що пропонують у своїх працях науковці, автор виділив методи мінімізації кредитного ризику, які переважають у більшості класифікацій та згрупував власну, при цьому детально описавши одну з ланок поданої класифікації, таку, як зовнішні методи. Але незважаючи на те, що в даній статті автор розглядає лише зовнішні методи, треба зазначити, що внутрішні методи мінімізації кредитного ризику такі ж важливі як і зовнішні. На нашу думку автора, найбільш ефективними методами із зовнішніх є страхування, застава та гаран-

тія, а з внутрішніх резервування. Найефективнішим із методів автор вважає оцінку кредитоспроможності позичальників. Але все ж таки при видачі кредитів треба використовувати декілька методів зниження кредитного ризику.

Наук. керівн. Тищенко В. Ф.

Література: 1. Бобиль В. В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2007. – № 3. – С. 65–76. 2. Шевелева Л. Страхование кредитных рисков / Л. Шевелева // Сборник систематизированного законодательства. – 2005. – № 8. – С. 165–167. 3. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посібн. / В. В. Вітлінський. – К. : Знання, 2000. – 251 с. 4. Кононов О. Деривативи для кредитних ризиків / О. Кононов // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 3. – С. 3–4. 5. Цивільний кодекс України : Закон України за станом на 21.02.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

УДК 336.773

Кєнжаєва Ю. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Анотація. Розглянуто сутність, проблеми та перспективи розвитку кредитних операцій в Україні та шляхи їх вирішення. Виявлено основні чинники, що зумовлюють значний ступінь схильності до ризиків банків, які працюють на вітчизняному фінансовому ринку. Надаються висновки щодо отриманих результатів дослідження.

Аннотация. Рассмотрены сущность, проблемы и перспективы развития кредитных операций в Украине и пути их решения. Выявлены основные факторы, которые обуславливают значительную степень подверженности рискам банков, которые работают на отечественном финансовом рынке. Приводятся выводы касательно полученных данных.

Annotation. The article deals with the essence, problems and prospects of credit operations in Ukraine and ways of their solution. Identified are the main factors that are responsible for a substantial degree of risk exposure of banks that operate in the domestic financial market. Conclusions are provided concerning the research results.

Ключові слова: кредит, фінансовий стан, кредитний портфель.

У посткризовий період кредитування набуває все більшої актуальності, оскільки економіка України розвивається у досить складних умовах та потребує значних обсягів кредитних ресурсів для виходу хоча б на докризовий рівень. Більшість суб'єктів господарювання для розвитку та становлення власного бізнесу у посткризовий період, в основному, мають надію на кредити банківських установ. У зв'язку з цим виникає необхідність проаналізувати кредитну діяльність банківських установ, побачити реальну та всебічну інформацію про стан кредитного ринку в Україні, його напрями розвитку та виділити як позитивні, так і негативні сторони.

Метою статті є аналіз кредитної діяльності банківських установ та огляд кредитної активності вітчизняних банків.

Завдяки аналізу діяльності банківських установ Національний банк України (НБУ) може адекватно реагувати на тенденції у банківському секторі, механізми рефінансування банків, обов'язкові резервування тощо, своєчасно вирішуючи проблеми кредитного ринку та розвитку економіки.

Упродовж 2012 року кредитна активність вітчизняних банків була слабкою. Основні зусилля суб'єктів банківської системи були сконцентровані на роботі з проблемною заборгованістю, включаючи її продаж та реструктуризацію [1]. Але проведені заходи суттєво не поліпшили якість активів, значна частина банків мала проблеми з ліквідністю через низьку якість здійснених вкладень.

Для організації ефективної роботи банківського нагляду рішенням Правління Національного банку України всі банки за розміром загальних активів було розподілено на 4 групи. На сьогодні вимоги є такими [2]:

найбільші банки – більше 14 000,0 млн грн;
великі банки – більше 4 500,0 млн грн;

середні банки – більше 2 000,0 млн грн;

малі банки – менше 2 000,0 млн грн.

Розподіл банків на групи використовується, зокрема, при аналізі їхньої діяльності і при розмежуванні функцій нагляду між центральним апаратом і територіальними управліннями НБУ.

Тенденції кредитних вкладень банків першої групи впродовж останніх 6 років наведено на рисунку протягом даного періоду. Можна зазначити, що надані кредити з кожним роком збільшуються, але це збільшення носить незначний характер. Також слід зазначити, що за останній рік рівень кредитування значно скоротився, виростили процентні ставки за кредитами, знизилась кредитоспроможність позичальників, що призвело до їх неможливості розрахуватися за власними зобов'язаннями за наданими кредитами перед банками.

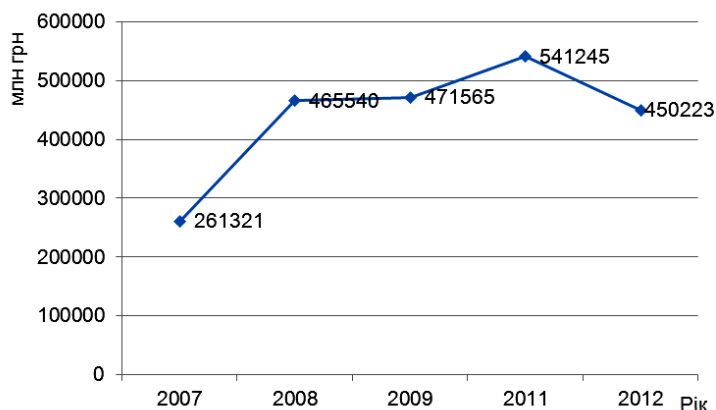

Рис. Зміна обсягів кредитних вкладень банків першої групи

Слід розглянути основні показники діяльності банків України за 2007 – 01.02.2012 роки (таблиця) [3].

Таблиця

Основні показники діяльності банків України

Показник	Роки					
	2007	2008	2009	2010	2011	01.2012
Кредити в економіку, млн грн	245 226	426 927	734 010	717 420	764 997	787 223
Темп приросту, %		74,10	71,93	-2,26	6,63	2,91
у тому числі у національній валюті, млн грн	123 783	213 871	300 208	341 613	421 102	464 174
в іноземній валюті, млн грн	121 443	213 056	433 801	375 807	323 049	343 895
Кредити надані юридичним особам, млн грн	166 683	271 589	460 209	478 260	561 960	592 087
Кредити надані фізичним особам, млн грн	78 543	155 338	273 800	239 160	203 037	195 137
Проблемні кредити, млн грн	4 456	6 357	18 015	65 317	84 851	80 182
Темп приросту, %		42,66	183,39	262,57	29,91	-5,5
Питома вага проблемних кредитів у загальному об'ємі наданих кредитів, %	1,82	1,49	2,45	9,10	11,1	10,19

З таблиці видно, що кредити в економіку з кожним роком зростають, такого приросту кредитних вкладень вдалося досягти виключно за рахунок збільшення обсягів кредитування в національній валюті, але між 2009 і 2010 роком є спад об'єму кредитів, про що свідчить темп приросту (-2,26 %).

Загальний обсяг кредитних вкладень у національній валюті за 2011 рік збільшився на 21,6 %. Натомість кредитні вкладення в іноземній валюті – зменшилися на 4,2 %.

Незважаючи на заходи грошово-кредитної політики НБУ, що були проведені у 2009 – 2010 роках для стабілізації фінансового стану банків, ключові ризики для банківської системи країни (втрата активів та зниження їх ліквідності) зберігаються на високому рівні. Основними чинниками є невисока якість робочих активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості, а

також загальне зниження ліквідності банківських активів (включаючи кредити, основні фонди банків і заставне майно), низька довіра, нестабільна пасивна база.

Зважаючи на поточну валютну структуру активів банківської системи з настанням кризи НБУ змушений був втручатись у розвиток кредитного ринку, змінивши резервування за валютними кредитами, надавши великий обсяг кредитів рефінансування тощо. Тим самим врятував багато банків від краху.

Отже, своєчасний та комплексний аналіз забезпечує ефективне та своєчасне втручання у цей процес Національного банку.

Наук. керівн. Тищенко В. Ф.

Література: 1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, І. М. Парасій-Вергуненко. – К. : КНЕУ, 2003. – 599 с. 2. Деревська О. Б Тенденції та перспективи розвитку банківської системи України / О. Б. Деревська // Збірник наукових праць. – 2010. – № 2. – С. 137–141. 3. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) // Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57897. 4. Про банки та банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>. 5. Про кредитування : Положення затверджене Постановою НБУ № 246 від 28.09.95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0425500-97>. 6. Бех М. С. Банківське кредитування України в умовах світової фінансової кризи / М. С. Бех // Інноваційна економіка. – 2009. – № 5. – С. 223–225.

УДК 336.717.2

Новіченко А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ПЛАТІЖНА КАРТКА"

Анотація. Розглянуто економічний зміст поняття "платіжна картка", що є одним з головних складових критеріїв здійснення безготівкових розрахунків, які, в свою чергу, мають великий вплив на розвиток внутрішніх платіжних систем України та величезний потенціал у розбудові фінансово-банківської системи в цілому.

Аннотация. Рассмотрено экономическое содержание понятия "платежная карта", которое является одним из главных составляющих критериев проведения безналичных расчетов, которые, в свою очередь, имеют большое влияние на развитие внутренних платежных систем Украины и огромный потенциал в развитии финансово-банковской системы в целом.

Annotation. The economic essence of the concept "payment card" is studied which is one of the main criteria for non-cash payments, which in turn have a big impact on the internal payment systems of Ukraine and a huge potential in the development of financial and banking system as a whole.

Ключові слова: платіжна картка, безготівкові розрахунки, платіжна система.

Сучасний стан банківської грошової системи України характеризується значною кількістю безготівкових розрахунків, у яких одним із головніших інструментів їх здійснення є платіжні картки. Адже впровадження платіжних карток у розрахунково-платіжну практику значно розширило сферу функціонування безготівкових розрахунків, включило в неї масові платежі населення, прискорило обіг грошей, створило додаткові зручності для платників, зменшило витрати обігу.

Незважаючи на наслідки світової кризи, ринок платіжних карток в Україні розвивається досить динамічно. Розвиток та вдосконалення карткових платіжних систем зумовили появу великої кількості карткових платіжних продуктів, розрахованих на різні категорії клієнтів банків. У зв'язку з наявністю різних функціональних особливостей платіжних карток та різного роду їх цільового використання існує розбіжність щодо трактування поняття "платіжна картка". Таким чином, виникає необхідність у чіткому визначенні поняття платіжної картки, що дозволить визначити сутність та функції даного платіжного засобу проведення безготівкових розрахунків.

Метою статті є вдосконалення визначення поняття "платіжна картка".

Уперше платіжні картки міжнародних платіжних систем (American Express, Diners Club, JBC) були введені в Україну в 1997 році з прийняттям Положення про введення пластикових карток міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, надані послуги та при видачі готівки, затвердженого постановою Правління НБУ від 24.02.1997 р. № 37 [1]. У 2004 році дане положення втратило чинність. Сьогодні основними нормативними документами, що встановлюють загальні вимоги до порядку емісії (випуску) та обігу платіжних карток, є ЗУ "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" [2] та Положення "Про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням" [3].

Проблеми визначення сутності поняття "платіжна картка" торкаються у своїх наукових працях таких відомих вчених-економістів, як А. Загородній, О. Колодізев, С. Мочерний, Б. Юровський та ін. [4 – 7]. Але слід зауважити, що серед проаналізованих авторів немає спільної думки щодо цієї проблеми.

Вчені вводять індивідуальні погляди щодо визначення платіжної картки – це спеціальний платіжний засіб, розпізнавальний засіб, засіб безготівкових розрахунків, іменний платіжно-розрахунковий документ, іменний фінансовий документ пластикової чи іншого виду картки при цьому обмежуючи поняття платіжної картки тільки деякими функціональними особливостями.

Отже, слід спробувати дослідити визначення такої дефініції, як "платіжна картка" більш конкретно, виходячи з точок зору різних авторів (таблиця).

Таблиця 1

Точки зору авторів щодо визначення "платіжної картки"

Автор	Визначення
ЗУ "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" [2]	Це спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором
Бланк І. А. [8, с. 257]	Це іменний фінансовий документ у формі пластикової магнітної картки, виданий комерційним банком (або іншою фінансово-кредитною установою) для здійснення розрахунків у безготівковій формі за придбані товари та надані послуги
Борисов А. Б. [9, с. 522]	Це документ в формі пластикової картки, яка дає змогу здійснювати безготівкові покупки за допомогою електронних платіжних терміналів
Загородній А. Г. [4, с. 389–390]	Це розпізнавальний засіб у вигляді пластикової чи іншої картки, що містить визначені платіжною організацією обов'язкові реквізити, за допомогою яких можна ідентифікувати платіжну систему та емітента платіжної картки. Його використовують для переказу з рахунку платника чи відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів та послуг, перерахування грошей зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання грошей у готівковій формі в касах банків, фінансових установ, пунктах обміну валюти уповноважених банків та через банківські установи
Золотогоров В. Г. [10, с. 50]	Це засіб здійснення фізичними та юридичними особами безготівкових платежів за товари та послуги, виконання вкладних операцій, отримання готівкових грошей
Колодізев О. М. [5, с. 36]	Це персоніфікований платіжний інструмент, що надає особі, яка користується картою, можливість безготівкової оплати товарів і послуг, а також одержати наявні кошти у відділеннях (філіях) банків і банківських автоматах
Коробова Г. Г. [11, с. 492]	Це одна з різновидів фінансових карток, яка є персоніфікованим платіжним засобом, який призначений для оплати товарів, послуг та отримання готівкових грошових засобів у банках та банківських автоматах
Мочерний С. В. [6, с. 755]	Це документ на носії електронної інформації у вигляді пластикової картки, що випускається кредитно-фінансовими установами. Надає можливість його пред'явнику отримувати без оплати у готівковій формі товари та послуги, в тому числі отримання через банківські установи готівки, та підтверджує особам, які надають ці товари та послуги, що оплата їх вартості буде здійснена з рахунків у банківських установах
Б. Юровський [7, с. 89]	Спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором

Слід зазначити, що поняття платіжної картки має досить широке розуміння серед науковців. Кожна дефініція, що запропонована тим чи іншим автором, вважається правильною, але не кожна відображає повноту та змістовність поняття платіжної картки. Тому, використовуючи метод контент-аналізу, слід спробувати вивести науково-обґрунтоване поняття дефініції "платіжна картка". Для цього слід розрахувати питому вагу складових елементів визначення та виявити частоту згадування кожного з них. На основі отриманих даних слід подати абстрактну модель кінцевих результатів. Графік кінцевих результатів контент-аналізу наведено на рисунку.

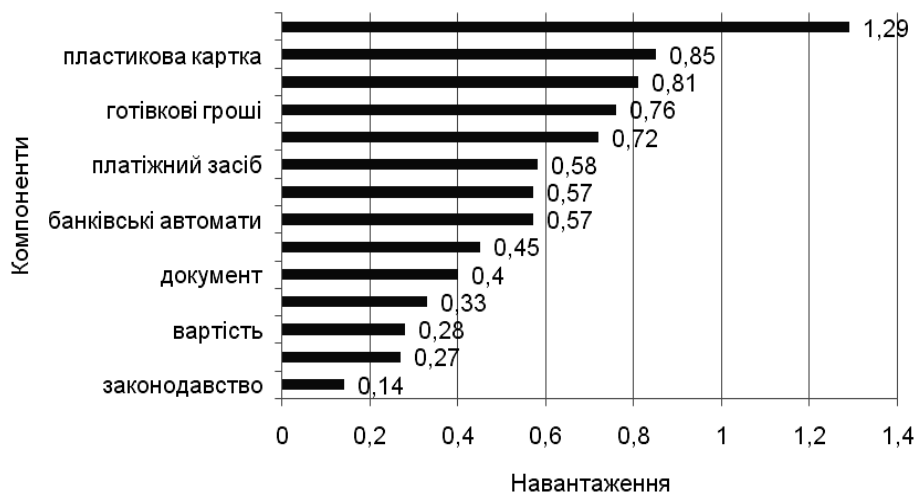

Рис. Кінцеві результати проведення контент-аналізу

На основі кінцевих результатів абстрактного моделювання, потрібно запропонувати трактування терміна "платіжна картка", використовуючи переважно більшість значимих складових елементів.

Отже, платіжна картка – це платіжний засіб у вигляді пластикової картки, що випускається банківською установою і який дає змогу здійснювати безготівкову оплату вартості товарів та послуг та переказ коштів із рахунків банку, виконувати вкладні операції та отримувати готівкові гроші через банківські автомати.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що коли вчені-дослідники дають визначення платіжної картки, спостерігається розбіжність щодо самої категорії.

Тому, використовуючи різні складові запропонованих авторами дефініцій, автор вивів своє, більш чітке та змістовне, поняття "платіжна картка". Це зроблено, перш за все, для того, щоб більш детально ознайомитися та зрозуміти всі характерні особливості функціонального призначення платіжної картки як сучасного та зручного засобу проведення безготівкових розрахунків.

Наук. керівн. Тищенко В. Ф.

Література: 1. Положення про введення пластикових карток міжнародних платіжних систем у розрахунках за товари, надані послуги та при видачі готівки : Постанова Правління НБУ від 24.02.1997 р. № 37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG1890.html. 2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14>. 3. Положення про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням : Постанова Правління НБУ від 30.04.2010 р. № 223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0474-10>. 4. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с. 5. Колодізев О. М. Гроші і кредит : підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с. 6. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у 3-х томах. Т. 2 / редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. 7. Юровский Б. Энциклопедия бухгалтера и экономиста. Платежные карточки / Б. Юровский, С. Колесник. – Х. : [б. и.], 2002. – 115 с. 8. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с. 9. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – 2-е изд. перераб. и доп. – М. : Книжный мир, 2009. – 860 с. 10. Золотогор В. Г. Экономика : Энциклопедический словарь / В. Г. Золотогор. – Мн. : Интерпресервис ; Книжный дом, 2003. – 720 с. 11. Коробова Г. Г. Банковское дело : учебник / под. ред. д-ра экон. наук проф. Г. Г. Коробовой. – Изд с изм. – М. : Экономистъ, 2006. – 766 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Анотація. Розглянуто економічний аналіз, який, з одного боку, становить одну з основних функцій і одночасно одну зі складових частин управління банками, а з іншого – процес всебічного дослідження організації та управління в цілому.

Аннотация. Рассмотрен экономический анализ, который, с одной стороны, представляет одну из основных функций и одновременно одну из составных частей управления банками, а с другой – процесс всестороннего исследования организации и управления в целом.

Annotation. The article deals with the economic analysis, which on the one hand is one of the main functions and also one of the components of the bank management and on the other hand it is a process of comprehensive study of organization and management on the whole.

Ключові слова: економічний аналіз, бенчмаркінг, фінансовий аналіз, прибутковість.

Фінансовий стан банку характеризується такими показниками, як доходи, витрати, прибуток (збиток) – різниця між доходами і витратами, чистий прибуток – після сплати податку. З метою виявлення резервів зростання прибутковості банківської діяльності як джерела формування банківського капіталу, що забезпечує стабільність фінансового стану банку, здійснюється комплексний аналіз його доходів і витрат. Завданням такого аналізу є:

- визначення постатейної структури доходів і витрат та їх динаміки;
- оцінка виконання фінансового плану або бізнес-плану за показниками доходів і витрат;
- виявлення факторів та визначення ступеня їх впливу на зміну доходів і витрат;
- коефіцієнтний аналіз доходів і витрат;
- аналіз і оцінка рівня дохідності банку та розроблення заходів щодо використання резервів підвищення прибутковості банківської діяльності;
- аналіз та оцінка співвідношення активів, пасивів, доходів і витрат з метою прогнозування фінансового стану комерційного банку.

Тому сьогодні актуальним є розроблення методів оцінки, зіставлення та відбору даних, що характеризують результативність діяльності банку, отриманих із різних джерел. Для інформаційного забезпечення аналізу доходів і витрат можна використовувати всі види директивної, нормативної, облікової, фінансової, статистичної, довідкової та методичної інформації.

Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням фінансових результатів діяльності банку, висвітлено в роботах відомих вчених-економістів: А. Дудар, Копилук О. І., Кочетков В. М., Примостка Л. О., Самохин Л. В. [1 – 5].

Метою роботи є узагальнення теоретичних підходів щодо збільшення фінансових результатів діяльності комерційних банків.

На всіх стадіях діяльності банку з метою виявлення резервів і стримуючих факторів його стабільного функціонування, збереження та розвитку з урахуванням інтересів світового, загальнонаціонального, регіонального або локального рівнів економіки використовується аналіз.

У банківській практиці аналіз поділяється на аналіз активів і пасивів. Аналіз активних операцій і пов'язаних з ними ризиків є провідним напрямом аналітичної роботи банку. Склад, якість, динаміка активів, фактори, що впливають на зміну їх структури, є постійним об'єктом дослідження банківських аналітиків [1, с. 36].

До сьогодні немає єдиного підходу до розуміння змісту економічного аналізу, оскільки він розглядається з різних позицій і теорій особливостей розвитку економіки. У зв'язку з цим під економічним аналізом у зарубіжних країнах мають на увазі вивчення та оцінку фінансових ринків, фінансових інструментів, фондового ринку, окремих інвестиційних інститутів, фінансової діяльності окремих підприємств або їх сукупності, а в деяких випадках аналіз зводиться лише до техніки фінансових розрахунків і оцінки фінансових звітів.

Основним питанням для розуміння змісту аналізу банківської діяльності та ефективності результатів його здійснення є концепція підприємницької діяльності як системи рішень використання ресурсів (у тому числі капіталу) для отримання прибутку [5, с. 58].

Прибуток банку є кінцевим фінансовим результатом, який створює необхідні умови для збереження його економічної життєздатності та подальшого розвитку. Основною метою аналізу діяльності банку є отримання певної кількості найбільш об'єктивних показників, що дають достовірну й обґрунтовану характеристику його фінансового стану. Це стосується, насамперед, зміни структури капіталу, активів та пасивів, складу прибутків і збитків та ін.

Отримані в результаті фінансового аналізу найбільш інформативні показники діяльності банку дають об'єктивну картину його фінансового стану. При цьому аналітика та фінансового менеджера може цікавити як поточний фінансово-економічний стан банку, так і прогноз на перспективу [1, с. 49].

Практикою вироблені основні методи фінансового аналізу, серед яких можна виділити такі: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; порівняльний аналіз; факторний аналіз; метод фінансових коефіцієнтів. Зазначені методи використовують не тільки для вивчення динаміки зміни величини показників за попередні періоди, але й для прогнозу їх на майбутні періоди (квартал, рік та ін.).

Сучасна аналітична робота в банках базується на основних принципах, методах і інструментах, застосовуваних на підприємствах усіх інших сфер діяльності з урахуванням специфіки. Проте в даний час мають право на використання і нетрадиційні форми та напрями аналізу. Одним із таких найважливіших компонентів нової концепції ринкової і стратегічної орієнтованості банків, що забезпечує досягнення сталих конкурентних переваг, є бенчмаркінг [5, с. 62].

Використання бенчмаркінгу дозволяє банкам зіставляти і вимірювати базові параметри діяльності порівняно з банками-еталонами або лідерами; виявляти найкращі операції, які можуть забезпечити зміцнення конкурентних позицій; пропонувати напрями та способи поліпшення показників діяльності, що дозволяють досягти або перевищити рівень характеристик кращих банків світового класу.

Основними напрямками аналізу банківської діяльності є забезпечення стабільності в надходженні доходів і зниження розміру витрат [4, с. 371].

В основі економічного аналізу лежить фінансовий аналіз, який складається з двох основних блоків (рисунок).

Рис. Схема проведення фінансового аналізу в банку

У процесі аналізу показників ефективності банківської діяльності до основних факторів зростання валових доходів банку звичайно відносять:

- підвищення рівня прибутковості кредитних операцій;
- зростання прибутковості не кредитних операцій;
- збільшення частки "працюючих" активів та ін.

Однак на величину прибутку, що залишається в розпорядженні банку, може істотно вплинути рівень витрат банківського продукту, котрий у свою чергу залежить від вартості залучених ресурсів, від рівня витрат із нетрадиційних операцій та послуг [3, с. 179].

Крім того, слід урахувувати, що діяльність банку як будь-якої підприємницької структури пов'язана з ризиком. Аналіз банківської діяльності з точки зору її прибутковості дозволяє менеджменту сформулювати кредитну та процентну політику, виявити менш прибуткові види діяльності та знайти можливість розробки нових банківських продуктів.

Ефективність фінансового менеджменту залежить від застосованих методик аналізу джерел формування прибутку і факторів, що впливають на її величину. Однак ці методики не завжди точно відображають співвідношення і взаємозалежність структурних елементів формування прибутку з точки зору їх стабільності.

Деякі автори, пропонують таку методику оцінки ефективності діяльності банків. В основу її покладено розрахунок показника "сумарного прибутку". Додаваними величинами сумарного прибутку банків є:

прибуток від операційної діяльності, отриманий за рахунок перевищення процентних доходів за позиками над сумою відсотків сплачуваних;

прибуток від операцій із валютою та цінними паперами;

прибуток від небанківської діяльності – різниця між отриманими доходами (по комісії; штраф, дивідендах та ін.) і витратами щодо забезпечення функціональної діяльності, а також іншими витратами, податками та платежами, віднесеними на витрати [2, с. 42].

У світовій практиці існує багато методик для визначення рейтингу банків. Різні методики застосовуються в різних економічних умовах. За ринкової моделі економіки рейтинг комерційних банків більшою мірою впливає на ринкову ціну акцій банку.

У контексті викладеного можна зробити висновок, що у сучасному банку фінансовий аналіз становить не просто елемент фінансового управління, а його основу, оскільки фінансова діяльність, як відомо, є головною. Управління нею неможливе без аналізу як при здійсненні традиційних операцій (кредитних, проведенні платежів і розрахунків, зберіганні грошей), так і при впровадженні нетрадиційних для банку видів діяльності.

Аналіз ефективності банків за допомогою визначення показника сумарного прибутку та його структурних елементів дозволяє встановити більш реально картину фінансового стану банківської системи.

Наук. керівн. Холодна Ю. Є.

Література: 1. Дудар А. Основні напрямки розвитку системи управління фінансовими результатами діяльності банку / А. Дудар // Банківська справа. – 2007. – № 5. – С. 36–50. 2. Копилук О. І. Фінансовий менеджмент в банку : навч. посібн. / О. І. Копилук, Н. С. Кульчицька. – Львів : Львів. комерц. акад., 2007. – 208 с. 3. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія / В. М. Кочетков. – К. : Європейський університет, 2005. – 298 с. 4. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2006. – 467 с. 5. Самохин Л. В. Проблеми класифікації фінансових результатів та шляхи їх вирішення / Л. В. Самохин // Научные труды Донецкого национального технического университета. – 2005. – № 191. – С. 57–63.

Громовий Є. А.

УДК 336.774.3

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ "КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ"

Анотація. Розглянуто існуючі варіації трактування визначення "кредитоспроможність", подані в наукових роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. Конкретизовано значущі складові визначення та узагальнено в єдине поняття "кредитоспроможність" за допомогою методу контент-аналізу.

Аннотация. Рассмотрены существующие варианты трактования определения "кредитоспособность", представленные в научных работах отечественных и зарубежных авторов. Конкретизированы значимые составные части определения и обобщены в единое понятие "кредитоспособность" с помощью метода контент-анализа.

Annotation. The existing interpretations of the definition "solvency" represented in national and foreign scientists' works are considered. Based on the content analysis, significant elements of the definition are concretized and generalized into a single definition of "solvency".

Ключові слова: кредитоспроможність, здатність, позичальник, боргові зобов'язання, контент-аналіз.

Кредитна діяльність є невід'ємною частиною життєдіяльності банківської установи. Залучення коштів із подальшим їх інвестуванням та вкладенням – це основна функція кожного банку.

© Громовий Є. А., 2013

Саме тому надання кредитів банком повинно бути ефективним та доцільним з точки зору рентабельності. Одним із інструментів ефективності формування якісного кредитного портфеля, чинником безпеки при кредитуванні банку є оцінка кредитоспроможності позичальника.

Питання оцінки кредитоспроможності позичальника є актуальним і сьогодні. Проблема полягає у тому, що в банках і досі існує значна частка неповернених або прострочених кредитів (за даними НБУ, частка простроченої заборгованості у загальному обсязі наданих кредитів складала: 1,3 % у 2008 р., 2,3 % у 2009 р., 9,4 % у 2010 р., 11,2 % у 2011 р., 9,6 % у 2012 р.) [1]. Цьому сприяють такі аспекти, як економічний (нестабільність економіки в країні), правовий (нестабільність законодавчої бази), а також внутрішньобанківський (неспроможність уповноваженими працівниками банку адекватно оцінити кредитоспроможність та платоспроможність позичальника) та ін. Саме тому правильне оцінювання кожного окремого існуючого або потенційного клієнта-позичальника вимагає розуміння працівником банку головної мети, що переслідується під час цього процесу, а саме охопити, розглянути та грамотно оцінити всі галузі життєдіяльності суб'єктів кредитних відносин, та відокремлених конкретних цілей. Але в питанні розуміння суті кредитоспроможності виникають деякі складнощі.

Поняття "кредитоспроможність" розглядалося та аналізувалося в працях багатьох вчених: Лаврушина О. І., Панової Г. С., Лагутіна В. Д., Белих Л. П., а також у працях російських науковців, таких, як: Поездник О. І., Градов А. П., Кузин Б. І. та ін. [2 – 4].

Метою цієї статті є розгляд підходів вітчизняних та іноземних вчених до змісту поняття "кредитоспроможність" та визначення відмінностей в їх трактуваннях.

Річ у тім, що навіть у теперішній час автори багатьох наукових робіт не в змозі знайти якусь спільну думку стосовно узагальненого змісту цього місткого та складного визначення. Існує багато різноманітних трактувань оцінки кредитоспроможності позичальника, кожне з яких охоплює саме відокремлений аспект у баченні фізичної та/або юридичної особи як позичальника. В окремих визначеннях під кредитоспроможністю вважається саме здатність позичальника, в інших – наявність, наявність і т. д.

Різнорічні трактування зібрані автором та наочно подані у таблиці.

Таблиця

Підходи вчених до визначення поняття "кредитоспроможність"

№	Джерело	Трактування поняття "кредитоспроможність"
1	Лаврушин О. І. [2]	його здатність своєчасно і повно розраховуватися за своїми зобов'язаннями
2	Положення НБУ № 246 [5]	здатність позичальника в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями
3	Постанова НБУ № 23 [6]	наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки
4	Панова Г. С.	оцінювання банком позичальника з точки зору можливості й доцільності надання йому кредиту і визначення ймовірності повернення позик і виплати відсотків по них у майбутньому
5	Градов А. П., Кузин Б. І. [4]	спроможність повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями
6	В. Галасюк, В. Галасюк [7]	спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розраховуватися зі своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності
7	Лагутін В. Д. [3]	наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредиту і здатність підприємства у повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розраховуватися за своїм борговим зобов'язанням [8]
8	Белих Л. П.	це спроможність компанії або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг [4, с. 533]
9	Словник-посібник економічних термінів [8]	наявність передумов для отримання кредиту, що підтверджують спроможність повернути його
10	Словник-довідник фінансового менеджменту [9]	система умов, що визначають спроможність залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі в передбачені терміни

Слід виконати контент-аналіз – формалізований метод вивчення текстової та графічної інформації, що полягає в перекладі досліджуваної інформації в кількісні показники та її статистичній обробці. Даний метод передбачає проходження декількох етапів:

1 етап. Здійснення вибірки значущих слів з усієї сукупності слів, поставивши наведені слова в називний відмінок;

2 етап. Визначення питомої ваги кожного слова по кожному визначенню;
 3 етап. Об'єднання синонімічних слів в одне для узагальнення;
 4 етап. Побудова гістограми за складовими значущими елементами визначення.
 Результат проведення зазначених етапів зображений на рисунку.

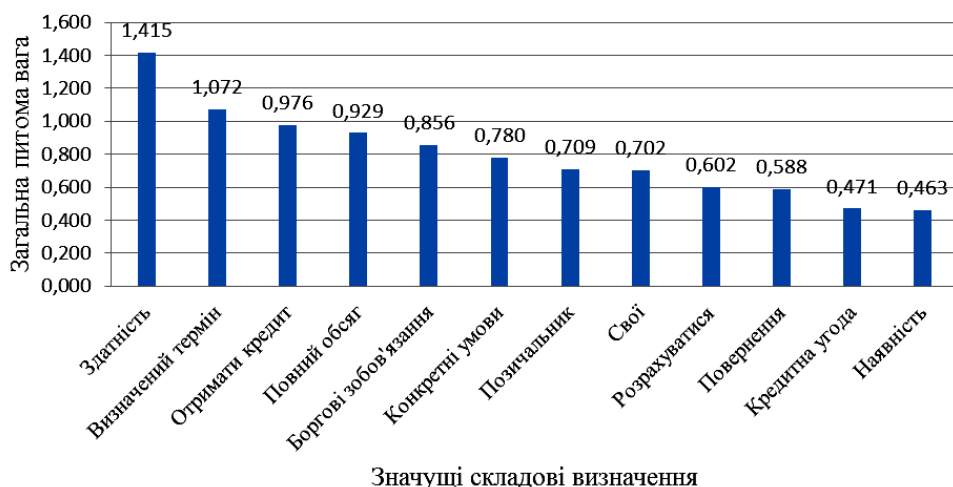

Рис. Отримані дані в процесі здійснення контент-аналізу поняття "кредитоспроможність"

Отже, автор дає власне узагальнене трактування. "Кредитоспроможність – це наявність у позичальника передумов для отримання кредиту та його здатність за конкретних умов кредитної угоди повернути у визначений термін та розрахуватися у повному обсязі за своїми борговими зобов'язаннями".

Наук. керівн. Яременко О. Р.

Література: 1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm. 2. Банковское дело : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 576 с. 3. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посібн. / В. Д. Лагутін. – К. : Знання, КОО, 2000. – 215 с. 4. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / под об. ред. проф., д.э.н. А. П. Градова и проф., д.э.н. Б. И. Кузина. – СПб. : Специальная литература, 1996. – 510 с. 5. Про кредитування : Положення Національного банку України затверджене Постановою Правління НБУ від 28.09.1995 р. № 246 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0246500-95>. 6. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова Правління НБУ // Банківська справа в Україні: законодавчі і нормативні акти. – 2000. – Т. 8. 7. Галасюк В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? / В. Галасюк, В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 5. – С. 54–56. 8. Словник-посібник економічних термінів: Рос.-укр.-англ. / О. М. Дрозд, В. В. Дубічинський, А. С. Д'яков та ін. ; за ред. Т. Р. Кияка. – К. : Вид. дім "KM Academia", 1997. – 264 с. 9. Словарь-справочник финансового менеджмента. – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с.

Ковзун Л. І.

УДК 336.71

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Досліджено стан банківського кредитування в сучасних умовах національної економіки України. Розглянуто актуальні на сьогодні проблеми, які впливають на розвиток банківського кредитування, та запропоновано можливі шляхи вирішення розглянутих проблем.

© Ковзун Л. І., 2013

Аннотация. Исследовано состояние банковского кредитования в современных условиях национальной экономики Украины. Рассмотрены актуальные на сегодняшний день проблемы, которые влияют на развитие банковского кредитования, и предложены возможные пути решения рассматриваемых проблем.

Annotation. The state of bank lending in the current conditions of the national economy of Ukraine was investigated. Existing problems that affect the development of bank lending are considered and possible solutions to these problems are offered.

Ключові слова: комерційний банк, банківський кредит, банківське кредитування, відсоткова ставка, прострочена позичкова заборгованість.

Останнім часом на розвиток економіки будь-якої країни світу суттєво впливає ступінь розвитку банківської системи. Після виходу економіки України з кризи відбувся значний розвиток у банківській сфері, помітно зросли обсяги банківського кредитування. При цьому банківська система стає провідним сектором економіки. Однією з найважливіших функцій банківської системи є мобілізація тимчасово вільних коштів з метою перетворення їх у працюючий капітал. На сьогодні кредити залишаються основним прибутком для українських банків. Комерційні банки впливають на розвиток національної економіки під час купівлі вільних ресурсів на кредитному ринку та подальшим їх продажем вітчизняним підприємствам. За рахунок банківського кредитування можуть задовольнятися потреби як фізичних, так і юридичних осіб. Тому сучасний стан банківського кредитування є важливим як для національної економіки, так і для суб'єктів господарювання [1].

Незважаючи на стрімкий розвиток банківської сфери, Україна дедалі гостріше відчуває проблеми банківського кредитування. Поряд із збільшенням обсягів наданих кредитів зростає й кількість неповернених позичальниками кредитів, що в свою чергу призводить до нестачі грошових ресурсів і як наслідок впливає на рівень відсоткових ставок за кредитами.

Метою даної статті є дослідження та аналіз сучасних проблем банківського кредитування і шляхи їх вирішення.

Проблеми розвитку банківського кредитування висвітлені в працях таких зарубіжних і вітчизняних авторів, як: Е. Долана, О. Заруби, С. Ілляшенко, О. Кириченко, І. Лютого, Ю. Масленченкова, М. Пуховкіної, П. Роуза, К. Садвокасової, І. Осадчого та багатьох інших. Незважаючи на значний внесок зазначених вчених у розвиток банківського кредитування, на сьогодні проблеми банківської сфери залишаються актуальними, стан банківського кредитування постійно змінюється і постають нові проблеми, які потребують нових розробок.

На сучасному етапі економічного розвитку нашої країни одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану є вдосконалення та подальший розвиток банківської сфери. Підвищення ефективності банківського сектору нашої держави є однією з найактуальніших та найскладніших проблем, які існують на сьогоднішній день, адже банківські установи зазнали суттєвих змін на ринку кредитування. Це є безумовним наслідком світової економічної кризи, яка похитнула економіку нашої держави і помітно вплинула на показники кредитного портфеля українських банків [2].

З початку 2010 року обсяг простроченої кредиторської заборгованості зріс на 19,3 %, або на 13,468 млрд грн. У 2009 – 2010 роках у зв'язку зі світовою фінансовою кризою більшість українських банків зменшили обсяги кредитування. Але, незважаючи на це, сьогодні кредитування починає знов набирати оберти. Так, обсяг кредитів, наданих резидентам банками України за станом на 01.01.2013 року становив 793,3 млрд грн, а темп їх приросту склав 9,6 % (42,5 млрд грн). Порівняно з 2012 роком у річному обчисленні зростання становить лише 0,9 %. Такого приросту кредитних вкладень вдалося досягти за рахунок збільшення обсягів кредитування у національній валюті. Загальний обсяг кредитних вкладень у національній валюті у післякризовий період збільшився на 21,6 %, у свою чергу кредитні вкладення в іноземній валюті – зменшилися на 4,2 % [3]. Отже, хоч зараз і зростають обсяги банківського кредитування, проте існують певні проблеми, які перешкоджають швидкому покращенню банківської системи у цій сфері. Основними з яких є:

- складна процедура отримання кредиту;
- чинник страху "життя в борг";
- недостатня державна підтримка ринку кредитування;
- існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників;
- відсутність знань про процедуру отримання кредиту;
- відсутність майна під заставу;
- високі відсоткові ставки;
- відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин;
- низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [4].

Слід зосередити свою увагу на найбільш поширених проблемах кредитування. Незважаючи на зменшення облікової ставки Національного банку України, процентні ставки за кредитами залишаються ще на порівняно високому рівні. Однією з причин підвищення ставок за кредитами є залучення дорогих ресурсів, зокрема за депозитами. Між процентними ставками за кредитами і депозитами існує значний розрив – понад 10 %.

Також суттєвою проблемою у сфері банківського кредитування є відсутність законодавчого забезпечення його здійснення. Зараз правовідносини у сфері кредитування регулюються в основному нормами Цивільного кодексу України, Законів України "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", в яких містяться загальні норми та положення з питань банківського

кредитування, захисту прав та інтересів кредиторів і забезпечення стабільності всієї банківської системи. Проте права банків зафіксовані у цих та інших законах ігноруються.

Не менш важливим сьогодні залишається питання професійних вимог до банківських працівників. Національний банк України визначає певні вимоги до працівників банку та має право вимагати звільнення цих осіб, якщо вони не відповідають встановленим вимогам для зайняття певних посад.

Щодо проблем у організації кредитних відносин, то досить суттєвою на сьогодні є проблема наявності значної частки проблемних кредитів у портфелях комерційних банків. Проблемні кредити – це кредити, за якими несвоєчасно проводяться виплати процентів, а також основного боргу. На сьогодні більша частина проблемних кредитів у портфелях українських банків складають кредити, які були видані на довгостроковій основі в 2008 та 2009 роках, тобто в період світової економічної кризи. Недостатньо глибокий аналіз фінансового стану позичальника та відсутність дисконтування застави з врахуванням ризику його знецінення призвели до високого рівня проблемної заборгованості. За даними НБУ загальний обсяг простроченої заборгованості за позиками 176 українських банків на 1 вересня 2012 року склав 83,1 млрд грн, що на 1,8 млрд грн (2,2 %) менше ніж на початку 2012 року. Значний рівень проблемної заборгованості чинить тиск на фінансовий результат банківської системи [5].

Виявлені причини зниження ефективності кредитної діяльності банків дозволяють ще раз підкреслити важливість наступних кроків, які мають покращити ситуацію:

необхідність переорієнтації менеджменту банків відповідно до нових умов ринку і перехід на такі принципи надання кредитів, як збільшення обсягів кредитування в умовах зменшення відсоткових ставок і зменшення кредитного ризику;

удосконалення механізму надання кредитів, особливо перевірки кредитоспроможності позичальників;

прийняття Закону України "Про банківський кредит";

забезпечення високого рівня професійної підготовки банківських працівників;

встановлення довготермінової співпраці між позичальником та кредитором [6].

Отже, незважаючи на те, що на сьогоднішній день існує низка проблем, які стримують розвиток кредитних відносин в Україні, процес банківського кредитування поступово набирає обертів і виходить на рівень показників докризового періоду.

Наук. керівн. Яременко О. Р.

Література: 1. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. ; [за ред. Я. А. Жаліла]. – К. : НІСД, 2010. – 104 с. 2. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. Мишкін. – К., 2008. – 763 с. 3. Річні звіти НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/an_rep.htm. 4. Демківський А. В. Гроші та кредит / А. В. Демківський. – К. : Дакор, 2010. – 528 с. 5. Аналітичний огляд. Аналіз операційного середовища та загального стану банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12922/>. 6. Свтух Л. Б. Механізм кредитування та перспективи його розвитку в Україні / Л. Б. Свтух // Вісник Української академії банківської справи : зб. наук. праць. – 2010. – № 2. – С. 68–71.

Попова Х. О.

УДК 336.717.061

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МОНІТОРИНГ КРЕДИТНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Анотація. Визначено особливості банківського моніторингу в аспекті формування та оцінювання фінансової стійкості банків України, обґрунтовано важливість застосування моніторингу у формуванні ефективної управлінської політики, що потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів і шляхів проведення моніторингу банківських операцій для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного функціонування банківської системи.

© Попова Х. О., 2013

Аннотация. Определены особенности банковского мониторинга в разрезе формирования и оценки финансовой устойчивости банков Украины, обоснована важность применения мониторинга в формировании эффективной управленческой политики, которая требует всестороннего обоснования приоритетных направлений и путей проведения мониторинга банковских операций для достижения динамичного, сбалансированного и стабильного функционирования банковской системы.

Annotation. The paper defines the specifics of bank monitoring in the context of the formation and assessment of the financial soundness of banks in Ukraine. Monitoring is proved to be important in the formation of an effective management policy which requires a comprehensive study of priority areas and ways of monitoring banking transactions to achieve a dynamic, balanced and stable operation of the banking system.

Ключові слова: банк, банківська система, банківський моніторинг, кредитний ризик.

Стабільність розвитку банківської системи є однією з передумов ефективного функціонування всіх суб'єктів ринкової економіки. Проте для більшості країн, ринки яких є такими, що розвиваються [1], в умовах обмежених джерел формування ресурсного потенціалу банки потребують більш надійних напрямів вкладення залучених ресурсів.

Це й обумовлює підвищену увагу до визначення дієвих засад управління кредитним процесом загалом та кредитним ризиком зокрема. Важливими серед таких засад є, насамперед, питання оцінки й аналізу управління кредитним ризиком. Це й зумовлює необхідність розгляду різних складових аналізу загального процесу управління кредитним ризиком банку.

Підтвердженням важливості розгляду обраного напряму дослідження можна вважати його всебічне висвітлення у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: В. Буряка, О. Васюренка, В. Вітлінського, Л. Примостки, Т. Савченка та ін. [2 – 6].

Метою статті є аналіз організації кредитного процесу в банках України і виявлення на цій основі її закономірностей і особливостей розвитку.

Вирішальною мірою організація кредитного процесу в конкретному банку визначається здійснюваною ним кредитною політикою, її пріоритетами, взаємозв'язком і взаємозумовленістю її складових.

Однак більшість вітчизняних банків неналежним чином ставляться до формування й реалізації власної оптимальної кредитної політики, формально підходячи до визначення перспектив розвитку, стратегічних цілей, повноважень співробітників, управління кредитним процесом і дослідження ринкової кон'юнктури.

Окрім використання методів, що застосовують суб'єкти управління фінансовою стійкістю банків, у даному механізмі значне місце належить інструментам управління. Формування ефективної управлінської політики у банківській діяльності потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів і шляхів проведення моніторингу банківських операцій для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного функціонування банківської системи. Тому для стабільності функціонування банківської системи необхідні нові ефективні інструменти моніторингу. Більше того, моніторинг виступає як важлива складова при прийнятті рішень як стосовно банківської системи в цілому, так і в окремому банку. До ключових цілей існування системи банківського моніторингу належать:

збирання та акумуляція інформації, яка характеризує поточну динаміку розвитку економіки країни в аспекті актуального становища її банківського сектору;

формування бази даних, яка відображає рівень фінансової стійкості окремих комерційних банків;

професійний аналіз і прогнозування динаміки критеріїв фінансової стійкості банківської системи в цілому;

всебічне дослідження системних ризиків сектору банківництва; ідентифікація та оцінка ступеня впливу ключових факторів, які становлять базис стабільного розвитку банківської системи;

оцінка ефективності превентивних заходів, які проводяться в межах системи державного регулювання банківського сектору [4].

Моніторинг є обов'язковим елементом в тому числі і системи управління ризиками та повинен здійснюватись з метою забезпечення своєчасності відстеження рівнів та розмірів ризиків.

Для ефективного функціонування системи моніторингу банківської діяльності, необхідно дотримуватися таких принципів [8]:

1) принцип наукового обґрунтування та актуалізації методик, що застосовуються в процесі моніторингу, тобто постійне вдосконалення методичної бази моніторингу;

2) моніторинг стійкості банківської системи повинен проводитись як на рівні банківської системи в цілому, так і на регіональному рівні, враховуючи специфіку регіонів України;

3) моніторинг повинен базуватися на принципі неперервності, тобто збір інформації повинен проводитися постійно, а не періодично;

4) принцип співставності вихідних даних і результируючих показників моніторингу. Це означає, що вихідні дані, що складають інформаційну базу моніторингу, повинні бути співставні на різних проміжках часу;

5) принцип доступності висновків і результатів моніторингу свідчить про необхідність розгляду і обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу всіма зацікавленими користувачами інформації про банківську систему [3].

Аналіз діючої практики банківського кредитування засвідчив, що застосовувані підходи організації моніторингу кредитної операції не враховують тенденцій розвитку галузі приналежності позичальника. Збільшення кількості збиткових підприємств та, як наслідок, зростання частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банку визначає необхідність удосконалення підходів щодо проведення моніторингу кредитної операції.

Моніторинг можна вважати одним із основних інструментів контролю за кредитним ризиком, його здійснення передбачено стратегією ризик-менеджменту банку. З метою мінімізації кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля банку пропонується проводити більш детальний аналіз середовища існування позичальника та його залежності від тенденцій розвитку галузі, шляхом врахування зміни середньогалузевих показників рентабельності діяльності.

Враховуючи це, організація моніторингу повинна передбачати наявність методичного забезпечення, збір та аналіз інформації, аналіз дотримання та виконання умов кредитного договору.

Особливостями проведення моніторингу кредитної операції є поглиблення збору інформації, за рахунок аналізу сфери діяльності позичальника, з точки зору тенденцій розвитку галузі.

Отже, забезпечення ефективності банківського кредитування як основного виду діяльності банківської установи зумовлюється адекватністю теоретичних і практичних положень, на яких базуються кредитні відносини банків з позичальниками, фактичними відносинами між банками та клієнтами, через здійснення позичкових операцій. Можливість виникнення ризикових ситуацій під час кредитування можна мінімізувати шляхом аналізу та контролю всіх аспектів діяльності учасників кредитних операцій.

Удосконалення методичного забезпечення організації моніторингу кредитної операції щодо урахування галузевих особливостей позичальника при регулярній переоцінці фінансового стану позичальника дасть змогу банку досягти головної мети кредитної політики щодо зменшення кредитних ризиків, забезпечити діючий та оперативний контроль за дотриманням процедури банківського кредитування, а також конкретизувати кінцеві цілі та способи досягнення ефективності проведення банківського кредитування [6].

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин / Г. М. Азаренкова. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 328 с. 2. Буряк В. Економічні межі кредиту в забезпеченні ефективності кредитної діяльності банку / В. Буряк, В. Волохов // Банківська справа. – 2002. – № 6. – С. 50–56. 3. Васюренко О. Современные методы управления банковскими ресурсами / О. Васюренко. – Х. : Гриф, 1997. – 392 с. 4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с. 5. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125. 6. Савченко Т. Г. Практика трансфертного ціноутворення в банках України / Т. Г. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 26–31. 7. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 86 с. 8. Гаряга Л. Місце моніторингу у банківській діяльності / Л. Гаряга // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. – 2007. – № 5(71). – С. 153–156.

Наконечна Ю. С.

УДК 657.922

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ

Анотація. Розглянуто можливість застосування таксономічного аналізу для оцінки якості кредитного портфеля банку. З використанням даного підходу проведено аналіз динаміки якості кредитного портфеля банку та визначені фактори, що вплинули на його зміну.

Анотация. Рассматривается возможность применения таксономического анализа для оценки качества кредитного портфеля банка. С использованием данного подхода проведен анализ динамики показателя качества кредитного портфеля банка и определенные факторы, которые повлияли на его изменение.

© Наконечна Ю. С., 2013

Annotation. A possibility of application of taxonomical analysis is examined for the estimation of the quality of the bank's advances portfolio. Based on this approach the dynamics of the quality index of the bank's advances portfolio was analysed and factors which influenced its change were identified.

Ключові слова: кредитна діяльність, коефіцієнт таксономії, банк, кредитний портфель, нормативи кредитних ризиків.

Кредитний портфель займає найбільшу питому вагу в активах банку, тому від якості кредитного портфеля залежить якість активів у цілому, а, отже, не тільки рівень кредитного ризику, але і рівень фінансової стійкості банку. До того ж найбільша питома вага у структурі доходів припадає на процентний дохід від кредитної діяльності. Наявність великої кількості проблемних кредитів, формування резерву в недостатній кількості, надання великих кредитів одному позичальнику погіршує якість кредитного портфеля, а значить, знижуються можливості банку отримати необхідний дохід, щоб розрахуватися за своїми зобов'язаннями з клієнтами. Таким чином, визначення якості кредитного портфеля, а, отже, і рівня кредитного ризику є актуальним не тільки для самого банку, але і для його вкладників та інших кредиторів. Тому викликають інтерес будь-які обґрунтовані методики оцінки якості кредитного портфеля банку.

Проблемам управління та оптимізації структури кредитного портфеля присвячено праці таких провідних науковців, як: А. Герасимович, Н. Кузьминчук, Л. Примостка, В. Фурсова та ін. [1 – 4]. Проте внаслідок багатоманітності структури кредитного портфеля виникає необхідність пошуку єдиного узагальнюючого інтегрального показника.

Метою статті є побудова таксономічного показника оцінки якості кредитного портфеля банку.

Для вирішення даної проблеми було використано запропонований В. Плютою [5] таксономічний аналіз. Треба зазначити, що проведення даного аналізу дозволить вирішити проблему упорядкування багатомірності такої категорії, як кредитний портфель, відносно нормативного вектора-еталона. Використання методу таксономії допоможе "згорнути" багатомірний статистичний матеріал, що характеризує організацію кредитної діяльності у часі та просторі у єдину кількісну характеристику, тобто дозволить побудувати узагальнюючу оцінку рівня організації кредитної діяльності ПАТ "Райффайзен Банк Аваль".

Детальний опис алгоритму процесу побудови таксономічного показника розвитку описаний В. Плютою у його праці [5]. Як відомо, значення коефіцієнта таксономії може коливатися у межах [0; 1] та інтерпретуватися таким чином. Стан окремого процесу або явища тим більше розвинутий, чим ближчим є значення коефіцієнта таксономії до 1.

Слід провести таксономічний аналіз організації кредитної діяльності ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" за період 2010 – 2012 років за показниками, наведеними у табл. 1 [6].

Таблиця 1

Вихідні дані для побудови таксономічного показника рівня розвитку

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом	0,13565	0,20221	0,21327
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,39869	0,50703	0,54627
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	0,20075	0,22901	0,27532
Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій	0,10947	0,12327	0,15724
Коефіцієнт забезпеченості позик	1,13418	1,08187	1,20587
H7-Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	20,26	12,09	11,26
H8-Норматив великих кредитних ризиків, %	32,57	23,04	32,08
H9-Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру, %	0,49	0,16	0,24

Оскільки показники, включені в матрицю спостережень, неоднорідні, описують різні властивості об'єктів і різняться одиницями вимірів, необхідно виконати попередні перетворення для стандартизації ознак.

Після проведення розрахунків щодо визначення середнього значення ознаки та розрахунку стандартизованих значень матриці за методикою В. Плюти [5], отримаємо матрицю стандартизованих значень Z.

$$Z = \begin{pmatrix} 0,023 & 0,069 & 0,035 & 0,019 & 0,196 & 3,505 & 3,505 & 0,085 \\ 0,035 & 0,088 & 0,040 & 0,021 & 0,187 & 2,092 & 3,986 & 0,028 \\ 0,037 & 0,095 & 0,048 & 0,027 & 0,209 & 1,948 & 5,551 & 0,042 \end{pmatrix}. \quad (1)$$

Далі необхідно побудувати вектор-еталон у стандартному вигляді. В еталон слід включити найбільші значення показників стимуляторів і найменші – дестимуляторів. До показників стимуляторів належать: коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом, коефіцієнт доходності кредитного портфеля, коефіцієнт прибутковості кредитних операцій, коефіцієнт забезпеченості позик. До дестимуляторів – коефіцієнт проблемних кредитів та нормативи Н7, Н8, Н9.

$$P_0 = (0,035; 0,069; 0,048; 0,027; 0,209; 1,948; 3,505; 0,028). \quad (2)$$

Використовуючи отримані дані, необхідно розрахувати значення відстаней C_i між окремими спостереженнями та вектором-еталоном. Як міру відстані необхідно використовувати евклідову відстань. Відповідно до проведених розрахунків отримується значення показників C_i , d , K (табл. 2) та допоміжних величин $S_0 = 1,369$, $S_1 = 0,414$ та $S_2 = 2,198$.

Таблиця 2

Таксономічні показники рівня розвитку кредитного портфеля

Показник	Значення		
	2010 р.	2011 р.	2012 р.
C_i	1,559	0,5	2,046
d	0,709	0,23	0,931
K	0,291	0,77	0,069

Відповідно до отриманих значень коефіцієнта таксономії слід побудувати діаграму, яка відобразить його динаміку протягом 2010 – 2012 років (рисунок).

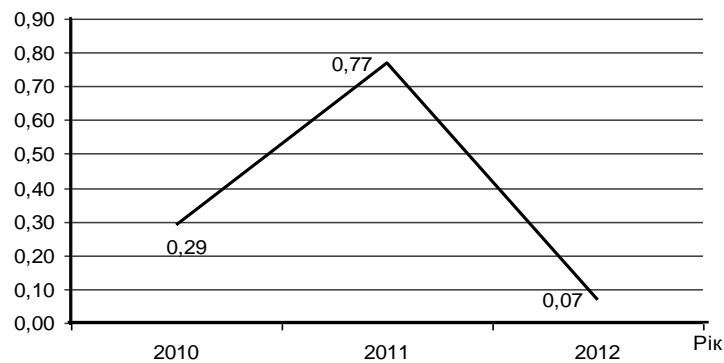

Рис. Динаміка коефіцієнту таксономії рівня організації кредитної діяльності ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" за період 2010 – 2012 років

Аналіз отриманих результатів дозволив встановити, що саме 2011 рік характеризується найкращим станом кредитного портфеля, адже таксономічний показник рівня розвитку має у даному звітному періоді найбільше значення – 0,771. У даному звітному періоді спостерігається найменше значення нормативу великих кредитних ризиків (23,04 %) та нормативу максимального розміру кредитів, гарантій, поручительств наданих одному інсайдеру (0,16 %), який обмежує сукупну суму всіх ризиків щодо інсайдерів і нівелює можливі загрози збереженню регулятивного капіталу банку. Адже в 2010 та в 2012 роках норматив великих кредитних ризиків становив 32,57 та 32,08 % відповідно. А норматив максимального розміру кредитів, гарантій, поручительств наданих одному інсайдеру в 2010 та 2012 роках становив 0,49 та 0,24 % відповідно.

При цьому необхідно враховувати той факт, що отримане значення узагальнюючого показника не дуже наближене до одиниці. Така ситуація пояснюється тим, що даний звітний період характеризувався досить високим рівнем проблемних кредитів 0,50, а він виступає дестимулятором, тобто погіршує якість кредитного портфеля. Крім того, всі показники, що виступають стимуляторами в 2011 році були меншими, ніж у 2012 році. Але за рахунок того що різниця була незначна (від 0,01 до 0,05), а значення показників, що виступають дестимулятором, у 2012 році набагато перевищували їх аналоги в 2011 році, саме 2011 рік став найкращим.

Значення таксономічних показників суттєво відрізняються один від одного в аналізовані періоди. Так, у 2010 році його значення становило 0,291, а в наступному році збільшилось на 0,48. У 2012 році навпаки погіршилося до 0,069.

Протягом 2010 – 2012 років усі показники, що виступають стимуляторами, мали позитивну динаміку. Так, коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом за три роки збільшився на 0,08. Коефіцієнт доходності кредитного портфеля збільшився на 0,07 у підсумку за три роки. Коефіцієнт прибутковості кредитних операцій збільшився на 0,05. Разом з тим погіршувалися показники, що виступають дестимулятором. Так, коефіцієнт доходності кредитних операцій збільшився за аналізований період на 0,15.

Отже, отримані результати дозволили оцінити якість кредитного портфеля в цілому, та окремо, які фактори та яким чином впливають на його значення.

Наук. керівн. Тищенко В. Ф.

Література: 1. Герасимович А. М. Аналіз діяльності комерційного банку : навч. посібн. / Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович. – Житомир : Рута, 2004. – 476 с. 2. Кузьминчук Н. В. Методический подход к оценке эффективности деятельности банка методом таксономического анализа / Н. В. Кузьминчук, Д. Г. Доля // БИЗНЕС ИНФОРМ. – 2009. – № 6. – С. 66–69. 3. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с. 4. Фурсова В. А. Управління фінансовими ризиками в комерційних банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / В. А. Фурсова ; Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 19 с. 5. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / Плюта В. ; пер. с научной редакции В. М. Жуковой. – М. : Статистика, 1980. – 151 с. 6. Офіційний сайт ПАТ "Райффайзен Банк Аваль". – Режим доступу : <http://www.aval.ua>.

УДК 336.717.061

Лихоманова О. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Анотация. Розглянуто організацію та аналіз процесу банківського кредитування. Доведено, що принципи організації банківського кредитування становлять головний елемент системи кредитування, оскільки вони відображають сутність і зміст кредиту та вимоги об'єктивних економічних законів.

Аннотация. Рассмотрены организация и анализ процесса банковского кредитования. Доказано, что принципы организации банковского кредитования составляют главный элемент системы кредитования, поскольку они показывают сущность и содержание кредита и требования объективных экономических законов.

Annotation. Organization and analysis of the process of the bank crediting are considered. Principles of organization of the bank crediting are proved to make the staple of the system of crediting, as they show the essence and content of credit and requirements of objective economic laws.

Ключові слова: банківська установа, кредитування, кредитоспроможність, кредитні операції, позичальник.

Банківський кредит – необхідний інструмент стимулювання народного господарства, без якого не можуть успішно працювати товаровиробники. У сучасних умовах необхідно навчитися як на макро-, так і на мікрорівні, правильно й ефективно використовувати банківський кредит в інтересах розвитку національної економіки України.

Актуальність вивчення процесу організації та проведення аналізу банківського кредитування поширюється все більше. Цінність даних досліджень визначається тим, що вони дозволять розглянути суть, процес та правила кредитування, підвищити кредитоспроможність підприємств, понизити рівень кредитного ризику, що сприятиме розширенню сфери банківського кредитування реального сектору і тим самим стабільності економіки і банківської системи країни [1, с. 176].

Питанням банківського кредитування присвячені праці відомих вчених: Остапця А. В., Крупки М. І., Скаска О. І., Лагутіна В. Д., Тарасюка І. Ю., Васюренка О. В., А. Мороза та ін. [2, 3 – 6].

Метою статті є розгляд та дослідження основних етапів організації процесу банківського кредитування та видів методик оцінки кредитоспроможності позичальника та шляхи їх вдосконалення.

Технології надання кредитів відрізняються залежно від професійної діяльності банку, його спеціалізації. Кожен банк обирає для себе свою методику оцінки кредитоспроможності та правила оформлення та підготовку укладення кредитного договору. Організація кредитних взаємовідносин банку і клієнтів визначається багатьма факторами, що включають стратегію і тактику банку, квалі-

фікацію банківських працівників, розмір статутного та власного капіталу, кредитну політику банку тощо [1].

У цілому в банківській практиці виділяють такі етапи організації процесу кредитування:

1. Подання заявки клієнтом за спеціальною формою. На цьому етапі оцінюються сильні й слабкі сторони майбутнього позичальника та об'єкта кредитування. Крім заявки, клієнт має подати такі документи: анкета позичальника, копії установчих документів, копію статуту, документи, що стосуються забезпечення кредиту, кредитна історія.

2. Вивчення кредитоспроможності клієнта. При цьому аналіз кредитної заявки клієнта та його кредитоспроможності базується на використанні різних джерел інформації, серед яких:

матеріали, отримані безпосередньо від позичальника;

матеріали, що знаходяться в архіві і базі даних самого банку;

відомості, отримані від кредиторів, покупців і постачальників позичальника та інших зовнішніх джерел.

Важливе значення мають архіви банку. Якщо клієнт вже отримував кредит у цьому банку, то в архіві містяться відомості про можливі затримки в погашенні боргу або інші порушення.

3. Розробка умов процесу кредитування, підготовці й укладанні кредитного договору, графік погашення кредиту відповідно до строків оборотності того виду капіталу, на формування якого видається позика.

Після досягнення згоди за всіма питаннями підписується кредитний договір.

4. Після підписання кредитної угоди працівник кредитного відділу оформляє бухгалтерські документи, які містять вказівки щодо відкриття позичкового рахунку та видачі кредиту.

5. Етап процесу банківського кредитування полягає в поверненні кредиту разом з відсотками [4].

Визначення кредитоспроможності позичальника банком – це комплексна якісна оцінка, результат аналізу, в ході якого накопичується необхідна для прийняття рішення інформація. Зважаючи на ці відомості, банк приймає рішення про можливість та умови надання кредиту (доцільність продовження кредитних відносин або їх припинення).

Оцінка якості потенційного позичальника є одним із важливих етапів процесу кредитування.

Існують п'ять методів оцінки кредитоспроможності:

порівнянь;

групувань;

експертних оцінок;

коефіцієнтів;

рейтингових оцінок.

Тільки на підставі результатів ретельної аналітичної роботи банк робить висновки про здатність клієнта повертати борги та вирішує видавати або не видавати кредит [6].

Аналізуючи проблеми банківського кредитування в Україні видно, що банківська система України потребує значного реформування, спрямованого на здешевлення кредитів, їх доступності, економічно обґрунтованих кредитних ставках, вдосконалення законодавчої бази, переймання досвіду іноземних держав (так, у Японії ставка за банківський кредит становить 7 – 8 %, у Росії – 12,36 – 12,81 % тощо). Отже, Україна потребує значних реформ, як у банківській системі, так і у фінансовому секторі в цілому.

Отже, для ефективного розвитку кредитної діяльності банкам України, необхідно:

1) удосконалити регулятивну базу, в тому числі закони, котрі захищають права кредиторів;

2) збільшення кількості фінансових коефіцієнтів;

3) автоматизувати процес вивчення кредитної історії позичальника;

4) упровадити оцінку ділових якостей керівника його досвід та дієспроможність;

5) незалежні аудиторські перевірки позичальника;

6) прогнозування показників прибутку та процентну значущість роботи підприємства у майбутньому.

У статті були розглянуті основні правила процесу організації банківського кредитування та методики оцінки кредитоспроможності позичальника та виявлені перспективи подальшого розвитку та шляхи вдосконалення.

Наук. керівн. Жуков В. В.

Література: 1. Тарасюк І. Ю. Оцінка кредитоспроможності позичальника: зарубіжний та вітчизняний досвід / І. Ю. Тарасюк // Регіональні перспективи. – 2003. – № 2–3. – С. 104–105. 2. Лагутін В. Кредитування: теорія і практика : підручник / В. Лагутін. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2000. – 215 с. 3. Остапець А. В. Банківська система України: стан і проблема розвитку : монографія / А. В. Остапець // Фінанси України. – 2000. 4. Мороз А. Банківські операції : підручник / А. Мороз, М. Савлук, М. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с. 5. Крупка М. І. Стратегія управління процесом кредитування реального сектору економіки / М. І. Крупка, О. І. Скаско // Фінанси України – 2003. – № 7. – С. 108–112. 6. Васюренко О. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком / О. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28–34. 7. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ "КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЬ ПОЗИЧАЛЬНИКА БАНКУ"

Анотація. Досліджено сутність економічної категорії "кредитоспроможність". На основі проведеного контент-аналізу узагальнено поняття "кредитоспроможність позичальника банку". Встановлено основні відмінності та взаємозв'язок дефініцій "платоспроможність" та "кредитоспроможність".

Аннотация. Исследована сущность экономической категории "кредитоспособность". На основе проведенного контент-анализа обобщены понятия "кредитоспособность заемщика банка". Установлены основные различия и взаимосвязь дефиниций "платежеспособность" и "кредитоспособность".

Annotation. The essence of the economic category of "creditworthiness" is studied. On the basis of a content analysis the concept of "creditworthiness" of the borrower is summarized. The basic differences and relationship between definitions "solvency" and "creditworthiness" are determined.

Ключові слова: кредитоспроможність позичальника банку, платоспроможність, фінансовий стан позичальника.

У процесі здійснення кредитної діяльності перед будь-яким банком постає необхідність оцінки кредитоспроможності позичальників. Її достовірність істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність банківського кредитування загалом. Основною метою здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника для банківської установи є уникнення кредитних ризиків від неповернення кредиту. Точність оцінки важлива також і для клієнтів банку, оскільки від неї залежить не тільки рішення про надання кредиту, а й окремі умови кредитної угоди.

Дослідженням питань щодо оцінювання кредитоспроможності клієнтів банку займалось багато науковців та практиків, таких як: Г. Берегова, В. Вітлінський, В. Галасюк, А. Гідулян, С. Ільясов, В. Лагутін, А. Поездник та ін. [1 – 7].

Метою статті є визначення змістового наповнення поняття "кредитоспроможність" як визначальної економічної характеристики фізичних та юридичних осіб – позичальників банківської установи.

Дослідження існуючих підходів до трактування терміна "кредитоспроможність" показало, що їх основні відмінності базуються на певних проблемах розвитку банківської системи у сучасних умовах за критеріями, які формують сутність кредитоспроможності.

У таблиці наведено результати узагальнення визначення поняття "кредитоспроможність".

Таблиця

Визначення поняття "кредитоспроможність"

№ з/п	Автори	Визначення
1	2	3
1	Берегова Г. І., Лабецька Л. М. [1]	Кредитоспроможність – це здатність позичальника у повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями
2	Галасюк В. В. [3]	Кредитоспроможність – це спроможність позичальника при конкретних умовах кредитування у повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності
3	А. Гідулян [4]	Кредитоспроможність – це комплексна якісна оцінка, результат аналізу, під час якого накопичується необхідна для прийняття рішення інформація
4	Ільясов С. М. [5]	Кредитоспроможність – це наявність передумов для отримання кредиту, що підтверджують спроможність повернути його

1	2	3
5	Лагутін В. Д. [6]	Кредитоспроможність позичальника – це його спроможність повністю і своєчасно розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями
6	Поездник О. І. [7]	Кредитоспроможність – це комплексне поняття, яке характеризує спроможність та готовність позичальника до здійснення кредитної операції, яка оцінюється банком з огляду на фінансово-економічне становище позичальника та на якість зробленої ним кредитної пропозиції, а також з точки зору прийнятності для банку кредитора кредитного ризику й можливості керувати ним

У даний час переважна частина економістів визнає, що кредитоспроможність – це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями [1; 3].

Окремі науковці розглядають сутність кредитоспроможності, як якісну оцінку позичальника, яка дається банком для вирішення питання про можливість і умови кредитування та дозволяє передбачити ймовірність своєчасного поверненні позичок та їх ефективного використання, як наявність передумов для отримання кредиту, що підтверджують спроможність повернути його [4; 5].

На основі проведеного автором контент-аналізу, пропонується узагальнене трактування терміна "кредитоспроможність позичальника банку". "Кредитоспроможність позичальника банку" – це комплексна якісна оцінка позичальника, що характеризує наявність передумов для отримання кредиту, яка підтверджує його спроможність у повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

Незважаючи на те, що в сучасній економічній науці існує велика кількість трактувань визначення поняття "кредитоспроможність", серед науковців немає єдиного погляду щодо його змістовного наповнення та відмінності від поняття "платоспроможність".

Так, група авторів під керівництвом Вітлінського В. В. [2], даючи характеристику цим категоріям, зазначають, що кредитоспроможність є вужчим поняттям, ніж платоспроможність, тобто кредитоспроможність характеризує можливість погашення лише позикової заборгованості. Однак слід зазначити, що на відміну від платоспроможності, характеристика кредитоспроможності повинна бути дещо іншою, оскільки погашення позик можна здійснити за рахунок виручки від реалізації ліквідного майна, яке придбано банком у заставу під позику. Погашення позики може бути здійснене також завдяки гарантії чи за рахунок страхування. Погоджується з цією думкою і Лагутін В. Д. [6], вважаючи, що кредитоспроможність – поняття вужче, ніж платоспроможність, адже погашення позики – це лише один із видів заборгованості, яку може мати підприємство. Таким чином, автори вказують на підпорядкованість категорії "кредитоспроможність" категорії "платоспроможність".

Дещо інший погляд на взаємозв'язок і відмінність понять "кредитоспроможність" та "платоспроможність" висловлює Галасюк В. В. [3], який зазначає, що платоспроможність – це здатність підприємства виконувати зобов'язання. При цьому він вказує, що свої зобов'язання підприємство може погасити не лише грошовими коштами, а й іншими видами активів – готовою продукцією, товарами тощо. Також автор наголошує на тому, що потенційним джерелом погашення кредиту повинні бути виключно грошові кошти, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [3]. Із такого трактування можна зрозуміти, що платоспроможність включає у себе кредитоспроможність.

Поездник О. І. [7] дотримується протилежної думки й наполягає, що кредитоспроможність, безумовно, є ширшим поняттям, в яке на правах елемента входить поняття платоспроможності, певним чином виступаючи її характеристикою.

Отже, можна зробити висновок, що не слід ототожнювати кредитоспроможність з платоспроможністю або вважати її складовою, і навпаки, оскільки платоспроможність, при якій здійснюється оцінка фінансового стану клієнта на певну дату (за сукупністю коефіцієнтів ліквідності), не може виступати достатньою підставою для оцінювання перспектив повернення ним кредиту.

Таким чином, у статті досліджено сутність економічної категорії "кредитоспроможність". За результатами контент-аналізу узагальнено поняття "кредитоспроможність позичальника банку" та встановлено, що поняття "платоспроможність" та "кредитоспроможність" хоча і є взаємопов'язаними між собою, не мають розглядатись як однопорядкові та окремі складові один одного.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Берегова Г. І. Методи аналізу кредитного ризику та побудова моделі оцінки кредитоспроможності позичальника / Г. І. Берегова, Л. М. Лабецька // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 113–122. 2. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посібн. / за ред. В. В. Вітлінського. – К. : Знання, 2000. – 251 с. 3. Галасюк В. В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? / В. В. Галасюк // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 54–56. 4. Гідулян А. Актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / А. Гідулян // Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 50–53. 5. Ильясов С. М. Об оценке кредитоспособности банковского заемщика / С. М. Ильясов // Деньги и кредит. – 2005. – № 9. – С. 28–34. 6. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посібн. / В. Д. Лагутін. – К. : ТОВ "Знання", КОО, 2000. – 215 с. 7. Поездник А. И. Анализ и внутрибанковский контроль кредитоспособности заемщика : автореф. дис. канд. эконом. наук / А. И. Поездник. – М., 1999. – 23 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ КАТЕГОРІЙ "ЛІКВІДНІСТЬ" ТА "ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ" У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто існуючі теоретичні підходи до трактування понять "ліквідність" та "платоспроможність" у банківській діяльності. Для проведення об'єктивного аналізу змісту наявних підходів до визначення понять "ліквідність" та "платоспроможність" застосовано методику контент-аналізу.

Аннотация. Рассмотрены существующие теоретические подходы к трактовке понятий "ликвидность" и "платежеспособность" в банковской деятельности. Для проведения объективного анализа содержания существующих подходов к определению понятий "ликвидность" и "платежеспособность" применена методика контент-анализа.

Annotation. The article describes the existing theoretical approaches to the definitions of "liquidity" and "solvency" in the banking activities. To conduct an objective analysis of the content of the existing approaches to the definitions of "liquidity" and "solvency" the method of content analysis is used.

Ключові слова: ліквідність банку, платоспроможність банку, контент-аналіз, надійність, ефективність.

Надійність банківської установи характеризується її ліквідністю та платоспроможністю. Тому для забезпечення ефективності роботи банківської системи важливе значення має підтримання стабільного стану ліквідності та платоспроможності комерційних банків. Проблеми з ліквідністю призводять до погіршення платоспроможності та фінансової стійкості, оскільки становлять єдину систему взаємопов'язаних показників діяльності банку.

Зберегти ліквідність і платоспроможність банку на прийнятному рівні досить важко, особливо якщо менеджерами обрані неадекватні методи управління платіжною позицією. Відповідність методів і способів залежить від правильного розуміння сутності ліквідності і платоспроможності та їхнього розмежування, оскільки на сьогоднішній день у наукових дослідженнях немає єдиного підходу щодо визначення понять "ліквідності" та "платоспроможності" банків.

Проблеми трактування понять ліквідності та платоспроможності комерційних банків досліджувалися у працях багатьох вчених-економістів: Мороза А. М., Єпіфанова А. О., Панової Г. С., Сало І. В., Лаврушина О. І. та ін. [1 – 5].

Метою статті є дослідження існуючих поглядів щодо співвідношення понять "платоспроможність" та "ліквідність" банку.

В економічній літературі зустрічаються досить різні думки і погляди щодо трактування суті цих понять. Деякі економісти взагалі ототожнюють поняття "ліквідність" і "платоспроможність". Дискусія серед науковців з цього питання виникла через проблемність розуміння сутності: чи можна ототожнювати дані терміни, чи один із них включає інший.

Щодо ліквідності банку, то наукове розуміння даної категорії неоднозначне. Аналіз публікацій, присвячених проблемам ліквідності банку, показав, що в економічній літературі залежно від цілей аналізу або досліджень окремі науковці дають різні тлумачення цієї категорії. Підхід науковців до проблеми визначення ліквідності банку значною мірою залежить від розуміння її сутності.

Багато авторів, таких, як: Мороз А. М., Сало І. В., Лаврушин О. І. та інші надають визначення ліквідності банку, в основі якого покладено здатність банку своєчасно виконати свої зобов'язання [1]. У працях Єпіфанова А. О., Панової Г. С. можна зустріти розуміння ліквідності банку як здатності банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, причому не тільки з повернення вкладених коштів з виплатою встановленої плати, а й з надання кредитів [2]. Також при тлумаченні поняття "ліквідність банку" більшість із зазначених авторів розуміють співвідношення сум активів і пасивів із однаковими термінами.

Як видно, думки авторів дещо різняться щодо визначення даного поняття, тож необхідно провести аналіз літературних джерел і на його основі зробити висновки. Для цього спочатку потрібно обрати відповідний метод аналізу поняття.

Аналіз поняття може здійснюватися багатьма способами, що включають як кількісні, так і якісні методи. Завдяки їм можна, не втрачаючи характеристик тексту, проникати в його сутність. Але недоліком традиційних методів є суб'єктивізм. Подолати цю ваду допомагає контент-аналіз. Особливість

цього типу полягає в тому, що при його застосуванні необхідно розраховувати питомі ваги Р кожної категорії:

$$P = R / T, \quad (1)$$

де R – кількість одиниць даної категорії;
T – загальна кількість слів.

Після проведення контент-аналізу поняття "ліквідність" автор отримав такі результати (рис. 1).

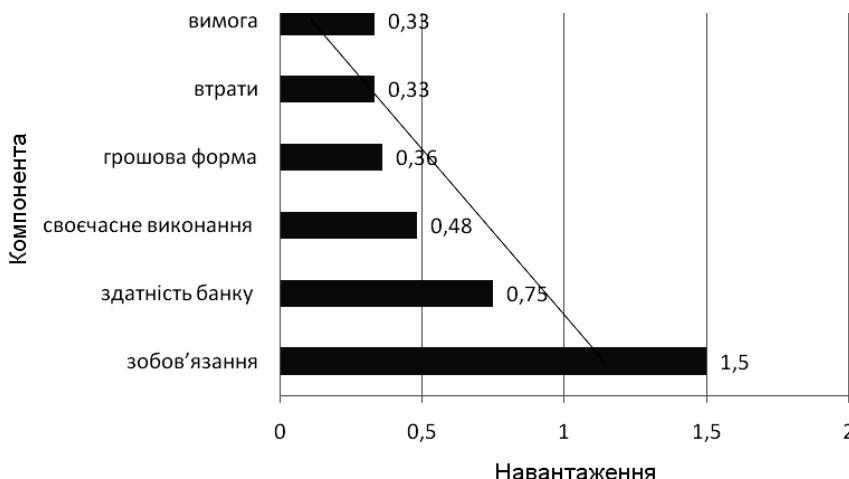

Рис. 1. Результат проведення контент-аналізу поняття "ліквідність"

Якщо проаналізувати дані показники, можна дати такі визначення: "Ліквідність – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань без втрат у грошовій формі". Найчастіше ліквідність банку визначається лише як здатність банку виконати свої зобов'язання. Але в сучасних умовах ліквідність банків залежить не лише від незбалансованості активів і пасивів, а й від можливості задовольнити потреби клієнтів у кредитуванні.

Аналогічно проводиться контент-аналіз поняття "платоспроможність" на основі точок зору різних вчених та науковців.

Згідно з першою точкою зору, платоспроможність банку трактується як достатність власних коштів банку для захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банку. Дане тлумачення не відображає здатність банку своєчасно розрахувати за своїми зобов'язаннями та в повній сумі.

Інші дослідники наголошують на здатність позичальника (контрагента банку) своєчасно здійснити розрахунки за всіма видами своїх зобов'язань. Так, наприклад, Р. Михайлик зазначає, що категорія "платоспроможність" включає в себе "не лише здатність відповідати за борговими зобов'язаннями, а й здатність банку надавати кредити позичальникам в обсягах, що відповідають їх потребам" [6]. Після проведення контент-аналізу поняття "платоспроможність" отримані такі результати (рис. 2).

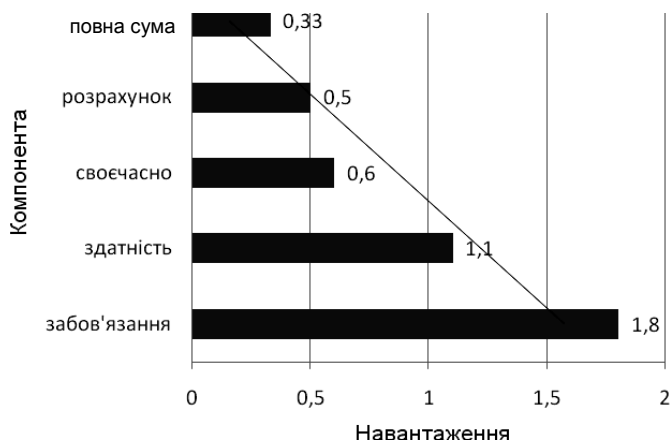

Рис. 2. Результат проведення контент-аналізу поняття "платоспроможність"

Якщо проаналізувати дані показники, можна дати таке визначення: "Платоспроможність – це здатність банку своєчасно здійснити розрахунки за своїми зобов'язаннями в повній сумі".

Таким чином, дослідження проблеми розуміння понять "платоспроможність" та "ліквідність" банку показало, що в даний час у науці немає єдиного підходу щодо їхнього трактування. Дані категорії є різними, але пов'язаними між собою. Проте платоспроможність є більш широким поняттям, ніж ліквідність банку [4]. Ліквідним банком вважається такий банк, який спроможний вчасно, повністю і з мінімальними витратами забезпечити виконання своїх балансових і позабалансових зобов'язань. А платоспроможність характеризує можливість і здатність банку раніше чи пізніше погашати свої фінансові зобов'язання.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Банківські операції : підручник / за ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 383 с. 2. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посібн. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 522 с. 3. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270 с. 4. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посібн. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313 с. 5. Банковское дело : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 573 с. 6. Михайлюк Р. В. Ліквідність та прибутковість – фактори зміцнення фінансової стійкості комерційного банку / Р. В. Михайлюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 24. – Одеса : ОДЕУ, 2006. – С. 135–139.

УДК 399.187.6:005.334

Ходжабердыева Л. М.

Студент 4 курса
финансового факультета ХНЭУ им. С. Кузнеця

РИСКИ ЛИЗИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ И МЕТОДЫ ИХ МИНИМИЗАЦИИ

Аннотация. Рассмотрены, обобщены и классифицированы основные риски, с которыми сталкиваются банки-лизингодатели при осуществлении лизинговой операции, а также рассмотрены факторы, которые минимизируют их.

Анотація. Розглянуто, узагальнено і класифіковано основні ризики, з якими стикаються банки-лізингодавці при здійсненні лізингової операції, а також розглянуто фактори, які мінімізують їх.

Annotation. The main risks faced by lessor banks with leasing operations are reviewed, summarized and categorized. The factors that minimize these risks are discussed.

Ключевые слова: лизинговые операции, лизингодатель, лизингополучатель, риск, минимизация, объект, платежеспособность.

Риски банков при лизинговых сделках и методы их минимизации играют ключевую роль при решении банком вопроса о финансировании. Обращаясь в банк за финансированием сделки с участием лизинговых операций, лизингополучатель должен учесть ряд факторов, которые минимизируют риски банка, а значит, позволят ему, во-первых, получить заемные средства, а, во-вторых, сделать это более оперативно и на более выгодных для себя условиях [1; 2]. Именно поэтому тема является актуальной.

Целью данной статьи является обобщение основных рисков, с которыми сталкиваются банки-лизингодатели, а также рассмотрение методов их минимизации для большей эффективности лизинговых операций.

Объектом исследования является имущество передаваемое в лизинг.

Предметом данной статьи являются отношения, возникающие в процессе проведения лизинговых операций.

Как показывает опыт при финансировании проекта с использованием лизинговых операций, финансирующий банк, как правило, предоставляет кредит на срок от 5 до 7 лет. Для начала, финансирующий банк должен провести обычный анализ, применимый к финансовым институтам (капитал, активы, ликвидность, менеджмент, прибыльность и т. д.) [2].

Таким образом, становится очевидным то, что риски лизинговых операций во многом схожи с рисками обычного корпоративного кредитования, однако, имеют и некоторую специфику. Финансирующий банк должен понимать специфические риски лизинга для оценки качества управления ими в банке и структурирования сделки с целью минимизации специфических рисков лизинговых операций [2].

В таблице предложены типичные риски лизинговых операций, от которых, соответственно, зависят и методы их минимизации.

Таблица

Классификация рисков лизинговых операций

Группа	Название группы	Риски
I	Риски финансового или рыночного характера	Риск неплатежа
		Маркетинговый риск
		Риск "оценки ликвидности"
		Ценовой риск
II	Риски материальной сохранности объекта лизинга	Риск ускоренного морального старения объекта сделки и досрочного расторжения лизинговых контрактов
		Риск гибели или невозможности дальнейшей эксплуатации
		Риск технических обязательств
		Риск местонахождения и права собственности на актив
III	Риски на уровне всей организации-лизингодателя	Риск несбалансированной ликвидности
		Процентный риск
		Валютный риск
		Юридический риск

Риски неплатежа – риск нарушения платежной дисциплины лизингополучателем. К основным путям минимизации этого риска, прежде всего, следует относить: анализ финансового положения лизингополучателя (оценивается финансовая устойчивость, структура баланса, анализируются денежные потоки, кредитная история); минимизация рисков концентрации посредством лимитирования суммы на одного лизингополучателя, а также дополнительные меры: снижающие риск неплатежа: получение гарантий, хеджирование риска неплатежа (страхование, секьюритизация) [3].

С целью минимизации данного риска необходимо соблюдать обычные условия банковского финансирования лизинговой сделки, а именно:

общее финансовое состояние лизингополучателя,
финансово-экономическая состоятельность проекта,

допустимость общего уровня рискованности проекта, а не полагаться только на перепродажу оборудования.

Следующим из уже упомянутых рисков является маркетинговый риск, то есть потенциальная угроза не найти арендатора на имеющееся оборудование. Способом минимизирования является использование для сделок наиболее популярных видов оборудования и другой техники, на которую всегда имеется спрос и возможность продажи объекта сделки по окончании лизингового договора с учетом конъюнктуры рынка [1].

В этой связке может быть упомянут также риск "оценки ликвидности", который возникает вследствие того, что ликвидность оборудования в целом ниже, чем у денежного товара и завышенные оценки ликвидности передаваемого в лизинг оборудования над его рыночной ценой на вторичном рынке и с учетом износа приводит к убыткам при недостаточной ликвидности оборудования и длительном сроке передачи его в лизинг. Способом снижения такого риска может служить оплата части лизинговых платежей авансом (обычно 30 %) [2] или иное участие собственных средств клиента при покупке оборудования, что снизит его покупную стоимость для лизинговой фирмы [4]. Для корректной оценки ликвидности необходимо выяснить:

возможности передачи в лизинг данного вида оборудования на разных региональных рынках;
существование вторичного рынка для этого вида оборудования;
наличие круга потенциальных постоянных клиентов;
возможности и стоимость демонтажа оборудования;
степень стандартизации данного вида оборудования.

Ценовой риск или риск потенциальной потери прибыли. Взаимная минимизация этого риска осуществляется путем установления фиксированной суммы каждого лизингового платежа на протяжении всего периода лизингового договора. Сумма лизинговых платежей рассчитывается исходя из рыночной стоимости объекта сделки на момент заключения контракта [1].

Следующую группу рисков можно отнести к вопросам материальной сохранности объекта лизинга.

Например, риск ускоренного морального старения объекта сделки и досрочного расторжения лизинговых контрактов, который можно минимизировать путем установления безотзывного периода договора, то есть периода, в течение которого договор не может быть расторгнут [4].

Также существует риск гибели или невозможности дальнейшей эксплуатации объекта лизинга, который минимизируется путем обязательного страхования каждого объекта сделки в пользу лизинговой компании на срок действия лизингового договора [2].

Риск технических обязательств присутствует в двух случаях: а) слишком широким спектром услуг, оказываемых лизинговой фирмой или б) низкой технологической культурой пользователя. Минимизацией его является работа только с теми поставщиками оборудования, которые способны не только поставить комплекс оборудования для определенного вида работ, но и смонтировать его, выполнить все пусконаладочные работы, взять на полное техническое обслуживание и обучить рабочий персонал [5].

Еще одна потенциальная опасность – риск местонахождения и права собственности на актив снимается благодаря правильному юридическому оформлению и регистрации права собственности, а также регулярному мониторингу местонахождения и технического состояния объекта лизинга.

К третьей категории рисков можно отнести те из них, которые существуют на уровне всей организации-лизингодателя.

Риски несбалансированной ликвидности – возможность финансовых потерь, возникающих в случае неспособности лизингодателя покрыть свои обязательства по пассиву баланса требованиями по активу. Минимизация этого риска достигается путем увязки потоков денежных средств во времени и по объектам, создания резервного фонда, диверсификации пассивных операций [2].

Процентный риск можно минимизировать путем соблюдения принципа fix-to-fix, flow-to-flow, то есть не допускать ситуации, когда по банковским платежам ставка фиксирована, а по лизинговым контрактам плавающая или наоборот. Валютный риск – возможность денежных потерь в результате колебания валютных курсов. Эти риски минимизируются подобно процентному риску [5].

Чтобы избежать юридических рисков банк, оставаясь владельцем объекта лизинга, должен правильно и досконально юридически зарегистрировать свои права на него.

Таким образом, обращаясь в банк за финансированием сделки с участием лизинговых операций, лизингополучатель должен учесть ряд факторов, которые минимизируют риски банка, а значит, позволят ему, во-первых, получить заемные средства, а, во-вторых, сделать это более оперативно и на более выгодных для себя условиях [4].

Научн. рук. Лебедь О. В.

Литература: 1. Ахметзянов И. Р. Построение системы методов управления инвестиционными рисками лизинговой компании / И. Р. Ахметзянов. – М., 2005. – 180 с. 2. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент: Полный курс в 2 т. / Ю. Бригхем, Л. Гапенски ; под ред. В. В. Ковалева. – Т. 2. – СПб. : Экономическая школа, 2001. – 320 с. 3. Шахов В. В. Введение в страхование : учебн. пособ. / В. В. Шахов. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 230 с. 4. Малевина А. В. Лизинг и антикризисное управление : учебн. пособ. для ВУЗов / А. В. Малевина. – М. : Экзамен, 2002. – 256 с. 5. Лещенко М. И. Основы лизинга : учебн. пособ. / М. И. Лещенко. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 336 с.

УДК 336.717

Чан Ву Кюнз

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ ВАЛЮТНОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКУ В ОЦІНЦІ ЙОГО ВАЛЮТНОГО РИЗИКУ

Анотація. Проаналізовано ключові нормативно-правові акти законодавства України у сфері валютних відносин. Окреслено особливості розрахунку лімітів валютної позиції банку, визначено валютні операції, що насамперед впливають на збільшення валютного ризику банку.

Аннотация. Проанализированы ключевые нормативно-правовые акты законодательства Украины в сфере валютных отношений. Очерчены особенности расчета лимитов валютной позиции банка, определены валютные операции, которые, прежде всего, влияют на увеличение валютного риска банка.

© Чан Ву Кюнз, 2013

ISS

"Управління розвитком", №19(159)2013

Annotation. Laws and regulations of Ukrainian legislation in the currency sphere were analyzed. Specific features of calculation of the bank's currency position limits are defined. Currency operations that influence the increase of a bank currency risk are discussed.

Ключові слова: валютна позиція банку, валютний ризик, регулювання валютних операцій, ліміт валютної позиції, валютні операції.

Важливим напрямом мінімізації валютних ризиків є оцінка валютної позиції банку й операцій, які впливають на її стан. Валютна позиція – це співвідношення вимог і зобов'язань банку в кожній іноземній валюті. У випадку їхньої рівності позиція вважається закритою, нерівності – відкритою. Відкрита позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за проданою валютою перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог за купленою валютою перевищує обсяг зобов'язань [1, с. 9].

Діяльність банків на валютних ринках, що полягає в управлінні активами й пасивами в іноземній валюті, пов'язана з валютними ризиками, які виникають у зв'язку з використанням різних валют під час проведення банківських операцій.

Питання розвитку сфери валютних відносин, а також управління валютними операціями та ризиками банку досліджуються сьогодні багатьма вітчизняними вченими, серед яких: Белінська Я. В., Вожков А. П., І. Нідзельська, О. Шереметьєва. Проте окремі питання залишилися поза увагою вчених, що і зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є визначення ролі валютної позиції в оцінці валютного ризику банку. Для досягнення мети було поставлено і вирішено декілька завдань, а саме: проаналізовано законодавство у сфері валютних відносин; окреслено особливості розрахунку лімітів валютної, позиції банку, визначено валютні операції, що насамперед впливають на валютний ризик банку.

З метою зниження валютного ризику в діяльності банків, Національний банк мав практику встановлення нормативу ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції банку (Н13), у тому числі обмежувався ризик загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Н13-1) і ризик загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Н13-2) [2; 3]. Проте у 2009 році норматив відкритої валютної позиції було виключено з Інструкції "Про регулювання діяльності в Україні". Але натомість встановив обов'язкові ліміти відкритої довгої і відкритої короткої валютної позиції. Одночасно банк на свій розсуд може встановлювати внутрішні ліміти валютних позицій: ліміти на кожного дилера; ліміти на філії; ліміти по видах валют [3].

Також, незважаючи на відміну обов'язковості дотримання нормативу валютної позиції, банк за рішенням керівництва та поданням Управління ризик-менеджменту може розрахувати цей норматив та встановлювати власне критичне значення. Розраховуючи норматив ризику загальної відкритої валютної позиції, уповноважений банк приймає суму регулятивного капіталу, що розрахована на основі даних балансу станом на початок минулого робочого дня, що передують дню розрахунку цих нормативів. Наприклад, для розрахунку нормативів розпорядження валютною позицією за 3-тє число звітного місяця береться розмір регулятивного капіталу, що розрахований за даними балансу станом на 1-ше число цього місяця.

У будь-якому випадку управління ризик-менеджменту банку обліковує та розраховує валютну позицію для оцінки власних валютних ризиків. З цією метою валютна позиція уповноваженого банку визначається щодня, окремо по кожній іноземній валюті.

У межах установлених значень нормативу ризику загальної відкритої валютної позиції вповноважений банк може здійснювати такі валютні операції:

покупка іноземної валюти для виконання зобов'язань перед нерезидентами по власних зовнішньоекономічних договорах (контрактах), а також для виконання власних зобов'язань по виданих гарантіях, поручительствах, векселях;

покупку за власні кошти за дорученням клієнтів іноземної валюти для виконання їхніх зобов'язань перед нерезидентами по зовнішньоекономічних договорах і зареєстрованими НБУ кредитами, які отримані резидентами від уповноважених банків й уповноважених фінансових установ, а також від нерезидентів;

покупка іноземної валюти для виконання зобов'язань перед клієнтами по неторгових операціях. Операції із продажу наявної іноземної валюти в касі банку й у пунктах обміну іноземної валюти, які не пов'язані з виконанням сказаних зобов'язань, можуть відбуватися тільки в межах суми іноземної валюти, купленою касою банку, і пунктом обміну іноземної валюти;

покупка-продаж за іноземну валюту основних коштів і товарно-матеріальних цінностей;

залучення коштів у іноземній валюті в статутний капітал банку й розрахунки з резидентами й нерезидентами по інших видах капітальних операцій (по операціях із цінними паперами, внесками, депозитами й ін.);

погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті;

безготівкові розрахунки вповноважених банків із міжнародними платіжними системами по платіжних картках [3].

Уповноважений банк одержує право на відкриту валютну позицію з дати одержання ним від НБУ дозволу на здійснення операцій із валютними цінностями й втрачає це право з дати відкликання ліцензії НБУ або призупинення дозволу на здійснення операцій із валютними цінностями [2].

По кожній іноземній валюті обчислюється підсумок по всіх балансових і позабалансових активах і всім балансовим і позабалансовим зобов'язанням банку й розраховується загальна відкрита валютна позиція банку в гривневому еквіваленті окремо по кожній іноземній валюті (розрахунок проводиться за звітну дату).

Величина загальної відкритої валютної позиції банку визначається як сума абсолютних величин усіх довгих і коротких відкритих валютних позицій у гривневому еквіваленті (без обліку знаку) по всіх іноземних валютах [1].

Для банків, статутний капітал яких сплачений у вільно конвертованій валюті (унаслідок чого виникає збільшення загальної довгої відкритої валютної позиції банку у вільно конвертованій валюті), надається можливість розміщення цих коштів на окремому депозитному рахунку в Національному банку України в частині, що приводить до порушення встановленого нормативу. Таким чином, кошти, які розміщуються на депозитному рахунку, вилучаються з підрахунку розміру відкритої валютної позиції банку.

Обсяг валюти на окремому депозитному рахунку в Національному банку для розрахунку нормативу ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції визначається вповноваженими банками самостійно. При цьому банки здійснюють розрахунок нормативу ризику загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції з вирахуванням суми коштів, що розміщалося на окремому депозитному рахунку в Національному банку.

Оскільки обов'язковість дотримання нормативного значення загальної відкритої валютної позиції банку відмінено у 2009 році, то банки самостійно вирішують визначати чи не визначати значення цього нормативу, і які обмеження накладати на нього. Проте НБУ суворо стежить за дотриманням банками лімітів загальної відкритої довгої і короткої валютної позиції, а саме ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку (Л13-1) – не більше 5 %; ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку (Л13-2) – не більше 10 % [3].

Отже, з урахуванням усього зазначеного стає зрозумілим, що процес обчислення валютної позиції банку та її роль в оцінці, а отже й в управлінні валютними ризиками банку є значним.

Наук. керівн. Лебідь О. В.

Література: 1. Губарева І. О. Міжнародні розрахунки і валютні операції : конспект лекцій для студентів спеціальності 8.050105 усіх форм навчання / І. О. Губарева. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 128 с. 2. Про систему валютного регулювання та валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. № 15-93 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Про додаткові заходи щодо діяльності банків: Постанова Ради НБУ від 11.10.2008 р. № 319 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 336.71

Тимощенко О. А.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЙ "ПРИБУТОК" ТА "ПРИБУТКОВІСТЬ БАНКУ"

Анотація. Розглянуто підходи до визначення поняття "прибуток" як економічну категорію та на підставі його теоретичного узагальнення виділено сутність понять "прибуток" та "прибутковість банківської установи". Визначено чинники, які впливають на їх сукупне формування.

Аннотация. Рассмотрены подходы к определению понятия прибыли как экономической категории и на основании их теоретического обобщения выделена сущность понятий "прибыль" и "доходность банковского учреждения". Определены факторы, влияющие на их совокупное формирование.

Annotation. The approaches to the definition of "profit" as an economic category are considered and on the basis of their theoretical generalizations the nature of the concepts of "profit" and "profitability of the banking institution" are defined. Factors that affect their aggregate formation are studied.

Ключові слова: прибуток банку, прибутковість, ефективність, економічний розвиток, прибутковість капіталу.

В умовах сучасної ринкової економіки отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності є найважливішим чинником існування всіх суб'єктів підприємництва. Прибуток визначає стійкість банківської установи. Він впливає на створення резервних фондів, підтримує стимулю-

вання персоналу, і як наслідок, сприяє розширенню та вдосконаленню операцій, скороченню витрат і покращенню якості послуг, які надаються.

Відповідно до цього твердження, головною метою діяльності банків є прагнення досягти максимального рівня прибутковості в умовах найменших фінансових ризиків.

Реалізація зазначених завдань потребує чіткої диференціації між економічною категорією "прибуток суб'єкта господарювання", яка широко висвітлена в сучасній економічній літературі, та специфічною категорією "банківський прибуток", якій приділяється набагато менше уваги. Незважаючи на численну кількість праць, присвячених даній тематиці, існуюча залежність між прибутковістю та прибутком банківської установи не була достатньо охарактеризована.

Аналізуючи наукові дослідження, слід відмітити, що питання прибутковості висвітлюється у роботах великої кількості вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них: А. Мороз, Л. Алексеюк, З. Щерболок, Л. Примостка, І. Бланк, О. Вовчак, О. Криклій, О. Волохата, О. Стойко, Р. Трикало, С. Панова та ін. [1 – 6].

Метою статті є аналіз підходів до визначення поняття прибутку і прибутковості як економічних категорій та, на підставі їх теоретичного узагальнення, виділення трактування "банківський прибуток", визначення чинників, які впливають на його формування.

Як економічну категорію прибуток можна розглянути з різних боків. Аналіз необхідно розпочинати з об'єктивного та комплексного розуміння сутності його об'єкта. Тому, в першу чергу слід визначитися із економічною сутністю поняття "прибуток".

Більшість вчених дотримуються однієї думки у своєму підході та розглядають прибуток банку з бухгалтерського погляду. Згідно з П(С)БУ 3 "Звіт про фінансові результати" прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [7]. Але крім того, існує безліч підходів до трактування цього поняття.

О. Вовчак [3] вважає, що прибуток – це фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання, який розраховується як різниця між його доходами та витратами. При даному визначенні прибутку автор використовує поширений підхід трактування цього економічного значення, розглядаючи його як результат фінансово-господарської діяльності.

Більш точно визначення прибутку банку пропонує В. Стельмах, розглядаючи його як перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток.

Низка вчених використовує інший підхід для визначення банківського прибутку, визначаючи його як джерело самофінансування. Згідно з О. Криклієм та Н. Маслаком [4], прибуток – це основне та найдешевше джерело фінансування потреб суб'єкта господарювання у капіталі.

Для того щоб виділити сутність поняття "прибуток банку" необхідно узагальнити велику кількість існуючих підходів до визначення цієї економічної категорії. Таким чином, прибуток банку можна визначити як кінцевий фінансовий результат у грошовій формі, який є винагородою за ризик, понесений у процесі діяльності, та підсумком ефективного управління банківською установою. Без цього вартісного показника банк втрачає зміст економічного обслуговування та не має змоги функціонувати.

Специфічна залежність між прибутковістю та прибутком є важливим фактором, який впливає на діяльність банківської установи. Згідно з економічною літературою прибутковість становить сумарний позитивний результат господарсько-фінансової та комерційної діяльності кредитної установи. У свою чергу прибуток – це найважливіший чинник прибутковості банку. Тому доцільно зауважити, що поняття "прибутковість банку" є ширшим, ніж сума його складової частини – прибутку, він виступає лише вихідною точкою для визначення прибутковості банку, яка в свою чергу, характеризує рівень віддачі витрат і використання коштів.

Важливими умовами для забезпечення високого рівня прибутковості банку є оптимізація структури доходів і витрат; встановлення мінімально допустимої процентної маржі; аналіз тенденцій у дохідності кредитних операцій та прогнозування орієнтованого рівня процентів за сукупними операціями, що вплине на значне зростання отримання чистого прибутку банківською установою.

Отже, прибутковість є ширшою категорією ніж прибуток, але залежною від прибутку, як фактора.

Тому проведений у статті аналіз літературних джерел та узагальнення найпоширеніших підходів до трактування специфічної категорії "банківський прибуток" виявили, що його сутність можна представити як кінцевий фінансовий результат у грошовій формі, який є винагородою за ризик, понесений у процесі діяльності, та підсумком ефективного управління банківською установою. Саме це дозволило розширити розуміння такого залежного показника як "прибутковість" в окремому розрізі діяльності банківської установи та встановити існуючу залежність між двома економічними категоріями.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Алексеюк Л. Ризик – один із факторів формування прибутку / Л. Алексеюк // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 4. – С. 17–21 с. 2. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2009. – 752 с. 3. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2008. – 564 с. 4. Криклій О. А. Управління прибутком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 136 с. 5. Стойко О. Я. Банківські операції : підручник / О. Я. Стойко. – К. : КУНЕС, 2008. – 258 с. 6. Тиркало Р. І. Банківська справа : навч. посібн. / Р. І. Тиркало. – Тернопіль : Карт-бланш, 2008. – 314 с. 7. Кавторева Я. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку : коментарі / Я. Кавторева. – Х. : Фактор, 2009. – 1328 с.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ЗАЛЕЖНОСТІ ПРОЦЕНТНОГО ДОХОДУ БАНКУ ВІД НАДАНИХ КРЕДИТІВ

Анотація. Досліджено залежність процентного доходу банку від обсягів наданих кредитів юридичним та фізичним особам з метою визначення впливу сукупності факторів на процентний дохід банку на основі багатфакторного регресійного аналізу

Аннотация. Исследована зависимость процентного дохода банка от объемов предоставленных кредитов юридическим и физическим лицам с целью определения влияния совокупности факторов на процентный доход банка на основе многофакторного регрессионного анализа

Annotation. In order to determine the influence of several factors on the bank's interest income, the dependence of the bank's interest income on quantity of loans given to legal and natural persons was investigated, based on multivariate regression analysis.

Ключові слова: економетрична модель, багатфакторність, регресія, адекватність, кредити юридичним та фізичним особам, процентний дохід, процентний ризик.

У банківській практиці стратегія управління процентним ризиком становить важливе завдання спеціальних банківських комітетів, основна мета яких – захистити прибуток банку від негативного впливу різких коливань процентної ставки. Важливою складовою стратегії ризику є розроблення заходів щодо зниження або запобігання ризику. Процентний ризик для банку виступає як особливий об'єкт аналізу й управління, оскільки чистий процентний дохід банку (отже, і прибуток банку) залежить саме від ефективності управління ризиком [1].

Питаннями управління процентним ризиком банку займаються такі науковці, як: А. Єпіфанов, Т. Савченко, О. Лаврушин, Л. Примостка, С. Прасолова та ін. [2 – 6].

Метою статті є побудова моделі залежності процентного доходу банку від обсягів наданих кредитів юридичним та фізичним особам.

Економетрична модель поєднує не лише теоретичний, якісний аналіз взаємозв'язків, а й емпіричну інформацію, то в ній, на відміну від просто економічної моделі, завжди присутні стохастичні залишки. Саме ймовірність характеристики залишків моделі зумовлюють якість тієї чи іншої аналітичної форми моделі.

Побудова багатфакторної лінійної моделі дозволяє будувати економічні прогнози. Важливим є визначення залежності фактора у від незалежних змінних X_1 . Процентний дохід, що є залежною змінною, позначається через у, а надані кредити юридичним особам як незалежну змінну (фактор) – X_1 та надані кредити фізичним особам – X_2 [7].

Модель побудована на основі даних ПАТ "Укрсоцбанк" у програмі Microsoft Excel.

Вихідні дані для побудови моделі є річними (за 2008 – 2012 роки) та наведені в таблиці [8].

Таблиця 1

Вихідні дані для аналізу, тис. грн

Рік	у	X_1	X_2
2008	4 580 089	19 797 604	24 611 041
2009	6 010 062	18 571 385	21 883 943
2010	5 333 631	17 914 794	18 985 402
2011	4 257 230	18 099 538	17 929 108
2012	4 247 465	13 844 135	17 336 765

За допомогою функції "Лінейн" знайдено параметри моделі: $a_0 = 2501057,38$; $a_1 = 0,095$; $a_2 = 0,035$.

Наступним кроком побудови моделі є аналіз адекватності отриманої моделі. Адекватність моделі показують коефіцієнти детермінації, множинної кореляції та критерій Фішера. Відносно критерію Фішера порівнюється отримане значення з критичним (табличним) значенням для степенів

свободи (m ; $n-m-1$) та рівня значущості α . Якщо $F > F_{\text{табл}}$, то приймається гіпотеза, що побудована модель є статистично значущою. Якщо $F < F_{\text{табл}}$, то гіпотеза відхиляється.

Використавши вкладку "Аналіз даних", отримано такі дані: коефіцієнт детермінації – 89 %; коефіцієнт множинної кореляції – 99 %; критерій Стюдента – 19,6; критерій Фішера – 19,3; значення стандартної похибки оцінювання – 0,05.

Також можна розглянути більш детально результати у "Виводі підсумків".

Таким чином, побудована модель має вигляд:

$$y = 2501057,38 + 0,095 x_1 + 0,035 x_2.$$

Можна зробити висновок, що побудована модель є адекватною ($R > 0,75$), 89 % змінного фактора у пояснюється змінами факторів, які включені в модель, тоді, як 11 % приходить на інші фактори, які не були включені. Значення коефіцієнта множинної кореляції – 0,99, що більше 0,7 ($R > 0,7$). Чим ближче значення цього коефіцієнта до 1, ти краще підібрана модель, тому існує велика тіснота зв'язку між пояснювальними змінними із залежною. Значення критерію Фішера – 19,3 (рівень значущості $\alpha = 0,05$), тоді, як табличне – 19. Тому можна зробити висновок, що побудована модель є статистично значущою та адекватною, оскільки $F > F_{\text{табл}}$.

Отже, побудувавши модель на основі багатфакторного регресійного аналізу, визначено вплив наданих кредитів юридичним та фізичним особам на процентний дохід банку. Проаналізувавши параметри моделі, можна сказати, що найбільше впливають на процентний дохід кредити, надані фізичним особам, а на другому місті – кредити, надані юридичним особам.

Наук. керівн. Омельченко О. І.

Література: 1. Прасолова С. Проблеми оцінки та управління процентним ризиком комерційних банків: актуальні аспекти / С. Прасолова // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 9. – С. 36–40. 2. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с. 3. Гусева О. М. Экономико-математическое моделирование : учебн. пособ. / О. М. Гусева. – М. : Флинта ; МПСИ, 2008. – 216 с. 4. Єпіфанов А. О. Управління ризиками банків : монографія у 2 т. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. – 283 с. 5. Лаврушин О. И. Банковский менеджмент : учебник / О. И. Лаврушин. – 8-е изд., стер. – М. : Кнорус, 2009. – 560 с. 6. Офіційний сайт ПАТ "Укрсоцбанк". – Режим доступу : <http://www.unicredit.com.ua/>. 7. Примостка Л. Банківські ризики: теорія та практика управління : монографія / Л. Примостка // Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2007. – 450 с. 8. Савченко Т. Трансфертне ціноутворення як інструмент управління процентним ризиком банку / Т. Савченко, О. Пожар // Вісник НБУ. – 2009. – № 7. – С. 30–38.

Таран І. С.

УДК 336.717:657.92

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

Анотація. Проведено обґрунтування і розрахунок коефіцієнтів, що характеризують кредитний портфель банку з точки зору ризику та здійснено його узагальнюючу оцінку за допомогою таксономічного показника з метою покращення системи управління кредитним ризиком банку.

Аннотация. Проведено обоснование и расчет коэффициентов, характеризующих кредитный портфель банка с точки зрения риска и проведена его обобщающая оценка с помощью таксономического показателя с целью улучшения системы управления кредитным риском банка.

Annotation. In order to improve the bank credit risk management systems coefficients characterizing the bank's credit portfolio were justified and calculated in terms of risk and its generalized evaluation was done using the taxonomic index.

Ключові слова: кредитний ризик, коефіцієнтний аналіз, інтегральна оцінка, таксономічний показник.

© Таран І. С., 2013

На сьогодні більшу частину проблемних кредитів у портфелях українських банків складають кредити, які були видані на довгостроковій основі в 2008 та 2009 роках, тобто в період світової економічної кризи. Так, згідно з показниками Національного банку України (НБУ) на кінець 2008 року, тобто на початку фінансової кризи, питома вага простроченої заборгованості в українських банках складала 2,45 % від загальної кількості наданих кредитів, а вже через рік, за станом на 01.01.2009 року, питома вага простроченої заборгованості складала 9,36 %. На початку 2010 року це значення зросло до 11,24 % від загальної кількості наданих кредитів [1].

І хоча у 2013 році питома вага простроченої заборгованості у загальному кредитному портфелі знизилась до 9,61 %, даний рівень проблемної заборгованості залишається доволі високим. Таким чином, постає питання про вдосконалення методів управління й оцінки кредитного ризику банку.

Проблеми управління й оцінки кредитного ризику банку досліджували такі вчені, як: О. Васюренко, В. Вітлінський, І. Балабанов, О. Криклій, Л. Мороз, Л. Примостка, О. Пернарівський, І. Чмутова [2 – 6], проте не дивлячись на значні напрацювання у даній сфері, деякі питання, пов'язані зокрема з узагальнюючою оцінкою кредитного ризику банку, потребують подальшого вивчення.

Метою статті є обґрунтування переліку показників, що характеризують кредитний ризик банку, а також розробка процедури його узагальнюючої оцінки.

Якісне оцінювання кредитного портфеля має на меті, насамперед, максимально знизити ризик неповернення позики, що призводить до значних втрат для банків, а також і до можливого їх банкрутства. Для визначення ефективності кредитної політики банку та її впливу на якість кредитного портфеля проводиться оцінка якості з точки зору кредитного ризику [4].

При цьому розраховуються такі показники: питома вага зважених класифікованих позик; коефіцієнт проблемних позик; коефіцієнт покриття класифікованих позик; коефіцієнт збитковості позик. Слід провести розрахунок наведених показників на прикладі одного з банків другої групи (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнти для оцінки кредитного портфеля з точки зору ризику

Назва коефіцієнта	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Коефіцієнт питомої ваги зважених класифікованих кредитів, %	13,37	15,61	16,46	15,73
Коефіцієнт покриття зважених класифікованих кредитів	1,382	0,989	1,044	1,320
Коефіцієнт несплачених позик	0,291	0,205	0,168	0,508
Коефіцієнт збитковості позик	0,014	0,118	0,126	0,030

Коефіцієнт покриття класифікованих позик характеризує якість кредитного портфеля з погляду ризику в сукупності з його захищеністю власним капіталом. Підвищення цього коефіцієнта в динаміці вважається негативним явищем і свідчить про підвищення ймовірності збитків у майбутньому, незважаючи на зниження даного коефіцієнта в 2010 році, в наступному році знову почалося його зростання.

Коефіцієнт несплачених позик показує ту частину позик у портфелі банку, виплати за якими були невчасно погашені. Зростання цього коефіцієнта у 2012 році може свідчити про ризик великих збитків для банку в майбутніх періодах через збільшення обсягу прострочених кредитів. Можна спостерігати тенденцію до зростання коефіцієнта збитковості, що свідчить про збільшення частки збиткових позик за певний період.

Наступний напрям аналізу – оцінка рівня захищеності від можливих втрат. Чим гірші показники якості кредитів з погляду кредитного ризику, тим більшим має бути рівень їх захищеності. Для оцінки цього рівня використовують: коефіцієнт забезпеченості позики; коефіцієнт захищеності позики від втрат сумою резерву; коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву; коефіцієнт покриття позик власним капіталом. Розраховані значення коефіцієнтів наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Коефіцієнти для оцінки рівня захищеності кредитного портфеля

Назва коефіцієнта	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Коефіцієнт забезпеченості позики	0,343	0,253	1,059	0,599
Коефіцієнт захищеності позик сумою створеного резерву	0,134	0,156	0,165	0,157
Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	9,885	1,324	1,310	4,779
Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	0,097	0,158	0,158	0,119

Коефіцієнт забезпеченості позик характеризує рівень захищеності банку від втрат за позиками за рахунок наданих гарантій або застав. Можна спостерігати позитивну тенденцію до зростання даного показника, що свідчить про покращення рівня захищеності банку за рахунок відшкодування можливих збитків завдяки предмету застави. Коефіцієнт захищеності позик сумою

створеного резерву характеризує співвідношення загального обсягу позик. Постійне зростання значення цього коефіцієнта свідчить про достатність резервів для покриття можливих збитків за кредитами.

Коефіцієнт покриття збитків за позиками характеризує співвідношення створених резервів для покриття збитків за позиками і безпосередньо збиткових позик. Значення коефіцієнта покриття збитків за позиками більше одиниці свідчить про те, що створені резерви повністю покривають збитки, що виникли за наданими позиками. Коефіцієнт покриття позик власним капіталом показує, яка частина кредитного портфеля фінансується за рахунок власного капіталу.

Розраховані коефіцієнти дають змогу оцінити кредитний портфель з точки зору кредитного ризику, та для забезпечення цілей управління кредитним ризиком буде доцільно об'єднати коефіцієнти в один синтетичний показник за допомогою таксономічного методу.

Таксономічний показник – це синтетичний показник, рівнодійний усім ознакам, що беруть участь в описі досліджуваного об'єкта. При побудові таксономічного показника здійснюються процедури стандартизації ознак і їхньої диференціації на стимулятори й дестимулятори (табл. 3). Цей поділ є основою для побудови еталона розвитку.

Таблиця 3

Диференціація ознак на стимулятори й дестимулятори

Показник	Назва	Характер впливу	Група
X1	Коефіцієнт питомої ваги зважених класифікованих кредитів, %	негативний	дестимулятор
X2	Коефіцієнт покриття зважених класифікованих кредитів	негативний	дестимулятор
X3	Коефіцієнт несплачених позик	негативний	дестимулятор
X4	Коефіцієнт збитковості позик	негативний	дестимулятор
X5	Коефіцієнт забезпеченості позики	позитивний	стимулятор
X6	Коефіцієнт захищеності позик сумою створеного резерву	позитивний	стимулятор
X7	Коефіцієнт покриття збитків за рахунок резерву	позитивний	стимулятор
X8	Коефіцієнт покриття позик власним капіталом	позитивний	стимулятор

Після знаходження таксономічного показника рівня розвитку для кожного періоду слід здійснити ранжування щодо інших періодів (табл. 4).

Таблиця 4

Ранжирування періодів за допомогою таксономічного показника

Період	D_i (таксономічний показник)	Ранг
2009 рік	0,044	4
2010 рік	0,102	2
2011 рік	0,170	1
2012 рік	0,095	3

Дане ранжування дозволяє визначити найбільш сприятливий період в управлінні кредитним портфелем банку з точки зору ризику. Значення таксономічного показника може коливатися від 0 до 1. Чим ближче значення даного показника до 1, тим вище рівень ефективності управління кредитним ризиком банку (рисунок).

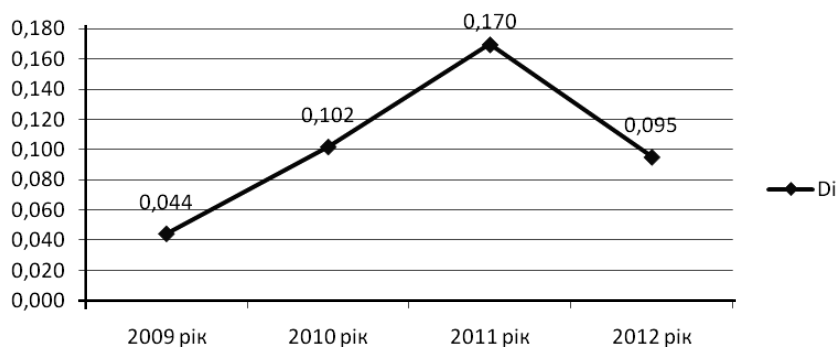

Рис. Динаміка таксономічного показника ризиковості кредитного портфеля банку

Виходячи із значення таксономічного показника, що значно погіршилось у 2012 році, банк потребує розробки і впровадження оперативних заходів щодо мінімізації кредитного ризику.

Таким чином, запропонована процедура визначення узагальнюючого показника кредитного ризику дозволяє здійснити його оцінку та на основі цього розробити напрями управлінських впливів на кредитний процес з метою мінімізації кредитного ризику.

Наук. керівн. Чмутова І. М.

Література: 1. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. 2. Васюренко О. В. Современные концепции управления кредитным риском как основные составляющие процесса управления кредитным риском банка / О. В. Васюренко, В. Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1(115). – С. 170–177. 3. Кредитний ризик комерційного банку : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с. 4. Примостка Л. О. Моделювання ризику та прибутковості кредитного портфеля банку / Л. О. Примостка, В. І. Козлов // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 1. – С. 192–202. 5. Мороз Л. В. Банківські ризики та їх вплив на діяльність банківських установ / Л. В. Мороз, О. В. Сідак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21(18). – С. 223–228. 6. Чмутова І. М. Оцінка кредитного ризику банку на основі дискримінантних моделей і дерев класифікації. Оцінка ефективності управління кредитною діяльністю банку / І. М. Чмутова, К. М. Азізова // Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с. 7. Управління кредитним ризиком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Масалак. – Севастополь : УАБС НБУ, 2008. – 86 с.

УДК 336.71.078.3

Шевченко О. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено основні нормативно-правові акти, які регламентують порядок здійснення касових операцій суб'єктами господарської діяльності та банками. Визначено адміністративну та кримінальну відповідальність за правопорушення у сфері готівкового обігу в Україні.

Аннотация. Исследованы основные нормативно-правовые акты, регламентирующие порядок осуществления кассовых операций субъектами хозяйственной деятельности и банками. Определены административная и уголовная ответственность за правонарушения в сфере наличного обращения в Украине.

Annotation. Basic normative and legal acts regulating the procedure of cash operations conducted by economic entities and banks are investigated. Administrative and criminal responsibility is defined for law infringement in the field of cash circulation in Ukraine.

Ключові слова: готівковий обіг, касові операції, правове забезпечення, регулювання готівкового обігу, фінансова дисципліна.

Грошовий обіг, його характер, ознаки та правила здійснення мають принципове значення для всіх економічних процесів. Управління грошовим обігом здійснюється державою в особі Національного банку України (НБУ) з метою з реалізації його конституційної функції щодо забезпечення стабільності національної грошової одиниці та впровадження ефективного механізму контролю, спрямованого на забезпечення дотримання регламенту здійснення грошових операцій.

Згідно з чинним законодавством це й обумовлює актуальність даної статті.

У вітчизняній економічній літературі проблеми правового забезпечення здійснення касових операцій знайшли висвітлення в наукових працях Гальчинського А. С., Івасіва Б. С., Лукашева О. А., Міщенко С. В., Арбузова С. Г., Колобова Ю. В. та інших науковців і практиків.

Метою статті є дослідження нормативно-правового забезпечення регуляторної діяльності НБУ у сфері готівкового обігу та організації касових операцій в Україні.

Основний законодавчий акт, що регулює відносини у сфері готівкового обігу в Україні на сьогоднішній день – Положення "Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" [1].

У банківській сфері основним нормативним документом, що встановлює порядок і вимоги щодо здійснення банками, їх філіями та відділеннями касових операцій у національній та іноземній валюті, виступає Інструкція "Про ведення касових операцій банками в Україні" [2].

Контроль за додержанням встановлених НБУ норм з регулювання обігу готівки в національній валюті суб'єктами господарської діяльності здійснюють органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, а банками – безпосередньо НБУ.

Передбачені законодавством штрафні санкції застосовуються органами державної податкової служби на підставі матеріалів проведених ними перевірок.

У разі порушення суб'єктами підприємницької діяльності, а також постійними представництвами нерезидентів, норм з регулювання обігу готівки в національній валюті, що встановлюються НБУ, до них застосовуються санкції, наведені у таблиці.

Таблиця

Правова відповідальність за правопорушення у сфері готівкового обігу

Нормативно-правовий документ	Правопорушення	Відповідальність
Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУАП) ст. 155 [4]	Порушення вимог Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" від 01.01.2013 р. [2]	Накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, у розмірі 2 – 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ) і на посадових осіб – 5 – 10 НМДГ. Повторне порушення – накладення штрафу на осіб, які здійснюють розрахункові операції, 5 – 10 НМДГ і на посадових осіб – 10 – 20 НМДГ
КУАП ст. 162 [4]	Незаконні скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей	Попередження або накладення штрафу в розмірі 30 – 44 НМДГ з конфіскацією валютних цінностей
КУАП ст. 163 [4]	Порушення небанківською фінансовою установою, яка має ліцензію НБУ на переказ коштів, порядку приймання готівки для подальшого її переказу	Накладення штрафу на посадових осіб небанківської фінансової установи – 100 – 200 НМДГ. Повторне порушення – 500 – 1000 НМДГ
КУАП ст. 166 [4]	Порушення Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" [6]	Накладення штрафу 50-100 НМДГ. Накладення штрафу на члена/учасника платіжної системи 100 – 500 НМДГ
КУАП ст. 166 [4]	Порушення загальних параметрів моніторингу	Накладення штрафу на посадових осіб еквайра та/або емітента 100 – 200 НМДГ
КУАП ст. 166 [4]	Розголошення інформації, що є об'єктом обміну між суб'єктом первинного фінансового моніторингу та центральним органом виконавчої влади	Накладення штрафу 300 – 500 НМДГ
Кримінальний Кодекс України (ККУ) ст. 199 [5]	Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, введення в Україну підробленої національної валюти України у вигляді банкнот чи металевих монет	Позбавлення волі на строк 3 – 7 років. Повторне правопорушення – позбавлення волі на строк 5 – 10 років із конфіскацією майна
ККУ ст. 209 [5]	Володіння або використання коштів чи іншого майна, одержаних унаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передувало легалізації доходів	Позбавлення волі на строк 3 – 6 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років з конфіскацією коштів/майна. Повторне порушення – позбавлення волі на строк 7 – 12 років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією коштів/майна

Основним нормативно-правовим актом, що визначає підстави і порядок запровадження НБУ особливого режиму контролю за діяльністю банків і філій іноземних банків, виступає Положення "Про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства" № 346 від 13.08.2012 р. [3].

Проведений автором аналіз інституційних засад організації та регулювання готівкового грошового обігу свідчить, що сьогодні в Україні цей процес є трьохрівневим: перший рівень – це законодавча регламентація основних засад грошового обігу в Конституції та Законах України і визнання грошової системи складовою економічної безпеки держави; другий рівень – нормативне врегулювання та встановлення правил Національним банком України безпосередньо для структурних підрозділів НБУ та банківських установ; третій рівень – установлення банківськими установами правил та контроль за їх дотриманням із боку клієнтів цих банків.

Таким чином, у статті були розглянуті основні нормативно-правові документи, що регламентують порядок здійснення касових операцій та встановлюють вимоги щодо організації готівкових розрахунків, а також визначена адміністративна та кримінальна відповідальність за правопорушення у сфері готівкового обігу в Україні.

Наук. керівн. Рац О. М.

Література: 1. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова Правління НБУ № 637 від 15.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 2. Про затвердження Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні : Постанова Правління НБУ № 174 від 01.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>. 3. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства : Постанова Правління НБУ № 346 від 17.08.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 5. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 6. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України № 2346-III від 05.04.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>.

УДК 336:303.7

Тюлебаєва М. М.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГУ ЛІКВІДНИХ АКТИВІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ

Анотація. Проаналізовано вплив незалежних змінних на обсяг ліквідних коштів; визначено основні найзначущі фактори, які визначають обсяг ліквідних коштів на наступний період; апробовано розроблену методику визначення ліквідності за банківською системою у комплексі.

Аннотация. Проанализировано влияние независимых переменных на объем ликвидных средств; определены наиболее значимые факторы, которые определяют объем ликвидных средств на будущий период; апробирована методика определения ликвидности по банковской системе в комплексе.

Annotation. The influence of independent variables on the volume of liquid funds is analyzed. The main factors that determine the liquid funds volume for the future period are studied. The methods of determining the bank liquidity on the whole are approved.

Ключові слова: ліквідність, економетрика, чистий прибуток, прогнозування, результат.

Ліквідність банківської системи є її динамічним станом, який забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання всіх грошових зобов'язань банківської системи та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки. Ліквідність є однією із загальних якісних характеристик банківської системи. Її оптимальний рівень слугує основою платоспроможності, стійкості, конкурен-

тоспроможності та розвитку банківської системи країни, у той час, як надлишок ліквідності в банківській системі – це передумова розгортання інфляційних процесів у країні та зниження ефективності грошово-кредитної політики щодо досягнення намічених цілей через нечутливість ринку до змін в її інструментах. Ураховуючи те, що негативний вплив має як недостатня, так і надлишкова ліквідність, особливої актуальності набуває проблема ефективного управління ліквідністю банківської системи. Саме тому прогнозування обсягів ліквідних активів, що дозволить визначити найбільш оптимальну стратегію функціонування банку, є актуальним.

Проблеми прогнозування ліквідності у своїх працях розглядали: В. Вовк, Волик Н. Г., Дадашев Б. А., Дяченко О. Г., Старцева Т. С. [1 – 5]. Проте проблема оптимізації прогнозів щодо обсягу ліквідних коштів потребує подальшого дослідження.

Метою роботи є визначення методики прогнозування обсягів ліквідних коштів за допомогою економетричного аналізу.

Прогнозування, а також визначення найбільш значущих факторів, що впливають на обсяг ліквідних активів, можна провести за допомогою економетричного або регресійного аналізу.

Основним завданням регресійного аналізу є визначення впливу факторів на результативний показник (в абсолютних показниках). Передусім для цього необхідно підібрати та обґрунтувати рівняння зв'язку, що відповідає характеру аналітичної стохастичної залежності між досліджуваними ознаками. Рівняння регресії показує, як в середньому змінюється результативна ознака Y під впливом зміни факторних ознак (x_i) [4].

Для аналізу ліквідності на прикладні ліквідних активів за банківською системою шляхом проведення регресійного аналізу, були проаналізовані та оцінені такі незалежні змінні протягом 2005 – 2013 років у розрізі банківської системи України [6]:

- регулятивний капітал;
- короткострокові зобов'язання;
- активи, зважені за ступенем ризику;
- сума великих відкритих позицій.

Дані показники були відібрані для аналізу, як основні при визначенні нормативів ліквідності за методологією НБУ, та у взаємозв'язку зі станом платіжного балансу та обсягом зовнішньоторгівельних зобов'язань на прикладі великих відкритих позицій.

На основі початкових даних був проведений економетричний аналіз із застосуванням рівняння множинної лінійної регресії за допомогою інструменталу програми Statistica.6.105.02. Розрахунки проводяться у автоматичному режимі за принципом "чорного ящика", тобто за наявною вхідною інформацією будується модель з вихідними даними, а послідовні розрахунки не фіксуються. Даний принцип є вигідним для користувача, бо дозволяє використовувати метод математичного моделювання незалежно від рівня знань з прикладних наук.

Отже, у результаті були отримані такі дані (таблиця).

Після проведення аналізу рівняння регресії можна визначити таким чином:

$$y = -101315 + x_1 + 1,51 \times x_2 - 1,3 \times x_3 - 0,37 \times x_4, \quad (1)$$

де x_1 – регулятивний капітал;

x_2 – короткострокові зобов'язання;

x_3 – активи, зважені за сумою ризику;

x_4 – сума великих відкритих позицій.

Таблиця

Результати множинної регресії

Показник	Значення	Роз'яснення
1	2	3
Множинний коефіцієнт кореляції	0,98	Зв'язок між незалежними і залежною змінними
Коефіцієнт детермінації	0,96	Адекватність моделі
Скоректований коефіцієнт детермінації	0,96	Достатність факторів для аналізу

1	2	3
Статистична значущість показників	Регулятивний капітал; короткострокові зобов'язання; активи, зважені за сумою ризику	Визначення статистично значущих показників за критерієм Стьюдента
Статистична значущість моделі	+	Визначення статистичної значущості моделі за критерієм Фішера
Бета-коефіцієнт для регулятивного капіталу	1,00	Залежність залежної змінної від незалежних у стандартизованому вигляді
Бета-коефіцієнт для короткострокових зобов'язань	1,51	
Бета-коефіцієнт для активів, зважених за сумою ризику	-1,3	
Бета-коефіцієнт для великих відкритих позицій	-0,37	

Через статистичну незначущість показника суми великих відкритих позицій його можна виключити з моделі, і тоді вона матиме такий вигляд, який виявлений за допомогою автоматично розрахованих бета-коефіцієнтів статистично значущих незалежних змінних та вільного члену:

$$y = -101315 + x_1 + 1,51 \times x_2 - 1,3 \times x_3. \quad (2)$$

Для подальшого прогнозування значення ліквідних активів користувачеві достатньо лише задати попередні початкові дані для прогнозування – можливі розміри кожної з трьох змінних.

Для перевірки моделі було розраховане значення ліквідних активів за такими початковими даними (у тис. грн):

регулятивний капітал дорівнює 180 000;
короткострокові зобов'язання дорівнюють 635 000;
активи, зважені за сумою ризику дорівнюють 992 000.

З вірогідністю у 95 % можна сказати, що значення ліквідних активів буде на рівні попадання у інтервал від 562 717 млн грн до 666 904 млн грн, а при конкретному точковому прогнозі за даними користувача – на рівні 614 811 млн грн.

Таким чином, економетричний або регресійний аналіз дозволив проаналізувати вплив незалежних змінних на залежну, а саме вплив регулятивного капіталу, короткострокових зобов'язань, суми великих відкритих позицій і активів, зважених на суму ризику, на величину ліквідних активів; та отримати рівняння регресії, за допомогою якого можна прогнозувати значення ліквідних активів, що є важливою складовою політики банку для визначення ефективності його діяльності та основних напрямів з її підвищення.

Наук. керівн. Дзеніс В. О.

Література: 1. Вовк В. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / В. Вовк, О. Бугай // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3(32). – С. 169–173. 2. Волик Н. Г. Стратегія управління ліквідністю комерційних банків [Електронний ресурс] / Н. Г. Волик. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_1/files/EC111_33.pdf. 3. Старцева Т. С. Оцінка взаємозв'язку коефіцієнтів платоспроможності з використанням кореляційно-регресійного аналізу [Електронний ресурс] / Т. С. Старцева. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2009_1/26.3.06.pdf. 4. Дадашев Б. А. Регулювання ліквідності банківської системи / Б. А. Дадашев // Вісник Дніпропетровського університету. – 2012. – № 6(2). – С. 70–77. 5. Дяченко О. Г. Концепція моделювання ризику ліквідності банку [Електронний ресурс] / О. Г. Дяченко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/sc_gum/Dtr_ep/2011_1/files/EC111_09.pdf. 6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

4th year student
of Management and Marketing Faculty of KhNUE

PROBLEMS OF UKRAINIAN BRANDS DEVELOPMENT

Annotation. The article deals with the creation and promotion of the company brand. The essence of the brand concept, the stages of creating and promoting brands and problems of Ukrainian brands are studied.

Анотація. Розглянуто проблему створення і просування бренда компанії. Досліджено суть поняття "бренд", етапи створення і просування брендів і проблеми українських брендів.

Анотация. Рассмотрена проблема создания и продвижения бренда компании. Исследованы суть понятия "бренд", этапы создания и продвижения брендов и проблемы украинских брендов.

Keywords: creation of brand, promotion of brand, problems of brand.

Interest in branding in the world has increased significantly over the last few decades due to the trends of the world economy. Markets become more complex and more competitive. For consumers it is more and more difficult to understand a growing variety of similar products and services. The global spread of technology and knowledge now allows you to copy the competition and innovation to create products that are not inferior in quality to the best world standards. In the era of competitive products different functional properties and production technologies are underdeveloped. At the current stage of the economic development the process of differentiation is advertising and brand promotion. Long-term success in the market is possible largely due to brand recognition.

The purpose of this paper is to research what a brand is, how we can create and promote it, and to identify what problems Ukrainian brands have.

There are two approaches to the determination of the brand:

1. The objective and individual attributes: name, logo, and other visual elements (fonts, design, colors, and symbols) that distinguish the company or product from its competitors;
2. Image, reputation of the company, product or service in the eyes of customers, partners and the public [1].

The world "brand" is derived from Old Norse "brandr", which is translated as "burn, fire." It is necessary to distinguish between the legal and psychological approaches to understanding the brand. From a legal point of view it is only a mark indicating the manufacturer of the product which is subject to legal protection. In terms of consumer psychology, brands mean information stored in the memory of consumers. Sometimes, it is believed that the term "brand" is synonymous to the concept of "trademark". Previously, the term "brand" signified a trademark, but only a widely known one [2]. Currently, the term is used in the media as a synonym for "trademark", which, according to experts, is not quite correct. From the point of view of experts in the field of trademarks and lawyers specializing in the field of trademarks, the concepts of "brand" and "branding", strictly speaking, are legal concepts and terms used in the consumer environment to combine steps to promote products on the market. The concept of "brand", according to these authors, is a set of the copyright, trademark and trade name.

There are several steps to create a brand.

1. Goal setting.
2. Project planning.
3. Analysis of the current state of the brand (only for existing brands).
4. Market analysis.
5. Formulation of brand essence.
6. Brand management strategy.
7. Brand building – integrated marketing communications.
8. Brand monitoring and evaluation of the effectiveness of actions.

Let us consider the problem of Ukrainian brands. In modern economy, when supply greatly exceeds demand, one of the scarce resources is access to the consciousness of the consumer. Brand provides high recognition among consumers and a positive attitude. It provides an opportunity to compete. We can say that to some degree brand helps to make money out of thin air, that is, of reputation. Ukrainian brands have started in 1999, and since then every following year has been marked

by the emergence of new brands and a growing number of them are actively supported by the mass media brands. And it can be argued that many Ukrainian brands have faced with real problems. Therefore, this issue is now as relevant as ever. Priority is to determine the problems faced by local producers. So it is important to know the basic causes and be able to use all of the latest approaches to solve these problems.

The main problem is the same type of Ukrainian brands. Impersonality, similarity to the other – it is not just a problem, but the weakness of many Ukrainian brands. To overcome this problem, you need to have the brand with its character. In Ukraine, there is an acute problem of identifying and revealing emotional benefits and a strong brand character. Ukrainian brands have become brands, each of which has its own special character. And not just on paper, but in the perception of consumers. Just one of the main problems is the so-called "golden standardization" [3]. Most executives believe that the main feature of their products is their high quality. But, in most markets, the standardization of technology, greater control over the quality of ingredients and improved performance discipline have resulted in about the same quality. If it is not so, it will happen in the near future. And the fact that the brand is called "gold standard", which should be oriented at consumers turns into a standard set of physical properties of the product to consumers with a quite average list of requirements. Quality is not a characteristic of a self-sufficiency, based on which one can form a strong brand. But it is better not to create a brand of quality as the essential characteristics [4].

Much more promising is the development and brand building, based on the benefits that are exclusively by or nearly exclusively by characteristic of the product categories where there is a particular brand, or benefits, that are solely typical of the brand. Brand strength is directly proportional to features and distinct advantage, which is the basis of its positioning.

But Ukrainian companies do not always take into account the fact that when you create a brand, the benefits that belong to multiple product categories should be avoided. Otherwise, the gold standard may result in standardization, which is difficult to be called gold.

Ukrainian organizations should keep in mind that a brand is a complex phenomenon, the creation of which is usually accompanied by significant changes in the whole system of the company's business and that it makes sense to create a brand only if it can be a tool for successful business development. In order to develop the business brand, it is not enough to pass by the stage of development of the brand, which now stops many manufactures. Moreover, it is important to develop the brand based on an integrated positioning.

And it is important to strive to ensure that the core position was self-sustaining, or in other words, a self-extracting value. It helps to lay the foundational level, positioning and long-term success of the brand. At the present stage of branding in Ukraine it is particularly important, because the success of the economy without a strong brand is not possible.

In conclusion we can say that the brand is the name, term, design, symbol, or any other feature that identifies one seller's good or service as distinct from those of other sellers. The main problem is the same type of Ukrainian brands. And our brand is an acute problem of determination and expression of strong emotional benefits and a quite poorly addressed issue of some interesting strong brand character.

Наук. керівн. Беседовська Т. Б.

References: 1. Wikipedia. [Electronic resource]. – Access mode : <http://en.wikipedia.org/wiki/Brand>. 2. Marty Nyumeyer. Gap brand. How to build a bridge between business strategy and creativity / Marty Nyumeyer. – N.Y., 2006. – P. 192. 3. Kevin L. K. Strategic brand management; creation, evaluation and management of vintage capital / L. Kevin. – L., 2005 – P. 704. 4. Sledopyt. [Electronic resource]. – Access mode : http://www.sledopyt.com.ua/misli/pusto/show_23_tipichnie-problemi-ukrainikih-brendov-i-vozmozhnosti-ih/.

Зміст

Хохлова А. Ю. Особенности проявления теневой экономики в Украине и методы ее устранения.....	3
Арегієва В. О. Проблеми економічної глобалізації.....	5
Люба К. Г. Проблемы малого бизнеса в Украине.....	9
Шпичка А. В. Сучасні форми і системи заробітної плати. Аналіз заробітної плати в Україні.....	12
Нгуен Тхи Фьонг Ань. Проблема занятости населения в Украине.....	15
Отлейкіна П. В. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні.....	20
Ближенський В. Є. Основні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні.....	24
Бочарникова Е. В. Особенности и тенденции развития теневой экономической деятельности в Украине.....	27
Шурміль М. І. Економічна ефективність використання мінеральних ресурсів в Україні.....	30
Безус А. І. Вплив держави на розвиток малого підприємництва в Україні.....	33
Брехунова К. С. Україна в умовах світової фінансової кризи.....	35
Мерцанська А. П. Вплив податкової політики на розвиток малого підприємництва в Україні.....	39
Шудра Л. О. Конкуренція та її сутність. Конкурентоспроможність України на рівні світової економіки.....	41
Тимченко А. І. Проблеми і перспективи аграрного сектору України в контексті зовнішньоекономічних відносин.....	44
Старченко О. О. Перспективи та наслідки створення зон вільної торгівлі на території України.....	47
Берестенко І. І. Проблеми монополізації в сучасному світі.....	50
Егендурдыева Э. А. Состояние рынка труда в Туркменистане на современном этапе.....	53
Скрицька Н. С. Сучасні тенденції та протиріччя процесу глобалізації світової економіки.....	55
Вінюкова Д. В. Банківська система України: сучасний стан і напрями розвитку.....	58
Чабан Т. С. Інфраструктура ринку України.....	60
Руденок О. І. Тіньова економіка: причини, наслідки та шляхи подолання.....	63
Олійник Є. С. Сільське господарство як основа продовольчої безпеки України.....	65

Гузєва Л. Ю. Світова економічна криза та її вплив на економіку України. Роль держави в її подоланні.....	70
Будинська О. Д. Методика розробки інноваційної програми ВНЗ із підвищення якості експорту освітніх послуг.....	72
Мірошникова Є. Д. Планування інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання.....	76
Недавня А. В. Риннок цінних паперів України: особливості розвитку та функціонування.....	81
Воскобойнікова В. В. Проблема зайнятості та активна державна кадрова політика в Україні.....	84
Кляшов І. С. Аспекти антиінфляційної політики України.....	86
Корсунова Е. Ю. Сланцевий газ (СП) – основа енергетической незалежності України. Проблематика и перспективы.....	90
Бойченко О. В. Євроінтеграція України: цілесобразність и перспективы.....	93
Пономаренко Т. С. Економіческая безпека України.....	95
Коровяковская А. В. Інтеграція України в мировое господарство.....	98
Існюк М. Н. Міжнародная міграція робочої сили.....	101
Столярова А. А. Інвестиційна привабливість України. Методи її підвищення.....	104
Збараг Ю. Ю. Сущність, умови и функції сучасної підприємницької діяльності.....	107
Гузєй Л. А. Безробіття молодіж: первоочередная проблема сучасного ринку праці в Україні.....	110
Колесник А. В. Методи боротьби з безробіттям.....	113
Костина О. С. Види підприємств в сучасній економіці.....	115
Кириченко К. С. Сучасний кризис мировой заборгованості.....	118
Кийко С. Н. Конкурентоспроможність економіки України.....	121
Шахин Д. А. Ціна землі: сущність и фактори, впливаючі на динаміку.....	124
Верхогляд Ю. Ю. Дослідження економічної сутності ресурсного потенціалу банку.....	126
Шевченко К. О. Методи мінімізації кредитних ризиків.....	128
Кенжаєва Ю. В. Тенденції розвитку кредитної діяльності банківських установ.....	131
Новіченко А. В. Щодо визначення сутності поняття “платіжна картка”.....	133
Бугакова О. С. Визначення особливостей оцінки ефективності управління фінансовими результатами діяльності банку.....	136
Громовий Є. А. Підходи до трактування поняття “кредитоспроможність”.....	138

Ковзун Л. І. Основні проблеми банківського кредитування в Україні та шляхи їх вирішення.....	140
Попова Х. О. Моніторинг кредитної операції як інструмент забезпечення ефективності проведення банківського кредитування	142
Наконечна Ю. С. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника якості кредитного портфеля	144
Лихоманова О. С. Організація процесу банківського кредитування.....	147
Кіріна Ю. С. Визначення змістовного наповнення поняття "кредитоспроможність позичальника банку"	149
Чан Тхі Тхань Суан. Контент-аналіз категорій "ліквідність" та "платоспроможність" у банківській діяльності.....	151
Ходжабердыева Л. М. Риски лизинговых операций и методы их минимизации.....	153
Чан Ву Кюнг. Роль валютної позиції банку в оцінці його валютного ризику	155
Тимощенко О. А. Економічна сутність категорій "прибуток" та "прибутковість банку"	157
Мацак А. В. Розробка моделі залежності процентного доходу банку від наданих кредитів.....	159
Таран І. С. Аналітичне забезпечення управління кредитним ризиком банку	160
Шевченко О. В. Правове забезпечення здійснення касових операцій в Україні	163
Тюлебаєва М. М. Прогнозування обсягу ліквідних активів за допомогою економетричного аналізу	165
M. Zozulya. Problems of Ukrainian Brands Development.....	168